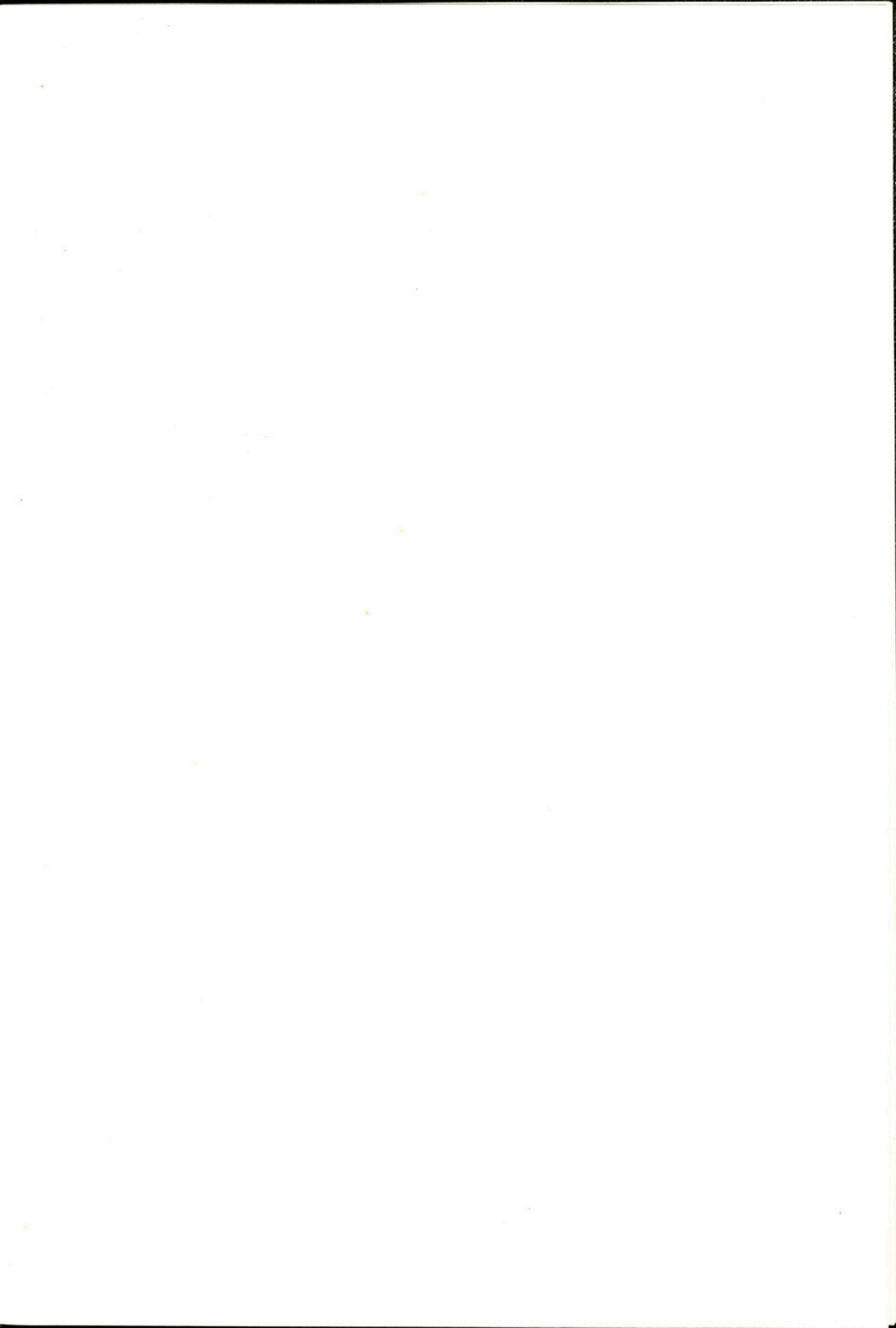
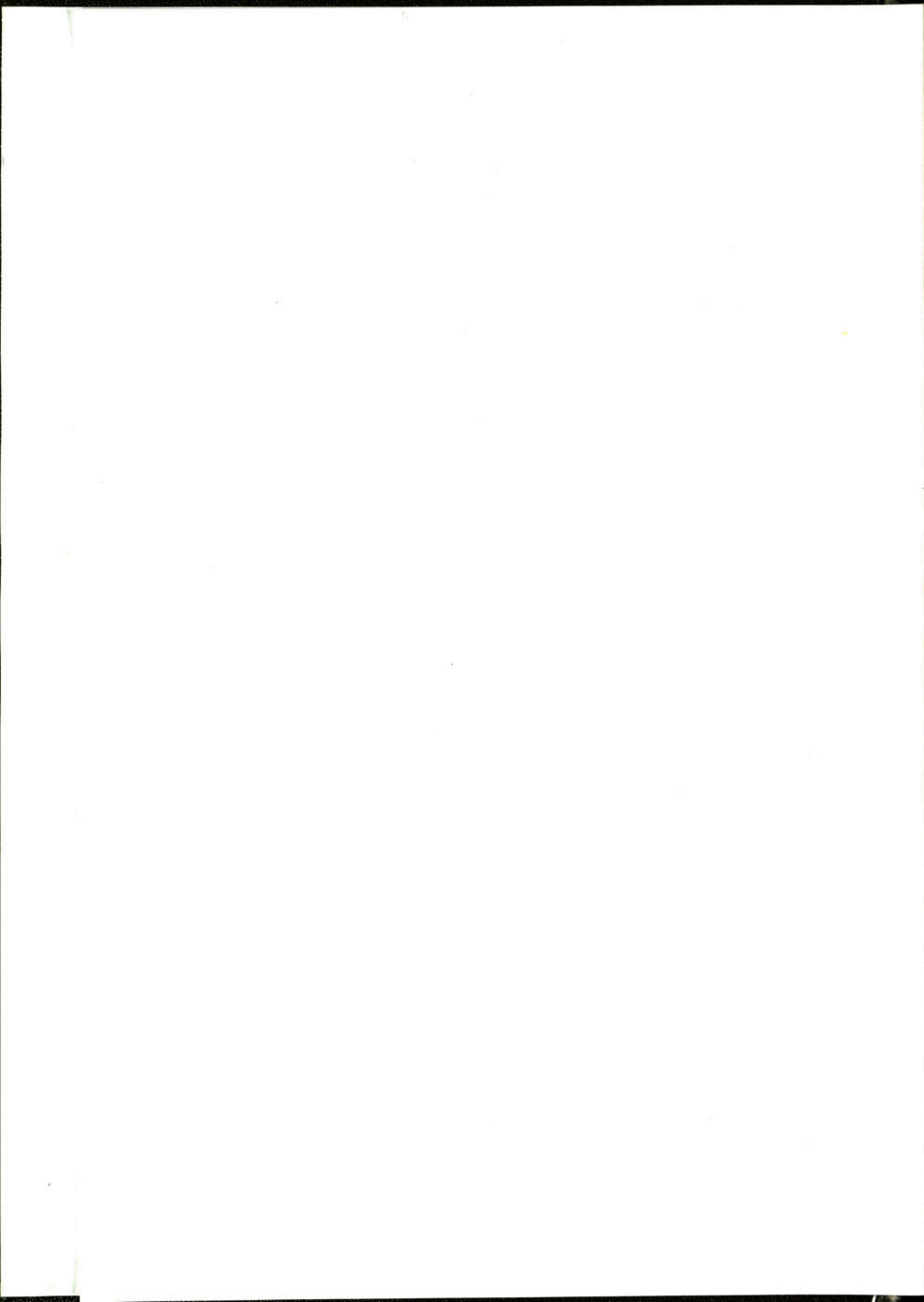

ТИФИЛСКЕ
РУКОПИСНЕ КНИГЕ
БИБЛИОТЕКЕ
МАТИЦЕ СРПСКЕ

МИНЕРИ
ОКТОИСИ
ТРИОДИ

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

РУКОПИСНЕ КЊИГЕ
БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Књига V

БИРИЛСКЕ РУКОПИСНЕ КЊИГЕ
БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Књига V

МИНЕЈИ ОКТОИСИ ТРИОДИ

Аутори каталога

Душица Грбић

Ксенија Минчић-Обрадовић

Катица Шкорић

Мирјана Гроздановић-Пајић

(опис водених знакова)

Аутори прилога

Љупка Васиљев

Душица Грбић

Станимир Јакшић

Ксенија Минчић-Обрадовић

Катица Шкорић

Редактор

Проф. др Вера Јерковић

Нови Сад

1996

Уредник
Миро Вуксановић

Рецензенти
Др Милица Грковић
Др Мато Пижурица

ΚΑΤΑΛΟΓ

1012132

МНЕСИ

1912

35. PP III 48 (PP 316-352 A 42) - 184398

МИНЕЈ ЗА ЈУЛ

XVII век, трећа четвртина

Хартија, мастило мрко и киновар, 1 лист 270x187 мм, текст 228x152 мм, у два ступца, број редова на страни је 38. Један писар.

Према структури хартије и према контрамарки, од које се види само половина, рукописни одломак је из треће четвртине XVII века (око 1665/75): 1) од контрамарке видљив је само тролист и слово Z. Могуће је да је то контрамарка ZZ, која иде уз круну са звездом и полумесеком, сл. Београд, МСПЦ, Грујић 55 из 1666. или ZH која иде уз три полумесеца, сл. Велков-Андреев 290-290А из 1678. године.

Тип писма је полуустав. Слова су усправна, лепа, мада у њиховом извођењу има прекинутих и незавршених потеза. Разликују се танке и пуне линије, подвлачење и надвлачење стубова присутно је понегде, док украсне црте не долазе. При повлачењу линија мастило се на више места разлило, па су нека слова у целини или делимично затамњена.

Више слова типолошки варира: а, б, в, д, е, ж, з, оу, ц, ш, њ, њ, њ, њ. Слово т потврђује се само као једноного. Од већих слова употребљавају се широко е, о, ш и веће г, з, з. Појединачних брзописних слова у врсти и над редом нема, среће се само наредна брзописна лигатура г + о.

Заставице и иницијали не долазе. Наслови се, такође, не јављају.

Правопис је ресавски, ненормализован. Од знакова за *јер* користе се њ, њ, *високо јер* и *пајерак*. У предлозима вџ, кџ, префиксима вџ-, сџ-, вџз-/вџс- и у заменичком вџс- редовно је *дебело јер*, а предлог сџ написан је једанпут с *дебелим*, а једанпут с *високим јером*. Сем поменутих позиција, *дебело јер* се већином налази и иза вокалног р, у једном случају оно је стављено иза ч у лексеми *нечџстивіе* 1а/3, а само једанпут потврђује се и на крају речи. Група *ја* писана је са ѓ на почетку речи а са а у положају иза вокала. Секвенца *је-* обележена је чешће са е-, реће са к-, док у означавању *-је* превагу има -е над к. Слово ї је употребљено у складу с ресавским правилима, а з се потврђује и у

речима, на етимолошком месту. Акценти и спирити су стављени, а од интерпункцијских знакова користе се: тачка, зарез и две тачке, обично са цртом.

Језик је српскословенски. Има примера замене: *јера* словом *а*, а једанпут је место *а* стављено *ѡ* (сѡмогл|с|но 1а/28). Мешање *ѡ* и *є* постоји. До краја је спроведена српскословенска норма у погледу чувања *л* на крају речи и слога, вокалног *л*, у доследности група *чр-*, *чѡт-*, *жд* и *ѡ*. Нема метатезе заменичког *вѡс-*, као ни замене *вѡ*, *вѡ-*, *вѡз-/вѡс-* са *оу*, *оу-*, *оуз-/оус-*.

Морфолошка норма књижевног језика се поштује. У И јд., Д и Л мн. основа на **ї* и на консонант је *-е-*: *-є.мѡ*, *-є.хѡ*. У Д јд. сложене придевске промене среће се *-омоу*. Супин није сачуван, асигматског аориста нема. Нема потврда за 1. л. мн. атематских глагола, а такође ни за 3. л. дв. глагола. Двојина се чува.

Одломак рукописа садржи и старе дублетне форме у непродуктивним врстама, које су настајале већ у старословенским споменицима под утицајем народног језика. Спорадично се јављају и старословенске иновације у продуктивним врстама. Других наноса из народног језика нема.

Садржај

Минеј за јул, одломак. Садржи део службе св. великомученика Прокопија (8. јул).¹ Текст почиње: *Честые ѡ врагѡ гзвы прѡтрьпѡває влѡженне...* (3. тропар 7. песме канона на јутрењу). Завршава се припевом на стиховним стихирама: *... див'нь бѡ вѡ сѡтыхѡ свон|х|:-*

Записа нема.

Историјат књиге

Одломак рукописа је заведен у инвентар Библиотеке Матице српске 8. фебруара 1957. године, са напоменом да је затечен у Библиотеци.

Литературе о одломку рукописа нема.

¹ Називи празника и светитеља су према *Календару за просту 1994* (издање Светог архијерејског синода Српске православне цркве), с тим што су рускословенске црте посрбљене. Службе из рукописа којих у Календару нема дате су према рукопису.

36. PP IV 19 (PP 285) - 212259

МИНЕЈ ЗА ЈАНУАР

XVII век, прва деценија, са додатком из осме деценије истога века

Хартија, мастило мрко (светлије и тамније), црно и кинобар, боје зелена, тамноцрвена и окер, 260 л. 274-275x190-194 мм, текст 212-217x120-127 мм (л. 1-240) и 204-206x130-135 мм (л. 241-260), број редова на пуној страни 28. Два писара. Главни писар је исписао л. 1-240 са службама за све дане у месецу јануару, док је други писар на л. 241-260, као додатак књизи, оставио препис *Службе са Житијем св. Максима Бранковића*.

Према воденим знацима први део рукописа (л. 1-240) је из прве деценије XVII века (1600/10): 1) више варијаната једноструке котве у кругу са угластим тролистом и контрамарка која негде личи на GT, а на неким местима на ST, идентично Пећ 107 из 1600/10. Други део рукописа (л. 241-260) према воденом знаку је из осме деценије XVII века (1670/80); 2) круна са звездом и полумесеком и контрамарка која се делимично види, па може бити GV, врло сл. Београд, МСПЦ 252 из 1686. и МСПЦ 85 из 1667. или VG, врло сл. Београд, БСП 72 из 1681. године.

Главни део књиге (л. 1-240) састоји се од 31 свешчице, сигниране ћириличким словима у бројној вредности, мастилом којим је писан текст. Сигнатуре долазе на првом и последњем листу свешчице, изузев 28. св., где ознака изостаје на последњем листу. Свешчице 1-14, 16-19, 22-26 и 28-31 имају по 8 л., св. 15 и 27 су са по 7 л. (у 15. св. нема 7. л., а полеђина л. 4 је празна; у св. 27 недостаје 8. л.), док св. 20-21 садрже по 5 л. (св. 20 је без л. 6-8, а св. 21 нема л. 1-3). Иза 8. л. 31. св. недостају два или више листова (?) са завршетком службе за 31. јануар (в. *Садржај*). Додатак *Минеју* (л. 241-260) чине 3 несигниране свешчице, од којих прве две имају по 8 л., а 3. св. је са 4 л. Погрешно су увезани 2. и 3. л. 1. св., тј. л. 242 и 243 (241, 243, 242, 244...). Књига

је обрезаивана, преповезивана и крпљена. На више места недостаје по која реч или понеко слово, пошто је лист зацепљен или оштећен. Јаче је оштећен само л. 185 (8. л. 24. св.), којем недостаје део по дужини са леве стране, отприлике ширине трећине листа. На многим местима видљиве су рупице од црвоточине, мрље од влаге, од плесни или остаци воска.

Корице су дашчице закошених рубова према унутрашњој страни, обложене тамномрком, различито орнаментираном кожом, са златотиском на предњој страни. На средини предњих корица налази се медаљон са Распећем Исуса Христа. Хрбат је са три ребра, а од двеју копчи сачувани су само остаци.

Тип писма је полуустав. Рукопис *главне руке* је исписан и леп. Постоје танке и пуне линије, подвучене и надвучене црте по правилу изостају, а украсне се срећу само понегде. Више од једног типа имају: а, б, д, ж, з, т, ф, ц, џ, ѡ, ѓ. Од већих слова употребљено је широко е, о, с, ѡ, високо т, њ, њ, веће в (не бубњевито), ѕ, ѵ, а од слова са јаче продуженим неким елементом у међупросторе долазе д, р, ѝ, о са птичицом, ц. Брзописни тип у врсти има само слово а, а над редом в, в, ж, м. Сви употребљени облици одговарају времену водених знакова хартије и слажу се са описом устава XVI века Петра Ђорђића. Архаично је само слово *v* са продуженим десним краком под ред.²

Украшавање књиге није богато: јавља се једна заставица (л. 1а), рађена мрком, окер, зеленом и тамноцрвеном бојом. На почетку поглавља срећу се скромно украшени иницијали, писани киноваром. Наслови су исписани везом и киноваром, са изузетком наслова на л. 1а, где је поред киновара употребљена и зелена боја.

Правопис је ресавски, ненормализован. Потврђују се *танко јер*, *високо јер* и *пајерак*, док *дебелог јера* нема. Иницијална група *ја* означена је увек са *ѡ*, а група *ја* иза вокала чешће је писана са *а*, мада ни *ѡ* није ретко. На почетку речи секвенца *је* најчешће је обележавана широким е, више пута и помоћу *ѡ*, док су случајеви са *е* ређи. У поствокалској позицији *је* је означавамо најчешће широким е, али ни број примера са *е* или *ѡ* није мали. Групе *ља*, *ња*, *ље*, *ње* писане су увек лигатуром *ѡ*, *ѡ*. Слово *ї* није увек у одговарајућој позицији. Слово *ѕ* се понегде употребљава на етимолошком месту, а већином је написано *з*. Стављени су акценти и спирити, а од интерпункцијских знакова срећу се: тачка, зарез, тачка и зарез, две, три или четири тачке, које се најчешће комбинују са цртом.

² Петар Ђорђић, *Историја српске ћирилице, Палеографско-филолошки прилози*, Београд 1971, 113.

Језик је српкословенски. Више пута слово *јер* је замењено са *а*. Мешање *ѣ* и *е* постоји. Нема нарушавања норме код вокалног *л* и група *чр-*, *чѣт-*, *жд* и *џ*. Незамењено је и *л* на крају речи и слога, заменичко *вѣс-* је без метатезе, а нема ни преласка *вѣ*, *вѣ-* и *вѣз-/вѣс-* у *оу*, *оу-* и *оуз-/оус-*. Слово *х* изостаје два пута на крају речи (Г мн. *оустѣ мон* 207а/14; Л мн. *вѣ стрѣта* 136/2).

У области морфологије нема много нарушавања књижевне норме. Изједначени су Г и А јд. за бића. Основе на **ї* и на консонант у Л јд. имају *-и*. Наставци *-емь* у И јд. и Д мн. и *-ехъ* у Л мн. доследни су код основа на **ї* и на консонант. У Д јд. сложене придевске промене је *-омоу/-емоу*, а наставци прости придевске промене потврђују се у Г и Д мн. У 1. л. мн. атематских глагола је *-мы*. У двојини глагола изједначени су наставци за 2. и 3. лице (*-та*). Супин није сачуван, асигматског аориста нема.

Рукопис садржи и старе дублетне форме у непродуктивним врстама које су настајале још у старословенским споменицима под утицајем народног језика. Спорадично се јављају и старословенске иновације у продуктивним именичким врстама.

Наноси из писаревог народног језика срећу се понегде. Г јд. присвојног придева ж. рода потврђује се са *-ѣ* (*-е* је замењено са *-ѣ*), а не са *-ы* (*Ѡ люб'вѣ х|с|вѣ* 1156/27), у Д јд. ж. рода сложене придевске промене неколико пута је присутно *-он*, у Г јд. редног броја среће се *-ога* (*Ѡсмога* ба/28), Л јд. придева м. рода јавља се са *-омь* (*вѣ моры лютомя* 376/1), док заменичку основу на *-ѣ->-е-* више пута имају придеви у И јд., Д и И мн. У 3. л. јд. простог футура једанпут изостаје *-тъ*, а у једном случају среће се императив са основом на *-и-* место са *-ѣ-*. Двојина је ретко замењена множином.

Готово све народне црте су општештокавског карактера, а појава заменичке основе у облицима придева упућује на косовско-ресавски тип писаревог народног говора.

Други писар, који се јавља на л. 241-260, пише веома лепим, свечаним, калиграфским полууставом, мастилом црним и киноваром. Слова су крупнија него код прве руке, усправна су, а разликовање танких и пуних линија је изразито. Подвучене и надвучене црте углавном изостају, а украсне никако не долазе. Више од једног типа имају: *д*, *ж*, *з*, *р*, *т*, *ѡ*, *ы*, *ѵ*. Од већих слова срећу се широко *е*, *о*, *ѡ*, високо *ѣ*, издужено *и*, веће *в* (не бубњевито), грчко *ε*, *ζ*, а јаче продужени стуб у међупросторе има само *ф*. У врсти је и брзописом изведено *а*, *е*, *р*, а над редом *в*, *т*. Брзописно је над редом и слово *м*. Скоро сва слова по облику одговарају времену воденог знака хартије, а изузетак је само слово *ы*, писано са *ѣ* као и његов други тип, који чини *ѣ* и слово *и* са искошеном пречком (*ѣи*). Ова два облика *јери* нису карактеристична за

српскословенске споменике, а овде се употребљавају, вероватно, под утицајем туђе писмености.³

Заставица нема. Иницијали су рађени киноваром и скромно су украшени. Наслови су извођени такође киноваром, великим словима, у везу или су одвојена, а негде и малим црвеним словима.

Правопис је претежно ресавски, али је знатно присутна и рашка традиција. Среће се њ, њ, *високо јер* и *пајерак*. Иницијална група *ја* писана је увек лигатуром *ѡ*, а у означавању *ја* иза вокала превагу има *а* над *ѡ*. У писању *је* на почетку речи чешће долази веће грчко *ε*, а ређе *ε*, *ε* или *κ*. У позицији иза вокала група *је* је чешће обележена са *ε*, мада ни број примера са већим *ε* грчког типа или са лигатуром *κ* није мали. Група *ља* је означена са *лѡ*, али се више пута потврђује и *ла*. У писању *ња* скоро увек се јавља лигатура *ѡ*, док се слово *а* потврђује једанпут. Секвенца *ље* обележава се са *лѐ* (*лѣ*) и *лκ*, а *ње* са *нѐ* и *нκ*. Група *љу* се већином пише са *ю*, али више пута и са *оу* (*Ѹ*). У групи *њу* је само лигатура. Слово *ї* није увек у одговарајућој позицији. Графема *з* је понегде, на етимолошком месту или место *з*. Акценти и спирити су стављени, а интерпункцијски знаци су: тачка, зарез, тачка и зарез, две или три тачке, комбиноване са цртом.

Језик је српскословенски. Постоји замена *јера* словом *а* и *а* словом *ь*. Присутно је мешање слова *ѣ* и *ε*. Нема нарушавања норме у чувању вокалног *л* и група *чр-*, *чѣт-*, *жд* и *џ*. Заменичко *вѣс-* је без метатезе, а нема ни преласка *вѣ*, *вѣ-* и *вѣз-/вѣс-* у *оу*, *оу-* и *оуз-/оус-*. Сугласник *л* на крају речи и слога остаје неизмењен. Присутно је мешање *в* и *ф* (*ѡсѣѣѡε* 244а/20; *ѡарѡѡна* 245б/3; *ѡинограда* 260а/20). Слово *х* изостаје једанпут у Г мн. личне заменице (*ѡ ны же* 260а/22).

У облицима речи углавном се поштује књижевна норма. Од наноса из народног језика долазе: наставак *-оу/-ю* у Л јд. **о*, **јо* основа, *-ε* у Г јд. **а* промене, сажети облици присвојних заменица ж. рода у Г јд., завршетак *-ε* у Г јд. придева ж. рода и у А мн. придева м. и ж. рода, наставак *-омѣ* у Л јд. придева м. рода, а једанпут се потврђује и заменичка основа на *-ѣ-* у Д мн. придева. Прилог *ѡлизѣ* има и народни облик *ѡлизѣ* 249б/9, 255а/12. На основу ових црта, које су скоро све општештокавског карактера, тешко је ближе локализовати рукопис. Супституција *ф* са *в* и *в* са *ф*, као и губљење *х* јављају се у више штокавских говора, а на основу једног примера придева са заменичком основом, карактеристичном за косовско-ресавски тип народног језика, тешко је тврдити да је у питању баш тај дијалекат.

³ Е. Ѣ. Карский, *Очеркъ славянской кирилловской палеографіи*, Варшава 1901, 210-212.

Садржај

1а-240б: *Минеј за јануар*. Садржи следеће службе по данима: л. 1а: 1. јануар - Обрезање Господа Исуса Христа; Св. Василије Велики; л. 11а: 2 - Претпразништво Богојављења; Св. Силвестар; л. 20а: 3 - Претпразништво Богојављења; Св. пророк Малахије; Св. мученик Гордије; л. 29б: 4 - Претпразништво Богојављења; Сабор св. 70 апостола; Преподобни Теоктист; л. 40б: 5 - Претпразништво Богојављења; Св. мученици Теопемпт и Теона и Синклитикија; л. 53а: 6 - Богојављење (са паримијама); л. 71б: 7 - Сабор св. Јована Крститеља; л. 77а: 8 - Преподобни Георгије Хозевит; Преподобна Домника и Емилијан Исповедник; л. 83б: 9 - Св. мученик Полиевкт; л. 88б: 10 - Св. Григорије Ниски; Преподобни Дометијан и преподобни Маркијан; л. 98а: 11 - Преподобни Теодосије Велики (са паримијама); л. 105а: 12 - Св. мученица Татијана; л. 109б: 13 - Св. мученици Ермил и Стратоник; л. 116а: 14 - Св. Сава, први архиепископ српски (са паримијама). У овој служби недостаје део литијних стихира, затим нема 1. стиховне стихире и почетка 2. стиховне стихире. На л. 119б текст 1. литијне стихире се прекида код речи: ... са во блжен'не притежалъ. На л. 120а текст 2. стиховне стихире почиње: истин'нѹ познахомъ...; л. 137а: 15 - Преподобни Павле и Јован Колибник; л. 143а: 16 - Часне вериге апостола Петра; л. 147а: 17 - Преподобни Антоније Велики; л. 156а: 18 - Св. Атанасије Велики и Кирило. Текст се прекида на л. 156б у 3. стихире на Господи вазвах св. Кирилу, код речи: ... и почитаеть сѣен'но твою стѣю и бѣнарочитѣю памѣ|т|. На л. 157а текст се наставља: ... [] новеніемъ да пою те въсепѣтѣю...; л. 157а: 19 - Преподобни Макарије Египатски; л. 161а: 20 - Преподобни Јевтимије Велики; л. 170а: 21 - Преподобни Максим Исповедник; Св. мученик Неофит; Св. мученик Евгеније Канидије и други са њим; л. 179б: 22 - Св. апостол Тимотеј; преподобно-мученик Анастасије; л. 185б: 23 - Свештеномученик Климент Анкирски и св. мученик Агатогел; л. 189б: 24 - Преподобна Ксенија Римљанка; л. 193а: 25 - Св. Григорије Богослов (са паримијама); л. 202б: 26 - Преподобни Ксенофонт и његова дружина; л. 206а: 27 - Пренос моштију св. Јована Златоуста (са паримијама). Недостаје завршетак 2. и почетак 3. паримије. На л. 207б текст се прекида код речи: ... назыраеть миръ прпо|д|(о)вїемъ. На л. 208а текст почиње: зла. щедры и мл|стивы даен прпо|д|(о)внымъ ...; л. 216а: 28 - Преподобни Јефрем Сирин; л. 219б: 29 - Пренос моштију Игњатија Богоносца; л. 224а: 30 - Св. Василије Велики, Григорије Богослов, Јован Златоуст; Св. мученик Иполит (са паримијама); л. 237а: 31 - Св. бесребрници Кир и Јован. Текст се прекида на л. 240б, код богородичног и крстобогородичног тропара, и то код речи: ...и адова цр|ствїа съкрѹшоу... Недостаје крај богородичне стиховне стихире.

241a-260b: 18. јануар - *Служба са Житијем св. Максима, архиепископа српског. Служба св. Максима* уграђена је у заједничку службу александријских патријарха Атанасија и Кирила. Између 6. и 7. песме канона долази *Житије св. Максима* (л. 253a/8 - 256a/10).

Записи

На левој маргини л. 53б црним мастилом, а мешовитим писмом (полуустав, брзопис) записано је: *мнен монас|ра(!) ходџша* (тј. *ходоша*).

Историјат књиге

Рукопис је купљен од др Павла Ивића из Новог Сада, а инвентарисан је 23. јуна 1960. године. Печат са натписом *Библиотека А. Ивића Суботица* на предњем коричном листу, додатом приликом рестаурације, и на л. 1а сведочи да књига потиче из библиотеке др Алексе Ивића.

Литературе о рукопису нема.

37. PP IV 20 (PP 286) - 224259

МИНЕЈ ЗА МАЈ

XVI век, девета деценија и XVII век, шеста деценија

Хартија, мастило црно, мрко и кинобар, 114 л. 304x212 мм. Текст *Минеја* је у два ступца, 224x140 мм (л. 1а-103б). Број редова у ступцу на пуној страни је 30. Текст на л. 104а-114а је 210x125 мм, 25 редова на пуној страни. Три писара (први је исписао л. 1а-103б леви стубац, други л. 103б десни стубац, трећи л. 104а-114а).

Рукопис се састоји из две различите временске целине. Први део рукописа (л. 1-103) према воденим знацима је из девете деценије XVI века (1580/90): 1) једнострука котва у кругу са звездом и контрамарка АI врло сл. Београд, МСПЦ 19 из 1570/80; 2) једнострука котва у кругу са угластим четворолистом и контрамарка РАЗ, врло сл. Београд, МСПЦ Грујић 190 из 1570/80, МСПЦ, Грујић 211 из 1575/95. и Загреб, ПМХ 60 из 1585; 3) исти тип котве са контрамарком С-С, врло сл. Загреб, ЈАЗУ IV-d-7 из 1570/80; 4) исти тип котве и контрамарка IM, врло сл. Пећ 36 из 1570/80. и Београд, НБС 352 из 1580/90. Други део рукописа (л. 104-114) према воденим знацима је из шесте деценије XVII века (1650/60): 5) круна са звездом и полумесецом и контрамарка VI, врло сл. Београд, НБС 46 из 1651; 6) исти тип знака и контрамарка бV, врло сл. Београд, МСПЦ, Грујић 75 из 60-их година XVII века и МСПЦ, Грујић 218 - у додатку из 1650/70. Последња два листа у рукопису имају исти водени знак као и први део из времена девете деценије XVI века.

Минеј садржи 13 свешчица са по 8 листова, сем 13. у којој су сачувани л. 1-7 (текст *Минеја* је потпун). Свешчице су сигниране, постоје ћириличка слова у бројној вредности на 1. и 8. л. свешчица. Иза ових су две необележене свешчице. Прва је потпуна, са 8 листова, а у другој су од 4 л. сачувана прва три - текст се завршава на л. 3а, полеђина л. 3 је празна. На крају књиге су два празна листа. Књига је врло добро очувана. Листови су чисти, ретко се на њима виде трагови влаге и воска.

Дрвене корице закошених рубова према унутрашњим странама обложене су црквенкастомрком кожом, различито украшеном на предњој и задњој страни. На предњој страни виде се трагови позлате. Обе копче су сачуване. Хрбат има четири ребра.

Писмо *главне руке* је полуустав. Рукопис је крупан, врло леп, уједначен и читак. Слова су углавном без почетних и надвучених црта на стубовима, а подвлачење је права реткост. Украсна црта се ретко среће. Мала слова су типолошки уједначена, у више типова јавља се: а, з, м, љ, њ, њ, њ (петља у а је изведена из једног или из два потеза, з је једнопотезно или двопотезно, слово м је тропотезно и четворопотезно, љ је са одвојеном и уједно изведеном птичицом, њ је са средњом цртом или су бочне стране спојене танком подницом, код њ и њ разлике се тичу начина извођења продужетка у међупростору). Једноноги облик слова т примећен је у једном случају. Од већих слова налазе се: в (није бубњевито), широко е, о, с, њ, високо т, њ, њ. Јавља се и веће е, з, м, ч. Слова која се срећу и са продуженим елементом (стуб, крак, ножица, реп) јесу: д, љ, оџ, џ, њ, њ. Понегде се код а огледа утицај брзописа, стуб залази у оба међупростора, почетак је савијен удесно, а завршетак улево. У врсти је ретко написано право брзописно а, које је неколико пута и у лигатури њ. Само по једанпут је у реду употребљено брзописно в, д, р. Међу надредним словима и брзописни облик имају: в, в, ж, р, т. Слова з и м над редом су брзописна.

Заставица нема. Украсе на неколико иницијала чине задебљани стубови, петље и украсне тачке. Дани у месецу исписани су киноваром, у везу.

Правопис је ресавски, ненормализован. Постоји *танко јер*, *високо јер* и *пајерак*. Група *ја-* увек је обележена лигатуром њ-, а *-ја* много чешће са *-а*, него са *-њ*. За иницијално *је* обичније је широко е од е, а лигатура њ налази се ретко. Код *-је* незнатно претеже *-њ* над *-е*. Спојеви *ља*, *ња*, *ље*, *ње* су писани лигатурама. У једној речи за *ља* написано је *ла*. Употреба слова *ї* није сасвим доследна у одговарајућим категоријама, а *ѕ* има и словну вредност. Главни писар пише *ѕ* на етимолошком месту и место *з*. Има и речи у којима је *з* место *ѕ*. Акценатски знаци и спирити су стављани. Од интерпункцијских знакова постоји тачка, зарез, две тачке комбиноване са цртом.

Језик је српскословенски. Главни рукопис има доста потврда замене *јера* са *а*, у две речи место етимолошког *а* написано је *танко јер*. Многобројни примери показују мешање слова *њ* и *е*. У *Минеју* се по српскословенској норми чува вокално *л*, групе *чр-*, *чњт-*, *жд*, *џ*. Непромењено је и *л* на крају речи и слога. Нема замене *вњ*, *вњ-* и *вњз-/вњс-* са *оџ*, *оџ-*, *оџз-/оџс-*, а ни метатезе заменичког *вњс-*.

Норма се у области морфологије углавном поштује. Увек је А јд. м. рода за бића као Г. У И јд., Д и Л мн. основа на **ї* и на консонант

је -е-: -емь, -ехь. У сложеној придевској промени у Д јд. у свим примерима је -омоу/-емоу. Асигматски аорист, а ни супин се не појављују. У 1. л. мн. презента атематских глагола је -мы.

У непродуктивним врстама срећу се старе дублетне форме које су под утицајем народног језика настајале још у старословенским споменицима. Потврђују се и старословенске иновације у продуктивним именичким врстама.

Ретка су одступања од књижевне норме настала под утицајем народног језика писара. Код једне именице м. рода *о основа у Г мн. је -а (Ѡ вьсаки|х| врага 796/23). Такође се једанпут у Г мн. ж. рода *а основа јавља -а (сила ба/16). Неколико пута у Г јд. меке заменичке промене ж. рода извршено је сажимање. Један придев ж. рода неодређеног вида тврдих основа у Г јд. има -ѣ (мешање са -е): моудрѣ 57а/21. Придев ж. рода одређеног вида у Л јд. једном је са наставком -он (на великон 22а/26). Понегде је двојина замењена множином.

Изнесене народне црте су општештокавске. Сем тога, постоји и неколико примера који имају локални карактер. У једном случају у множини облик Л стављен је место Г (болѣз'не|х| многы|х| 13а/4). У деklinацији придева срећу се, додуше ретко, облици са заменичком основом -ѣ- (И јд., Г мн.).

Одступања од норме су углавном општештокавског карактера. Само употребљени облик Л мн. за Г и примери заменичке основе -ѣ- у сложеној придевској промени су црте косовско-ресавског типа.

Други писар такође пише полууставом. Разликују се пуне и танке линије. Слова су неуједначена и невешто изведена. Употребљено је *танко јер* и *пајерак*. Иза вокала је се бележи са *ѐ*, једанпут са *ѡ*. Остале црте које би одредиле школу не налазе се. Језик је српскословенски.

Писмо *треће руке* је полуустав. Рукопис је леп, читак и врло уједначен. Слова су углавном усправна. Постоји разликовање пуних и танких линија. На стубовима нема почетних, надвучених и подвучених црта, а украсну црту има неколико слова. Од малих слова сасвим ретко се у више типова налази: *а*, *ѐ*, *м*, *о*, *т*, *ѡ*, *ѡ*. Употребљена већа слова су: *в* (један тип је бубњевит), широко *ѐ*, *м*, *о*, *с*, *ѡ*, високо *т*, *ѣ* и *ѡ*, издужено *и*, *к*. Ретко је веће *ѐ* и *з*. Слова са понегде продуженим стубом, репом или краком су: *а*, *ж*, *р*, *ѡ* у *ѡу*, *ѡ*, *ѡ*, *ѡ*, *ѡ*. У брзописном типу у врсти срећу се *а*, *в*, *в*, *д*, а над редом: *а*, *в*, *в*, *ж*, *з*, *м*, *р*, *т*, *ѣ*.

Заставица је на л. 104а. Постоји неколико врло лепих и декоративних иницијала. Два наслова су у везу, писана киноваром.

Правопис је ресавског типа, ненормализован. Налазе се *ѡ*, *ѡ*, *високо јер* и *пајерак*. Група *ја*- увек је писана лигатуром, за *-ја* се поред *-а*, среће и *-ѡ*, али врло ретко. Почетно *је* се само изузетно пише са *ѡ*, а готово редовно са *ѐ*. Иза вокала је углавном *ѐ*, ретко *ѡ*, а неколико пута

јавља се и *є*, *ѣ*. Спојевии *ља*, *ња*, *ље*, *ње* имају лигатуре, свега је један пример са *ла* за *ља*. Употреба *ї* није увек у одговарајућим позицијама. Слово *з* је и на етимолошком месту и на месту етимолошког *з*. Ту су акценти и спирити, а од интерпункцијских знакова присутна је тачка, зарез и две тачке комбиноване с цртом.

Језик је српскословенски. Примера са написаним *а* место *јера* има у приличном броју. Мешају се *ѣ* и *є*. Књижевна норма у погледу чувања *чр-*, *чѣт-*, *жд* и *џ*, *л* на крају речи и слога, вокалног *л*, предлога *въ*, иницијалног *въ-* *въз-*/*въс-* и заменичког *въс-* није нарушена.

У области морфологије особине редакцијског језика илуструју: облици А јд. м. рода за бића изједначени са Г, наставци *-ємь* у Д мн. и *-єхь* у Л мн. именица на **ї* и на консонант, *-омоу/-ємоу* у Д јд. сложене придевске промене и једини пример презента атематског глагола са наставком *-мы*. У оквиру дефлекције именица, и у продуктивним и у непродуктивним врстама, спорадично се јављају архаичне иновације, које су настајале још у старословенским споменицима. Од иновација општештокавског карактера у мекој заменичкој промени један пример ж. рода у Г јд. је са извршеним сажимањем (*Ѡ ... твоє* 1126/3). Два примера имперфекта у З. л. мн. су са основом на *-e-* (*творєхѹ* 1116/21, *зовєхѹ* 1126/4).

Језик трећег писара нема посебних специфичности на основу којих се може ближе локализовати.

Садржај

1а-102б: *Минеј за мај*. Садржи следеће службе по данима: л. 1а: 1 - мај - Св. пророк Јеремија; л. 3а: 2 - Св. Атанасије Велики; л. 7б: 3 - Св. мученици Тимотеј и Мавра; л. 10а: 4 - Св. мученица Пелагија Тарсијска; л. 12а: 5 - Св. великомученица Ирина; л. 14б: 6 - Преподобни Јов; л. 17а: 7 - Појава Часног крста у Јерусалиму; Св. мученик Акакије; л. 21б: 8 - Св. апостол и јеванђелист Јован Богослов; Преподобни Арсеније Велики; л. 30а: 9 - Св. пророк Исаија; Св. мученик Христофор; л. 33а: 10 - Симон Зилот; л. 35а: 11 - Св. мученик Мокије; Обнављање Цариграда; л. 37б: 12 - Св. Епифаније и св. Герман; л. 42б: 13 - Св. мученица Гликерија; л. 45б: 14 - Св. мученик Исидор; л. 48а: 15 - Преподобни Пахомије Велики; л. 51а: 16 - Преподобни Теодор Освећени; л. 53а: 17 - Св. апостол Андроник и други са њим; л. 55а: 18 - Св. мученик Теодор Анкирски; Св. мученици Петар, Дионисије и други са њима; л. 59б: 19 - Свештеномученик Патрикије; л. 63а: 20 - Св. мученик Талалеј; л. 66а: 21 - Св. цар Константин и царица Јелена; л. 70а: 22 - Св. мученик Василиск; л. 72б: 23 - Преподобни Михаило Исповедник; л. 75б: 24 - Преподобни Симеон Дивногорац; л. 80а: 25 - Треће обретење главе св. Јована Крститеља; л. 86а: 26 - Св. апостол Карп; л. 88б: 27 - Свештеномученик Терапонт; л. 91б: 28 - Преподобни Никита

Исповедник; л. 94б: 29 - Преподобномученица Теодосија; л. 97а: 30 - Преподобни Исакије Далматски; л. 99б: 31 - Св. мученик Ермије.

103а-103б: б̄городич'н̄и, нх'же покмь по славе ст̄ымь

104а-114а: *Пренос моштију св. Николе.*

Записи

На доњим маргинама на *a* страни л. 1-4, континуирано, полууставном ћирилицом, мрким мастилом: сан минен / ц̄ркве вѣчке|р|(ε)чке / храмъ вавѣ|д|(ε)нїе / пре|с|тї б̄це.

На *a* страни првог празног листа на крају књиге, иста рука: сню кни|г|Ѹ г̄лѣми минен / шенови ю протопопа миханъ / томиѣъ своимъ настояанимъ / и т̄ърѸдомъ. плаѣомъ же и подѸшѣ|м|ъ / пре|с|тавл'ша|го| се неметъ ганоша / зовомага милѸтина. мне же / рѸкоделѣс'твнемъ трѸдивѣша|го| се / манѣша|го| ва ереѸ живана / хандаревича.: / Ѹ карѣловѣци / м̄ца ѿлїга :н̄Ѹ ѿ рожѣда|с|тва же / х̄ва. д̄ψї :1710.

Историјат књиге

Рукопис је заведен у инвентар Библиотеке Матице српске 15. септембра 1961. године. Купљен је од библиотекара Саве Паланчанина из Новог Сада.

ЛИТЕРАТУРА

1. Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, 55 (бр. 627).

38. PP IV 21 (PP 287 - 352 A 15) - 113413

МИНЕЈ ЗА ЈУН И ЈУЛ

XVI век, осма или девета деценија

Хартија, мастило мрко и киновар, 225 л. 303x215 мм, текст 220x140 мм, број редова на пуној страни је 27. Један писар.

Према воденим знацима рукопис је настао у осмој или деветој деценији XVI века (1575/85): 1) једнострука котва у кругу са звездом и контрамарка AP, врло сл. Београд, МСПЦ, Грујић 65 из 1570/80; МСПЦ Грујић 204 из 1565/75; НБС 292 из 1565/75; САНУ 273 из 1565/75. и Никољац 9 из 1565/70; 2) исти тип котве и контрамарка В, постоји само сл. знак, Мошин 1665 из 1590; 3) исти тип котве и контрамарка Е - В, врло сл. Грачаница 15 из 1570/80; Грачаница 16 из 1570/85; Београд, МСПЦ, Грујић 203 из 1560/70; САНУ 123 из 1570/85. На задњем листу при повезу само контрамарка I - С, вероватно уз водени знак „котва” сл. Мошин 1803 из 1569, и Мошин 2192 из 1580/90. године.

Садржи 28 свешчица од по 8 листова, сигнираних ћириличким словима у бројној вредности на 1. и 8. листу свешчице. Последњи лист у књизи је празан, а спојен је са задњом корицом. Текст рукописа није комплетан. Он се прекида код службе за 27. јул (в. *Садржај*), тако да недостаје крај *Минеја за јул*. Неколико листова је волантно, а већина их је искрзана и оштећена на ивицама. Књига није рестаурисана, само су неки листови међусобно спојени делићима хартије. Пуно је мрља од влаге, воска, а срећу се и оштећења од црвоточине.

Корице су дашчице са жљбовима по рубовима, који се прекидају на угловима. Задња дашчица је пукла. Капитална врпца је црвене и зелене боје. Кожа којом су пресвучене дашчице је тамномрка и различито је орнаментирана. Доста је похабана, а видљиве су и рупице од црвоточине. Копчи нема.

Тип писма је полуустав. Рукопис је леп и исписан. Разликују се танке и пуне линије, подвлачење и надвлачење стубова среће се понегде, а украсне црте ређе долазе. Већина малих слова у врсти типолошки

варира. Од већих слова употребљавају се широко *ѣ, о, с, ѡ*, високо *т, њ, ѣ*, веће *в* (пored већег *в* са раздвојеним петљама, среће се и бубњевито *в*, али само црвено, и то на почетку речи, иза тачке или у некој другој позицији), грчко *ѣ, љ, з, ѣ, љ*, а од слова са продужецима потврђују се *ж, л, љ*. Поред полууоставног, и брзописни тип у врсти имају *а, б, р*, а над редом *а, в, к, т, х*. Брзописна слова над редом су и *в, ж, з, м, р*. Сви употребљени облици слова одговарају опису устава XVI века Петра Ђорђића, одступа једино слово *ѡ* са десним краком продуженим у доњи међупростор, које је, према његовом опису, у XVI веку престало да се јавља.⁴

Заставица нема, а иницијали су извођени киноваром и углавном су скромно украшени. Наслови су писани црвеним словима, која су у везу.

Правопис је ресавски, ненормализован. За *јер* долазе сва четири знака: *ѣ, ѡ, високо јер* и *пајерак*. Група *ја-* је доследно означена лигатуром *ѡа*, а *-ја* је много чешће писано са *-а*, него са *-ѡа*. Секвенца *је-* обично је обележена са *ѣ-*, ређе са *ѡ*, а за *-је* заступљеније је *-ѣ* од *-ѡ* и *-ѣ*. Спојеве *ља, ња, ље, ње* имају увек лигатуру. Слово *ї* није редовно у одговарајућој позицији, а *ѣ* се јавља и у словној вредности, на етимолошком месту или уместо *з*. Стављени су акценти и спирити, а од интерпункцијских знакова користе се тачка, зарез, две или три тачке са цртом.

Језик је српкословенски. Слово *а* уместо *јера* потврђује се једанпут (*васа|д|н'ка* 826/16), а такође у једном случају уместо *а* стављен је *пајерак* (*послѣдов'ль* 187а/24). Постоји мешање *ѣ* и *ѣ*. Нема нарушавања норме код вокалног *л*, група *чр-, чѣт-* *жд* и *ѡ*, а непромењено је и *л* на крају речи и слога. Заменичко *вѣс-* је без метатезе, а нема ни замене *вѣ, вѣ-* и *вѣз-/вѣс-* у *ѡѣ, ѡѣ-* и *ѡѣз-/ѡѣс-*. Под утицајем предлошка, слова *а, ж* долазе неколико пута: *а* се јавља на етимолошком месту, затим на месту *ѡа* и уместо *ѣ*, а *ж* се среће уместо *ѡѣ* и *а*.

У области морфологије норма књижевног језика се углавном поштује. Форма А јд. м. рода за биће изједначена је са Г. Уопштен је наставак *-и* у Л јд. основа на **ї* и на консонант. У И јд., Д и Л мн. именица на **ї* м. и ж. рода и на консонант сва три рода усвојени су наставци са *-е-*: *-ѣмѣ, -ѣхѣ*. У сложеној придевској промени у Д јд. увек је *-ѡѡѣ/-ѣѡѣ*. У падежима множине присутна је тежња ка уопштавању одређеног вида (облици прости придевске промене су ретки). Супин је замењен инфинитивом, асигматског аориста нема. У 1. л. мн. атематских глагола је *-мы*, а у 3. л. дв. свих глагола је *-ѡа*.

Рукопис садржи и старе дублетне форме у непродуктивним врстама, које су настајале већ у старословенским споменицима. Спорадично се

⁴ П. Ђорђић, *Историја српске ћирилице*, 113.

јављају и друге познате старословенске иновације у продуктивним врс-тама.

Наноси из народног говора писара су ретки и имају општештокавски карактер. Тако се Г јд. именица основа на *а потврђује са -ε, у Л јд. тих именица среће се -и, а код именица промене на *о у А мн. јавља се наставак -ε. У Л јд. ж. рода сложене придевске промене долази -ои (въ вѣрѣ истиннои 596/20), а у Г јд. меке заменичке промене присутан је сажети облик (твоε 63а/7). Двојина је замењена множином више пута.

Садржај

1а-104б: *Минеј за јун*. Садржи следеће службе по данима: л. 1а: 1. јун - Мученик Јустин Философ; л. 4а: 2 - Св. Никифор; л. 6б: 3 - Св. мученик Лукијан и други; л. 8б: 4 - Св. Митрофан; л. 12а: 5 - Преподобни Иларион; л. 14б: 6 - Свештеномученик Доротеј (редослед служби за 5. и 6. јун је замењен: под 5. јуном дата је служба за 6. јун, а под 6. за 5. јун); л. 17а: 7 - Св. свештеномученик Теодот Анкира; л. 20а: 8 - Св. великомученик Теодор Стратилат; л. 23б: 9 - Св. мученици Орест и Диомид и Родион; Св. Кирило Александријски; л. 26б: 10 - Свештеномученик Тимотеј Прусски; л. 29а: 11 - Св. апостоли Вартоломеј и Варнава; л. 34а: 12 - Преподобни Онуфрије Велики; л. 37а: 13 - Св. мученица Акилина; л. 40а: 14 - Св. пророк Јелисеј и Св. Методије; л. 45а: 15 - Св. пророк Амос; л. 48а: 16 - Св. Тихон Апатунски Чудотворац; л. 50б: 17 - Св. мученици Мануил, Савел и Исмаил; л. 53б: 18 - Св. мученик Леонтије; л. 56а: 19 - Св. апостол Јуда; л. 58б: 20 - Св. мученице Пина и Рима; л. 60б: 21 - Св. мученик Јулијан Тарсијски; л. 63б: 22 - Преподобни Петар; л. 66б: 23 - Св. мученица Агрипина; л. 69а: 24 - Рођење св. Јована Крститеља (с паримијама); л. 79б: 25 - Преподобномученица Февронија; л. 82а: 26 - Преподобни Давид Солунски; л. 84б: 27 - Преподобни Сампсон Странопримац; л. 87б: 28 - Пренос моштију св. бесребрника Кира и Јована; л. 90а: 29 - Св. апостоли Петар и Павле (с паримијама); л. 100б: 30 - Сабор св. 12 апостола.

105а-224б: *Минеј за јул*. Садржи следеће службе по данима: л. 105а: 1. јул - Св. мученици и бесребрници Козма и Дамјан; л. 110а: 2 - Полагање ризе Пресвете Богородице; л. 113б: 3 - Св. мученик Јакинт; л. 116б: 4 - Св. Андреј Критски и преподобна Марта; л. 122а: 5 - Преподобни Атанасије Атонски (с паримијама); л. 132б: 6 - Преподобни Сисоје Велики; л. 135а: 7 - Преподобни Тома Малеин; Преподобни Акакије; л. 140а: 8 - Св. великомученик Прокопије; л. 145б: 9 - Свештеномученик Панкратије; л. 148б: 10 - Св. 45 мученика из Никопоља; л. 151а: 11 - Св. великомученица Ефимија; л. 156б: 12 - Св. мученици Прокло и Иларије; Преподобни Михаило Малеин; л. 162б: 13 - Сабор св. архангела Гаврила; Преподобни Стефан Саваит; л. 169а: 14 - Св. апостол Акила; л. 172а: 15 - Св. мученици Кирик и Јулита; л. 176б: 16 - Свештеномученик Атиноген; л. 179а: 17 - Св. великомученица

Марина; л. 183а: 18 - Св. мученик Емилијан; л. 186а: 19 - Св. Макрина, сестра Василија Великог; л. 191б: 20 - Св. пророк Илија; л. 196б: 21 - Преподобни Јован и Симеон; Св. пророк Језекиљ; л. 201б: 22 - Св. Марија Магдалина; Св. свештеномученик Фока; л. 208а: 23 - Св. мученици Трофим, Теофил и други; л. 210б: 24 - Св. мученица Христина; л. 214б: 25 - Успеније св. Ане; л. 220б: 26 - Св. свештеномученик Ермол и други; л. 223б: 27 - Св. великомученик Пантелејмон. У овој служби текст се прекида код крстобогородичне стиховне стихире, код речи: ... агница неискврѣнаа, агница видеѣи, на дрѣвѣ прострѣта. Недостаје даљи текст ове службе, а нема ни текста службе за дане од 28. до 31. јула.

Записи

На доњој маргини л. 1а мешовитим писмом (полуустав, брзопис), црним мастилом пише: *Сѣн месе|ч|никъ мона|с|тира раковице кѣпи се ѿ тѣрака за шсамъ стотина аспри каде се сремъ похара.*

На предњој страни последњег празног листа истим писмом, истим мастилом, а другом руком забележено је: *Сига книга г[]ле мине[и] / манасѣтир волловиц[].*

Историјат књиге

Књига је заведена у инвентар Библиотеке Матице српске 13. новембра 1953, са напоменом да је затечена у Библиотеци.

ЛИТЕРАТУРА

1. Димитрије Кириловић, *Ћирилске рукописне књиге у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 62 (бр. 25).
2. Иванка Веселинов, *Прилог историји збирке рукописних књига у Библиотеци Матице српске. Послератни период (1948-1956)*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 43, 44, 46, 47.
3. Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, 56 (бр. 652).

39. PP IV 22 (PP 288) - 212249

МИНЕЈ ЗА СЕПТЕМБАР ЈЕРОМОНАХА ПАХОМИЈА

1702. година

Хартија, мастило црно, боје су киновар и мрка, 168 л. са текстом, од којих су сви, сем последњег, означени ћириличким словима у бројној вредности (нумерација се налази у доњем десном углу листа) и 4 празна (3 на почетку и 1 на крају књиге). У фолијацији листова јављају се грешке: бројеви 134 и 135 су поновљени (134, 135, 134, 135, 136...), па је укупан број нумерисаних листова (165) за два мањи од стварног броја (167). Новија нумерација, писана оловком у горњем десном углу листова, тече од првог до последњег празног листа у књизи (1-172). Димензије листова су 316x211 мм, а текста 205-210x140-145 мм. Број редова на пуној страни је 23. Два писара. Према запису на л. 166б,⁵ књигу је преписао јеромонах Пахомије, Месићанин, у храму Св. Димитрија у манастиру Ремети, 1702. године. Поред овог главног писара, јавља се још један, који је исписао л. 3а и по неколико редова на л. 2а,б, 42а, 83б.

Хартија, према воденим знацима, одговара 1702. години из записа: 1) три полумесеца и контрамарка ZT, врло сл. Београд, НБС 625 око 1705; 2) иста врста знака и контрамарка ZH, врло сл. Праг, НМП IXС 4 из 1700; 3) круна са звездом и полумесецом и контрамарка GMZ. Према расположивој филигранолошкој грађи, идентична и врло слична контрамарка постоји уз три полумесеца: Николајев 303 из 1704; Београд, САНУ 296 из 1712. и САНУ 25 у деловима рукописа који су из почетка XVIII века. При повезу је друга хартија, али такође из XVIII века; 4) грб са цветом и иницијали НС, врло сл. Сремска Митровица, МС 200, такође уз повез, из XVIII века.

Садржи 15 свешчица, сигнираних ћириличким словима у бројној вредности, црним мастилом. Свешчице 1-8 имају сигнатуре на првом и

⁵ Нумерација листова, која се наводи у овом опису, одговара оригиналној фолијацији листова рукописа.

Норма књижевног језика на морфолошком плану се углавном поштује. Изједначени су облици Г и А јд. м. р. за биће. У Л јд. основа на **ī* и на консонант усвојен је наставак -и. У И јд., Д и Л мн. **ī* основа и на консонант је -е-: -емь, -ехь. У Д јд. сложене придевске промене је -омоу/-емоу, а облици просте придевске промене потврђују се у Г, Д и И мн. У 1. л. мн. презента атематских глагола је -мы, асигматског аориста нема, у 3. л. дв. свих глагола је -та, а супин замењује инфинитив.

Рукопис садржи и старе дублетне форме у непродуктивним врстама које су настајале већ у старословенским споменицима под утицајем народног језика. Спорадично се јављају и старословенске иновације у продуктивним именичким врстама.

Од наноса из народног говора среће се -он у Д јд. сложене придевске промене, -ε у А, В мн. просте придевске промене, а заменичка основа на -ѣ->-ε- потврђује се у И јд., Г и И мн. придева. Уместо књижевног *влизь* долази народно *влизѣ* 25а/22. Двојина је више пута замењена множином. Скоро све ове црте су општештокавског карактера, једино је заменичка основа у облицима придева карактеристична за косовско-ресавски говорни тип.

У више случајева присутни су облици који сведоче о писаревом незнању језика или о његовим грешкама у преписивању. Тако се у И мн. именица **a*, **ja* основа јавља -ими/-ѣими место -ами/-тами (*млтвими* 9б/21, *мльн'нѣими* 123а/23). У А мн. ср. рода личне заменице *онѣ* среће се *скрозе нѣѣ* 51а/15 (x2) место *скрозе нѣа*, док се у И мн. заменице *сѣ* потврђује *си* 38а/17 место *сими*. У Г, А мн. придева долази -иѣмь место -иѣ (*Г неизречен'ныѣмь* 42а/10, *млециѣиѣмь* 128а/21, *А бжѣств'ныиѣмь* 44а/23). У наставцима готово свих врста речи слово *χ* више пута изостаје, док су примери са хиперкорекцијом *χ* још чешћи, што је последица како губљења *χ* из писаревог говора, тако и његовог непознавања књижевне норме. У неким случајевима придеви и партиципи не конгруирају са именицом или заменицом (*на гльбокыѣ болѣз'нен* 7б/9, *сѣн'ногавлен'ныѣ дхоѣ* 39б/20, *бжѣств'ныиѣ дхоѣ* 46б/20 итд.).

Судећи према податку из записа на крају књиге, јеромонах Пахомије је Месићанин, што значи да његов народни говор припада смедеревско-вршачком дијалекту.⁶ Књигу је преписао у Ремети, дакле на подручју шумадијско-војвођанског дијалекта.

⁶ Смедеревско-вршачки дијалекат се развијао под утицајем говора централне, јужне и источне Србије (в. Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и штокавско наречје*, Нови Сад 1956, 89). Од дијалекатских црта у *Минеју за септембар* јеромонаха Пахомија, поред заменичке основе у облицима придева, карактеристичне за косовско-ресавски тип народног говора, присутни су и неправилна употреба падежа и неконгруирање речи, што је одлика косовско-ресавског и призренско-тимочког говорног типа (в. П. Ивић, *Дијалектологија*, 102, 110-111). Да ли је јеромонах Пахомије рођени Месићанин, или је у Месић дошао са југа Србије у току Велике сеобе 1690, остаје питање. Месић су насељавали и Власи и Бугари, као и народи из других средина (в. Јован Ердѣљановић, *Срби у Банату*, Нови Сад 1986, 143-144). Све ове чињенице су, вероватно, утицале на језик јеромонаха Пахомија.

Слова *другог писара* су нешто ситнија од слова главне руке, збијенија су, стубови су им мање искошени, а и разлика између танких и пуних линија је мање изражена, него у главном рукопису. Правопис је ресавски, језик српскословенски.

Садржај

1а-166б: *Минеј за септембар*. Садржи следеће службе по данима: л. 1а: 1. септембар - Преподобни Симеон Стлпник; Св. 40 жена (с паримијама); л. 12б: 2 - Св. мученик Мамант; Св. Јован Постник; л. 19а: 3 - Свештеномученик Антим; Преподобни Теоктист; л. 24б: 4 - Свештеномученик Вавила; Пророк Мојсеј Боговидац; л. 31а: 5 - Св. пророк Захарија; л. 34б: 6 - Чудо св. архангела Михаила; Св. мученица Евдоксија; л. 42б: 7 - Претпразништво Рождства Пресвете Богородице; Св. мученик Созонт; л. 49а: 8 - Рождство Пресвете Богородице (с паримијама); л. 59б: 9 - Св. праведни Јоаким и Ана; Св. мученик Севирјан; л. 66б: 10 - Мученице Минодора, Митродора и Нимфодора; л. 70б: 11 - Преподобна Теодора; л. 75б: 12 - Свештеномученик Автоном; л. 77б: 13 - Обновљење храма св. Васкрсења; Свештеномученик Корнилије (с паримијама); л. 88а: 14 - Ваздвижење Часног крста (с паримијама); л. 97а: 15 - Великомученик Никита; л. 101а: 16 - Великомученица Јефимија; л. 106а: 17 Мученице Вера, Нада и Љубав и мати им Софија; л. 110а: 18 - Св. Евменије Гортински; л. 113б: 19 - Св. мученици Трофим и Саватије; л. 118а: 20 - Св. великомученик Јевстатије; л. 123а: 21 - Св. апостол Кодрат; л. 123а: 22 - Свештеномученик Фока и пророк Јона; л. 131а: 23 - Зачеће св. Јована Крститеља; л. 135а: 24 - Првомученица Текла; л. 137а: 25 - Преподобна Ефросинија; л. 140б: 26 - Св. апостол и јеванђелист Јован Богослов (с паримијама); л. 149а: 27 - Св. мученик Калистрат и његова дружина; л. 152а: 28 - Преподобни Харитон Исповедник (с паримијама); л. 158б: 29 - Преподобни Киријак Отшелник; л. 163а: 30 - Свештеномученик Григорије.

Записи

На залепљеном листу са унутрашње стране предње корице црним мастилом, грађанском ћирилицом пише: **Сия Книга глаголемая / миней цркве иришке / Стаго великомученика / Феодора мѣа септем/врия / 1736 года 8 ириг8.**

На доњим маргинама предњих страна л. 4-11 континуирани запис, новом руком, црним избледелим мастилом, а мешовитим писмом (полуустав, брзопис): **сѣа/книга/минѣа /вароши/ирига/храмъ /сѣни/николаѣ.**

На л. 166б запис писара књиге јеромонаха Пахомија, мешовитим писмом (полуустав, брзопис), црним мастилом: **Въ лѣт(о) 7210, тј. 1702) Сѣврши се Сѣа Книга Глѣми минен. Въ храме / Сѣго великомучника димитрѣа. место глѣмое рѣмета мне / рѣкою грѣшнаго и маншаго въ иноце|х| Пахомѣа іє|р|мона|х|(а) меснѣ|н|(а) / Тог|д|а шѣдрѣщѣи|м| римскомоу цесарѣ въ то врѣме ноуждѣное: / Тою Землою Глѣми сре|м|. / Темже мѣю ви шце**

и братію ч'тѹщїи нлїи прѣписоꙋющїи. И прѣ/клангаю Колене ср|д|ца мое|го| и
м̄лю се вамъ писавшаго сїю книгѹ/аще боꙋ|д|а|(є)ть Чтo погрѣшенно и неꙋдобно.
Исправлante а на|с| / ѡ семь троꙋдивши се Оꙋср|д|но бл|с|вите а не кльнете.
Понк|ж|(є) / не пи|с|(а) дх̄ь ст̄ы|х| ни аггль. нь ср|д|це соꙋетно и лꙋкаво. шчи
сьнш|м| / штек'чене. а пльть Зем|л|наа дрѣла а рꙋце брѣне и грѣшне / Ѹмомь
къ б̄ꙋ не исправк|н|. многими грѣхи повинань бы / шкаганнїи. шчи ст̄ы бл|с|вите
ме грѣшнаго пи|с|вшаго / сїю граматѹ.

Историјат књиге

Књига је купљена од др Павла Ивића из Новог Сада, а инвентарисана је 23. јуна 1960. године.

ЛИТЕРАТУРА

1. Иванка Веселинов, *Српске ћирилске рукописне књиге XVIII века у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1979, IV, Нови Сад 1981, 38 (бр. 2).

40. PP IV 23 (PP 289 - 352 A 7) - 48251

МИНЕЈ ЗА НОВЕМБАР

1550. година

Хартија, мастило мрко и киновар, 198 л. 299x200 мм, текст 233x135, 232x130 мм, 28 редова на пуној страни. Три писара. Први, јеромонах Пахомије, преписао је текст на л. 1а-140а/1-3, с тим што је други писар, чије име није познато, исписао редове 4-10 на л. 8а и текст на л. 80а-82б. Секција трећег писара, дијака Ратка, обухвата л. 140а/4-197б.

Према записима које су писари оставили иза текста *Минеја*, књига је писана од 8. априла до 15. јула 1550. године, у манастиру Радовашници, на Лиму.

Датација на основу водених знакова креће се око средине XVI века: 1) двострука котва у кругу са звездом и контрамарка ЈВ, идентично Пећ 112 из 1550/60; 2) кардиналски шешир и контрамарка Р, сл. Београд, МСПЦ, Грујић 62 из друге четвртине XVI века. Хартија коричних листова је млађа, без воденог знака, вероватно из XVIII века.

Књига је сачувана у целини. Има 25 свешчица са по 8 литова, сем прве која је са 6 листова. Свешчице су обележене словима \bar{a} до \bar{ke} на првом и последњем листу, изузев последње која има само ознаку на 1. л. Књига је доста добро очувана. Преповезивана је, а оштећени листови су покрпљени, али се не зна када.

Корице чине две даске са жљебовима који се прекидају на угловима. Кожа којом су даске пресвучене је светлоцрвенкастомрка и доста је добро очувана. Отисак је јасно видљив. Доња копча постоји у целини, а од горње је остао метални шиљак на горњој корици и већи део плетеног ремена.

Писмо у све три секције је полуустав. Рукопис јеромонаха Пахомија је крупан, веома уједначен и леп. Украсне, надвучене и подвучене црте су ретко стављене. Разликују се танке и пуне линије. У оквиру малих слова више од једног типа имају: в, т, њ, ш. Од већих слова употребљена су: бубњевито в, широко е, о, с, м, ш, високо т, ђ, њ, издужено к.

Брзописни облици слова срећу се и у врсти (в, з) и над редом (в, в, м, х). Продужавања словних елемената код слова а, д, љ, њ, ф, х, ц, џ и код лигатура нису честа и изразита, а налазе се, углавном, у првом или у последњем реду стране или уз леву маргину. У неколико примера на л. 98а потврђује се и љ и ж.

Секција *другог, анонимног, писара* је знатно краћа. Рукопис је мање уредан, а величина и облик слова мање су уједначени него код јеромонаха Пахомија. Мала слова су типолошки устаљена, више типова имају д, т, љ, њ. Надвучене, подвучене и украсне црте су веома ретке. Танке и пуне линије се разликују. Од већих слова налазе се бубњевито в, широко е, с, њ, високо т, љ, њ. И слово з је веће од малих. У врсти, поред полууставног, и брзописни облик има слово з, а од надредних: в, в, ж, м, х.

Трећи писар, Ратко, има дуктус сличан Пахомијевом, али су слова незнатно ужа и мање уједначене величине, те цео рукопис није толико уредан. Осим тога, писар Ратко чешће користи брзописна слова, продужава кракове, извија их и ставља украсне елементе, па је писмо нешто и китњастije. Од полууставних малих слова у врсти више од једног типа имају: т (једноного, двоного и троного), љ (са одвојеном птичицом и са пресеком кракова), ф (код којег је тело изведено на четири начина). Од већих слова користи: бубњевито в, широко е, м, о, с, њ, високо т, љ, издужено и. И брзописни облик имају следећа слова у реду: в, д, ж, з, ф, љ, а од надредних: а, в, в, р, х.

Заставица нема. Постоји неколико скромно украсених иницијала. Наслови су исписани везом, киноваром.

Правопис сва три писара је ресавски, ненормализован. У све три секције потврђени су *танко* и *високо јер*, а у првој и другој и *дебело јер*. Иницијална група *ја* обележена је увек са љ, а код *-ја* претеже *-а* над *-љ*. Иницијално *је* први писар пише са љ и е, ретко и е, а други и трећи писар са е или е, ређе и љ. У положају иза вокала иста група је код првог писара подједнако често означена са љ и е, а среће се и е, док је код другог и трећег писара знатно чешће е него е, а љ се не јавља уопште. У спојевима ља, ља, ље, ље лигатура је доследна. Слово з ван бројне вредности има само трећи писар, дијак Ратко. Ови су примери веома ретки и увек са фонетском вредношћу з. Слово ї је писано у одговарјућим категоријама (ља, ље, љо, љи, љо) али се може наћи и ван њих. Акценти и спирити су стављани. Од интерпункцијских знакова први писар користи тачку, зарез и три тачке с цртом. Код другог се осим тачке, зареза и три тачке с цртом јављају и четири тачке, а трећи употребљава тачку, зарез и две тачке с цртом. У тексту првог писара, тачније од 4. до 11. реда на л. 98а, потврђени су љ и ж. Слово ж има вредност у, а слово љ вредност е. Није јасно како је дошло до тога да јеромонах Пахомије у ових неколико редова често користи оба *јуса* пошто их у осталом делу књиге нема.

Језик сва три писара је српскословенски. Вредност ђ је е. Мешања слова *јер* и *а* има у свим секцијама, али у првој нису тако честе као у друге две. Вокално *л* је неизмењено. Књижевна норма није нарушена ни у погледу чувања група *џ* и *жд*, *чр-* и *чѣт-*, *л* на крају речи и слога, предлога *въ*, иницијалног *въ-*, *въз-/въс-* и заменичког *въс-*.

Ниједан од три рукописа не издваја се у погледу морфолошких наставака, а норма књижевног језика се и у овој области доследно поштује: А јд. м. рода за бића изједначен је са Г, увек је *-емь* у И јд. и Д мн. и *-ехь* у Л мн. именица основа на **ĭ* м. и ж. рода и на консонант сва три рода, *-и* у Л јд. именица на **ī* и консонант, *-омоу/-емоу* у Д јд. сложене придевске промене. Присутна је тенденција уопштавања одређеног вида у Г, Д, И и Л мн. придева, али прост придевски вид није потврђен само у најкраћој секцији, односно, у делу текста другог писара. Супин је у целој књизи замењен инфинитивом. Нема асигматског аориста. Атематски глаголи у 1. л. мн. презента имају *-мы*.

У непродуктивним врстама се запажају старе дублетне форме, настале под утицајем народних словенских језика још у старословенским споменицима. Спорадично се јављају архаичне иновације и у продуктивним врстама.

У тексту сва три писара забележен је наставак *-ои* у Д и Л јд. сложене придевске промене. Осим тога, у тексту јеромонаха Пахомија спорадично се срећу и примери употребе множине уместо двојине.

Садржај

1а-197б: *Минеј за новембар*. Садржи следеће службе по данима: л. 1а: 1. новембар - Св. Козма и Дамјан; л. 71: 2 - Св. мученици Акиндин, Пигасије, Афтоније, Елпидифор и Анемподист; л. 11б: 3 - Св. мученици Акепсим и Аитал; Обновљење храма Св. Георгија; л. 17б: 4 - Преподобни Јоаникије Велики; Свештеномученик Никандар; л. 25а: 5 - Преподобномученици Галактион и Епистима; л. 28а: 6 - Св. Павле Исповедник; л. 32б: 7 - Св. 33 мученика у Мелитини; Преподобни Лазар; л. 39а: 8 - Сабор св. архангела Михаила (са паримијама); л. 52б: 9 - Св. мученици Онисифор и Порфирије; Преподобне Матрона и Теоктиста; л. 61а: 10 - Св. апостоли Олимп, Родион и други; л. 64б: 11 - Св. мученик Мина; Преподобни Теодор Студит; л. 72а - Св. краљ Стефан Дечански (са паримијама); л. 83б: 12 - Св. Јован Милостиви; Преподобни Нил Синајски; л. 89б: 13 - Св. Јован Златоусти (са паримијама); л. 100б: 14 - Св. апостол Филип; л. 105б: 15 - Св. мученик Гурије; л. 109а: 16 - Св. апостол и јеванђелист Матеј; л. 114а: 17 - Св. Григорије Чудотворац; л. 118б: 18 - Св. мученици Платон и Роман; л. 125а: 19 - Пророк Авдија; Преподобни Варлаам; л. 129а: 20 - Претпразништво Ваведена Пресвете Богородице; Преподобни Григорије Декаполит; Св. Прокло; л. 138б: 21 - Ваведене Пресвете Богородице (са паримијама); л. 150а: 22 - Св. апостол Филимон и други са њим; л.

155б: 23 - Св. Амфилохије; Св. Григорије; л. 161б; 24 - Великомученица Екатарина; Св. великомученик Меркурије; л. 168а: 25 - Свештеномученик Климент; Петар Александријски; л. 174б: 26 - Св. Алимпије Стлпник; л. 177б: 27 - Св. мученик Јаков Персијанац; Преподобни Паладије; л. 184б: 28 - Преподобномученик Стефан; Св. мученик Иринарх; л. 190б: 29 - Св. мученик Парамон; л. 193б: 30 - Св. апостол Андреј Првозвани.

Записи

На врху првог празног листа, руском црквеном ћирилицом тамномрким мастилом: **сїа книга / сїа книга.**

Испод тога, другом руком и светлијим мастилом, грађанском курзивном ћирилицом: **Бжественная сїя к[] / имене|м| ѡктои|х| храма / нашегѡ Николая / Мірликискагѡ.** Нешто ниже истом руком и мастилом: **Преж[].**

На л. 36а, новом руком, писмо мешовито (полуустав, брзопис), мастило мрко: **м мишц цц / цц.**

На л. 198б, истом руком (писмо и мастило исто), испод записа писара Ратка: **помилоуи ме бѣ по велицен милости т / [] ва ноши ва / : : [] ц [] : : / ве м милошь / ешцѣа : : цивница ши / ц царице [] / илари [] / книгач [].**

На л. 198а/1-10 запис јеромонаха Пахомија: **си минен писа многогрѣшни и мѣн'/ши въ иноце|х| пахомие ер'мона|х|. / писа|х|. въ лѣт|(о) .̄з̄. ѿни на рече рацдованци|ц|(и) / при храмѣ архѣгла миѡанла. въ то врѣ/ме дрѣжецоу игоуменоу исани сїю / сѣоуо црковь архѣгла миѡанла : - / и аще кто поноуждѣнъ боуде|т| навождѣнїе|м| дїаволи|м| ѡнимити сїю книгоу ѡ сѣго / храма сего да кс|(т) прокле|т| ѡ га ба и того / прч|стне кго мѣтере. и в'се|х| сти|х| аминь : -** На десној маргини уз име реке рацдованци|ц|(и) графитном оловком, је написано: **въ подкриліе / Цѣра планине.**⁷ Истом руком на дну стране: **1550. г.**

На л. 198а/11-198б/13 јеромонах Пахомије је исписао химну Господу насловљену са слава гл|с|ѣ ѡсми.

На л. 198б/14 до краја налази се запис писара Ратка: **поче се писати сїи минен м|с|ца апрїа ѿ днѣ / а сѣврши се м|с|ца ноуїа ѿ днѣ. / и дописа|х| азѣ грѣшни и мѣнши въ члце|х| / дїакѣ рат|к|о. аще что бѣде|т| погрѣшено / ѡци сѣти простите ми и любве х|с|ве. ради. / а васѣ хс. да прости :. - :. - / аминѣ.**

⁷ Додате речи су као у запису који наводи Љ. Стојановић / Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, књ. I, Београд 1902, 179 (бр. 561).

Историјат књиге

Библиотека Матице српске је купила књигу 1948. године од породице Јоце Вујића из Сенте. У инвентарну књигу уписана је 1. октобра исте године. Књига је била и у библиотеци Бошка Петровића, професора Новосадске гимназије (в. нав. лит. бр. 2, 5).

ЛИТЕРАТУРА

1. Љубомир Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, СКА, Зборник за историју, језик и књижевност српскога народа, Прво одељење, Споменици на српском језику, књ. III, трећи додаток, Београд 1905, 458 (бр. 5989); *Исто*, књ. IV, Ср. Карловци 1923, 53 (бр. 6272).

2. Бошко Петровић, *Из старе српске књижевности*, Ср. Карловци 1913, 4, 17-18 (бр. 18).

3. Иванка Веселинов, *Значајније рукописне књиге Библиотеке Матице српске*, Библиотекар, књ. 4, Београд 1963, 383-391 (поновљено у: Иванка Веселинов, *Трагом српске прошлости*, Нови Сад 1991, 2-3).

4. *Изложба српске писане речи. Каталог*, Народна библиотека СР Србије, Београд 6. април 1973, 68 (бр. 229).

5. Иванка Веселинов, *Прилог историји збирке рукописних књига у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске, I, Нови Сад 1977, 55.

6. Димитрије Кириловић, *Ћирилске рукописне књиге у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 62 (бр. 26).

7. Иванка Веселинов, *Прилог историји збирке рукописних књига у Библиотеци Матице српске: послератни период (1948-1956)*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 41, 46, 47.

8. Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, 63 (бр. 788).

9. Надежда Р. Синдик, *Два скрипторијума са планине Цера из друге половине XVI века*, Ваљево, постанак и успон градског средишта - саопштења са научног скупа поводом шест векова од најстаријег помена Ваљева у историјским изворима, одржаног 8-10. октобра 1993. године у Ваљеву, Ваљево 1994, 163.

41. PP IV 24 (PP 290 - 352 A 6) - 113414

ПРАЗНИЧНИ МИНЕЈ

XVI век, трећа деценија

Хартија, мастило мрко и кинобар, 338 л. 367x287 мм, текст 225x130-145 мм, 28 редова на пуној страни, сем л. 846 са 29, л. 103а, 2136 и 3086 са 26 и л. 1986 са 24 реда. Један писар (јавља се и други који је попреко на левој маргини л. 106 допунио текст са неколико речи, написао је две последње речи на л. 846/29 и скоро два реда на врху л. 110а).

Према воденим знацима рукопис је настао у трећој деценији XVI века (1520/30): 1) теразије равних тасова у картушу са осмицом и звездом, врло сл. Пећ 3 - корични листови из 1526/30, а сл. Мареш 1265 из 1526. и 1268 из 1527; 2) кардиналски шешир, сл. Пећ 66 из 1520/25. Београд, МСПЦ 24 из прве четвртине XVI века и МСПЦ 44 из 1514; 3) кардиналски шешир, врло сл. Пећ 28 - на уметнутим листовима из 1520/30. и Београд, НБС 45 из 1520/30; 4) воловска глава са цветом на двострукој мотки и вероватно иницијали ЗР, сл. Мареш 290 из 1523; 5) слово Р са тролистом, исти знак није нађен у расположивој филигранолошкој грађи, а према воденим знацима у рукопису треба га датирати 1520/30. годином.

Садржи 43 свешчице. Свешчице су сигниране, ћириличка слова у бројној вредности су на првом и на последњем листу свешчица, изузев у првој и последњој које су непотпуне. Остао је несигниран 8. л. св. 34, а на првом листу св. 2 сигнатура се не види, јер је десна доња маргина крпљена. Свешчице имају по 8 листова, осим св. 1 у којој су сачувани л. 5-8 и у св. 43 л. 1-5. Последњи лист у књизи са текстом *Минеја* или је 8. л. св. 43 или можда припада наредној свешчици чији су остали листови изгубљени. По листовима има накапаног воска (нарочито на л. 2436-254а), а и мрља од влаге и плесни. Први лист је скоро потпуно откинут, а л. 320 је делимично зацепљен. Оштећени делови листова, нарочито унутрашње маргине на почетку књиге, крпљени су. Крпљењем су прекривени делови речи, па и целе речи на л.

156б, 336б-337а. И лист 188 је крпљен, види се да је скоро половина листа била отцепљена. На л. 338 недостаје део текста и то по неколико речи уз унутрашње маргине. Не види се ни први ред на л. 338а. Рез је црвен. У целости књига је добро очувана и текст је читљив.

Картонске корице су обложене светломрком кожом која је једнако украшена на предњој и задњој страни корица, а на украсима су трагови позлате. Хрбат је такође од украшене коже, нема ребара.

Писмо је полуустав. Рукопис је исписан, врло леп и крупан. Висина словног низа је већином 3-4 мм. На л. 82а-83а, 198б, 310а-318б висина је 2-3 мм. Слова су усправна или благо искошена удесно. Разликују се пуне и танке линије. На стубовима нема почетних, надвучених и подвучених црта. Писар пуно пута користи украсну црту код малих и већих слова, понегде слово има две, па и три украсне црте. Мала слова су типолошки уједначена. Типолошки варирају мало т, љ, ѿ (слово т је претежно троного, сасвим се ретко јавља двоного, љ је чешће изведено изједна, а са одвојеном птичицом је неколико примера, најчешће је ѿ са уздигнутом средњом цртом, али је и без средње црте честа). Понегде је тешко одредити да ли је у питању други тип малог слова или се ради о широком слову. Од већих слова постоји: в (један тип је бубњевито), широко е, м, о, с, ѿ, високо т, љ, ѿ, издужено и, к. Неколико пута већа су од малих слова и а, брзописно в, грчко е, з, л, једноного т, ѿ у диграму ѿѿ, ѿ, ѿ. Срећу се и слова с неким продуженим елементом. Продужетке навише имају д, ж, к, л (често), љ, наниже у по једном или два случаја г, м, н, п, чешће р, ц а стубови код ѿ се понегде продужавају у оба међупростора. Упадљива је варијантска неуједначеност у извођењу а под утицајем брзописа, и самосталног и у лигатури: коси или таласаст стуб различито залази у међупросторе, на почетку је најчешће савијен улево, само неколико пута удесно, на завршетку је благо савијен удесно, ретко је прав. Округла мала петља најчешће виси на стубу око његове половине. У врсти слова а и в ретко имају прави брзописни облик, а брзописно г се у реду налази неколико пута. Брзописни тип слова з у реду се често употребљава. Над редом ретко је брзописно: в, ж, к, м, р.

Заставица нема. Киноваром писани иницијали имају украсне тачке и биљне шаре. Неколико пута је унутрашњост слова испуњена и врло ситним црним тачкама. Наслови су црвени, само једанпут се речи из наслова пишу наизменично црвеним и мрким мастило, а слова су у везу. Наслов једног одељка је без веза.

Правопис је ресавски, ненормализован. Постоји љ, високо јер и најерак, а ретко и дебело јер. Иницијално ја увек је писано лигатуром ѿ. Иза вокала ја је означено са а, сасвим ретко са ѿ. На почетку речи скоро је доследно употребљено е за је, а к се налази у скраћеници од кѿтъ (к|с|(тъ) 35а/22 итд.) и кѿтъств- (к|с|ства 36/24 итд.). У положају иза вокала много је више примера са е, него са е. За ља, ља, ље, ље увек

су стављене лигатуре, изузев једном написаног љѣ за ља. Правилно се у положају испред *j* и пред *n* пише *ї*. Слово *ѕ* нема посебну гласовну вредност, среће се на етимолошком месту или је место њега *з*. Акценти и спирити су стављани. Интерпункцијски знаци су тачка, зарез, две или три тачке, понегде с цртом.

Језик је српскословенски. Честе међусобне замене ѣ и є показују екавско читање. У пет речи у чисто књишким категоријама место *јера* је *а* (бл̄годарьставными 72а/16, ѿ младѣначьства 111б/13-14, вльшавными 137а/28-137б/1, рожд|д|аст'вна 141б/11, оубѣнставны 160б/19). Предлог *ва* двапут илуструје изговор (100б/16, 237б/14). Српскословенска норма се и у осталим фонетским категоријама потврђује. Чува се вокално *л*, као и *л* на крају речи и слога. Незаменењене су групе *чр-*, *чѣт-*, *жд* и *џ*. Заменичко *вѣс-* је без метатезе, сем једног примера који показује особину народног говора (*савѣ* 147б/15). Предлог *вѣ*, затим иницијално *вѣ-*, *вѣз-*/*вѣс-* није замењено са *оу*, *оу-* и *оуз-*/*оус-*.

У низу морфолошких облика српскословенска норма се скоро до краја поштује. Доследно се налази: А=Г јд. за именице м. рода које означавају биће, наставак *-емь* у И јд. и Д мн. и *-ехь* у Л мн. основа на **ї* м. и ж. рода и на консонант сва три рода, наставак *-омоу*/*-емоу* у Д јд. сложене придевске промене. Двапут је у Г мн. именички облик придева. Увек је код атематских глагола у 1. л. мн. презента наставак *-мы*, а у 3. л. дв. *-та*. Нема супина, већ се употребљава инфинитив. Нема асигматског аориста.

Одступања од старословенске норме су иста као и у многим другим српскословенским споменицима. Познате архаичне иновације у продуктивним именичким врстама и старе дублетне форме у непродуктивним именичким врстама спорадично се јављају и у овом рукопису.

Наноси из народног језика у именичкој промени нису нарочито многобројни и сви чине иновације општештокавског карактера. Четири именице ж. рода **а* промене имају *-є* и *-ѣ* (мешање слова) у Г јд. (ѿ вѣде 6а/13-14, марѣѣ 6б/28, ра|д|і|славѣ и чистотѣ 133а/12). Из народног језика је и Г мн. са наставком *-а* код именице ж. рода (твон|х| рака 49а/18, 56б/11, твон|х| сила 218а/20) и ср. рода (вѣрны|х| ср|д|ца 83а/23). Наставак *-є* у А мн. именице ж. рода на консонант такође је народни (дѣщере 116а/5). У деklinацији заменица меких основа, придева, редних бројева и партиципа ж. рода наставак *-ои* употребљен је у Д јд. двадесет и једанпут, а у Л јд. тринаест пута. Под утицајем народног језика извршено је и сажимање наставка у Г јд. ж. рода меке заменичке промене (*моє* 101б/3, 123б/12, *твоє* 293а/14). Постоји глагол у 2. л. јд. презента са наставком *-шь* (гѣкшь 221а/15). Писар не чува правилне двојинске конструкције, чешће користи множину. Неколико партиципа не конгруира правилно.

Од црта локалног карактера запажени су само наставци тврних заменичких основа у сложеној придевској промени. Наставак -ѣмъ је у И јд. у девет речи, а у Д мн. постоји седам пута. Наставак -ѣхъ се у Г мн. среће четири пута, а у Л мн. двапут. Једном је И мн. са наставком -ѣми. Једино они указују на косовско-ресавски тип писаревог народног говора.

Други писар је полууставом на поменутих листовима исписао текст тамнијим мастилом. Пуне линије су изразитије него у главном рукопису. Слова су неуједначена, и по облику и по величини, и одају невешту руку. Слова која се срећу, по једанпут или по неколико пута, према опису П. Ђорђевића су за почетак XVI века архаична:⁸ код јединог в пречка премашује ширину петље, једино д има кратке ножице, језичац слова є је водораван, код јединог з стуб се изнад линије реда ломи, а затим спушта надолу у праву скоро вертикалну пуну линију, код н хоризонтална спојница је на половини стубова, а код н спојница полази од врха левог стуба и допире до половине или мало изнад половине десног.

Садржај

1а-338б: *Празнични минеј за септембар-август*. Садржи следеће службе: л. 1а: 1. септембар - Преподобни Симеон Стлпник, почетак индикта, са пролошким житијем после 6. песме канона (у овој служби текст није цео, почиње од места: *къ вамъ страною въ гнѣвѣ. тако глѣт| гѣ бѣ сѣи ѿсавъ* - крај 2. паримије); л. 10б: 8. септембар - Рождество Пресвете Богородице, са пролошким житијем Празника после 6. песме канона; л. 21б: 14. септембар - Ваздвижење Часног крста, са пролошким житијем после 6. песме канона (садржи чин Ваздвижења Часног крста); л. 33б: 26. септембар - Св. апостол и јеванђелист Јован Богослов, са пролошким житијем после 6. песме канона; л. 43б: 6. октобар - Св. апостол Тома (без стиховних стихира на јутрењу); л. 48б: 14. октобар - Преподобна мати Параскева; л. 60б: 18. октобар - Св. апостол и јеванђелист Лука, са пролошким житијем после 6. песме канона; л. 65б: 26. октобар - Св. великомученик Димитрије, са пролошким житијем после 6. песме канона; л. 79б: 1. новембар - Св. Козма и Дамјан (без паримија); л. 85а: 8. новембар - Сабор св. архангела Михаила; л. 92а: 13. новембар - Св. Јован Златоусти, са пролошким житијем после 6. песме канона; л. 103б: 14. новембар - Св. апостол Филип (без паримија), са пролошким житијем после 6. песме канона; л. 107б: 21. новембар - Ваведење Пресвете Богородице, са пролошким житијем после 6. песме канона; л. 119б: 6. децембар - Св. Никола, са пролошким житијем после 6. песме канона; л. 130б: Недеља св. праотаца; л. 134б: Недеља св. отаца, са пролошким житијем после 6. песме канона; л. 146а: 25. децембар - Рождество Христово; л. 158а: 27. децембар - Св. првомученик и архиђакон Стефан (без паримија); л. 162а: 1. јануар - Обрезање Господа Исуса Христа; Св. Василије Велики (без литијских

⁸ П. Ђорђевић, *Историја српске ћирилице*, 109-111, 114.

стихира); л. 170б: 6. јануар - Богојављење; л. 184б: 7. јануар - Сабор св. Јована Крститеља (без паримија); л. 190а: 14. јануар - Св. Сава, први архиепископ српски (без паримија; страна 192б је празна); л. 199а: 2. фебруар - Сретење Господње; л. 206б: 9. март - Св. 40 мученика севастијских; л. 214а: 25. март - Благовести; л. 223а: Лазарева субота (петак вече); л. 233а: Лазарева субота (субота вече); л. 241а: Велики четвртак; л. 244а: Велики петак; л. 253б: Велика субота; л. 269: 23. април - Св. великомученик Георгије; л. 274б: Вазнесење Господње; л. 284б: Недеља свете педесетнице; л. 293а: Недеља свих светих; л. 301б: 24. јуни - Рођење св. Јована Крститеља; л. 309а: 29. јуни - Св. апостоли Петар и Павле, са пролошким житијем после 6. песме канона; л. 319а: 20. јули - Св. пророк Илија (без паримија); л. 324а: 6. август - Преображење Господње; л. 334а: 15. август - Успеније Пресвете Богородице, без паримија (текст се прекида на л. 337б: ... пѣ|с|(нь) ѿ. ирмо|с| рѣчи пр|о|р|о|кѣ - ирмос 4. песме 1. канона; на л. 338а преко првог реда текста налепљена је узана трака хартије, други ред почиње: послѣдовахъ бж|с|твномъ ковчегъ сѣценномъ... - 1. тропар 1. канона 8. песме; прекида се текст на л. 338б: ... мѣры в'сѣми вл|д|ч|ств|в|ю|ща|го| [нєн]скоу|с|обрач|наа прѣ|ст|аа дѣо. гаже рш|д| [] - 1. хвалителна стихира).

Записи

Неколико речи исписаних на празном листу на почетку књиге, неке су и прецртане, не садрже важан податак.

На доњој маргини л. 48а написано је курзивом, оловком: **4 априљ 820 лето Лазаръ Толмачъ.**

На десној маргини л. 149а сачувани су само делови записа: по|п|ь / ние / воѣ. Друга рука: по / оуком / ермог / мона / гргє / вано / сн.: с / пас. Оба су писана полууставном ћирилицом, мрким мастилом.

На доњој маргини л. 155а две речи исписане киноваром нису прочитане. Врло су избледеле, друга је и прецртана неколико пута.

На десној маргини л. 294а су делови неких речи, није утврђен њихов смисао.

Историјат књиге

Рукопис је у инвентар Библиотеке Матице српске унесен 14. новембра 1953. године, са напоменом да је затечен у фонду.

ЛИТЕРАТУРА

1. Димитрије Кириловић, *Ђирилске рукописне књиге у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 64 (бр. 34).⁹

⁹ Уз опис *Празничког минеја* наведене сигнатуре су [PP 273] и 352 А 6, а инвентарни број је 28056. На самом рукопису постоје оловком исписане сигнатуре PP 290 и 352 А 6, а инвентарни број је 113414.

2. Иванка Веселинов, *Прилог историји збирке рукописних књига у Библиотеци Матице српске: послератни период (1948-1956)*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 43, 44, 45, 46, 47.

3. Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, 67 (бр. 862).

42. PP IV 41 (PP 317 - 352 A 43) - 184399

МИНЕЈ ЗА АПРИЛ

XVI век, шеста деценија

Хартија, мастило мрко и киновар, 1 л. 297x203 мм, текст 216x125 мм, 26 редова на *a* страни и 27 редова на *b* страни. Један писар.

Одломак на основу контрамарке треба датирати шестом деценијом XVI века (1550/60). Према овој датацији и забележена 1551. година у савременом запису на самом одломку може се узети као тачна у одређивању времена настанка рукописа: 1) контрамарка РВ, која најчешће иде уз водени знак „котва са звездом”, врло сл. Пећ 58 из 1550/60; Никољац 22 из 1560; Загреб, ПМХ 62 из 1550/60; ПМХ 43 из 1551; Сремска Митровица, МС 205 око 1550. године.

Лист није рестаурисан. Хартија је искрзана по рубовима, има мрља од влаге.

Тип писма је полуустав. Рукопис је исписан, уједначен и леп. Разликују се танке и пуне линије. Подвлачење и надвлачење стубова скоро изостаје. Украсне црте се ретко јављају. Од слова у врсти више од једног типа имају: *т* (двоного и троного), *ѝ* (са одвојеном птичицом и са пресеком кракова), *ѡ* (са унутрашњом цртом писаном до висине бочних страна и *ѡ* изведена једном линијом са благим угибом). Од широких слова јављају се *ѣ*, *с* и *ѡ*, а од високих *ѣ* и *ѡ*. Осим полууставних и брзописних словних облици *а*, *в* и *р* срећу се у врсти, а *б*, *в* и *м* над редом.

Заставица и иницијала нема. На л. 1а/14 везом је изведен део наслова.

Правопис је ресавски, ненормализован. Јављају се *танко* и *високо јер* и *пајерак*. Група *ја* на почетку речи увек је *ѡа*, а иза вокала претеже *а* над *ѡа*. Иницијално *је* обележено је са *ѣ*, *ређе* и *ѣ*. Код *-је* се најчешће среће *-ѣ*, али има и *-ѣ* и *-ѡ*. У спојевима *ља*, *ња*, *ље* лигатура је доследно, а *ње* није потврђено у тексту. Слово *ї* је писано у одговарајућим категоријама (*їа*, *їѣ*, *їо*, *їн*, *їю*). У одломку нема слова *ѡ*. Акценатски знаци

и спирити су стављани, а од интерпункцијских знакова писар користи тачку, зарез и две тачке с цртом.

Језик је српскословенски. Вредност ђ је *e*, а *јер* је понегде замењено са *a*. Чувају се вокално *л*, групе *џ* и *жд*, *чр-* и *чрт-*, *л* на крају речи и слога, предлог *въ*, иницијално *въ-*, *въз-/въс-* и заменичко *въс-*.

Норма књижевног језика је испоштована у морфолошким категоријама које су присутне у тексту: А јд. м. рода за бића изједначен је са Г, усвојен је наставак *-омоу/-емоу* у Д јд. сложене придевске промене. Наноса из народног језика писара нема.

Садржај

Минеј за април, одломак. Сачуван је крај службе св. 9. мученика из Кизика и преподобног Мнемнона Чудотворца, 29. IV: *дн|с|ъ паметь твога ѡ|ч|(е), како|ж|е с|лнце просвѣщае|тъ ...* (9. песма канона) и почетак службе св. апостола Јакова, брата св. Јована Богослова. Текст се прекида речима: *... д|ше|вн|іе браз|д|и нв|с|ними тоу|ч|ами напа|а|ю|ціи* (слава, глас 8).

Записи

На л. 1а на горњој маргини, графитном оловком, савременим писмом: **Минеј Радиначки 1551 / април / Вујић.**

Историјат књиге

Одломак је у инвентар Библиотеке Матице српске уписан 8. фебруара 1958. године, без података о начину набавке.

Литературе нема.

It is a pleasure to have you here...

...and we are sure you will find it very interesting.

...I am sure you will find it very interesting.

...I am sure you will find it very interesting.

...I am sure you will find it very interesting.

...I am sure you will find it very interesting.

...I am sure you will find it very interesting.

...I am sure you will find it very interesting.

...I am sure you will find it very interesting.

...I am sure you will find it very interesting.

...I am sure you will find it very interesting.

...I am sure you will find it very interesting.

ОКТОИСИ

ORTONEN

43. PP I 31 (PP 131 - 352 B 18) - 48244

СЕДМИЧНИ ОКТОИХ

1643. година

Хартија, мастило мрко, црно и кинобар, 210 л. 152x103 мм, текст 110x70 мм. Број редова на пуној страни је 20, сем на л. 154а-160б, где варира од 12 до 16. Два писара. Првом, попу Томи, припада цела књига, изузев л. 154а-160б, које је писао неидентификован писар.

Према запису који је оставио поп Тома на л. 209а, књига је настала 1643. године. Према воденим знацима делови рукописа (л. 1-153 и 161-до краја) су из времена назначеног у запису и њихова датација креће се око средине XVII века: 1) три полумесеца и контрамарка АС, сл. Београд, БСП 129 око 1640; 2) круна са звездом и полумесецом и контрамарка АЦ, врло сл. Николајев 183 из 1641; Београд, МСПЦ, Грујић 3-1-71 из средине XVII века; МСПЦ, Грујић 3-1-31 из 1640/50; МСПЦ, Грујић 92 из 1642; МСПЦ, Грујић 10 из 1655/65. и МСПЦ 2 из 1647; 3) једнострука котва у кругу са тролистом и контрамарка G³, идентично Београд, МСПЦ 28 из 1654. Део рукописа (л. 154-160) који је писао други писар писан је на хартији на којој се само назире водени знак. Није могао бити прекопиран, а по структури саме хартије и то може бити XVII век:

Књига садржи 29 свешчица. Свешчице 1-21, 23-29 имале су по 8 листова. Непотпуне су следеће: у св. 1 недостаје л. 1, у св. 5 није сачуван л. 8, у св. 10 нема 8. л., у св. 13 нема л. 1-2, 7-8, у св. 14 нема л. 8, у св. 15 нема л. 1, 8, св. 26 је без л. 1, а св. 29 без л. 4-8. Од свешчице 22 за постојећа два листа није утврђено који су. Свешчице 23-25 обележене су на првом и последњем листу словима $\bar{t}-\bar{v}$, а св. 26 има сигнатуру \bar{t} на л. 8 (л. 1 недостаје). Свешчице 27-28 означене су словима $\bar{v}-\bar{g}$ на л. 1 и 8, а у св. 29 л. 1 има сигнатуру \bar{d} . Књига је делимично рашивена. Листови су запрљани, са мрљама од влаге, искрзани по рубовима.

Корице чине две даске које су на горњој и доњој ивици закошене према спољним странама. На дужој ивици даске су унутра закошене.

Кожа којом су пресвучене је мрка, на предњој страни је украшена. Хрбат нема ребара. Књига је имала само једну копчу од које је сачуван метални шиљак на горњој корици и део кожног ремена.

Писмо *главног писара* је мешовито, на први поглед врло различито на л. 1а-153б и на л. 161а-210б. У врсти се срећу полууставни, брзописни и курзивни словни облици. На л. 1а-153б већина слова најчешће је полууставног типа. Нека слова се јављају и као брзописна и као курзивна, а за неколико слова чешћи од полууставног је или брзописни или курзивни облик. На л. 161а-210б често су слова или брзописна или курзивна, док је употреба слова полуустава сасвим ретка. Рукопис у целој књизи је леп, читљив и врло уредан. У првом делу књиге (л. 1а-153б) слова су ситна, још су ситније понеке речи или неколико редова, па и целе странице исписане вероватно у журби. Стубови су вертикални или благо искошени, често се завршавају савијутком удесно. Разликују се пуне и танке линије - пуни су стубови, танке су пречке и спојнице. Исузетно ретко пуном линијом се изводе нпр. спојнице код **в**, језичац код **ѐ**, спојница код **н**, подница код **ш** и др. Подвлачења и надвлачења стубова нема. Украсну црту имају понека слова, једино се на брзописном **з** јавља пуно пута. Полууставна слова су типолошки устаљена. Више типова имају: **д** (са кратким ножицама и без ножица неколико пута), **ѐ** (полууставно и грчко), **т** (троного, и неколико пута двоного), **ѝ** (са одвојеном птичицом и са пресеком кракова), **ф** (тело слова у облику троугла, ретко у облику положене осмице), **к** (углавном са посебно написаном спојницом, а неколико пута савијутак при дну стуба допире до **ѐ** чинећи спојницу). У великом броју слова варирају по детаљима: по положају делова слова (поднице и спојнице су хоризонталне или усмерене навише), по величини словног елемента (неједнака дужина репова, кракова, ножица). Од већих слова, у по једном или у више примера, потврђују се: **в** (није бубњевито), широко **ѐ**, **о**, **с**, **ѡ**, издужено **ѐ**, **к**, **с**, високо **т**, **џ**. Већа од малих су и: **ѐ** грчког типа, **з**, троугласто **о**, **р**, **ѝ** (са птичицом), **х**, **ц**. Слова која се појављују са елементом брзописа (у питању је продужавање стубова, репова и ножица и савијање њихових крајева) јесу: **а** (често), **р**, **ф**, **џ**, **ц**, **ѡ**, **ю**. Слова **в**, **д**, **ж** (отворена положена осмица и тропотезно) и **з** су у врсти чешће брзописна, него полууставна. И код других слова се употребљава и брзописни тип, највише код **в**, **к**. Свако високо **џ**, **ѡ** (и у диграму **ѡѡ**) и **џ** је на л. 71а брзописно. Над редом су брзописна слова: **в**, **в**, **д**, **ж**, **з**, **к**, **ѝ**. У врсти је писан и курзивни облик слова **і** (**і**), **и**, **л**, **м**. Курзивно **м** се до л. 153б чешће налази од полууставног, а на л. 71а оно је доследно, а исто и **л**.

На л. 161а-210б слова су такође ситна, разлика између танких и пуних линија постоји (пуне су спојнице, пречке, танки су стубови). Стубови су вертикални и најчешће угнути, без почетних, надвучених и подвучених црта, врло ретко са украсном цртом (само је брзописно **з** има често). Обично су на почетку савијени улево, а на завршетку готово

увек са приметним савијутком удесно, показујући тенденцију везивања са следећим словом. Ножице и репови углавном се завршавају савијутком улево. Веома су упадљива и уочљива брзописна слова (свако **в**, **ж**, **ь**, високо **џ**, **ѣ**, већином **в**, **д**, **з**, **к**, **ѝ** са птичицом), затим курзивна (свако **і** (**ї**), **л** и **м**, понегде **и**), а и слова са неким елементом по угледу на брзопис (**а** - свако, **и**, **р**, **џ**, **џ**, **џ**, **џ**, **џ**) и курзив (**и**). Изузетно ретко полууставни тип има **в**, **д**, **з**, **к**, **р**, **ѝ** са пресеком кракова. У овом делу је мало већих слова: **в** (један тип је бубњевито), **г**, **є** (издужено и широко), **з**, **м**, **о** (троугласто), високо **т**. Надредна слова нису честа, по типу су као на л. 1а-153б.

Исти типови слова у наведеним деловима књиге се подударују. И поред врло карактеристичне разлике која се тиче интензитета линије којом се изводе елементи слова, на основу палеографске анализе се ипак дозвољава претпоставка да је у питању исти преписивач.

Други писар пише полууставом. Рукопис је читљив, али неисписан и несигуран. Нема надвлачења и подвлачења стубова, а ни украсне црте. Разликују се пуне и танке линије. Више типова има мало **а**, **м**, **ѝ**. Већа слова су: широко **є**, **о**, **с**, бубњевито **в**, високо **т**, а веће од малог је и **в**, **и**. У врсти се среће брзописно **ж**, а над редом: **в**, **т**, **м**, **р**, **ж**.

Заставица нема, а на л. 157а изнад наслова је геометријска шара. Нема иницијала. Наслови су у везу, изведени црвеним словима. Два су наслова црним словима.

Правопис оба писара је ресавски, ненормализован. У обе секције потврђени су *танко јер*, *високо јер* и *пајерак*, а у првој и *дебело јер*. Иницијална група *ја* је у обе секције обележена са **џ**. Групу *ја* иза вокала први писар чешће пише као **а** него **џ**, а код другог претеже **џ** над **а**. У обе позиције група *је* код првог писара је скоро доследно **є**, док други иницијално *је* пише са **є**, веома ретко и **є**, а у положају иза вокала најчешће ставља **є**, веома ретко **к** или **є**. У спојевима *ља*, *ња*, *ље*, *ње* код првог писара је лигатура, сем у неколико случајева са **лѣ** и **лє** за *ље*. Други писар *ља* и *ље* пише искључиво као **ла**, **ле**, а код *ња* и *ње* подједнако је често **на**, **не** и **џа**, **џк**. Слово **з** ван бројне вредности јавља се само у првој секцији и то са фонетском вредношћу **з**. Слово **ї** први писар увек пише у одговарајућим категоријама (**їа**, **їє**, **їо**, **їи**, **їю**), али се може наћи и ван њих. Други писар нема **ї**. Акценти и спирити су стављани. Од интерпункцијских знакова први писар користи тачку, зарез и две тачке са цртом, други тачку, зарез, ретко три тачке и веома често четири тачке, понегде с цртом.

Језик оба писара је српскословенски. Веома су честе међусобне замене слова **ѣ** и **є**, *јерова* и **а**. У делу текста првог писара нађен је пример по **д|лѣгѣ** 91а/13. У осталим случајевима, у обе секције вокално **л** је неизмењено. Књижевна норма није нарушена ни у погледу чувања

група *щ* и *жд*, *чр-* и *чѣт-*, *л* на крају речи и слога, предлога *въ*, иницијалног *въ-*, *въз-/въс-* и заменичког *въс-*.

У првој секцији нема нарушавања књижевне норме у области морфологије: А јд. м. рода за бића изједначен је са Г, доследно је *-емь* у И јд. и Д мн. и *-ехь* у Л мн. именица на **ĭ* м. и ж. рода и на консонант сва три рода, *-и* у Л јд. именица на **ī* и на консонант, *-омоу/-емоу* у Д јд. сложене придевске промене. Присутна је тенденција уопштавања облика сложене придевске промене у Г, Д, И и Л мн. придева. У 1. л. мн. презента атематских глагола је *-мы*. Супин је замењен инфинитивом, а асигматског аориста нема. Друга секција је доста кратка, али оне морфолошке категорије које су присутне потврђују поштовање норме.

У непродуктивним врстама се запажају старе дублетне форме, настале под утицајем народних словенских језика још у старословенским споменицима. Спорадично се јављају архаичне иновације и у продуктивним врстама.

У тексту оба писара забележен је наставак *-ои* у Д и Л јд. сложене придевске промене. Једини нанос из призренско-јужноморавског дијалекта је реч са измењеним вокалним *л* у *лу*, али се не може утврдити да ли је у питању одлика писаревог говора или је пример по *Д|лѣгѣ 91а/13* у том облику преписан из предлошка.

Садржај

1а-70б: *Седмични октоих*. Садржи службе за све дане у седмици, свакога дана је различити глас. Почиње службом у недељу вече, гласа првог. Недостаје 1. лист на којем је наслов и стихире на Господи вазвах, текст почиње: []ти . и мнѡ|г|(о)очитѣи хѣрѡвѣи|м| вж|с|тѣв'нѣи ... (1а-9а/2); *въ поне|д|(ѣ)л'ни|к| ве|ч|(е)рь на гѣи въз'ва|х| . гл|с|ь . ѿ.* (9а/3-17б); *въ в'торни|к| ве|ч|(е) на гѣи въз'ва|х| . гл|с|ь . г.* (18а-27а/14); *въ с'рѣд|ѣ| ве|ч|(е)рь, на гѣи въз'ва|х|. [гл|с|ь . д.]* (27а/15-35б/10); *въ четвртакъ ве|ч|(е)рь на гѣи въз'ва|х| . гл|с|ь . ѿ,* (35б/11-44б), текст се прекида на л. 38б: ... оу кр|с|та г|с|на пр'ѣ|д|стоецѣи иног|д|а . ри[даюцѣи] (петак на јутрењу, на првој стихологији, богородичан) и наставља на л. 39а: [неправ'ѣд']но на кр|с|те. г|к|(о)же на злод'ѣи приг'воз|д|и се ... (петак на јутрењу, на трећој стихологији богородичан); *въ п'ѣткѣ ве|ч|(е)рь нѣ гѣи въз'ва|х| гл|с|ь . ѿ.* (45а-56а/11); *въ [с]оу|в|(отоу) ве|ч|(е) на гѣи въз'ва|х|, гл|с|ь . ѿ,* (56а/12-70б), текст се прекида у трећем тропару 7. песме првог канона, речима: *пр'ѣвъзносим|ѣи в'се свободнѣ еси*

71а-153б: *послѣдованіе въсел'ѣтнаго начн'ше ѿ м|с|ца сѣк'темрѣа до м|с|ца августа (!) пр'ѣимек троп|ри |ж|(е) и ко(н)|д|ци . праз|д|никѡ|м| и нарочити|м| с'ѣи|м|. Текст се прекида на л. 77б: ... аггло|м| слав'не с'въсел'ши се никгта т'ъзо (15. IX) и наставља на л. 78а: кр|с|та. по|д|(о)бае|т| в'ѣ|д|(ѣ)ти г|к|(о) ... (21. IX). Текст се прекида на л. 93б: ... ар'хѣстратизи в'ѣи сл'жителіе (8. XI) и наставља на л. 94а: *нже въ с'ѣи|х| оца нашего ѡ(а)|н|(а) ... (12. XI). Текст се прекида на л. 97б: ... имать оуставъ ѿ с'ѣи|х| правила зр'ѣти**

(15. IX) и наставља на л. 98а: сѣа ти паметь, вѣселкою в|с|ели|т| ... (18. IX). Текст се прекида на л. 104б: ... га|к|(о) ма|с|тивъ на помощь нашъ га|к|(о) можеши хоте (13. XII) и наставља на 105а: двѣ рож|д|ьшаго се того бо желе ... (20. XII). Текст се прекида на л. 110б: ... вѣходи|м| въ трапезѣ . сирь и ганца не гам|н| (5. I) и наставља на л. 111а: вить и кмиліана исповѣдника ... (8. I). Текст се прекида на л. 153б: оутешеніе веліе братіа|м| на трапѣзе (1. VIII).

154а-176б: погрѣвъ мирскі|м| члвко|м|

177а-191б: послѣ|д|ѡваніе биваеми на|д| кѣтнею, ѡсп'ши|м|

192а-209а: *Описаније Јерусалима*. Текст почиње речима: црква. сѣы|х| жень муронѡсиць . иже глѣт се , сѣое вѣскр|с|еніе х|с|во ...

209б-210б: оука|з| лѣтѡ|м| вѣч'ни|м| колико ѡ кого вѣка. Текст се прекида речима: ... а с'ловоуци бѣли гра|д| и не волѣю оугринь прѣда|с|(т) изман'тено|м|. и вѣнидоше ва нѣ ѡзѡц неѡпѡ (агаренська)

Записи

На л. 37б-38а, курзивном ћирилицом, мрким мастилом на горњим маргинама: **Кнежевичъ Лазарь Учитель Вілланьскій, године 1848. Мца Іѡніа 15огъ / дана.**

На л. 160б, полууставним писмом, мрким мастилом: каш'пе|р'| мел'гѣрѣ. / вольтахѣз'рѣ.

На л. 209а запис писара Томе, испод текста, мешовитим писмом мрким мастилом: сѣе пи|с|а лѣто $\bar{z} \bar{p} \bar{n} \bar{a}$ (7151=1643) / зцнфев какч алѣѡ (= грешни поп Тома).

Историјат књиге

Библиотека Матице српске купила је овај рукопис 1948. године од породице Јоце Вујића из Сенте. У инвентарну књигу уписан је 1. октобра исте године.

ЛИТЕРАТУРА

1. Димитрије Кириловић, *Ћирилске рукописне књиге у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 63 (бр. 31).

2. Иванка Веселинов, *Прилог историји збирке рукописних књига у Библиотеци Матице српске: послератни период (1948-1956)*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 41, 47.

3. Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, 72 (бр. 948).

44. PP II 68 (PP 253) - 212261

ОКТОИХ СКРАЂЕНИ

XV век, девета или десета деценија
и додатак из XVI века, трећа четвртина

Хартија, мастило мрко и киновар, 231 л. 200-203x132-137 мм, текст 150-155x102-105 мм (1. св., тј. л. 1-9) и 159-169x92-110 мм (св. 2-29, тј. л. 10-231), број редова на пуној исписаној страни је 19 (л. 1-9) и 21 (л. 10-231). Два писара. Главни писар је од л. 10. до л. 231 (св. 2-29), а л. 1-9 (св. 1) и првих неколико редова на комадићу хартије којим је закрпљен 10. л., као допуну оштећеној књизи, писала је друга рука.

Према воденим знацима, основни део рукописа (л. 10-231) је из девете или десете деценије XV века (1485/95): 1) маказе, врло сл. Зонги 644 из 1486. и сл. Зонги 646 из 1497; 2) кардиналски шешир, врло сл. Корчула 89/65 из 1496, 97. и 98. год.; Београд, МСПЦ, Грујић 89 - рукописни део из 1485/95; НБС 35 с краја XV века; Дечани 56 и 132 из 1475/85; 3) теразије округлих тасова у кругу и изнад осмица, врло сл. Грачаница 36 1475/85. и Никољац 1 из 1493/94; 4) теразије равних тасова са троуглом у кругу и изнад осмица, врло сл. Београд НБС 374 - I део с краја XV века и Зонги 1104 из 1498; 5) птица у кругу, врло сл. Бофарул 482 из 1489. и Београд, САНУ 24 из последње деценије XV века. Додатак у рукопису (л. 1-9) према воденом знаку је из треће четвртине XVI века (1560/70): 6) котва у кругу са звездом, врло сл. Сремска Митровица, МС 204 из 1560/70. године.

Садржи 29 свешчица, од којих св. 2-7, 9-13, 16-18, 20-28 имају по 8 л., св. 1 састоји се од 9 л. (недостаје 1, вероватно празан лист), св. 8 и 19 су са по 10 л., св. 14 садржи 7 л. (недостаје 6. л.), св. 15 је са 6 л., а у св. 29 је 5 л. (нема последњег листа). Изузев 1. св., која није сигнирана, све свешчице имају сигнатуре ћириличким словима у бројној вредности, међутим, оне не потичу од исте руке. Свешчице 2-3 означио је главни писар, мастилом којим је писан и текст, а остале је обележила непозната рука, црним, избледелим мастилом, које је на неким местима једва видљиво. Сигнатуре углавном долазе на 1. и последњем листу

свешчице. Изузетак је св. 10, са ознаком на 1. и 7. л. Грешке у нумерацији јављају се на 8. л. 24. св., где сигнатура на полеђини изостаје, а на његовој предњој страни стоји $\bar{k}\epsilon$ место $\bar{k}\bar{d}$, и на 1. л. 25. св., где је место $\bar{k}\epsilon$ написано $\bar{k}\bar{d}$. На полеђину 8. л. 10. св. главни писар је ставио број \bar{v} . Он је, такође, преко избледелих и нечитких сигнатура непознатог писара на 1. и 8. л. 11. св. написао број \bar{v} , а преправио је и број \bar{v} у \bar{r} броја $\bar{v}\bar{i}$ на 8. л. 12. свешчице.

Сем текста на листовима који недостају (6. л. св. 14 и 6. л. св. 29), рукопис је комплетан. Више листова је волантно, а већина их је зацепљена и на ивицама искрзана. Има пуно мрља од влаге и остатака воска. Књига је преповезана, а неки листови су крпљени лепљењем комадића различите хартије, при чему је делимично покривен и текст (понека реч или слово). Избледела слова понегде су појачана црним мастилом.

Корице су дашчице, пресвучене новијом окер кожом. На предњој и задњој страни налепљени су делови старије, различито орнаментиране смеђе коже. На хрпту нема ребара, а ни копче нису сачуване.

Тип писма је полуустав. Рукопис *главне руке* је исписан и леп. Разликују се танке и пуне линије, подвлачење и надвлачење стубова среће се понегде, као и украсне црте. Слова су типолошки устаљена и одговарају времену водених знакова хартије. Више од једног типа имају само \bar{z} и \bar{z} . Од већих слова потврђују се широко ϵ , o , високо t , \bar{c} , \bar{f} , веће \bar{s} , а има и слова са продужецима навише или наниже (\bar{z} , \bar{f} , \bar{x}). И брзописни тип у врсти има само слово a , а над редом v , m , p . Над редом је брзописно и z .

Књига је скромно украшена: постоји једна заставица црвене боје (л. 76б) и иницијали, који су по величини као велика слова или су нешто већи. Писани су киноваром, а од украса обично имају тачку или црту. Богатије је украшен једино иницијал v на л. 1а. Наслови су претежно писани великим словима (она су у везу или су одвојена), али се срећу и такви где су на почетку велика слова а даље мала.

Правопис главног писара је ресавски, са знатнијим присуством рашке традиције. Потврђују се *танко јер*, *високо јер* и *пајерак*, док *дебелог јера* нема. Иницијална група *ja* увек је означена лигатуром \bar{ja} , а у писању *ja* иза вокала чешће се среће a , мада ни лигатура није ретка. Секвенца *je* на почетку речи најчешће је обележена лигатуром \bar{je} , више пута је употребљено и широко ϵ , док се ϵ јавља само понегде. У поствокалској позицији групе *je* знатно доминира \bar{je} , много пута се потврђује и ϵ , а примери са широким ϵ су ређи. Спој *ља* углавном је писан са \bar{lja} , док је присуство \bar{lja} ређе. У обележавању *ња* превагу има \bar{nja} над na , а среће се понегде и $\bar{n}\bar{f}$ (покланѣм се 49а/11, покланѣюцѣх ты се 193а/11). Слово \bar{f} уместо етимолошког \bar{ja} долази и у облику заменице *вѣсакъ* - *вѣсѣкого* 1896/2. Групе *ље*, *ње* означаване су чешће са \bar{le} , \bar{ne} , него са \bar{lj} , \bar{nj} . У

писању *ње* потврђује се и *нѣ* (вишнѣмѣ 63а/19). Секвенце *љу*, *њу* долазе најчешће с лигатуром *ю* иза сугласника, али има случајева и са *оу/Ѹ* у тој позицији (обѣкмлѸ 146/5, оплѸваніѣ 496/18, блѸда 1516/9 итд.; ѿгоноу 1876/9). Слово *ї* није увек у одговарајућој позицији, а *ѡ* се понегде јавља на етимолошком месту. Стављени су акценти и спирити. Од интерпункцијских знакова срећу се: тачка, зарез, тачка и зарез, две и три тачке, које се најчешће комбинују са цртом.

Језик је српскословенски. Слово *а* уместо *јера* потврђује се често, мада је понегде написано и *ѣ* (трыслѣнѣчноѣ 27а/21, прышествіа 181а/16, распростѣрь 1896/7), што је остатак из предлошка. У неким случајевима уместо етимолошког *а* стављено је *јер*. Замена *ѣ* са *ѣ* су честе, док је употреба *ѣ* уместо *ѣ* ређа. Нема нарушавања норме код вокалног *л* и група *чр-*, *чѣт-* и *ѡ*, а уместо *жд* написано је *ж* у примерима *ѡжитѣла* 52а/5, *завлюжѣше* 12а/9, што се може тумачити утицајем предлошка или писаревом омашком. Незаемењено је и *л* на крају речи и слога. Заменичко *вѣс-* је без метатезе, а нема ни преласка *вѣ*, *вѣ-* и *вѣз-/вѣс-* у *оу*, *оу-* и *оуз-/оус-*. Епентетско *л* чешће изостаје, али само у лексемама са основом *оуѣзв-* и *оумрѣѡв-*. Група *ск* испред *ѣ* и *ї* рефлектује се чешће у *-ст-*, а ређе у *-сѡ-*. Изостављање слова *х* присутно је у наставку заменице и придева (Л мн. *вѣ нѣдра|х| твои* 198а/3; Г мн. *из мрѣтвы* 576/18).

У области морфологије нема много нарушавања књижевне норме. Изједначени су Г и А јд. м. рода за биће. Уопштен је наставак *-и* у Л јд. основа на **ї* и на консонант. У И јд., Д и Л мн. именица на **ї* м. и ж. рода и на консонант сва три рода усвојени су наставци са *ѣ:-ѣмѣ* и *-ѣхѣ*. У сложеној придевској промени у Д јд. увек је *-омоу/-ѣмоу*, а у Д, И и Л мн. понегде се срећу и облици прости придевске промене. Супин није сачуван. У 1. л. мн. атематских глагола увек је *-мы*. У 3. л. дв. глагола је *-та*. Асигматског аориста нема.

Старе дублетне форме у непродуктивним врстама, које су настајале већ у старословенским споменицима, налазе се и у овом рукопису. Спорадично се јављају и друге познате старословенске иновације у продуктивним именичким врстама.

Под утицајем народног језика неколико пута се потврђује наставак *-он* у Д јд. ж. р. сложене придевске промене, који одликује све штокавске говоре, у једном случају долази завршетак *-ого* у Г јд. придева м. рода (*члѣѣског* 15а/9). Заменичка основа на *-ѣ->-ѣ-* потврђује се у И јд. ср. рода заменице *свои* (*своѣ|м|* 123а/4), а такође и у Г и Д мн. придева. Двојина је понегде замењена множином.

Губљење *х* у наставцима заменица и придева, наставак *-ѣмѣ* у И јд. заменице *свои*, као и заменичка основа (*-ѣ->-ѣ-*) код придева у Г и Д мн. упућују на косовско-ресавски тип писаревог народног говора.

Слова *другог писара*, који је у трећој четвртини 16. века допунио текст оштећене књиге, такође су исписана и лепа, а нешто су крупнија од слова главне руке. Разликују се танке и пуне линије, док подвучене и надвучене, као и украсне црте долазе понегде. Облици слова типолошки не варирају много. Више од једног типа имају *ѡ, з, т, ѡ, ѡ, ѡ*. И брзописом у врсти су изведени *а, в, р*, а над редом *в, в, д*. Од већих слова употребљавају се широко *ѡ, о, с, ѡ*, високо *т, ѡ, ѡ*, веће *з, з*, а од слова са продуженим елементом у међупросторе долазе *д, л* и брзописно *та*. Акценти и спирити су стављени, а од интерпункцијских знакова јављају се тачка, зарез и две тачке са цртом.

Правопис је ресавски, ненормализован. Потврђују се *ь, ѡ, високо јер* и *пајерак*. Група *ја* на почетку речи увек је означена лигатуром *та*, док је *-ја* већином са *-а*, а ређе са лигатуром *-та*. Иницијално *је* углавном је писано лигатуром *к*, док се широко *ѡ* и *ѡ* срећу ређе. У спојевима *ља, ња, ље, ње* доследно су употребљене лигатуре. Слово *ї* није увек у одговарајућој позицији, а графема *з* потврђује се само у функцији броја.

Језик је српскословенски. На месту *јера* више пута је *а*, а присутне су и замене *ѡ* са *ѡ* и *ѡ* са *ѡ*. Нема нарушавања норме код вокалног *л*. Заменичко *вѡсѡ-* је без метатезе, а нема ни замене *вѡ, вѡ-* и *вѡз-/вѡс-* у *оѡ, оѡ-* и *оѡз-/оѡс-*. Чувају се групе *жд* и *ѡ*, а нема речи у којима би се потврдиле групе *чр-* и *чѡт-*. Епентетско *л* доследно постоји.

У морфологији се поштује норма српскословенског језика.

Садржај

1а-142а: *Октоих васкрсни*. Садржи васкрсну службу (субота вече, недеља јутро) за свих осам гласова. Текст тече без прекида до краја л. 112б, где се завршава 1. тропаром 8. песме Канона Св. тројице 7. гласа. Завршетак текста на л. 112б је: ... *ѡѡхрани петти ти вса дела гѡѡа гѡа понте и прѡ*; Недостаје текст 2. и 3. тропара 8. песме Канона Св. тројице 7. гласа, нема 9. песме и почетка тропара стихира по стихословију. Почетак на л. 113а је: *вѡѡ|м| вѡскре|с|(ѡ)нїѡ дѡѡ ѡѡѡ . тѡѡми ...*

142а-221а: *Октоих седмични*, од 1. до 6. гласа. Сваког дана мења глас, почев од 1. гласа недеља вече, понедељак јутро до 6. гласа петак вече, субота јутро. Садржи стихире Исусу Христу, стихире Пресветој Богородици, стихире за сваки дан, затим на јутарњој служби седалан, канон, стиховне стихире и блажене.

221б-228а/13: *свѡ|т|(илны) сѡ ѡв|г|лскамы . самогласными кѡ|р| лава дес-пота*

228а/14-229б/16: *свѡ|т|(илны) дѡѡѡны прѡ|з| не|д|(ѡ)лю*

229б/17-231б: *пѡнїа троичнаа*. Текст од 1. до 7. гласа је комплетан. Глас 8. тече без прекида до речи: ... *вж|с|нѡю пѡ|с|[]*. Недостаје лист са завршетком овог гласа.

Записа нема.

Историјат књиге

Рукопис је доспео у Библиотеку Матице српске куповином од др Павла Ивића из Новог Сада, а инвентарисан је 24. јуна 1960. године. Печат са натписом *Библиотека А. Ивића Суботица*, на л. 1а, казује да је књига била власништво др Алексе Ивића из Суботице. Сачувани печат на л. 9б са представом Силаска св. духа, око које тече натпис *Печат Восточне цркве Рац-алмашке 1889*, сведочи да је рукопис припадао и Восточној цркви у Рац Алмашу (место у Мађарској, јужно од острва Чепела). Остаци тог печата видљиви су и на л. 1а и 231б.

ЛИТЕРАТУРА

1. Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, 117 (бр. 1751) - књига је дата са насловом *Триод цветни*.

2. *Изложба српске писане речи. Каталог*, Народна библиотека СР Србије, Београд, 6. април 1973, 54 (бр. 173) - књига се јавља се насловом *Триод цветни*.

45. PP IV 12 (PP 277-352 A 8) - 48252

ОКТОИХ ПЕТОГЛАСНИК

XVI век, последња деценија

Хартија, мастило мрко, боја киновар и жута, 249 л. 305x204 мм (ширина првих десет листова 198 мм), текст 245x140-150 мм (на л. 1a-266 текст је величине 230x140-155 мм). Број редова на пуној страни на л. 1a-266 је 21, а у осталом делу књиге страна има 26 редова. Три писара - поред главног писара јавља се друга рука на л. 59a/5-9, 115б, 127a, 127б/4-6, 129a/1-12, 130a-130б/1-22, 216б/1-9, а трећа на л. 105a/9-18.

Према воденим знацима рукопис је настао у последњој деценији XVI века (1590/1600): 1) једнострука котва у кругу са угластим четворолстом и контрамарка TAZ, врло сл. Загреб, ПМХ 34 (Пакрац 43) из 1590-1600; Никољац 65 из 1600/10; 2) исти тип котве и контрамарке ST, врло сл. Дубровник, Cons. Rog. 70 из 1589-90; Дубровник, Lam. de Int. 118 из 1484/85. године.

Октоих садржи 32 свешчице. Оригиналну сигнатуру, тј. ћириличка слова у бројној вредности нема само св. 32. Свешчице су са по 8 листова, сем 2. у којој недостају л. 3-8 и последње у којој недостаје л. 8, вероватно празан. Рукопис је преповезиван, понегде су крпљене унутрашње маргине, а на неколико листова и остале. На неким листовима виде се трагови влаге и воска. Књига је врло добро очувана.

Дрвене корице су са жљебовима који се прекидају на угловима, а обложене су црном кожом. Украс на предњој и задњој страни корица скоро је исти. Кожа је делимично оштећена, нестали делови, претежно ивице, попуњени су рестаурацијом. Рестаурисане су и обе копче.

Писмо *главног писара* је полуустав. Његов рукопис је врло леп и уредан. Слова су крупна, нарочито на л. 1a-26б. Разликују се пуне и танке линије, а на поменутих листовима стубови су нарочито пуни. Надвлачења и подвлачења стубова нема, а украсна црта је сасвим ретка. Често је почетак стубова задебљан или благо савијен улево, а завршетак

стубова се такође често савија удесно. Од малих слова више типова имају: а, д, е, ж, з, и, л, м, љ, џ. Слово т је троного, само једанпут је двоного. Већа слова су: бубњевито в, широко е, о, с, високо љ, високо љ, издужено и, к, а често су издуженог облика е и с. Понегде су већа од малих и следећа слова: в, д (брзописно), з, л, м, п, оу, љ, љ, ю. Ретко су елементи слова а, д, ж, р и џ продужени. Уочено је и једно в чија се бочна страна горње петље спушта у доњи међупростор. У врсти се среће и брзописно а, в, д, љ, а над редом и брзописни облик имају: а, в, ж, р, т.

Заставица је на л. 1а, изведена је у три боје. Изнад наслова на л. 244а је двобојна украсна шара. Ретки иницијали, написани киноваром, а једанпут мрким мастилом, садрже биљне шаре и украсне тачке. Наслови су у везу исписани црвеним мастилом, а једанпут су речи писане наизменично црвеним и мрким мастилом.

Правопис је ресавски, ненормализован, али су у тексту главне руке црте рашког правописа врло изразите. Главна рука употребљава љ, високо јер и пајерак, а љ је примећено двапут. Група ја на почетку речи увек је написана са џа, а иза вокала много је чешће а од џа. За секвенцу је-обичније је е- од к-, а е- је сасвим ретко. Иза вокала за групу је на прегледаном узорку за анализу правописа лигатура к се среће приближно трипут више од е, а е је сасвим ретко. Обележавање ља, ља, ље, ље лигатурама је готово доследно, сем неколико речи са ља и по једног примера са ља и ље. Слово љ се недоследно потврђује у одговарајућим категоријама. У групи ија писање љ претеже над и, а у ије и је знатно присутније од љ. Слово з нема посебну вредност. Налази се на етимолошком месту, често и замењено са з. Акценти и спирити су стављани. Интерпункцијски знаци у тексту главне руке су тачка, зарез, затим се три или четири тачке комбинују, а иза њих је негде црта.

Језик главног писара је српскословенски. Замена слова јер са а су честе, а постоје и речи са јером, односно пајерком, уместо етимолошког а. Сви примери помоћног глагола есмь употребљени су у облику есо. Врло је много речи са е место љ, а и писање љ место е постоји. Норма књижевног језика се до краја поштује у погледу чувања л вокалног, група чр-, чьт-, жд и ц. Нема метатезе заменичког вьс-, а неизмењени су вь (сем једанпут написаног во 2396/25), вь-, вьз-/вьс-. Сачувано је и л на крају речи и слога. У примеру вез'мачнаа ... добротаа 207а/7 место оу (<ж) пише а.

Редакцијске црте у морфолошком систему скоро су доследно спроведене. А јд. м. рода за биће изједначен је са Г. Именице на *и и на консонант у Л јд. имају -и. Доследно су наставци -е.мь у И јд. и Д мн. и -е.хь у Л мн. код основа на *и и на консонант. У сложеној придевској промени Д јд. увек има наставак -о.моу/-е.моу. У падежима множине (Г, Д, Л) облици сложене придевске промене скоро су уопштени. Презент атематских глагола у 1. л. мн. има -мы.

Постоје у рукопису и старе дублетне форме у непродуктивним врстама које су под утицајем народног језика продрле још у старословенске споменике. Срећу се и старословенске иновације у продуктивним именичким врстама.

Одступања од српскословенске норме која су општештокавског карактера нису многобројна. Тако једна именица **a* промене има у Г јд. -ѣ (замена *е* са *ѣ*): водѣ 36/17, а у Л јд. њ (замена *и* са *ѡ*): ѡ правдѡ 1786/7. Једном Г мн. **a* промене није по норми, већ је с наставком -а (вашнѣхъ рака моцѣи 296/14). И у једном А мн. је народно -е (потрѣбителек 496/19). Двадесетак пута су облици придева, бројева и партиципа ж. рода у Д и у Л јд. на -ои. У мекој заменичкој промени постоји сажимање у Г јд. ж. рода (моѣ 366/3). Једанпут је 2. л. јд. презента на -и (разд|решаѣш 366/14). Има неколико примера у којима је двојина замењена множином.

Поред ових црта из народног језика писара продрле су, истина врло ретко, и црте локалног карактера. За А мн. једном је употребљен облик Г. Срећу се и облици придева са заменичком основом -ѣ- у И јд., Г и Д мн. Постоји и један случај имперфекта у 3. л. мн. грађен од презентске основе (зовѣхѣ 131а/3).

На основу језика може се претпоставити да је препис настао на некадашњој територији косовско-ресавског типа. Облик *ѣсомѣ* и једанпут написано *а* место *ж* су заостаци из предлошка.

Рукопис *другог писара* је исписан. Слова су ситнија и прилично неуједначена по величини. Разлика пуних и танких линија није увек изразита. Стубови су често угнути улево. Мала слова су без већих морфолошких разлика. Свако *а* је изведено под утицајем брзописа (мала округла петља виси на стубу који често прелази у међупросторе). Од већих слова постоји широко *ѣ*, издужено *ѣ* и *с*. Једном је веће од малог слова *л* и једноног *т*, а неколико пута *ѣ*. Увек су у врсти *ж*, *ц*, *ч* брзописни, а понегде се поред полууставних јављају и брзописом написани знаци *з*, *к*, *л*. Над редом је брзописно *д*, *ж* и понеко *м*.

У тексту је присуство рашке традиције врло упадљиво. Употребљено је само *ѣ*. Почетно *ја* увек је написано са *ѡа*, а иза вокала стоји лигатура, сем у три речи са *а*. Иницијално *је* чешће се бележи са *ѣ*, него са *к*. Групу -*је* увек означава -*к*. У неколико речи са *ѡа*, *ѡе*, *ѡе* употребљене су лигатуре. Графема *ї* (*і*) написана је киноваром на почетку неколико речи које се налазе у називима мањих текстуалних целина, а у тексту иза тачке једино *і* изведено је мрким мастилом.

Језик другог писара је српскословенски. Има примера у којима се *ѣ* и *ѣ* мешају, а и речи са словом *а* место *ѣ*. У осталим фонетским категоријама чије чување спада у књижевну норму нема наноса из народног језика писара.

У области морфологије норма српскословенског језика се поштује, али због краткоће текста не постоје потврде за све црте. Једини нанос из народног језика је придев **хрѣствѣмь** 1156/18, 1306/4, са заменичком основом -ѣ- у И јд.

У кратком тексту *треће руке* неколико присутних правописних и језичких црта не разликују се од стања у тексту главног писара.

Садржај

1а-249б: *Октоих петогласник*. Садржи службе за сваки дан у седмици. Текст службе недеља јутро 5. гласа се прекида на л. 10б: ... **мѣр'скыѣ кор'кыѣ воды. тако въ ѡ[бразѣ]** (2. тропар 4. песме Васкрсног канона), а на л. 11а текст ове службе се наставља: **блговѣстите же скоро шь|д|ше ап|сло|мь въскр|с|ѣнник** ... (4. восточна стихира).

Записи

На горњој маргини л. 1а грађанском ћирилицом, прецртано неколико пута, мастило мрко: **Діакъ [ћ]акъ ѣѡка**. Друга рука, такође на горњој маргини, грађанском ћирилицом, мрким мастилом: **Сима Вѡковићъ / Пет[]**.

На доњој маргини на а страни л. 1-10 мешовитим писмом (полуустав, брзопис), мрким мастилом, нова рука: **сїю / книгѡ / петогла|с|никѡ / приложи / канѡа / за дшѡ / поконномѡ петрѡ свомѡ домаћинѡ / [петр]ѡ и сво|м| снѡ га|в|рилѡ и снѡ стеванѡ / на |с|лѡжбѡ / ѡ црквѡ / шарѣнгр|а|скѡ**.

На маргинама књиге грађанском ћирилицом, мрким мастилом, нова рука:

9а: **ѡ црквѡ / шренгра|с|(кѡ) / слава / хвала / ѡцѡ [] / []**

38б: **Сїя Кнїга Вароши Шар. Писа попъ Іса[к]**

84б: **Прота / Бара / савић / Во [] / Несъ / и таи / Херови[м]**

97а: **Пристави/ся рабъ / Бжи / Илия Нико/ла Бошна/ка мѡа / маия 20 / на 1756 / Вароши / шаренгра/д[]**

108а: **Слава ѡц[] / визитари / виръ ѣиръ / ѡт[] о / винителни / того да/телни / томѡ ска/зателни / того тои азъ / хразъ**

246б: **Еже ѡ вѣ/ка утае/ное на не/еломъ / не сведо/мое таи/нтво (!) то/Бою Бѣе / Сѡщимъ / На земли / []**.

Белешке овог писара су и на л. 34а, 35б, 110а и 164а, али не садрже важне податке.

На доњој маргини л. 41а нова рука грађанском ћирилицом, мастило мрко: **Канѡа**.

На десној маргини л. 51а, попреко грађанском ћирилицом, нова рука мастило мрко: **паунъ пелаги[] Азъ Есм**. Исти рукопис и на десној

маргини л. 92а, попреко: **Магистерова у шар/н Град 1765 Магистеръ ГеѡрГие иличь магистерова 176[]**. Изнад тога: **[с] Крили дховніми Прелѣтѣвши сети вражия**. И на доњој маргини истог листа: **иереи ѿимотеи Паро|x| / Шарен Г**. По неколико речи овог писара на л. 11а, 43а, 224б и 226а не садрже значајније информације.

На горњој маргини л. 145а, нова рука грађанском ћирилицом, мрким мастилом: **[]ими [] Стефана Геѡргіевића**.

На доњој маргини л. 154б и на горњој маргини л. 155а мешовитим писмом (полуустав, брзопис), мрким мастилом: **сина бѣди**.

На горњим маргинама л. 248б-249а, нова рука грађанском ћирилицом, мрким мастилом: **Марко [] / знати ся сія Книга**.

На л. 249б се налази грађанском ћирилицом, различитим мастилом, неколико записа различитих руку, затим појединачних речи, слова, а и пробе пера. Ишчитали смо записе: **Парокиянли (!) Сщени/ци Іереи Ісакъ**. Испод: **І[о]ереи (!) Парок[а] / Петогласникъ ѡктои Цркве Храма / Стыхъ архистратигъ Микаила / и гаврила Вароши шаренграда / Священици попъ петаръ / Іереи Ісакъ / Магисторъ / Марко ѡтоићъ / Вербѣария б д**. Са десне стране овог записа: **стойкови[ћ]**.

У књизи, сем цитираних записа, на доста места налазе се појединачне речи без значајних података или слова. Потичу од више руку, писани су различитим типовима ћирилице.

Историјат књиге

Рукопис је Библиотека Матице српске откупила од породице Јоце Вујића из Сенте, инвентарисан је 1. октобра 1948. године.

ЛИТЕРАТУРА

1. Димитрије Кириловић, *Ћирилске рукописне књиге у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 64 (бр. 32).

2. Иванка Веселинов, *Прилог историји збирке рукописних књига у Библиотеци Матице српске: послератни период (1948-1956)*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 40, 41, 45, 46, 47.

3. Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, 75 (бр. 1000).

46. PP IV 13 (PP 278 - 352 A 2) - 113416

ОКТОИХ ПЕТОГЛАСНИК

XVI век, трећа деценија

Хартија, мастило мрко и киновар, понегде је писано и зеленом бојом, 227 л. 298x205 мм, текст 228-248x134-140 мм. Број редова на странама је неуједначен, од 26 до 30, најчешће 28. Један писар.

Према воденим знацима рукопис је настао у трећој деценији XVI века (1520/30): 1) двострука котва у кругу са кружићем изнад круга, врло сл. Мошин 596 из 1526; 2) воловска глава са очима, врло сл. Мареш 248 из 1524; 3) теразије равних тасова у кругу са кружићем на вертикалној линији и контрамарка З. Уз овај тип теразија иста контрамарка није нађена у расположивој филигранолошкој грађи, а наведени знак је врло сл. Букурешт, БРА 156 из прве четвртине XVI века; 4) исти тип теразија са контрамарком Ф. Иста контрамарка уз овај тип теразија није нађена у расположивој филигранолошкој грађи. Врло сличне варијанте овог типа теразија постоје у следећим рукописима: Београд, УБ 10 из 1536. и Сремска Митровица, МС 209 из прве четвртине XVI века; 5) исти знак са контрамарком СФ, идентично Београд, УБ 10 из 1536; 6) исти знак са необичном контрамарком у облику слова В са крстом, сл. Брике 2603 из 1522. На празним листовима на почетку и на крају књиге, има их по два, велики грб „Pro Patria” са лавом. Овај знак се често примењивао на хартији 18. и 19. века, али овде се свакако ради о савременој имитацији те старије хартије.

Књига има 31 свешчицу са по 8 листова. Сигниране су ћириличким словима у бројној вредности на полеђини 8. листа сваке свешчице, осим $\bar{\epsilon}i$, код које је сигнатура и на првом, и последње две свешчице које су несигниране. Несигнирана је и свешчица од 4 листа убачена између св. $\bar{\tau}i$ и $\bar{\epsilon}i$. У св. \bar{a} недостају л. 1-4, у последњој свешчици л. 5-8. Приликом рестаурације погрешно су увезани листови у две последње свешчице, па је претпоследња са 4, а последња са 8 листова. На листовима има мрља од воска, плесни, прљавштине. Књига је рестаурисана.

Повез чине даске косих рубова према унутрашњим странама. Там-номрка кожа којом су пресвучене даске залепљена је преко нове, светломрке коже. Орнамент је доста истрвен, нарочито на доњој корици. Приликом рестаурације на горњој корици је преко старог отиснут нов оквир. На хрпту нема ребара. Копче имају плетене ремене. Са горњег ремена откинут је метални део. Остали делови копчи сачувани су.

Тип писма је полуустав. Рукопис је негде крупнији и развученији, негде ситнији и гушћи. У извођењу слова разликују се танке и пуне линије. Подвлачења и надвлачења стубова скоро и нема. Украсне црте се понегде јављају. Од слова у врсти више типова имају: т (двоного и троного), ѝ (са одвојеном птичицом и са пресеком кракова), ѡ (изведена као линија са благим угибом или са унутрашњом цртом писаном до висине бочних страна). Остале неуједначености тичу се варијаната у оквиру истог типа. Од већих слова јављају се: варијанте бубњевитог в, широко е, о, с, високо т, љ, њ. Продужења стубова, кракова и репова има и код других слова. Она нису честа, али су понегде веома изражена. Поред полуустановног и брзописни облик у врсти има само з, а над редом ж, м, х.

Заставице су изведене на л. 51б и 105б мастилом и киноваром, а на л. 155б и зеленом бојом. Иницијала има неколико. Украшени су скромно. Наслови су исписани великим словима, ређе и у везу, киноваром, а понегде је нека реч из наслова написана мастилом.

Правопис је ресавски, ненормализован. Лигатура је у писању групе *ја* присутна увек у иницијалном положају и у највећем броју случајева у положају иза вокала. Иницијално *је* обележено је са е, или е, ређе и к, а *је* иза вокала најчешће са е, ретко са е, само неколико пута са к. У споју *ља* углавном је *ла*, ретко и *ла*, док је *ња* увек *на*. Код *ље* преовлађује *ле*, али се среће и *лк*, а за *ње* је чешће писано *нк* него *не*. Графема *ѕ* се користи, али јој је фонетска вредност з. Слово *ї* се среће и ван *їа*, *їе*, *їи*, *їо*, *їю*. Писар употребљава *танко*, *високо*, а ретко и *дебело јер*. Стављани су акценатски знаци и спирити. Од интерпункцијских знакова се јављају тачка, ређе и зарез, две или три тачке с цртом.

Језик је српскословенски. Вредност њ је *е*. Замењивања слова *јер* и *а* има, али су веома ретка. Вокално *л* је незамењено. Књижевна норма није нарушена ни у погледу група *џ* и *жд*, *чр*- и *чѣт*-, *л* на крају речи и слога, предлога *вѣ*, иницијалног *вѣ*-, *вѣз*-/*вѣс*- и заменичког *вѣс*-. Примери македонске вокализације су у истим лексемама као у другим српскословенским текстовима.

Норма књижевног језика се и у области морфологије доследно поштује: А јд. м. рода за бића изједначен је са Г, увек је *-ε.мь* у И јд. и Д мн. и *-ε.хь* у Л мн. именица основа на **ї* м. и ж. рода и на консонант сва три рода, *-и* у Л јд. именица основа на **ї* и на консонант, *-омоу*/ *-ε.моу* у Д јд. сложене придевске промене. Присутна је тенденција

уопштавања облика сложене придевске промене у Г, Д, И и Л мн. придева. Атематски глаголи у 1. л. мн. презента имају -мы. Супин је у целој књизи замењен инфинитивом, а нема ни асигматског аориста.

У непродуктивним врстама се запажају старе дублетне форме, настале под утицајем народних словенских језика још у старословенским споменицима. Спорадично се јављају архаичне иновације и у продуктивним врстама.

Осим спорадичних примера употребе множине уместо двојине, у тексту нису запажене и друге црте из писаревог говора.

Садржај

1а-218а: *Октоих петогласник*. Садржи службе за сваки дан у седмици. Текст почиње: [поми]лѡи єдиногѡ тє поюци|х| трїсїаннаа ѡа вѣсѣ|х| (1. тропар 7. песме Тројичног канона на полуноћници).

218б-219а/12: тр|о|парє вѣ сѣ|в|(отоу) п|о| не|п|о|р|о|ч|на|х|

219а/13-219б/13: тропарѣ вѣ не|д|(ѣлю) п|о| не|п|о|р|оч|на|х|

219б/14-227б: *Служба на Духове* (део јутрења). Садржи псалом, паримије, стиховне стихире, тропар после 6. песме канона, пролошко житије Празника). Текст се прекида: раз|д|елѡе дарн имже пр|о|р(о)чскїи н ап|с|лы сѣ м|ч|ники вѣн'чашє |с|(є) [] (3. стихира на свако диханије).

Записи

На унутрашњој страни предњих корица, савременим писмом, црним мастилом: **Октоих / од 5.-8. гласа / с додатком разним.**

На л. 104б, испод текста, графитном оловком, савременим писмом: **Бранко Константиновић / ђак.**

На л. 218а полууоставном ћирилицом, мрким мастилом: **нже ванєи / пакн бити / родѣ члове / самѣ є / небо звезд|д| / []амѣ дати се сил[] / кирин кир / [] єдинѣ []он в[].**

На листу залепљеном на задње корице, смеђим мастилом, полууоставом: **писа ѡстоа єдно пра[] / писа ѡцѣ адамѣ [] / пин[]тош[]м[].** Изнад тога, другом руком и смеђим мастилом делимично је преписан овај запис уз имитирање рукописа, али речи нису добро прочитане: **писа ѡпоа єдно [].**

Историјат књиге

Књига је у инвентар Библиотеке Матице српске заведена 13. новембра 1953. године без података о начину набавке.

ЛИТЕРАТУРА

1. Димитрије Кириловић, *Ћирилске рукописне књиге у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 63 (бр. 30).

2. Иванка Веселинов, *Прилог историји збирке рукописних књига у Библиотеци Матице српске: послератни период (1948-1956)*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 44, 47.

3. Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, 75 (бр. 994).

1. The first part of the document is a letter from the Secretary of the State to the Governor, dated 18th March 1871. It contains a report on the progress of the work done during the year.

2. The second part is a report on the work done during the year, dated 18th March 1871. It contains a list of the names of the persons who have been appointed to various offices during the year.

3. The third part is a report on the work done during the year, dated 18th March 1871. It contains a list of the names of the persons who have been appointed to various offices during the year.

4. The fourth part is a report on the work done during the year, dated 18th March 1871. It contains a list of the names of the persons who have been appointed to various offices during the year.

5. The fifth part is a report on the work done during the year, dated 18th March 1871. It contains a list of the names of the persons who have been appointed to various offices during the year.

6. The sixth part is a report on the work done during the year, dated 18th March 1871. It contains a list of the names of the persons who have been appointed to various offices during the year.

7. The seventh part is a report on the work done during the year, dated 18th March 1871. It contains a list of the names of the persons who have been appointed to various offices during the year.

8. The eighth part is a report on the work done during the year, dated 18th March 1871. It contains a list of the names of the persons who have been appointed to various offices during the year.

9. The ninth part is a report on the work done during the year, dated 18th March 1871. It contains a list of the names of the persons who have been appointed to various offices during the year.

10. The tenth part is a report on the work done during the year, dated 18th March 1871. It contains a list of the names of the persons who have been appointed to various offices during the year.

11. The eleventh part is a report on the work done during the year, dated 18th March 1871. It contains a list of the names of the persons who have been appointed to various offices during the year.

12. The twelfth part is a report on the work done during the year, dated 18th March 1871. It contains a list of the names of the persons who have been appointed to various offices during the year.

ТРИОДИ

PLANO

47. PP IV 16 (PP 282 - 352 A 13) - 48247

ТРИОД ПОСНИ

XVI век, шеста деценија

Хартија, мастило мрко (светлије и тамније) и кинобар, 285 л. 300-312x209-214 мм, текст 228-230x142-150 мм, у два ступца, број редова на пуној страни је 30. Два писара, од којих је други исписао само текст на л. 126а (ред 7-17. левог ступца), 130а (десни стубац), 130б (леви стубац) и 145б (десни стубац).

Према воденим знацима рукопис је настао у шестој деценији XVI века (1550/60): 1) кардиналски шешир са крстом и контрамарка 3R, врло сл. Брикe 3516 из 1544; 2) двострука котва у кругу са звездом и контрамарка S-L, врло сл. Београд МСПЦ, Грујић 3-1-114 из 1554; 3) исти тип котве и контрамарка ВВ, сл. Никољац 22 око 1560; 4) исти тип котве и контрамарка РА, врло сл. Загреб, ПМХ 44 (Гомирје 41) из 1550/65; 5) исти тип котве и контрамарка L3, врло сл. Дубровник, Cons. Rogatorum 54 из 1557-9. године.

Садржи 36 свешчица, сигнираних ћириличким словима у бројној вредности, мастилом којим је писан и текст. Сигнатуре се налазе на првом и последњем листу свешчице. Свешчице 2-35 имају по 8 л., св. 1 је са 7 л. (недостаје 1, вероватно празан лист), а у св. 36 је 6 л. (полеђина 5. л. и 6. л. су празни).

Рукопис није рестаурисан. Неколико листова је волантно, више их је на ивицама искрзано, а неким недостају мањи делови хартије. Пуно је мрља од влаге, воска, а има и оштећења од црвоточине. Текст је сачуван, понегде је само оштећена по која реч или слово. На л. 35а (десни стубац, ред 27-30) и на л. 109а (леви стубац, ред 10-23) залепљени су комадићи хартије са исправком текста, коју је начинио сам писар књиге.

Корице су дашчице са жљебовима по рубовима који се прекидају на угловима. Капитална врпца је сива. Кожа којом су обложене дашчице

је тамномрка и различито је орнаментирана. Прилично је излизана и похабана, а на њој су видљиве и рупице од црвоточине. Копчи нема.

Тип писма је полуустав. Слова главног писара су лепа и исписана. Разликују се пуне и танке линије. Подвлачење и надвлачење стубова је ређе присутно. Украсна црта код малих слова скоро увек изостаје (среће се ретко само код ψ), а од већих има је понегде само слово α . Типолошки варирају: ϵ , ж , з , т , ѡ , ѣ , ѵ . Од већих слова потврђују се широко ϵ , o , с , w , високо т , ѣ , ѣ , веће в (један тип је бубњевито в), з , o са птичицом, д са продуженим ножицама и веће брзописно α . И брзописни тип у врсти имају α , ρ , лигатура га (код ње је брзописом изведено само α), а над редом α , в , к , л , ρ . Брзописна над редом су и слова в , з . Скоро сви употребљени словни облици одговарају опису устава XVI века Петра Ђорђића. Архаични су само ψ и један тип v : код ψ се у доњи међупростор спушта стабло, а код v се десни крак продужава под ред.¹⁰

Заставица нема. Иницијали су исписани киноваром и скромно су украшени. Наслови су изведени великим црвеним словима у везу.

Правопис је претежно ресавски, са знатнијим присуством рашке традиције. У рукопису се јавља *танко јер*, *високо јер* и *пајерак*. *Дебелог јера* нема, мада у неким случајевима дилему стварају облици *танког јера*, са мало дужом почетном цртом (хоризонталном или искошеном). Група *ја-* увек је означена лигатуром га- , а за *-ја* далеко чешће је $\text{-}\alpha$, него -га . Група *је-* писана је већином са ϵ -, ређе са к- , док се ϵ - не јавља. У писању секвенце *-је* нешто је више примера са -к , него са $\text{-}\epsilon$, а широко $\text{-}\epsilon$ у овој позицији ређе долази. У групама *ља*, *ња* увек је употребљена лигатура, а у више случајева на је неоправдано стављено место на (грѣшнѣго ба/26, бб/16, страшнѣго 196/20 итд.). Секвенца *ље* означена је углавном са лѣ , више пута са лѣ (заколѣнїе 88а/26, заколѣнїю 1106/13-14 итд.), а понегде и са лѣ (мленїе 1206/3, мленїа 1336/7 итд.). Група *ње* писана је скоро увек лигатуром, само се једанпут потврђује и нѣ . Неоправдано нѣ написано је у Л мн. *песнїехъ* 1306/16. Спојев *љу*, *њу* јављају се с лигатуром, сем једанпут, када је употребљено лоу . Слово ї није увек у одговарајућој позицији, а з се јавља у вредности з . Постоје акценатски знаци и спирити, а од интерпункцијских знакова користе се: тачка, зарез, тачка са зарезом, две, три и четири тачке, обично са цртом.

Језик је српскословенски. Чести су примери са словом α на месту *јера*. Мешају се ѣ и ϵ . До краја је спроведена српскословенска норма у погледу чувања вокалног л , у доследности група чр- , чѣт- , жд и џ . Слово л на крају речи и слога постоји. Нема метатезе заменичког вѣс- , као ни замене вѣ , вѣ- , $\text{вѣз-}/\text{вѣс-}$ са оу , оу- , оуз- оус- . Многобројни су примери са -ѣ , нарочито у облицима Г мн. именица са основама на *o , *a .

¹⁰ П. Ђорђић, *Историја српске ћирилице*, 113.

У области морфологије нема много нарушавања књижевне норме. Форма А јд. м. рода за биће изједначена је са Г. Уопштен је наставак -и у Л јд. однова на **ī* и на консонант. У И јд., Д и Л мн. именица на **ī*, м. и ж. рода и на консонант сва три рода усвојени су наставци са *e*: -*емь*, -*ехь*. У Д јд. сложене придевске промене увек је -*омоу*/*-емоу*, а у Г и Д мн. понегде се срећу и облици просте придевске промене. Супин није сачуван, асигматског аориста нема, у 1. л. мн. атематских глагола увек је -*мы*, а у 3. л. дв. свих глагола је -*та*.

Старе дублетне форме у непродуктивним врстама, које су настајале већ у старословенским споменицима, налазе се и у овом рукопису. Спорадично се јављају и друге познате старословенске иновације у продуктивним именичким врстама.

Нема много наноса из писаревог народног говора. У Н именица са основом на **o* понегде се среће наставак -*ε*. Д и Л јд. именица **a* промене потврђују се са -*ы* (Д славы твои, Л въ синанцѣи горы 26а/9). У Д јд. ж. рода сложене придевске промене јавља се -*он*, док се заменичка основа на -*ѣ*->-*ε*- среће у И јд., Г, Д, И и Л мн. Сажети облици меке заменичке промене потврђују се у Г јд. ж. рода. У 1. л. мн. презента има примера са -*мо*. Двојина је у неким случајевима замењена множином.

Скоро све народне црте су општештокавског карактера, а појава заменичке основе у облицима придева упућује на косовско-ресавски тип писаревог народног говора.

Слова другог писара су по величини и облику доста слична словима главне руке. Знатније разлике запажају се код слова *w*, које други писар пише увек без средње линије, док је у рукопису главне руке оно по правилу са том линијом. Слова *z* и *c* другог писара имају и украсну црту, за разлику од тих графема главног писара, где она увек изостаје. Правопис је ресавски, ненормализован, а језик је српскословенски. Дијалекатских наноса нема.

Садржај

1а-6б: пеніа трончна

7а-2596/4: Триод посни (Трипеснац). Садржи службе за све дане Великог поста.

2596/5-2716: въ пе(тѣ)|к|(ѣ). ѿ не|д|(ѣ)ла. ве|ч|ε (Лазарева субота)

272а-284а: сѣ|д|(ѣ)л'ніи ѿ ѡс.м|о|гл|с|ника

Записи

На залепљеном листу на полеђини предње корице пробе пера (мрко мастило).

На горњој маргини л. 33а грађанском курзивном ћирилицом, црним мастилом пише: **Сия Книга.**

На доњој маргини л. 83а пробе пера (црно мастило).

На горњој маргини л. 184а, истим писмом, а мрким мастилом написано: **благороднѣмѣ.**

На левој маргини л. 279б, попреко, грађанском курзивном ћирилицом, мрким мастилом исписано: **Славо словяще непрестано паче Слова Смотреніе твое.**

На полеђини л. 284б мешовитим писмом (полуустав, брзопис), црним, избледелим мастилом записано је: **Сига книга да се Зна како / ѡдкѣпи нѡванѣ милѣ[и]лѣи (!) ѡцѣ неговѣ / миѡалѣ За дѣшѣ свою / и своего ѡца и матере епелнѣте (?) За свою дѣшѣ / м|с|ца [] апрнлига а данѣ / на ва|с|кѣрѣсенне.**

Испод тога, истим писмом, црним мастилом забележено је: **да се зна сига книга / цркве [].**

Испод овог записа, азбучним редом (мастило црно) исписана су крупна слова црквене ћирилице, изузев щ које одговара грађанској ћирилици.

На предњој страни последњег празног листа у књизи налази се запис, писмо мешовито (полуустав, брзопис), мрко мастило: **Сію Книгѣ глнмію [тј. глаголемію] тріѡдѣ / одѣвахѣ азѣ грѣшнїи ієродіакѡн|н| / Спирїдонѣ Въ лѣто 3̄ ρ̄ м̄ 5̄ (=7146, тј. 1637) / м|с|ца ѡкто|м|врїа, кѣ. днѣ.**

Десно од претходног записа, истим писмом, црним мастилом пише: **Сію Книгѣ / Сію Книгѣ.**

Испод тога, истим писмом, мрким мастилом, запис: **писа попѣ / живанѣ в̄ / марнѣша / макѣимѣ ѡкѣ во|с|ка.**

Испод наведеног записа, десно, полууставним писмом, црним мастилом пише: **нікола / лѣло / калнма / миѡало / днмо / гѣѡгїе (!) / даентра / сѣл'то.**

На истој страни исписана су слова црквене ћирилице (ситнија него на л. 284б), азбучним редом, а такође се налазе и пробе пера, као и неке белешке без значајније информације.

Сваки запис писала је нова рука.

Историјат књиге

Рукопис је доспео у Библиотеку Матице српске куповином од породице Јоце Вујића из Сенте, а инвентарисан је 1. октобра 1948. године.

ЛИТЕРАТУРА

1. Димитрије Кириловић, *Ћирилске рукописне књиге у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 67 (бр. 44).

2. Иванка Веселинов, *Прилог историји збирке рукописних књига у Библиотеци Матице српске: послератни период (1948-1956)*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 41, 46, 48.

3. Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, 115 (бр. 1710).

48. PP IV 37 (PP 305) - 303773

ТРИОД ЦВЕТНИ

XVII век, прва трећина

Хартија, мастило мрко, боја кинобар, 16 л. 306x203 мм, али има листова који су опсецањем знатно смањени, нпр. 270x203 мм, 306x170 мм. Текст 215x125 мм са 31 редом на пуној страни. Један писар. На горњој маргини л. 126 другом руком преписане су прве четири речи из првог реда текста на страни, а на доњој маргини л. 13а последње три речи из текста на тој страни.

Према воденим знацима рукопис је из прве трећине XVII века (1520/30): 1) једнострука котва у кругу са тролистом и контрамарка бV, врло сл. Београд, САНУ 12 из 1610/20; Загреб, ПМХ (Пакрац бр. 1656) из 1625; 2) исти тип знака и контрамарка Аб, сл. Ужице, НМ 2384 око 1630. године.

Постоје две свешчице са по 8 листова. Свешчице нису сигниране. Последњи лист је празан. Ивице листова су искрзане, нарочито горње у унутрашњем углу. Неки листови су опсечени, прилично неједнако и неравно. Листови су врло чисти, ретке су мрље од влаге и плесни, углавном на унутрашњим маргинама. Унутрашње маргине су рестаурисане, а између сваког оригиналног листа рукописа је по један лист нове хартије.

Одломак је повезан у картонске корице пресвучене окер кожом, са златним оквиром на предњој страни. На предњој корици је утиснуто: *Спаљивање моштију Саве-Растка Немањића*, вероватно због постојећег записа на последњем листу, а на задњој: *Поклонио Б.М.С. проф. Ђорђе Сп. Радојичић и Увез Арса Ивковић у књиговезници Б.М.С. 1959.*

Одломак је писан полууставним писмом. Рукопис је исписан, крупан и леп. Постоји изразита разлика између пуних и танких линија. Стубови немају почетних, надвучених и подвучених црта. Неколико пута се среће украсна црта, и то код *ı* у бројној вредности, брзописног *а* и већег *с* и *џ*. Палеографске особине одговарају времену, али има и

старијих облика слова (н са скоро хоризонталном спојницом, н са косом, високо постављеном спојницом, код м десна танка угибна линија полази од краја леве пуне и иде до врха десног стуба итд.). Слова су углавном без већих морфолошких разлика, а у више типова се употребљава мало а, е (полууставно и брзописно грчко), ѿ. Већа слова су: широко е, о, с и ѿ, високо т, њ и ђ. Среће се и веће е грчког типа и ц са продуженом ножицом. Брзописно а је у врсти на неколико места, а квадратно в је написано једанпут. Над редом су брзописног облика в и ж, а наредна слова в, м, р, т имају поред полууставног и брзописни облик.

Заставица нема. Постоје два иницијала и украшени су биљном шаром. Наслови су у везу, а исписани су киноваром.

Правопис је ресавски, ненормализован. Постоји *танко* и *високо јер* и *пајерак*. За иницијалну групу *ја* увек стоји лигатура *ѿа*, а у поствокалској позицији се пише *а*, ретко *ѿа*, углавном у групи *оја*. На почетку речи *је* је у већем броју случајева бележено широким е, него са е, а *к* је написано само неколико пута. Иза вокала за *је* најчешће је е, а само неколико речи има е или к. Лигатуре су доследно у групама *ља*, *ња*, *ље*, *ње*, сем у једној речи где је написано *не* за *ње*. Ресавско правило писања слова *ї* у положају испред *н* и *ј* је поштовано. Одступања у групи *ије* су врло ретка. Речи са словом *ѕ* на етимолошком месту нема пуно, а једном се *з* налази место *ѕ*. Јусове има осамнаест речи и налазе се само на л. 126/24-31. Слово *ж* је на етимолошком месту, на месту етимолошког *ѿ* и једном је написано место етимолошког *ѡ*. У примеру *жиз|д|ѡ|т|ѡ|ѡ* 126/24 нема оправдања, у питању је према контексту Н јд. м. рода. Слово *ж* се среће место етимолошког *ѡ*, место етимолошког *је*, место *ѡ* и место првобитног *е*. Акценти и спирити су стављани. Знакови интерпункције су тачка, зарез, тачка са зарезом, двотачка са цртом.

Језик је у одломку српскословенски. Замену *јера* са *а* имају три речи. Мешање слова *ѡ* и *е* потврђује низ примера. Српскословенска норма је до краја поштована у следећим фонетским категоријама: чувају се вокално *л*, групе *чр-*, *жд* и *ѡ*, *л* на крају речи и слога, предлог *вѡ* и иницијално *вѡ-*, *вѡз-/вѡс-* и заменичко *вѡс-*. Речи са групом *ѡт-* у одломку нема.

Постоје деклинацијски облици који су у складу са књижевном нормом: увек је А јд. изједначен са Г код именица м. рода које означавају биће, *-емь* је у И јд. и Д мн. основа на **ї* и на консонант, а пример Л мн. истих основа у тексту не постоји. У Д јд. сложене придевске промене доследно је наставак *-омоѡ/-емоѡ*.

Присутне су и старе дублетне форме, које су настајале још у старословенским споменицима, као и старословенске иновације у продуктивним именичким врстама.

Из народног језика су унети само појединачни примери општешто-кавског карактера без статуса норме: један Г јд. именице ж. рода **а*

промене са -ε, једна замена супина инфинитивом и једном употребљена множина место двојине. Из народног језика писара су и три примера са основом -ѣ- у сложеној придевској промени (Г мн., Д мн.).

Облици са наставком тврдих заменичких основа у сложеној придевској промени показују да је говор писара косовско-ресавског типа.

Садржај

1а-15б: *Триод цветни*, одломак. Садржи потпуну вечерњу службу у петак 6. недеље поста.

Записи

На л. 1а, на десној маргини при врху, полууставном ћирилицом, мрким мастилом: *мила пише / за име.*

Белешке једног писара, неке се и понављају, налазе се на неколико места у књизи, писане су руском црквеном ћирилицом, црним мастилом, које је понегде врло избледело:

1а: г|с|ди лазаревъ гро

3б: г|с|ди ѿсе хр|с|те с|не б|жи

4а: хр|с|тосъ во|с|крсѣ из мертвѣи см/ертїю смѣрть:/ поправѣ и с|щн|мь во гробѣ жив=/[отъ] дарова|х|:

15б: прїдите поклонимса ц|ревы

16а: лѣ|та зрв (=7102) ѿне|мь бы|сть сава србскїи ѿ намасти/ра милошеве

16б: хр|с|тосъ в|скрѣ из мртвы смртїю смѣрть поправн= / с|щн|мь во гробѣ животь дарова да воскреснетъ []. Испод тога: ѿ тебѣ радѣетса в|с|а []тнаа всакаа тварь. Још ниже: хр|с|тосъ в|скрѣ из мртвы.

На дну л. 16а, нова рука, полууставном ћирилицом, мрким мастилом: лѣ|т|(о) з̄ р̄ в̄ (=7102) ѿне|с|(ε)нь бы|с|(ть) с|ты сава срб'скы / ѿ монастира милешеве.

На л. 16б, нова рука, полууставном ћирилицом, црним мастилом: г|с| ты прїносимь б|горазѣмнї.

Историјат књиге

Одломак је у инвентар Библиотеке Матице српске заведен 7. јуна 1968. године. У напомени о начину набавке је забележено "затечено у БМС". На задњој корици одломка је утиснуто: *Поклонио Б.М.С. проф. Борђе Сп. Радојичић*, али се овај податак у инвентару не налази.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ђорђе Сп. Радојичић, *Два примера Руварчеве тачности - Споменница Илариону Руварцу*, Филозофски факултет у Новом Саду, Нови Сад 1955, 141-143.

2. Иванка Веселинов, *Значајније рукописне књиге Библиотеке Матице српске*, Библиотекар, Београд 1963, бр. 5, 386 (поновљено у: Иванка Веселинов, *Трагом српске прошлости*, Нови Сад 1991, 3).

49. PP IV 39 (PP 313 - 352 A 46) - 184402

ТРИОД ПОСНИ

XVI век, осма деценија

Хартија, мастило мрко и киновар, 1 л. 290x180 мм, текст 225x135 мм, 25 редова на страни. Један писар.

Одломак на основу контрамарке датиран осмом деценијом XVI века (1570/80): 1) контрамарка ЕВ, која најчешће иде уз водени знак „котва са звездом”, врло сл. Грачаница 15 из 1570/80; Грачаница 16 из 1570/85; Београд, САНУ 123 из 1570/85. и МСПЦ, Грујић 203 из 1560/70. године.

На полеђини јединог сачуваног листа, на доњој маргини, написано је \bar{a} , што је ознака последњег листа у свешцици. Овај текст налази се на крају *Посног триода*. Лист је доста искрзан по ивици. Делимично је запрљан и има мрља од влаге. Није рестаурисан.

Тип писма је полуустав. Рукопис је уредан и исписан. Слова су правоугаона, благо искошена улево. Танке и пуне линије се разликују. Подвучене, надвучене и украсне црте су ретке. Слова су типолошки устаљена. Више типова има само w (са унутрашњом цртом до висине бочних страна и w изведена једном линијом са благим угибом). Од широких слова присутна су e , o и c . Брзописних словних облика нема међу словима у врсти, а од слова над редом брзописне облике има m .

Заставица, иницијала, а ни наслова нема. На обе стране, на спољашњој маргини, нацртана је по једна риба.

Правопис је ресавски, ненормализован. Постоји *танко јер* и *пајерак*. Група *ја* писана је лигатуром на почетку речи, а иза вокала је a . За обележавање групе *је* у оба положаја најчешће је коришћено e , ређе e и $к$. У спојевима *ња*, *ње* је лигатура, а за *ља* и *ље* нема примера. Слово \bar{i} је писано у одговарајућим категоријама ($\bar{i}a$, $\bar{i}e$, $\bar{i}o$, $\bar{i}n$, $\bar{i}o$), ретко и изван њих. У одломку \bar{s} није потврђено. Акценти и спирити су стављани. Од интерпункцијских знакова писар користи тачку, зарез и две тачке с цртом.

Језик је српскословенски. Честа је замена слова њ са а, а има и писања є уместо ѣ, док се ѣ за є не среће. Чувају се вокално л, групе џ и жд, чр- и чьт- и л на крају речи и слога. Заменице са вьс- немају метатезу. Није присутна ни замена предлога вь и иницијалног вь-, вьз-/вьс- са оу, оу- и оуз-/оус-.

Из области морфологије потврђене су следеће особине које чине норму књижевног језика: изједначен је А јд. м. рода за бића са Г (сем у дхъ 1а/21). У једином примеру Д мн. именице основа на *ї м. рода наставак је -емь, усвојен је наставак -омоу/-емоу у Д јд. сложене придевске промене.

Има старих дублетних форми у непродуктивним врстама које су настајале у старословенским споменицима и које одговарају српском језику, али нема црта из народног језика које би кршиле српскословенску норму.

Садржај

Посни триод, одломак. Садржи део канона са повечерја за Лазареву суботу. Текст почиње: и ра|д|(о)уе се сице вьпїаше. ты бь и зиж|д|ить мон ... (1. тропар 7. песме), прекида се речима: ... да покажешн людемь ба же и члка (2. тропар 9. песме).

Записи

На л. 1а на доњој маргини, грађанском курзивном ћирилицом, мрким мастилом: [I] [ю]же Соб|с|твенною рукою по|д|писа|x|.

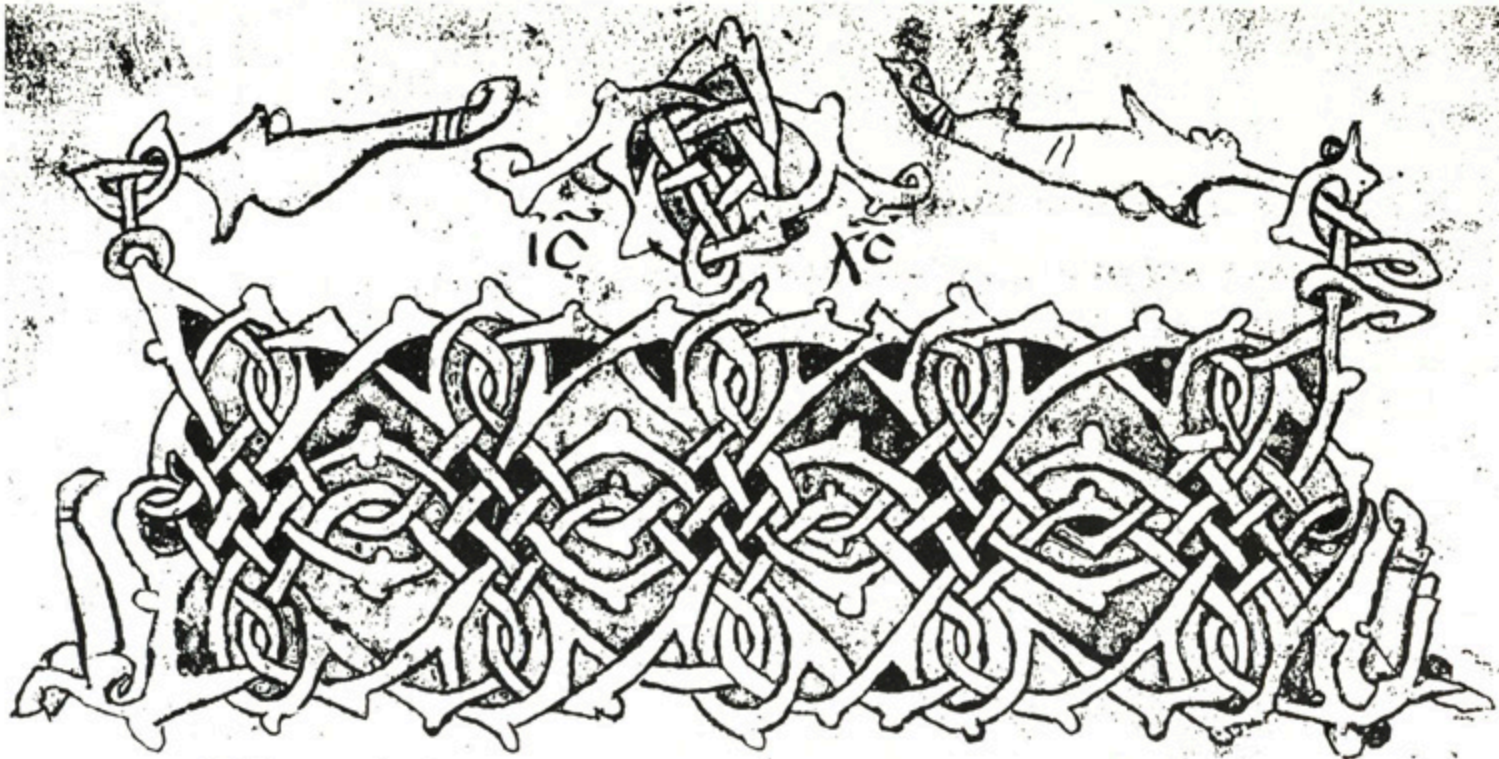
Историјат књиге

Одломак је у инвентар Библиотеке Матице српске уписан 14. фебруара 1958. године, без података о начину набавке.

Литературе нема.

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА КОЈЕ СУ КОРИШЋЕНЕ
У ОПИСУ ВОДЕНИХ ЗНАКОВА

Београд, САНУ	Архив Српске академије наука и уметности, збирка ћирилских рукописа
Београд, МСПЦ	Музеј Српске православне цркве, збирка рукописа
Београд, МСПЦ, Грујић	Музеј Српске православне цркве, Грујићева збирка рукописа
Београд, БСП	Библиотека Српске патријаршије
Београд, НБС	Народна библиотека Србије, збирка рукописа
Београд, УБ	Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, рукописна збирка
Бофарул	F. de A. de Bofarull y Sans, <i>Animals in Watermarks</i> , Hilversum, 1959.
Брике	Ch. M. Briquet, <i>Les filigranes I-IV</i> , Geneve 1907.
Букурешт, БРА	Biblioteca Academiei Bucuresti, R.P.R., <i>Codices slavi</i>
Велков-Андреев	А. Велков, С. Андреев, <i>Водени знаци в османотурските документи</i> , I, Три пуни, Софија, 1983.
Грачаница	Манастир Грачаница, збирка рукописа
Дубровник, Cons. Rog.	Архив, Acta Consilli Rogatorum
Дубровник, Lam de Int.	Архив, Acta Consiliorum LI, Lamente de Intus (1404-1598)
Загреб, ЈАЗУ	Југославенска академија знаности и умјетности, Архив, збирка ћирилских рукописа
Загреб, ПМХ	Повјесни музеј Хрватске (Одјел Срба), збирка ћирилских рукописа
Зонги	A. Zonghi, <i>Zonghi's watermarks</i> , Hilversum, 1953.
Корчула	Хисторијски архив у Задру, Архив Корчуле (1338-1830)
Мареш	Al. Mares, <i>Filigranele hirtiei intrebuintate in Romane in secolul al XVI-lea</i> , Bucuresti, 1987.
Мошин	V. Mošin, <i>Anchor Watermarks</i> , Amsterdam, 1973.
Николајев	V. Nicolaev, <i>Watermarks of the mediaeval Ottoman documents in Bulgarian libraries</i> , I, Sofia, 1954.
Никољац	Бијело Поље, црква Никољац, збирка ћирилских рукописа
Пећ	Пећка патријаршија, збирка ћирилских рукописа
Праг, НМП	Народни музеј, збирка рукописа П. Ј. Шафарика
Сремска Митровица, МС	Библиотека Музеја Срема, збирка рукописа
Ужице, НМ	Народни музеј, збирка ћирилских рукописа

ИМЕНА И ИЖЕ ПОЛЖЕ

Брѣзаніе сѣ кѣ иста нашего іу хѣ. и ка мѣсть иже въ
сѣтѣи сѣца нашего василіа великаго. аще бѣху дѣти
мѣла твори бѣжніе. на, алѣи вѣрны стѣри събыти
къ сѣрне. и настѣно, въ сѣрне, глѣ. та глѣ, в. по доме сѣла
Храмъ въ сѣ свѣтлѣ. трислѣчныи заре сѣ. сѣ зараеши
дѣше питѣлюцихъ сѣ словеси твоими василіе. сѣ оубѣлмои.
Трѣба сѣмъ сѣ шумъ глѣса твоего іе. и сѣгнѣи иже сѣго
палѣютъ сѣ. Ерепѣи сѣ сѣа всѣ оубѣтѣніа. сѣ слобѣ боже
сѣ вѣтъ сѣдинѣ трислѣчныи. раздѣлѣетъ сѣ въ трѣнѣи сѣ
и мѣ сѣхъ сѣ сѣво аріи и сѣ веліа и низложилъ сѣ сѣ сѣліе.
пнѣта шѣже Пльть сѣго сѣ брѣзаніе бѣго вѣтѣна
го слова. и ка мѣсть василіа по тѣпѣлюще великаго.
бѣхъ почитѣемъ. сѣ иже ли не сѣхъ тѣпѣ сѣ мѣла. въ нѣо
прѣвараютъ въ сѣрне. вѣрѣ бѣлѣхѣнѣ мѣхъ и дѣ
сѣи въ сѣва пѣ, сѣ и. и по сѣ дѣкѣ, само глѣ. глѣ, и. по, в
сѣхъ одѣсѣи къ рѣдѣхъ тѣль сѣгомъ. пріепѣ мѣлѣнами по
вѣтѣи. не вѣгѣхъ ша сѣ сѣ пльть сѣкаго сѣ брѣзаніа. сѣ

еси: а сѣтнаа пре гмъ: а рѣспиноу ѿте
макисе ххпыцъ предоблы. нже спежакъ дѣ
бѣсеръ много ценны. нсего положикъ въ
оумѣ дѣшъ просвѣтила еси: а сѣрені ткои
ѿблекѣше: а свѣплаго нсего корене.
цвѣтъ съврѣшеніа нсвѣплости. тѣ бѣкъ
ново явлене мазииме прѣблженне: а слава.
гла въ по поже: а дѣнасіа въсхвалямъ нсѣу.
рѣла. нмазиима прославнмъ. мако слоужн
теліе стіе тронце: а нма въ дѣко прѣбл
женна. оубжжамте рѣдн тѣци. мако рѣдѣ
ста дѣшамъ нашнмъ: а трѣ бѣ ѿцѣ нашнхъ
дрѣгѣ трѣ стімоу. мазимоу. гла г. стран
ное роженіе нкспитаніе бѣль еси ѿте. н
паіенъ въвластѣ своего црѣтѣа въкорнѣ
се. нбнаго црѣтѣа жѣлае. землпо црѣтѣо
ѿставнкъ. нсмѣрѣннемъ нбнн бѣгъ полѣ
тнль еси. прѣблженне мазииме. моли моли
мсе ѿдѣшѣ, нашнхъ: а . б .

НАВЕЛИЩЕНЕ СЕРНИИ ПО Т.
н. нпоемъ, стрѣи. мазимоу. на дѣ на дѣнасію
нѣурнлоу. на дѣ. стрѣи мазимоу гла дѣ.
ѿмнѣспѣа целомоу дрне, възлазбнкъ ѿте.
ннностны цкетъ възрасте црѣквы. нѣсі
фѣу подражае прѣкрасне. пѣнно пѣжме
ны, мако цѣли голоу въ вѣрѣу съблоуль
еси. прѣблмоу држе нбго оуголапъ макисе.

МѢСЯЦЪ СВЯТЫЙ СЪ СВЯТЫМЪ НИКОЛАЕМЪ

ѿмилостививъ каѳорѣшныи грѣхъ, паче мѣсяца сего свѣтъ
 учение прече свѣто николае. на нѣмъ тѣло, нѣмъ крѣпости крѣ
 стѣ склѣпѣ крѣпости. а гдѣмъ гдѣмъ крѣпости земли тѣмъ
 оубо крѣпости. свѣтъ, нѣмъ нѣмъ крѣпости. а нѣмъ твоемъ
 мѣсяца нѣмъ прече свѣтъ дарованія. мѣсяца нѣмъ нѣмъ
 учение нѣмъ прече свѣтъ николае. свѣтъ крѣпости: крѣпости
 мѣсяца, гдѣмъ прече свѣтъ. крѣпости гдѣмъ прече свѣтъ по
 срамнители. и прече свѣтъ мѣсяца. тѣмъ нѣмъ крѣпости
 мѣсяца. мѣсяца свѣтъ нѣмъ мѣсяца нѣмъ прече свѣтъ
 дарованія. мѣсяца нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ:

Убо похваление възносѣ чече прече свѣтъ николае. свѣтъ
 всѣмъ гдѣ похвали прече свѣтъ. житию твоему гдѣмъ нѣмъ
 бдѣши. нѣмъ прече свѣтъ оубо нѣмъ. по землѣ
 и по морю крѣпости прече свѣтъ. гдѣмъ крѣпости похвал
 раши, нѣмъ крѣпости нѣмъ крѣпости. мѣсяца нѣмъ нѣмъ:

Прече свѣтъ нѣмъ нѣмъ оубо нѣмъ, прече свѣтъ нѣмъ
 крѣпости нѣмъ. нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ
 обидѣлъ нѣмъ. нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ.
 чече нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ. и прече свѣтъ нѣмъ
 мѣсяца нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ. мѣсяца нѣмъ николае. нѣмъ
 се нѣмъ нѣмъ: нѣмъ. нѣмъ нѣмъ: нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ

свѣтъ

пачи агцие мое . та своєю ісривію прнеобртпо
взепеніє . пѣмъ мамъ бгѣо блпне агце . даровани
па велію ма

Взхѣн, прѣ

Врагнѣ . блпа въ , нѣдѣ глпшего іуѣа . и помпозен
вмѣстн евоен , пораднѣвъ пѣ въоупованіє живѣ .
въсланіє іуѣа нѣ мрѣтѣмъ . и въслѣдіє негльбнѣ .
нѣ нескрѣпно нѣ неувѣдѣмо . нѣ въблуденно патѣ .
въисъ . и снлао бѣгїево съблуденны , върою въспеніє
гѣова . тѣсрнтнсе въ вѣрме послѣвннѣ . въпѣжѣ
върадѣвастасе мало пѣтѣ . аще льпѣ нѣ печалпн
бѣвшѣ въразнѣннѣ патастѣ . данскѣшеніє вѣшсе
върѣ . много ітѣвннше златѣ гѣвпѣщѣа . огнѣ
же нѣскѣшеннѣ ітѣршѣтсе . вънохвалѣ нѣ славо нѣдѣтѣ .
въіскрѣвеніє іуѣа . сѣго неіцѣкѣше любнтѣ .
въпѣжѣ пѣтѣ неіцѣкѣше . върѣіцѣжѣ , рѣѣтсе
радѣспїю неіцѣкѣннѣ . и прославлѣннѣ . прїе
млюще ісачннѣ върѣ вѣшнѣ , нѣспеніє дѣшѣ .

Съборнаго посланія пѣрвога ітѣннѣ .

Взлюблѣннѣннѣ , прїоісѣлѣше ітѣсла помншлѣннѣ
вѣшнѣ . тѣрѣвѣшсе ітѣноу . оупованнѣ пѣпрн
послѣднѣо въ вѣгнѣ ітѣскрѣвеніє іуѣа . ітѣсачѣд
послѣднѣо , а не ітѣвразнѣннѣ прѣітнннн . не ра
зѣмїа вѣшнѣ похотпнн . пѣ познѣвшѣмѣхнн сѣго
мѣ . нѣсмы сѣтнн въ вѣсѣ ітѣпн бѣуденнѣ . Зѣтѣ
пншѣтѣ сѣтнн вѣдѣтѣ ітѣсѣ ітѣсѣ ітѣсѣ ітѣсѣ .
нѣшѣ оѣа прнзвѣлѣтѣ . пѣлнцѣмѣна сѣудѣннѣ

ІНШЕ СЛОВО

ДѢЛЫ І ДНЬ ИМѢ ЧА БІ АНОШІ
 БІ. СЛОВО И НАЧЕЛО И ИДИСТѢ
 СІИ ДѢЛЫ ПОСЛАВІИ. И ПАМЕТЬ
 ПРѢДЪВНАГО СЛОВА НАШЕГО С҃-

МЕСНА СЛѢПНИСА. И СІИ МѢСНА. БО ЧЕРЬ НА
 ГИ. ВЪЗВѢ ПѢ СІ. И ПОЕМЪ СПРѢ СЛА А ПО НБНЫ ТИНО
 СѢМО СЛАВНАЯ И БЖІТІВНАЯ ОУЧЕНІА Х҃ВА. МЛТІВѢ НАВИ
 КШЕ. НАВЪСАКЪ ДНЬ ВЪЗЪПІЕМЪ ЗЫЖИТЕЛЮ. ОУЧЕ НАШЕ
 И АЖЕ НАНБѢ ЖИВЫ. НБНІИ ХЛѢБЪ ПОДАВАИ НА. ПРѢЗІРАЕ
 НАША ПРѢГРѢШЕНІА. — И АЖЕ НА СНА И СЦѢИ ГОРѢ. СІСРІ
 ЖАЛИ НА ПИСАВЪ ДРѢВЛѢ. ТІАЖЕ И ННІА ВЪГРАДѢ НА ЗА
 РЕФѢ ПОПЛЬТИ КНИГѢ ПРІЕПТЬ. ПРѢРЪСІСЫИ ПРОЧЬСТТИ Х҃Е
 БЕ. СІЮ СЪГНДВЪ ОУЧАШЕ ЛЮДИ. И СПЛЫНИТИ СЕ ПИСАНІЮ
 НА ПЕБѢ. — І АКО Б҃҃РЕНІСАА ТІЕЛѢСА ВЪТРОУСТИ
 НИ

А А

и трикоsmоу се оуспѣ мой нре . се трикоsmоу се
се оуспѣ мой . и ѿнметъ безаконіе твое .
и гдѣхы твое ѿтиспитъ . и слышаша гдѣхы
глаголющѣ . кого пошлю и кто поидеть къ людемъ
оумъ . и реко се азъ есмь посланъ . и ре иди лю
демъ своимъ и рци . слоухъ слышаша и не
разумѣете . видеще узрѣете и не имаша
ушн . ѿдъбелъ бо сердце людинсн . и ушима
своима тѣшико слышаше . и оути свои смѣ
жише . едакогда видеть оушма ноушма
оуслышетъ . и сердце разумѣютъ . и ѿбра
тѣтсе , и нецѣлю ихъ . и рѣхъ до колѣ гн ,
и ре до ндеже запустѣютъ гради . и же не по
жити , и храмн его же не бити члкъ . и земна
ѿстпавленна боудеть поуспѣ . и посн хдръ
житъ бѣ члкъ . но умноже тсе ѿстпавшен
на земли : ѿпррчѣства езики левачтпемѣ
Выпамятъ дхъ гдѣхы . и иведеме къ дверемъ
зрѣщнмъ къ вѣстпокъ . и се слава баислева ,
и дѣаше похтти врагъ зрѣщн навѣстпо
къ . и гдѣхы плька како гдѣхы соудѣмъ многы .
и земна просн како снннѣ ѿслави его ѿкрѣтъ .
и слава гдѣхы вниде въ домъ . похтти врагъ
зрѣщн навѣстпокъ . и пріеттме дхъ , и введе
ме въ дворъ въ ноутпрынн . и се испльмн се слави
гдѣхы храмъ гдѣхы . и ѿбратиме похтти вра
стпнхъ зрѣщн навѣстпокъ . и снн бѣхъ
запворена . и рѣгъ къ мнѣ . врата снн за

Днѣ паминь швоаѣ, ꙗкоже сѣице просвѣщаеишь
велець върѣсти ирдоу, свѣтоубо дѣл мѣмоне
сврѣшнльбей. икъвѣкшоу нехудоу момоу пня
ѡшь въелне :- ꙗкоже споченика твое раки
строуе нецѣлннѣемь неспечіонь. иболъзней се
врмоу. Силою бжтвнго дха сѣициѣо. инаиан
прѣповне поминликиа чпоуцише :- Свѣтисе къ
ѡбнщелѣ вѣчнѣ. баіакоуостпоіао хѣт. икъ
сплоу прѣповнѣ пріітесе. мѣмоне блжесне.
свннлнже вѣ помнннн иже спземлі помннлїоуи :

Тѣмнѣ вѣиѣемь влѣцк радѣпо архѣслоу. рѣнсеіаь
тннѣ радѣшенїѣ. прѣповнѣ сѣа сѣиѣмь похва
ирркомь прѣповѣдѣ. италкомь спсєнїѣ :-

Мѣ того а. стѣонвѣуваіаго апа іакоуа.
Мѣ апа іѡ аго слова. стѣре сѣбѣ. ꙗкоуола :-

Трѣснїѣо блжннїѣо. икъслѣкннн соуѣшаснѣа.
члїкы икъвѣкльесн доіпоіонѣ. дннтелн лнмоуѣ
нїемь цокнпоуесє іакоуе. просвѣрїшомоу цовѣ
тѣмоу твоео мнелѣ. иіпнн ичїїаго вѣсѣлнннн.
спѣ прѣлжеснѣ поєрѣавшомоу аєго. неіостн
жннмомоу бжтпоу :- Дхонноє сїанїѣ наітє сѣнн
дѣ вѣкнцѣнн іоганнѣ. иіпѣ блжеснѣ бжтнвнѣ
прїєннлнннє сѣдѣлн. іѣрѣіко іѡгонєцнѣ вѣуѣжїа
лѣслоу. иімірѣ просвѣшлїоуа. свѣтлоснннн.
іѣрмоу дрїшнн словєнѣ. іанннѣо проповѣдїтєлїѣ.
іпломь вѣрѣхѣ. хѣв самовнцѣє іѣкоуѣ :-

Ив. д. 184399

ПЪСЛНІЕБНІСТЕ

СКРІНІН: ГЛЪ. Е
УПІНЫ КРІТІ ПВО Н ХЕ. ДІАВОЛ ПОСРАМЪ
УМЫЛЕСЫ. НЪ СКРЕНІЕМЪ ПВО Н ЖЕЛ
ГРЪХЪ НОЕ ПРЫПІХІНЪЛЕСЫ. Н СІЕНН
ЎРЪПЪ СМРІТНЫ. СЛАВН ПЕЕ ДЫ НЕ ТЛІС
ВЪ СКРІНІЕ ДЪ Н РОДЪ ТЛІКОМУ. ТАКО ѠБТЕ
НАУА КОЛЕНІЕ ВЕСЕ. ОУ СПРАШНШЕСЕ СЕО
КНЕЗЫ ДЪ СЦІН. НЪ ВЪУЕШЕСЕ РАМА ПАЛАТ
ВНАА. ВЪН ДЪ БО ЦРЬ СЛАВЕ ХС. ГЛНОУ СКА
КЪ НЪ ДЪ ЕТЕ. Н СХІНЪ ПМІВ ПРОВО
БЕЛІЕ ТЮ ДО НЕЩА ДНМІ СЪЛЪ УТНІ СЕ:
ТПЕЛЪ. УА ТЛІКО БО ІН СЛА ПЫНО ПОСТІ
ВЪ СКРІНІЕ СМРІТНІН. ПРІДЪ ТЕ ѠТЪ
СПІВІА ЕУЫКЪ, ПХМЪ ПОКЛОНЫМ СЕ.
МА РДІЕМЪ БО Н СЪ ѠЛЪ СТЫНЪ АЩА ШІ.
ВЪ ПРІКЪ С ПАВІ. ЕДНОГО СЛА СІННАЩН
КЪ ХЪ: ПНЫ С ПРЫ. ВЪ СІНО:

и едино чтила . и славы твѣ свѣшннми чы
нми . стѣ еси съзначѣны бѣ . прѣоче въ
знающе .: . бо . иже радѣ насъ довайшии
рождѣствѣ тн прѣнепорѣная . рѣчѣсе тебѣ зо
вѣмъ .: . сльгломъ въпнѣрѣ . рѣчѣсе мнѣ ис
тнннго ба испѣ нашего .: .

ВЪВЕДЕНІЕ ВЕЧЕРЬ СТРОКІ МОЛБНЫ
КЪ ГХ НАШЕМОУ ІУДѢУ
СЛѢ Е ПО . РѢЧѢ ПОСТННКО

Икоже хананея стѣ назъ въпнѣтн . душѣ
мою помнхн . и нзъавы бесовскѣ вѣрѣда
и напѣстн стѣтн . иже чрезъ нестко ст
оужающнмы прѣно . и расплѣвающнмы неже по
шбразъ твоемоу гн . и нзълачѣщнхъ помнла
соуднше вънеполазнаа и хоула помншннла
иже шсрѣца моего шцестн молѣсе . и въшн
мн стѣрахъ твои чпѣншн въсѣды . и дѣжъ въ
сѣмирены скончати мон жнпѣ . въсмерѣны
душѣ гн .: . въсѣхъ мон душѣ ноумъ . поработн
плѣть стѣртнма . и тонъ хпражнннннѣ въннхъ
сластнмы . іакоже ракъ коутннннъ есомъ . хѣ

се слава . шцѣ нспѣнстн
 дхъ . пыбъ мон нгъ нсвѣ
 ть . нпте вѣ въ спѣваю
 нпокланяюсе . - **В**о
Тѣ мпн дбо тпа . оублажа
 емь родн рѣвь . нкобы
 шцѣсптлнце мироу .
 спд нсв дѣтелн . нензъ
 гднноро жьшн . -
Сла те вѣ вѣмшшь сла .
Дплскы лнче . вьспѣва
 юшнхте спдн . нсповн
 вь оумнлн нн срца . днн
 вьсе прѣнтн свѣтлтво
 рна роства . - **І**рмс
Свѣнчнхте хѣ твою вьсе
 непоротноую мпръ
 тпоую . нко родннпаче
 нствл пльтню . всакѣ
 врѣдантлнчѣ пннзѣ
 влнющаа . **В**оннон
 нко вьнспннн . тпнннш
 на спѣно . спра . самосл
 но гль . г . подвн . -
Гн мпѣ грѣшнomoу . по
 южнлвсн покланннѣ
 мене не донна ро сптн
 хотѣ . безмерною млтн
 ню твою . те вѣспрнпа
 ю мѣте . помь дшоу

мою прѣклопнн . нко ктѣ
 прнѣвсѣ . н днпомоу мпо
 млтнвомоу .
Нко свѣтнла вьмырѣсна
 нте . нпосьмрѣтнспын
 лпннн . повнгомь добрнн
 повнншесѣ . нмоуше дръзю
 веннѣ . хамлтѣ помлоба
 тннѣ дшлмьмашнмь . -
Бцѣ прѣсптлнчѣ вьсе
 млещнмсе . те вѣсепаде
 нмь нпвоваю хвалн . штѣ
 вьсе оупованннчѣ пашѣн
 мннствѣ вьсе непоротна
 ро жьшасѣ . гднн по дѣвннѣ
 рабн твои . **Т**а блго нс
 повѣдлннѣ свн . в . снѣ .
 глнтсе вьсе гдн вьсптнн
 вѣлнскы гдн прнсптнчѣ . глн
 про вчн гль . 5 .
Вьцрнвн сптоещѣ славы
 твои . нанбы сптоещѣ
 мннмсе . бцѣ дьры нбнла .
 швьрѣнн дьры млтнзоѣн . -
Тко глн повьсе дпн вьспн
 по . кромѣ свѣте н нѣлн
Та по прорн . гн помлоушн . м .
 нмѣнн . ет . нпшвнчлн
 прьвын члн ішпоусть .
Свѣтъ . хѣ днъ , а , нѣ , нд , г .

М
 Б

СІЛА БІЖИ, І ПІДІЄТЬ ШІЛЮ НЕПІЖІНІА МАМ
ЖИМЬ . І НИЗІДЕ СЬ СЛОВОМЬ СВ'ЯЗАНА ОУКРО
МІН . ВЬСА МОЖЕШІН , І ВЬСА ПІН РАБОТІАЮ
ТЬ ЧЛВКОЛЮБ'ТЕ . ВЬСА ПІН ПОКОРЕНА С ОУК
ПЬ С ТІЄ НАША СЛАВА ШЕБ'К : І НИМІА ГЛ' ІН
ШЕ ТІОЛЪ З'НДІО СЬ КР'ШІВШЕ ЧЕТІВО ДОМ' СЕ
ПІНЦХ . ВЪХТІЕМЬ РАЧІ СЕ ГРАДЕ КЫ
ІАНІЄ ШП'ЧЬ ШІВО ЛАЗАРЕВО . РАЧІ СЕ
МАР'ФО І МАРІЄ СЕГО СЕСТІРЕ . ЗА РАБО Х'СО
ПРИХОДІШЬ , І ВЖІВНІ ПІН ГЛАСОМЬ ОУМРЬ
ШАГО БРАТІА . ЄГОЖЕ ГЛ' ОУСЛІШАВЬ
ГОР'КЫ І НЕ СІПІ АДЪ . С ПРАХОМЬ ВЪ СІРЕ
ПЕПІА , І ВЕЛМІ ВЪЗДЪХНОУ'КЪ . ШПОУСТІН
ЛАЗАРА ОУКРОМІН С ТІЄ МОУ'ША . ЄГОЖЕ
ЧОУДО СЬБОРЬ ЄВРЕЙКЫ ОУДІВЛ'СЕ . СЪ
КАНЕМЬ І В'Б'П'ВМІН ПІОГО СР'Б'ПОШЕ .
І ІАВНІШЕ СЕ ПІОГО ПОУКАІАЮЩЕ ДІК'ПІН .
І МЖЕ ЗАВНІДЕШЕ ШІН . КЛ'ВЕНЬ ГРІБАН
ВІМЕ Г'МІЕ ЦР'Ь І ІСАІЄВЪ : І ПІ РОК'НІЕ .
ГЛ' , К . ПОМОУ'ШЬ НАША ВІМЕ Г'МІЕ , СЪ
ПІВОР'ШАГО НЬО ІХ'ЕМІО . С . А ШЕ НЕ Г'А
БНІАБНІ В'НА . ШАЖЕ ПАР'НІМ'Е .
Ш'Б'М'ІОУ , Ч'ШЕ НІ

ПР'Б'СТА ІАКОВА ПОВЕЛ'К' І С'НОМЬ СВО
ІМЬ . І ПРОСІШЕ МОУ'ШЕ С ОІН МОЖН
ЧЕ СВОЕМЬ І ОУМР'ІТ'А . І П'МОЖН СЕ
І К'Ш'ЦЕМЬ СВОИМЬ . І П'ДЪ І ШЕНФ'А
НАЛІЦІ Ш'Ц'А С К'ОЕГО . І П'МАК'А СЕ НА
ІМЬ , І Ш'БЛОБ'НЗА ІГО . І П'ОК'В'ЛЕ
І Ш'ІФ'А Ш'ПРОК'Ш ПОГР'НБА ШЕЛ'ЕМЬ
ПОГР'Б'ЕШІН Ш'Ц'А С К'ОЕГО . І П'ОТ'Р'Б'ЕШЕ

спсѣдѣмъ: ꙗко пѣ. н. ірмосъ

Нба пѣ. н. вѣдѣаеѣ прѣвнше пѣ. поните н.
прѣвспоситѣ еѣго въ вѣкы: ꙗко творць нсѣдѣтель
всѣхъ. замрдіе въ вѣдѣпїю прѣдѣ. въ звѣтль еси
лазара: ꙗко ѡудѣнстн лѣдїе ꙗко вѣдѣше ѡ марїи
твоеи глѣомъ вѣставшаахѣ. распнхадобсе:

Да рѣстѣ сїи пѣ. н. да поетъ живѣ да вѣца въскрѣншѣ.
слово нсгроба лазара: ѡ мрѣчепїи ѡ свѣтѣ. ꙗко
дѣнѣ тѣо пѣберѣстѣ лѣдѣревѣ вѣстѣпїю. вѣсїю
пачнпѣпїю: Чѣтворѣдпѣпїи смрѣдн. н. тован
ѡ вѣспѣ. н. мѣптѣше се днхѣпїемъ вѣдѣшпїи вѣстѣ
шѣтѣшпїи тѣы: ꙗко ѡудѣнстн лѣдїе ꙗко вѣдѣше
лѣдїе еѣше вѣ вѣсїе. сѣмоуѣше лѣтѣ ѡутрѣбѣ ѡмоу:
Сѣ ѡцѣмъ нспомѣ днхѣ славо словлѣ. н. вѣспѣтѣ въ
пїе пѣмѣ тѣо. прѣстѣн слава тѣбѣ: ꙗко вѣсїе сла
влѣ н. пѣслапїае се. рѣдѣшѣмъ бѣе нсѣ дѣн. пѣра
дѣтѣшѣсе прѣстѣа стїе слави своѣе:
пѣ. н. ірмосъ. Сѣтвори дѣрѣ:

Да поетъ чѣдо вѣдѣпїа сѣпамн. вѣсїю прѣсїе
знѣе знѣнстѣль. лазара въскрѣшѣе законѣ
н. стѣва пѣтїи. н. марїи пѣсѣ прѣчѣн. н. пѣ
чѣ марїи пѣ вѣрѣдѣ прѣлѣтѣе. мрѣтѣвѣца вѣ
дѣнстѣ н. стѣ: ꙗко мрѣрае слово въскрѣпїе своѣ
прѣвѣаль еси лазара нсгробѣ. н. вѣзвѣтль еси
ꙗко вѣ. да покаеѣши лѣдѣмъ бѣлѣе н. члѣа

НАУЧНИ ПРИЛОЗИ

Љујка Васиљев

ИЛУМИНАЦИЈА И ПОВЕЗ
РУКОПИСНИХ МИНЕЈА, ОКТОИХА И ТРИОДА
БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

У групи од петнаест рукописних књига различитог временског раздобља од XV до XVIII века осам су минеја, четири октоиха и три триода. Хетерогени су по садржини, времену настанка и ликовној обради, која је веома скромна и неуједначена, а код појединих рукописа није ни заступљена. Заставица има само седам у читавој групи и то четири веће и три мање. Компоноване су од широких једночланих трака без неке инвентивности, врло скромно. У избору флоралних мотива, украсних детаља, формирању геометријских површина и композиција, осећа се одсуство маште писара-илуминатора рукописа. Већина заставица дата је само у цртежу, са врло мало колорита. Поједини међупростори благо су осенчени и тонирани. Цртеж појединих преписивача-калиграфа је прецизан и сигуран, нарочито у извођењу иницијала.

Три споменика из ове групе имају записе са годином и именима писара-преписивача. Осталих дванаест кодекса ове збирке је недатирано и рад су анонимних писара.

У појединачној анализи рукописа истаћи ћу посебне особине сваког писара-преписивача или илуминатора, а и карактеристике стилова заставица, иницијала и повеза.

Минеј за јул, око 1665/75. године (PP III 48). Фрагмент, један лист, писан је тамнијом и светлијом сепијом у два ступца. Писмо врло ситни полуустав неуједначеног и нервозног потеза. Почетна слова и важнија места у тексту писана су цинобером. Фрагмент се чува у картонској кутији.

Минеј за јануар из прве деценије XVII века са додатком из осме деценије XVII века (PP IV 19). Од лл. 1-240' основни део рукописа је из прве деценије XVII века, а од лл. 241-260' други део рукописа је из осме деценије XVII века. Наслови, важнија места у тексту, сва почетна слова сваког новог пасуса писана су цинобером и црвеним мастилом.

Заставица на л. 1 (160x60/80 мм) је правоугаоног облика, неуоквирана, геометријског стила, компонована од једночланог преплета разуђених линија. Преплет, обликујући заставицу, формира осмице, решетке, елипсасте површине, чворове и петље. Углови заставице украшени су великим стилизованим гранама са пупољцима и листовима. Изнад заставице је велики чвор разуђених линија. Преплет је необојен, обојени су међупростори интензивно тиркизнозелено, тамноцрвено и загасито окер. Поједине површине су тониране бледомрко. Цртеж заставице изведен је сепијом и дебљим пером. Наслов испод заставице је црвене и зеленотиркизне боје.

Иницијали основног дела рукописа могу се издвојити у две групе. Прву групу чине једноставни, чисто геометријски, равних широких површина, са задебљањима по средини вертикале. Изведени су на маргиналном простору уз сам блок текста. Величине су од три до пет редова, а налазе се на местима: лл. 58, 58', 59, 59', 60, 61', 99, 99', 118', 119, 119', 195, 206', 225.

Друга група иницијала је скоро иста као и прва. Има такође широке и наглашене линије али су украшени геометријским мотивима: задебљањима и танким нитима са бобицама који украшавају вертикалу стабла слова и цртицама између простора. Иницијали су изведени црвеним мастилом, врло често су укомпоновани у блоковну површину текста величине од три до пет редова. Налазе се на местима: лл. 2, 2', 53, 54, 55, 56', 59, 60, 60', 61, 225. Поједини иницијали ове групе имају нарочито наглашена и издужена стабла са благим прелазима од широких ка танким површинама. Петље су знатно умањене и благо повијене и укомпоноване у блок текста. Иницијали су циноберни, величине и до шест редова, а налазе се на лл. 57, 57', 62'.

Иницијали друге руке од лл. 241-260' су једноставни геометријски, равних једнаких површина вертикале стабла слова. Изведени су тамним, густим варзилом на маргини уз блок текста. Величине су од два до четири реда, а на лл. 242, 242', 243, 243'.

На л. 253 нацртан је иницијал **G** стилизованих облика, са благим прелазима од ширих ка ужим површинама и благо повијених линија. Крајеви иницијала украшени су разлистаним гранчицама, са листовима и пупољцима што даје већу декоративност. Иницијал је изведен на маргини уз блоковну површину, а гранчице делимично улазе у текст. Висок је шест редова.

Наслови, важнија места у тексту, почетна слова сваког новог пасуса писани су варзилом.

Повез су даске, величине 285x195 мм, косих рубова према унутрашњим странама са различитом дебљином и косином предњих и задњих корица. На хрпту су ребра, а капитална врпца није сачувана. Даске су пресвучене тамномрком орнаментираном кожом која има и

позлату. На предњим корицама је велики правоугаони простор уоквирен широком барокном траком, а по средини правоугаоног простора је картуш са представом Христовог Распећа. Картуш је уоквирен барокним цветовима, који су утиснути између угластих делова. Спољни оквир орнаментиран је стилизованим гранама са цветовима и листовима. Орнамент као и позлата су излизани и слабо видљиви. Задње корице су линијама и дијагоналама подељене на више вертикалних и два хоризонтална правоугаона простора који су наизменично орнаментирани барокним гранама са цветовима. Повез је највероватније из краја XVII или почетка XVIII века.

Минеј за мај (PP IV 20). Рукопис је састављен из два дела различитог временског раздобља. Први део од лл. 1-103' је из девете деценије XVI века (1580/90. године). Други део рукописа је од лл. 104-114 из шесте деценије XVII века (1650-60. године).

Писмо првог писара (лл. 1-103') је врло лепи, средњи калиграфски полуустав, писан у два ступца, тањим и дебљим потезима, црним мастилом. Наслови, важнија места у тексту, почетна слова сваког новог пасуса писана су црвеним мастилом.

Мали је број црвених иницијала чисто геометријских, укомпонованих у блок текста величине три до четири реда. Иницијали имају издужена танка стабла једнаких површина са благо повијеним и ненаглашеним петљама код слова **В**. Горње петље су у облику сузе нацртане као да виси на полулучној петелци. Доња петља је нешто већа од горње и има елипсасту или полулучну форму. Једини украси су задебљања по средини вертикале и на доњој петљи (лл. 22', 23, 81').

Друга група иницијала је изведена скоро по истом принципу као и прва, али украсни геометријски детаљи су у знатно већем броју. Поред задебљања по вертикали нанизане су танке нити са бобицама на крајевима (лл. 23, 80', 81). Одликује их лепота при наглашеном исписивању танких и дебљих стабала слова, уједначен и сигуран потез. Пуно је простора између редова, на маргинама и између двостубачног текста. Писар овог рукописа има сигурну руку, вешт је калиграф и има смисао за компоновање и обликовање текста, односно црних и белих површина.

Писмо другог писара (лл. 104-114) је врло лепи, ситни полуустав са повременим брзописним елементима и развученим словима као завршним украсним акцентима у тексту. Чести манир овог писара је и тај да стабла појединих слова у последњем реду на страни продужава и завршава веома маштовито, машиницама или танким извијеним продужецима. Ови детаљи су карактеристични за **А**, **М** а најчешће за **Р**, **У**, **Х**, **Ц**.

Наслови су изведени црвеним мастилом, компоновани од стилизованих слова у везу, са украсним детаљима и танким нитима са бобицама.

У овом делу рукописа на л. 104 нацртана је заставица геометријско-биљног стила, неуоквирена. Цртеж заставице изведен је веома танким пером и сепијом. Заставица је дата само у цртежу. Једночлани преплет, обликујући заставицу, формира петље, решетке, осмице, елипсе и срцолике површине. Горњи углови заставице су врло декоративни. Преплет излази из свог оквира у облику стилизованих грана са листовима и пупољцима. Гране се преплићу степенасто и граде решетке које се завршавају крунама. Писар-калиграф, а највероватније и цртач овог дела рукописа, има маште и веома сигурну руку, те обликује веома лепе иницијале и завршне редове текста.

Ова заставица по својој композицији, стилу, цртежу, облику па чак и по формату идентична је са заставицом истога типа у рукопису из 1670. године, бр. 167 МСПЦ, Р. Грујић, рад писара јеромонаха Антонија из Хиландара.

У овом делу рукописа постоји само један иницијал, налази се на л. 104' и изведен је веома прецизно цинобером. Линије иницијала су геометријске, стилизоване са благим прелазима од ширих ка тањим површинама. Петље су наглашено различите, горња петља знатно је мања од доње. Обликоване су од тањих и пунијих линија са веома лепим декоративним флоралним украсима: стилизованим гранчицама таласасто повијеним, са листовима и пупољцима. Иницијал је скоро укомпонован у блок текста, а величине је три реда. Иницијале истога типа по стилу и декоративним елементима сусрећемо у поменутом рукопису МСПЦ, Р. Грујић, бр. 167, затим у два хиландарска рукописа бр. 411 и 509 који имају и завршне редове текста компоноване на исти начин са украсним продужецима код појединих слова. Сва три поменута рукописа писана су у Хиландару у скиту Свете Ане, а писао их је највероватније један исти писар, који се у сва три споменика потписао као јеромонах Антоније. Ова три хиландарска рукописа настала су у временском раздобљу од три деценије: 1643 (Хил. 509), 1652 (Хил. 411) и 1670 (МСПЦ, Р. Грујић, бр. 167). Други део Рукописа РР IV 20 атрибуиран је јеромонаху Антонију на основу многих заједничких елемената: палеографских, стилских и украсних код слова, иницијала и заставица.

На лл. 105' и 106' нацртани су иницијали П танким пером и сепијом. Двочлани преплет разуђених линија у облику петљи, листови и пупољци који дају рељефни изглед, формирају иницијал у облику тордираних стубова. Десна вертикала (унутрашња) укомпонована је у блок текста, а остали део иницијала је изведен на маргини заузимајући од 3,5 до 4 цм у ширини. Иницијали су веома декоративни, висине су од пет до седам редова текста. Преплет је небојен, поједини међупростори иницијала украшени су црвеном бојом.

На л. 106 нацртан је иницијал О у облику главе мушкарца средњих година, са јако наглашеним очима и носем. Портрет је дат у анфасу са брадом и брковима. Цртеж је изведен танким пером и сепијом, а коса

и брада благо су шрафирани (исцртани) црвеним мастилом. Иницијал је делимично укомпонован у блок текста висине четири реда.

Повез чине даске, величине 325x225 мм, дебљине 10 мм, косих рубова према унутрашњим странама. Сачуване су металне копче које затварају рукопис, као и капитална врпца у сивој боји и ребра на хрпту. Даске су пресвучене црвенкастомрком орнаментираном и позлаћеном кожом. На предњим корицама у великом правоугаоном простору укомпонован је позлаћени картуш са Богородицом Ширшајом од небеса и Христом на грудима. Цветни барокни орнаменти и гирланде распоређене у три различита оквира затварају ову композицију. Централни правоугаони простор задњих корица подељен је вертикалним украсним тракама и двама хоризонталним на пет правоугаоника. Три различита оквира орнаментирана барокним цветним украсима затварају правоугаони простор. Повез је врло добро очуван и највероватније је с краја XVII или почетка XVIII века.

Минеј за јун и јул, око 1575/85. године (PP IV 21). Наслови, важнија места у тексту, почетна слова сваког новог пасуса писана су црвеним мастилом.

Иницијали су црвени, једноставни, геометријски, изведени на маргини уз саму ивицу текстуалног блока, висине од једног до три реда. Стабла слова изведена су у једном потезу, благо су повијена, са танким површинама. Неки иницијали имају неједнако стабло дужином вертикале, са наглим прелазима од широких ка танким површинама и украсним детаљима, задебљањима, танким нитима са бобицама и цртицама, често у црној боји. Поједине петље код слова **Б** и **В** су веома декоративне, изведене у облику тролисних полулучних цветова (лл. 91', 92).

Повез чине дрвене корице, величине 305x205 мм, дебљине 8 мм, са жљобовима по рубовима који се прекидају на угловима. Капитална врпца је у црвеној и зеленој боји. Даске су пресвучене тамномрком орнаментираном кожом. Кожа је доста похабана, оштећена и изгребана. На оба краја код капиталне врпце је подерана. Велики правоугаони простор на предњим корицама подељен је цик-цак линијама на три дела. У централном делу правоугаоног простора утиснута је велика розета, компонована од осам стилизованих палмета. Исте палмете утиснуте су у угловима. Средњи оквир је украшен стилизованим цветовима у облику вазе, који се ритмички понављају дужином траке. Спољни оквир украшен је цик-цак линијом која формира троуглове. На пресецима су концентрични кружићи. Задње корице су јако оштећене и изгребане. Повез највероватније је из времена настанка рукописа.

Минеј за септембар јеромонаха Пахомија из 1702. године (PP IV 22). Писар јеромонах Пахомије Месићанин је своје минеје писао у храму Св. Димитрија у Ремети. У рукописима остављао је увек веома опширан

запис са годином, местом и именом. Поред овог рукописа Пахомије је написао још три минеја који се чувају у збирци Музеја Српске православне цркве у Београду (МСПЦ бр. 76 и 84 из 1705. године и бр. 81 из 1707).

Јеромонах Пахомије своје рукописе није само преписивао већ их је и сам украшавао, цртајући заставице и иницијале. Заставице и иницијале слика тако што укомпонује лик Богородице са Христом или св. Симеона Стлпника као малу иконицу. Ови портрети изведени су доста наивно и шематски. Цртеж је у већини случајева груб; главе мушких и женских ликова нацртане су са наглашеним очима и носем. Најчешће су ови ликови оуквирени барокним мотивима, великим гранама са цветовима. Црта и иницијале у тератолошком стилу који су такође изведени наивно и шематски. Овом писару су омиљени мотиви људски ликови, птице, декоративне гране са много цвећа које сусрећемо скоро на сваком листу, нарочито у рукопису бр. 76 МСПЦ.

Наслови су црвени, исписани стилизованим геометријским облицима слова, а и важнија места у тексту и сва почетна слова писана су црвеним мастилом.

У овом рукопису на л. 4¹ на почетку изнад текста, нацртана је барокна заставица (145x60 мм). У правоугаоном простору укомпоноване су стилизоване гране са листовима и цвећем. Цртеж заставице изведен је доста невешто, дебљим пером и црним мастилом.

На л. 4, на месту где се обично налази иницијал, смештена је мала минијатура као иконица са попрсјем св. Симеона Стлпника. У правоугаоном простору (70x65 мм) нацртано је попрсје св. Симеона Стлпника на стубу, са раширеним рукама и шестокраким крстом у десној руци. Попрсје је дато само у цртежу, изведено дебљим пером и црним мастилом. Ова представа је управо нацртана на месту (1. септембра) где се у тексту помиње св. Симеон Стлпник и четрдесет светих жена. Цртеж главе је врло коректно изведен, а руку невешто. Иконица је укомпонована у блок текста величине шест редова.

Иницијал **Б** на л. 22 нацртан је у облику стилизоване мушке главе млађе особе, дате у полупрофилу. Коса је испреплетена и обликује петљу - цвет са пупољком и листовима. Иницијал није обојен, дат је само у цртежу дебљим пером и црним мастилом. Укомпонован је у блок текста величине три реда. Скоро идентичан иницијал налази се и у рукопису бр. 76 МСПЦ из 1705. године. Овај тип иницијала карактеристичан је за рукописе XVII-XVIII века.

¹ Нумерација листова која се наводи у опису овог рукописа је према нумерацији исписаној оловком. Постоји и оригинална нумерација (в. опис бр. 39).

Мали је број црвених иницијала геометријског стила, укомпонованих у блоковну површину, величине три до четири реда текста, са танким издуженим линијама стабла, са задебљањима по средини вертикале. Често су слова у насловима у везу, стилизована и симетрична, састављена од три до четири словна знака.

На лл. 92' и 93 нацртани су црвени иницијали, укомпоновани у блоковну површину, величине четири до пет редова текста. Стабла имају наглашене широке површине и благе прелазе ка тањим површинама. Украсни детаљи су по вертикали слова. То су задебљања, цртице, танке нити са бобицама и троуглова на крајевима стабала.

На лл. 37', 53', 54, 146, 146' налазе се иницијали који имају наглашено издужена стабла, благо повијене и изломљене петље код **Б** и **В** са украсним детаљима, стилизованим гранчицама са листовима и пупољцима. Завршни украсни детаљи излазе из задебљања и прате вертикалу стабла слова. Иницијали су укомпоновани у блоковну површину, а величине су од три до шест редова текста. Цртеж је сигуран, изведен са доста знања, негде цинобером, а негде тамним црвеним мастилом.

Нарочито су раскошни иницијали на лл. 156' и 157. По општим карактеристикама доста су блиски претходним иницијалима. Код ових иницијала украсни детаљи су декоративнији, са разгранатим барокним цветним мотивима који су таласасто повијени.

Повез чине дрвене корице, величине 325x210 мм, косих рубова према унутрашњим странама. Пресвучене су црвенкастосмеђом орнаментираном кожом са позлатом. Сачуване су металне копче, а капитална врпца је у жутосивој боји. Велики правоугаони простор предњих корица украшен је по средини медаљоном са композицијом Христовог Распећа и два разбојника. Фигуре су слабо видљиве. Медаљон је уоквирен барокним цветним мотивима који су распоређени и по целој правоугаоној површини. Два оквира, ужи и шири, затварају правоугаони простор. Ужи оквир је компонован од позлаћеног цвећа, шири спољни, од барокних геометријскобиљних орнамената. Ужи правоугаони простор задњих корица подељен је орнаментираним тракама вертикално поређаним у осам колона, уоквирен је са горње и доње стране са два правоугаоника украшена цик-цак тракама. Три оквирна рама затварају централни простор и имају исти орнамент као и средишње траке. Повез је врло добро очуван и највероватније је из времена настанка рукописа, 1702. године.

Минеј за новембар јеромонаха Пахомија из 1550. године (РР IV 23). Основни део рукописа од лл. 1-79', 83-139' и прва три реда на л. 140 пише јеромонах Пахомије.

Наслови су изведени стилизованим геометријским словима. Важнија места у тексту, сва почетна слова сваког новог пасуса писана су црвеним мастилом.

У овом делу рукописа има веома мало иницијала изведених црвеним мастилом. На лл. 41, 41', 73', 74, 90', 91, 91' иницијали су чисто геометријски, широких и једнаких површина дужином вертикале стабла слова. Украшени су задебљањима, танким нитима и бобицама које се пружају зракасто на маргини лево и десно од иницијала. Укомпоновани су у блоковну површину висине од три до четири реда текста.

Други писар од лл. 140 (од 4. реда) – 197' је дијак Ратко. На л. 198' налази се његов запис са напоменом да је дописао Минеј.

Иницијали овога писара изведени су цинобером, геометријски, са благо повијеним стаблима и тананим прелазима од ширих ка тањим површинама. Украшени су скромним детаљима, задебљањима по средини вертикале. Петље код слова **В** су наглашено различитих величина, горња знатно мања од доње. Изведене су у облику суза, полулучно или бокасто. Иницијали су укомпоновани у блок текста висине три реда (лл. 140, 140').

Наслови и сва почетна слова писана су цинобером. Писар Ратко у насловима црта слова наглашено танким и дељим потезима стилизујући их зналачки, сигурном руком (лл. 155', 161', 193').

Трећи писар је анониман и пише од лл. 80-82' и седам редова на л. 8 (од четвртог до десетог реда). Сва почетна слова писана су црвеним мастилом.

Повез чине дрвене корице, величине 300x195 мм, дебљине 10 мм, са жљобовима по рубовима који се прекидају на угловима. Сачуване су металне копче и пречаге од ремена помоћу којих се затвара књига. Капитална врпца је у жутој, плавој и црвеној боји. Даске су пресвучене светлоцрвенкастом орнаментираном кожом. Обе корице решене су скоро на идентичан начин. У центру правоугаоног простора укомпонован је медаљон уоквирен орнаментираним ромбоидом. Углови предњих корица украшени су цветним барокним троугловима, док су углови задњих корица опремљени стилизованим палметама. Правоугаони простор украшен је кружићима и палметама, а унутрашњи оквир мотивом од три срцолика орнамента и концентричним кружићима. Спољни оквир орнаментиран је стилизованом дуплом лозицом.

Празнични минеј, око 1520/30. године (PP IV 24). Наслови су компоновани од геометријских слова у везу. Важнија места у тексту и сва почетна слова писана су црвеним мастилом.

Велики је број геометријских иницијала који имају издужена стабла широких равних површина. Иницијали су црвени, украшени полулучним проширењима и троугловима на крајевима вертикале. Петље су

обликоване на необичан начин са полулучно повијеним линијама. Иницијали су укомпоновани у блок текста висине четири до пет редова.

Друга група иницијала има иста геометријска стабла, само су украсни детаљи нешто богатији. Из полулучних проширења излазе танке нити са бобицама, а крајеви стабала слова украшени су стилизованим гранчицама. Иницијали имају благо повијене линије са прелазима од ширих ка тањим површинама. Иницијали су укомпоновани у блоковну површину висине шест редова текста.

Трећа група иницијала је веома декоративна, са пуно флоралних украсних детаља: таласасто повијених нити, гранчица са листовима и пупољцима. Петље су наглашено повијене, различитих величина и облика. Изведени су веома прецизно, сигурном руком, са пуно смисла за декоративност и лепоту. Делују као црвени цветни букети на црном пољу. Укомпоновани су у текстуалну површину висине шест и више редова. Иницијали су имали много више маргиналног простора пре него што је рукопис преповезан.

На л. 200' нацртан је иницијал **Б** геометријског стила, изведен црвеним мастилом широких линија. Петља слова је у облику људске главе дате анфас са наглашеним обрвама које су спојене једном линијом са носем. Испод линије иницијала је полулук као део браде.

На л. 263' изведен је иницијал **Б** наглашених издужених линија. Иницијал је геометријски, петља је благо повијена и украшена задебљањима, као и вертикала стабла слова. Средишњи део петље је искоришћен као површина за цртање људског лика који је изведен веома невешто. Велика декоративна грана украшава хоризонталну линију петље, гранајући се у два крака дужином вертикале слова у супротним правцима, повећавајући тиме висину иницијала на једанаест редова. Површина иницијала делимично је укомпонована у блок текста.

Маргинални украси, у облику рибица, и као знакови упозорења, нацртани су на лл. 16', 17', 18, 20, 20' црним мастилом и украшени црвеним акцентима.

Маргинални украси, поред наслова, у облику стилизованих руку са гранама, различито обликованих и изведених цртани су црвеним мастилом на лл. 34', 65' и 103'.

Повез чине картонске корице, величине 283x200 мм, дебљине 5 мм, пресвучене светлосмеђом кожом, орнаментираном и позлаћеном. По средини је путир уоквирен крстовима, све у позлати. Уски оквир од позлаћене гирланде затвара простор. Повез је добро очуван и свакако је из XIX века.

Минеј за април, око 1551. године (PP IV 41). Фрагмент од 1 л. чува се у фасцикли. Наслови, важнија места у тексту и почетна слова писана су црвеним мастилом.

Седмични октоих грешног попа Томе из 1643. године (РР I 31). Рукопис је без почетка и краја. Писала су га два писара. Први писар од лл. 1-153' и 161-210', а други писар од лл. 154-160'. Први писар је грешни поп Тома према запису на л. 209 из 1643. године.

Писмо попа Томе је врло ситно полууставно са брзописним елементима. Наслови, почетна слова и важнија места у тексту писана су црвеним мастилом. Поједини наслови изведени су и црним мастилом, а слова су величине до два реда. На крају текста л. 209 нацртани су у облику левка инструменти мартрије: копље и трска са сунђером, а између је криптограм **IG XG NI KA**. Цртеж је изведен сепијом, а оживљен је црвеним тачкицама. Испод је запис са годином и именом писара у тајнопису.

Други писар пише средњим полууставним писмом, науједначеним потезом, црним мастилом и дебљим пером. На л. 157 нацртана је уска заставица геометријскога стила. Двочлани преплет формира углату плетеницу која је уоквирена. Заставица је без уметничке вредности. Са десне стране поред заставице нацртана је деформисана рука која држи крст, уоквирен криптограмом **IG XG**. Испод заставице је наслов.

Повез чине даске, величине 158x110 мм, косих рубова. Вертикални рубови закошени су према унутрашњој страни, а хоризонтални према спољним странама. Књига је имала једну копчу од које је сачуван метални шиљак на горњој корици и део кожног ремена. Капитална врпца је у сивој боји. Даске су пресвучене тамномрком орнаментираном кожом. Орнамент је излизан, а кожа је местимично изгребана. На предњим корицама по средини је бадемасти медаљон, у угловима су цветни детаљи. Целу композицију затвара уски оквир украшен таласастом лозицом. Повез је највероватније из времена настанка рукописа.

Октоих скраћени (РР II 68). Састављен је из два дела: I део, лл. 1-9', настао је према воденим знацима око 1560/70. године; II део, лл. 10-231 је из последње деценије XV века. Рукопис су писала два писара.

Наслови, важније места, сва почетна слова писана су црвеним мастилом и цинобером.

На л. 76' први писар изводи правоугаону заставицу (105x18 мм) геометријскога стила, компоновану од вишеструког преплета који формира кајишеве. Спољне ивице преплета су симетрично разуђене полулучно, дајући рељефни изглед заставици. Крајеви преплета на угловима су стилизовани у листове лепезастог изгледа. Заставица је дата само у цртежу, који је прецизно изведен сигурном руком, дебљим пером и цинобером. Испод заставице је стилизовани циноберни наслов.

На л. 1 другог рукописа је иницијал **B** изломљеног стабла са наглашеним и различито обликованим петљама. Горња, мања, постављена је на наглашено танком и благо повијеном крају стабла слова.

Доња петља је већа и елипсастиг облика широких и танких површина. Вертикала иницијала завршава се прстенастиг додатком из којег се гранају листови и зракасто танке нити са бобицама. Иницијал је изведен црвеним, тамним, густим мастилом. Скоро је укомпонован у блок текста, док му се декоративни део пружа на маргиналном простору. Величине је три реда текста укључујући и украсни део. Наслов на овом листу изведен је у везу. Слова су стилизована, имају наглашена широка стабла са украсним флоралним детаљима у доњем делу вертикале. Наслови и важнија места у тексту као и сва почетна слова писана су тамним, црвеним и густим мастилом.

Повез је рестауриран. Кожа старог повеза залепљена је на нову кожу. Даске су косих рубова према унутрашњим странама, а кожа је тамномрка, орнаментирана. Предње корице у централном делу правоугаоног простора имају велики орнаментирани картуш. Три оквира различите ширине затварају централни простор. Средњи оквир украшен је стилизованом таласастом лозицом. На пресецима линија утиснуте су розете, а у празним просторима су барокне гранчице. Задње корице су подељене линијама и дијагоналама на мање геометријске површине. На пресецима су розете, а у празним просторима стилизоване гранчице. Барокна лозица уоквирује геометријску површину. Димензије повеза су 225x148 мм. Повез је највероватније из краја XVI или почетка XVII века.

Октоих петогласник, око 1590/1600. године (PP IV 12). Правоугаона заставица на л. 1 (145x70 мм) геометријскога стила компонована је од једночланог небојеног преплета. Преплет обликује петље и решетке, а на угловима су гране и цветови. Горњи углови су украшени стилизованим повијеним гранама са необичним углатим цветовима, а доњи углови само углатим цветовима. Са горње стране по средини заставице је цветни орнамент уоквирен криптограмом **IG XB**. Заставица је неуоквирена, цртана дебљим пером и црним мастилом. Међупростори заставице обојени су тамноцрвеном густом и сивожућкастом бојом. Испод заставице је наслов у везу, слова су стилизована и украшена флоралним детаљима, изведена у две боје: тамноцрвеној и црној.

На истом листу је иницијал **Ч**, геометријских стилизованих линија, украшен по вертикали задебљањима из којих излазе флорални детаљи који се пружају лево и десно. Иницијал је укомпонован у блок висине четири реда текста.

На лл. 11' и 124 нацртани су тамноцрвени иницијали геометријског стила, украшени скромним флоралним детаљима. Иницијали су укомпоновани у блоковну површину висине три реда текста.

На л. 123 на маргини уз сам црвени иницијал невештом руком нацртан је цвет.

На л. 244 између текста нацртана је заставица у облику плетенице. Цртеж је груб, изведен доста невешто дебљим пером и црним мастилом.

Повез су даске, величине 305x280 мм, дебљине 10 мм, са жљебовима по рубовима који се прекидају на угловима. Сачуване су металне копче и кожни затварачи. Капитална врпца је у тамноцрвеној боји. Даске су пресвучене тамномрком, скоро црном кожом која је орнаментирана врло дискретним флоралним мотивима. Обе корице су готово идентичне. У централном правоугаоном простору обликован је крст који је компонован од розете која је са четири стране уоквирена стилизованим љиљанима. Први унутрашњи оквир украшен је стилизованом лозицом. Остала два оквира различите ширине су без украса. На пресецима и у угловима су утиснуте розете. Украс оквира задњих корица је компонован од геометријскобиљних мотива и то мотив-путаचे и шестолатичног цвета. Кожа повеза је делимично оштећена, подерана и орнамент местимично излизан. Повез је из времена настанка рукописа.

Октоих петогласник, око 1520/30. године (PP IV 13). Орнаментика је врло скромна, заступљена са неколико једноставних заставица и иницијала. Између текста на л. 51' нацртана је заставица (160x30 мм) невештом руком, сепијом и дебљим пером. Једночлани преплет обликује дуплу плетеницу. Преплет је небојен, а међупростори су обојени црвеним мастилом. Испод заставице је црвени једноставан наслов.

Уска заставица на л. 105' (150x10 мм) сачињена је од једноструког преплета који обликује дуплу плетеницу. Цртеж заставице изведен је сепијом и дебљим пером. Преплет је небојен, обојена су поједина места циноберцрвеном бојом.

Између текста на л. 155' насликана је заставица (150x33 мм) геометријског стила, компонована од вишеструког преплета који обликује дуплу плетеницу, елипсе и решетке. Крајеви преплета на угловима формирају цветне детаље. Спољне ивице преплета разуђене су у полулучним проширењима што даје заставици рељефнији изглед. Цртеж је изведен дебљим пером, црним мастилом и доста је груб. Преплет је небојен, међупростори су обојени зеленом и црвеном бојом. Наслов испод заставице је у циноберној и зеленој боји.

Иницијал **Д** на л. 129 изведен је цинобером, величине је два реда текста и делимично улази у блоковну површину. Украшен је цветним детаљима.

На лл. 219', 220, 220', 221 нацртани су црвени геометријски иницијали једноставних широких издужених линија. Наглашене површине имају у горњем и у доњем делу стабла по средини вертикална полулучна проширења. Иницијали делимично улазе у блок текста, висине су четири реда.

Иницијал **В** на л. 225 има наглашене линије. Петље су благо повијене и различитих су димензија. Доња петља је у облику сузе, са украсним флоралним мотивом-гранчицом. Иницијал има тамноцрвене

контуре, изведен је на самој ивици текстуалне површине, висине пет редова.

Повез су даске, величине 310x215 мм, са косим рубовима према унутрашњим странама, пресвучене орнаментираном кожом. Кожа је светло мрка, орнамент - западни - барокни.

По средини правоугаоног простора је медаљон са фигуром у ромбоиду, уоквирен барокним гранама и херувимима у угловима. Повез је крпљен, орнамент излизан и слабо видљив. Повез је највероватније из XIX века.

Триод посни, око 1550/60. године (PP IV 16). Рукопис скоро у целости пише једна рука. Писмо друге руке је на лл. 107'-108, 126 (од 7. до 13 реда) у првој колони, као и на лл. 130, целу другу колону, и прве колоне на лл. 130' и 145'.

Наслови, почетна слова, важнија места у тексту и на маргинама писана су црвеним мастилом (први писар).

На лл. 28, 29, 34', 35, 50', 52, 60, 67, 68, 75, 85', 86', 103, 107, 110', 120, 131', 139', 143, 181, 182, 189', 190, 193, 194', 244' налазе се једноставни геометријски иницијали широких линија, често наглашених издужених стабала са скромним украсним детаљима, задебљањима по средини вертикале. Танке нити са бобицама излазе из задебљања и шире се зракасто уоквирујући окосницу стабла слова. Иницијали су изведени црвеним мастилом уз саму ивицу текста или у уским површинама између две колоне. Величине су од четири до шест редова.

На лл. 59', 68', 76', 77', 84', 102, 102', 114', 115', 173', 198', 220' нацртани су иницијали који су блиски по типу претходно описаној групи. Ови иницијали имају јако наглашена и издужена стабла и украсне детаље: задебљања и цртице по средини вертикале и декоративне гране као завршне акценте на крајевима окоснице стабла слова. Грана се пружа на маргини поред иницијала. Иницијали су изведени црвеним мастилом, уз саме ивице вертикале текста, величине шест редова. Цртеж је веома прецизан и рад сигурне руке.

Повез су даске дебљине 10 мм (320x215 мм) са жљебовима по рубовима који се прекидају на угловима. Капитална врпца је у сивој боји. Даске су пресвучене тамномрком орнаментираном кожом. Орнамент је излизан и слабо видљив. Повез је оштећен од црвоточине, а кожа је подерана на угловима и ивицама.

Орнаменти: мотив лозице стилизован у облику декоративне вазе понавља се дужином оквирне траке, која затвара правоугаони простор, затим мотив цвета са осам углатих латица у правоугаоном простору и мотив стилизовани кринови са углатим и облим листовима и мале розете.

На задњем коричном листу налази се запис да је 1637. год. рукопис преповезао јерођакон Спиридон.

Цветни триод, око 1620/30. године (PP IV 37). Почетна слова фрагмента (л. 62), важнија места у тексту, писана су црвеним мастилом. Поједине странице имају текст исписан мрком бојом без црвених акцената (лл. 2', 3, 4), док је у неких и по више редова црвенога текста. Постоји и комбинација са црвеним почетним словима, или само са по којим црвеним словом као акцентом.

У сачуваном делу рукописа има само два иницијала која су изведена у широким и тањим површинама са украсним геометријскобиљним детаљима: задебљањима, танким нитима са бобицама на крајевима, висећим гранчицама, тананим цртицама. Код иницијала на л. 2 украсни мотиви су велике декоративне гране изведене од безброј таласастих линија које обликују цвет, лист или грану. Иницијали заједно са украсним мотивом (лл. 2 и 3') укомпоновани су у блоковну површину висине од пет до осам редова текста.

Манир писара је и тај да између редова текста црта веома тананим пером и сепијом стилизоване гранчице са лепезастим мотивима и на тај начин скреће пажњу на текст читаоцу јер преноси завршне речи са горњег у доњи ред.

Повез је најновијег датума, рукопис је конзервиран и рестауриран. Повез чини картон у полукожи, величине 340x240 мм.

Триод посни, око 1570/80. године (PP IV 39). Фрагмент од једног листа, осми лист прве свешнице, писан је средњим полууставним писмом са неуједначеним потезом и брзописним елементима. Почетна слова и важнија места у тексту писана су црвеним мастилом које има доста гвожђа. Од украсних детаља на маргинама нацртане су невештом руком рибице, највероватније као знак упозорења на текст. Фрагмент се чува у картонској фасцикли.

Душица Грбић

О РУКОПИСНОЈ СЛУЖБИ СА ЖИТИЈЕМ СВ. МАКСИМА БРАНКОВИЋА ИЗ ОСМЕ ДЕЦЕНИЈЕ 17. ВЕКА, ДОДАТОЈ УЗ МИНЕЈ ЗА ЈАНУАР ИЗ ПРВЕ ДЕЦЕНИЈЕ 17. ВЕКА БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

1.

Минеј за јануар са сигнатуром РР IV 19 из збирке рукописних књига Библиотеке Матице српске није датиран, а према воденим знацима хартије, потиче из прве деценије 17. века. Писар и место настанка споменика нису познати, јер нема записа који о томе сведоче.

Овај Матичин *Минеј*, састављен од 31 оригинално сигниране свештице, са укупно 240 листова, исписала је једна рука, полууставним писмом, ресавским ненормализованим правописом и српскословенским језиком.¹

У њему постоје службе за све дане у месецу јануару, а текст није комплетан за 14, 18. и 31. јануар (в. опис садржаја тог *Минеја*, стр. 15).

Под 18. јануаром дата је само служба александријским патријарсима св. Атанасију и Ђирилу, који су већ одавно празновани у српској цркви, док помена српског светитеља, архиепископа Максима нема. Како је *Минеј* преписан у првој деценији 17. столећа, приближно осамдесет година од када је владика Максим посвећен,² а око четврт века пошто су крушедолске црквене песме, које су настале у вези са Максимовим култом, уврштене у један лајпцишки рукописни *Зборник* из последње

¹ Каталогски опис *Минеја РР IV 19* в. под бр. 36.

² Максим Бранковић је умро 18. јануара 1516, а седам година после смрти, тј. 1522/23, установљен му је култ / в. Ђорђе Сп. Радојичић, *Крушедолске црквене песме XVI века*, Грађа за проучавање споменика културе Војводине, 2, Нови Сад 1958, 188-189; Леонтије Павловић, *Култови лица код Срба и Македонаца (Историјско-етнографска расправа)*, Смедерево 1965, 146, 151; Ђорђе Трифуновић, *Белешке о делима у Србљаку*, О србљаку, Студије, Београд 1970, 329-330; Леонтије Павловић, *Канонизација светих у православној цркви* (текст је куцан на писаћој машини, а налази се у Библиотеци Матице српске, сигнатура РР 3519), 164/.

четвртине 16. века,³ могло би се очекивати да се у овом *Минеју* под 18. јануаром, уз александријске светитеље, слави и св. Максим.

2.

У осмој деценији 17. века неко је изгледа хтео да допуни наведени *Минеј* поменом св. Максима, па је тако начињен препис *Службе са Житијем св. Максима* и додат на његовом крају (л. 241-260). У прилог претпоставци да је ова *Служба са Житијем св. Максима* преписана да би се допунио *Минеј*, сведочи и број редова на пуној исписаној страни додатог текста, који је идентичан са оним на странама *Минеја* (28).

Службу са Житијем св. Максима, додату уз Матичин *Минеј*, исписао је други, такође, неидентификовани писар, на 20 листова, распоређених у три несигниране свешчице. На л. 241а/1-253а/7 тече *Служба* до краја 6. песме канона, потом на л. 253а/8-256а/10 следи *Житије св. Максима*, а после њега наставља се *Служба* 7. песмом канона (л. 256а/11), и завршава се на л. 260б. На крају текста нису остављени подаци о писару, о времену и месту настанка рукописа, а према воденим знацима, он је датиран у осму деценију 17. века.

Рукопис је изузетно леп, калиграфски. Слова су полууставна, правопис претежно ресавски, али уз знатније присуство рашке традиције, а језик српскословенски. У неким случајевима српскословенска норма нарушена је цртама из народног говора. Оне су скоро све по карактеру општештокавске. Од дијалекатских наноса среће се само један случај са заменичком основом на -ѣ- у Д мн. придева, што је одлика косовско-ресавског говорног типа.⁴

3.

Служба св. Максиму у овом препису уткана је у заједничку службу александријских црквених отаца Атанасија и Ђирила (прво су стихире и Канон св. Максиму, па александријским светитељима), онако како ју је и саставио у 16. веку непознати аутор, вероватно крушедолски монах.⁵ Пошто је владика Максим умро 18. јануара, на дан посвећен чувеним александријским патријарсима св. Атанасију и Ђирилу, била је прилика да се, ради лакшег прихватања, његов култ првобитно придода александријским светитељима, чији је култ већ одавно био стабилан.⁶

³ Ђ. Сп. Радојичић, *Крушедолске црквене песме*, 188.

⁴ Каталожки опис рукописа в. под бр. 36.

⁵ Л. Павловић, *Култови лица код Срба и Македонаца*, 147; Исти, *Канонизација светих у православној цркви*, 161; Ђ. Трифуновић, *Белешке о делима у Србљаку*, 329.

⁶ Л. Павловић, *Култови лица код Срба и Македонаца*, 147.

Према Леонтију Павловићу, познате рукописне *Службе са Житијем св. Максима*, у којима је св. Максим придодан александријским светитељима Атанасију и Ђирилу налазе се: 1) у Сремским Карловцима, у *Минеју за јануар из 16. века*; 2) у Крушедолу, у *Богородичнику из 16. или 17. века* (бр. Ђ. V. 6); 3) у Крушедолу, у *Минеју из 1612/13. године*; 4) у истом манастиру, у *Минеју за јануар из 17. века* (бр. Ђ. 5. 27); 5) у Дечанима, у *Минеју за јануар* (бр. 177/292); 6) у Загребу, у ЈАЗУ, у *рукопису 17. века* (бр. 37); 7) у Београду, у Народној библиотеци, у *рукопису из 17. века*; 8) у Гргетегу, у *Параклису из 17. века* (бр. 5); 9) у Београду, у САН, у *Изабраним службама*, које је преписао Кипријан Рачанин 1692/4. године; 10) у Крушедолу, у *рукопису из 18. века* (бр. Ж 4. 67).⁷

4.

Рукописна *Служба са Житијем св. Максима* из збирке Библиотеке Матице српске, о којој је реч, није до сада описивана, нити помињана у литератури. Занимљива је за различита проучавања (палеографска, ортографска, фонетска, морфолошка итд.), а у овом раду пажња је усмерена, пре свега, на њен текст, као на један од предака текста који је ушао у *Раковачки рукописни србљак из 1714. године*.

Раковачки рукописни србљак представља најстарију познату рукописну књигу, у којој су на једном месту сабрани главни култови у Срба. Писао га је у Раковцу 1714. калуђер Максим, по заповести тамошњег игумана Теофана.⁸ Ђорђе Сп. Радојичић претпоставља да је *Служба са Житијем св. Максима* за *Србљак* преписана из једног *Минеја за јануар 16. века*, који је до 1708. био у Раковцу, а потом је однет у Сремске Карловце,⁹ док је Димитрије Витковић мишљења да је тај рукопис био састављен "на темељу више рукописа".¹⁰ *Раковачки рукописни србљак из 1714.* изгубљен је око 1840. године, а о њему знамо само захваљујући опису Павла Јосифа Шафарика.¹¹

По Илариону Руварцу, *Раковачки рукопис* из 1714, или његов препис, имао је пред собом арадски владика Синесије Живановић, раковачки пострижник, када је припремао за штампу свој *Србљак*.¹² *Србљак* владике Синесија Живановића отиснут је на рускословенском

⁷ Исто, 149; Л. Павловић, *Канонизација светих у православној цркви*, 162-163.

⁸ Иларион Руварац, *Приложци агиолошки*, Српски Сион, год. VIII, бр. 36, Ср. Карловци 1898, 580; Ђорђе Сп. Радојичић, *Хагиолошки прилози о последњим Бранковићима*, п.о. из Гласника Историског друштва, св. 3-4, књ. 12, Нови Сад 1939, 15; Л. Павловић, *Култови лица код Срба и Македонаца*, 273.

⁹ Ђ. Сп. Радојичић, *Хагиолошки прилози о последњим Бранковићима*, 16-17.

¹⁰ Димитрије Витковић, *Прилог служби и животопису св. Максима владике*, Богословски гласник, год. VII, књ. XIII, св. 1-2, Сремски Карловци 1908, 58.

¹¹ И. Руварац, *Приложци агиолошки*, бр. 35, 559, бр. 36, 579-580, бр. 37, 590; Л. Павловић, *Култови лица код Срба и Македонаца*, 273.

¹² И. Руварац, *Приложци агиолошки*, 559, 579, 590.

језику у Римнику (Мала Влашка) 1761. године, у време карловачког митрополита Павла Ненадовића. Тај први српски штампани *Србљак* поново је објављен 1765, у Штампарији Димитрија Теодосија у Венецији, док је његово треће, допуњено издање, у којем има доста грешака, публиковано 1861, у Београду.¹³

На насловној страни *Римничког србљака* каже се да је ову књигу сабрао, исправио и издао господин Синесија: *Книга сѣа Правила молебнаа ѿтихъ серскихъ просвѣтителей ... трѣдомъ и всакимъ прилѣжнымъ тѣаніемъ собранаа, и по возможности во всемъ исправленаа, не менше же настоаніемъ и иждивеніемъ пресвѣщеннаго г|с|дна Синесіа, православнаго еп|с|кпа арадскаго...*

Да ли је *Раковачки рукописни србљак* заиста послужио као предложак за *Римнички штампани србљак*, шта је и како је владика Синесија Живановић исправљао, знало би се тек када би се *Раковачки рукопис* и *Римнички србљак* упоредили „с листа на лист”, како је то хтео да учини Иларион Руварац, али није могао, јер се *Раковачки србљак* изгубио.¹⁴

Док се *Раковачки рукопис из 1714.* не пронађе, преостаје да се пореде његови преци са *Римничким србљаком*.

Што се тиче срањивања *Службе са Житијем св. Максима*, један њен препис из 17. века, који припада збирци ЈАЗУ у Загребу, Димитрије Витковић је упоредио са текстом *Службе у Римничком србљаку* и навео неке разлике.¹⁵

У жељи да бар донекле допринесем расветљавању питања око текста штампане *Службе са Житијем св. Максима у Римничком србљаку* и преписа, који су претходили њеном предлошку у *Раковачком рукопису*, а подстакнута примером Димитрија Витковића, упоредила сам рукописну *Службу са Житијем св. Максима* из Библиотеке Матице српске са одговарајућим текстом у *Римничком србљаку*. Поредѣћи их реч по реч, а имајући у виду да је језик преписа српскословенски, а штампаног текста рускословенски, у бележењу разлика нисам регистровала правописна и фонетска неслагања, а такође ни она морфолошка, која су релевантна за дистинкцију српскословенског и рускословенског језика.

Резултати срањивања саме *Службе св. Максима* показују да између рукописног и штампаног текста постоје знатније разлике. У погледу садржаја оне нису велике, а састоје се у томе што неке делове текста, које има штампана *Служба*, рукописна нема (в. *Рим. срб.* л. 1576/9-11, 158а/9-13, 1596/4-11, 174а/15-18, 178а/23-179а/1, 1786/2-14), или, пак,

¹³ Д. Витковић, *Прилог служби и животопису св. Максима владике*, 60; *Култови лица код Срба и Македонаца*, 273-274; Ђ. Трифуновић, *Белешке о делима у Србљаку*, 329.

¹⁴ И. Руварац, *Приложци агиолошки*, 579.

¹⁵ Д. Витковић, *Прилог служби и животопису св. Максима владике*, 60-61.

што у више случајева у једноме од њих постоји везник, реч или више речи, а у другоме то изостаје. Највећи број неслагања тиче се облика речи (различит падеж, различит облик истог падежа, неидентичан глаголски облик, различит придевски вид итд.), затим има лексичких неподударања (употребљене су различите речи са истим или сличним значењем), а такође постоје и неслагања у редоследу речи.

Према оним малобројним разликама, које је Димитрије Витковић навео да постоје између *Загребачког преписа Службе св. Максима* и одговарајуће штампане *Службе у Римничком србљаку*,¹⁶ препис *Максимове Службе* у Библиотеци Матице српске у већини случајева одговара *Загребачком рукопису*.

Поређење самог *Житија св. Максима*, далеко краћег од *Службе* овог светитеља, показује да су разлике у садржају између рукописног и штампаног текста незнатне и да нису суштинске. Тако наслов *Житија св. Максима* у *Рукопису* почиње реченицом прѡлогъ сѣимъ въ прѡлогѣ. и маѣнимъ зде (Рук. 253а/8-9), које у *Римничком србљаку* нема; на крају *Житија* у *Римничком србљаку* иза речи обители следи текст ѡ хр|с|тѣ Инѣ, г|с|дѣ нашемъ, емъ же слава всегда, ннѣ и пр|с|нѡ, и во вѣки вѣкѡвъ, ами|н| (Римн. срб. 173б/4-5), који, пак, у *Рукопису* изостаје. На неким местима испитивани текстови не слажу се ни по томе што у једноме од њих постоји реч (обично предлог или везник), а у другоме она не долази. Лексичке разлике, као и различит редослед речи такође су присутни у неким примерима, док је највише неподударања, а њих је прилично, у облицима речи (по карактеру та неслагања су иста као и код текста *Службе*).

Што се тиче историјских података, запазила сам да се у рукопису погрешно јавља име *Бурђе* (гѣргѡмъ 253а/22) место имена *Гргур* (гѣргѣромъ 170б/22), како стоји у *Римничком србљаку*.

Између *Житија св. Максима* у *Загребачком рукопису* и оног у *Римничком србљаку* Димитрије Витковић је истакао две несугласице. Прва се односи на женско име, које се у *Римничком србљаку* помиње као *сѣвила* (л. 172а/7, 12), а у *Загребачком препису* у оба случаја долази *сѣвѣла*;¹⁷ у Матичином рукопису то име први пут је наведено као *сѣмѣвѣла* (л. 254б/10), а други пут исто као у *Загребачком препису* *сѣвѣла* (л. 254б/16),¹⁸ што, такође, указује на већу сличност та два преписа. Друго неслагање тиче се имена влашког војводе *Јоана Њагое Басарабе*: у *Римничком србљаку* стоји *Јѡанна нѣкоегѡ воеводи* (л. 173а/8), у *Загребачком рукопису* овде је *Јѡ Нѣгое воеводи*,¹⁹ док се у *Матичином препису*

¹⁶ Исто.

¹⁷ Исто.

¹⁸ Исто.

¹⁹ Исто.

среће ѿ некое воеводѣ 2556/15-16. И у овом случају *Матичин препис* је ближи *Загребачком рукопису*.

Резултати текстолошког поређења рукописне *Службе са Житијем св. Максима* из осме деценије 17. века, додате уз *Минеј за јануар из прве деценије 17. века* Библиотеке Матице српке и одговарајућег састава у *Србљаку* Синесија Живановића сведоче о многобројним разликама између та два текста, што је само потврда да овај *Матичин рукопис* није био непосредни протограф штампаног текста у Синесијевом *Србљаку*. Ако се прихвати претпоставка да је Синесијев *Србљак* приређен и штампан према изгубљеном *Раковачком рукопису из 1714*, установљена неслагања су, такође, и доказ да ова рукописна *Служба са Житијем св. Максима* није била ни његов директни предлажак.

Потврђене текстолошке разлике између наведених *Служби са Житијем св. Максима* последица су флукуације текста и поуздано су сведочанство о постојању више преписа тог састава.

У прилогу овог рада даје се преглед одступања између рукописне *Службе са Житијем св. Максима* и *Службе са Житијем* тог светитеља у *Римничком србљаку*, и то најпре за *Службу* а потом за *Житије*, а редоследом како тече текст (прво се наводи пример из текста *Римничког србљака*, а затим, упоредо са њим, случај из преписа).

СЛУЖБА

Римн. срб. в' ѿ днь 157а/1 - *Рук.* ѿ 241а/1; сѣлей 157а/2 - сѣль 241а/1; патрїарховъ 157а/2-3 - патрїар'ха 241а/2; и иже 157а/2-3 - иже 241а/3; навагѡ 157а/5 - в новаго 241а/4; Подобенъ: Не|сныхъ чинѡвъ 157а/7 - не|снымъ чинѡ|м| 241а/6; явилса еси оче 157а/7 - яви се ѡче 241а/7; маслинна 157а/10 - маслание 241а/8-9; веселашъ 157а/9 - и веселеще 241а/8; мы же ти приносимъ оче вѣнцы 157а/12 - приносим ти ѡче венце 241а/9; дважды 157а/12 - *Рук.* нема; Блгаш ѡрасль, ѡ нем же 157а/13 - блгы ѡрасль. ѡ него же 241а/11; блгоуханный 157а/14 - блгооуханнъ 241а/12; мы в блгоухающе 157а/15 - во мы в блгооухаемъ 241а/13-14; процвѣль еси 157а/18 - процвѣте 241а/16; в блгоухам 157а/19 - блгооухае 241а/17; иже въ веселїи 157а/20 - въ веселїи 241а/18; Слава, Афанасїю, Гласъ, ѿ Германово 157б/2 - повтори в слава гласъ в 241а/19; Хр|стова Іерарха ... вси Афанасїа 157б/3 - Х|сва сѣла ... афанасна 241а/20; Арїева мнѣнїа ... оупраздни 157б/3-4 - арїева оученїа ... оупразднївъ 157б/3-4; и сѣла 157б/4 - сѣне 241а/21; во трехъ лицѣхъ нераздѣлна 157б/6 - въ трїехъ лицихъ неразделнаа 241а/23; о насъ вѣрою 157б/7 - ѡ насъ иже вѣрою 241а/24; Архаггаское слово прїала еси, и Херѡвїмскїи пр|с|толъ показалса еси. и на вѣлїихъ твоихъ носила еси в|д|це надеждѣ дѣлѣ нашихъ 157б/9-11 - *Рук.* нема; сѣла 157б/15 - сѣлїи 241а/28; - пре|д| г|с|демъ смѣртъ прп|д|внѣхъ его 157б/17 - пре|д| г|мъ 241б/1; явилса еси ... предоблїи 157б/18 - яви се ... предоблы 241б/2; многоцѣнный 157б/19 - многоценны 241б/3; Сщеницы твои вблекѡтса в' правдѣ, и прп|д|внїи твои возрадѡются 157б/21-22 - іереи твои вблекѡт |с|е 241б/4-5; Гласъ, и подобенъ тоиже 158а/1- гласъ в по|д|(обенъ) тождѣе 241б/8; трїоцы 158а/3 - тронце 241б/10; Дво превлѣженнаа 158а/5 - Дво прѣвлѣженна 241б/10-11; родила еси спасителя дѣшъ нашихъ 158а/6 - рѡдї сп|са дѣшамъ нашимъ 241б/12; Тропаръ, Гласъ .д. Бже оцѣ нашихъ. или сєи Гласъ, г 158а/7-8 - троп|(аръ) бє оцѣ нашихъ 241б/12; Дѣлы возсїавше православіа все погасивше злославіе, побѣдїтелїе побѣдоносцы высте, блгочестїемъ вса вбогативше, црковъ велии оукрашивше: достойнѡ вѣрѣтосте хр|ста бга, дарѡющагѡ намъ велию мл|с|ть, Слава 158а/9-13 - *Рук.* нема; другїи Тропаръ 158а/13 - другїи троп|(аръ) 241б/13; гласъ : Тоиже 158а/14 - гласъ г 241б/13; земное цр|с|твїе 158а/17 - земленно цр|с|тво 241б/16; И ннѣ Бгородиченъ. по Гласѣ 158а/20 - в|о|(городиченъ) 241б/19; На велицѣи Вечерни поемъ Блженъ мужъ, а ѿ Антїфѡнъ. На Г|с|ди во|з|вахъ стїхїры на ѿ. сѣла маѡма. д: Гласъ а 158а/21-23 - На велицен вечерни по|(мъ) с|х|(ыры). и. и поемъ. ст|х|ры . маѡмоу. на д и афанасїю и кѣрилоу. на д. ст|х|ры маѡмоу гласъ а 241б/20-22; юностный 158б/1 - юностны 241б/24; цѣлый 158б/2-3 - цѣли 241б/26; явилса 158б/4 - явї се 241б/27; былъ еси 158б/4 - бы|с|(ть) 242а/1; Свѣтъ лица 158б/6 - Свѣта ѡ лица 242а/2; проавлаеть 158б/6 - проавлаютъ 242а/3; краснѣйшїи 158б/ 7-8 - краснѣиши 242а/4; твое стадо 158б/11 - ти стадо 242а/8; дѣшы 158б/14 - дѣше 158б/12; твоимъ оученїемъ 158б/13 - ти оученїемъ 242а/11; *Римн. срб.* нема -

повтрн единѸ 242а/14; Ины 158б/16 - ины|х| 242а/14; Аѳанасїа и Кїрїлла
 158б/16 - аѳанасїю и кїрїлѸ 242а/15; бѣоглаголиве прп|д|внѣ Аѳанасїе
 158б/19 - бѣоглыве аѳанасїе 242а/17; твое 158б/20 - свое 242а/18; едино-
 сѹснаго 158б/21 - единосѹщ'на 242а/19; догматствѸа 158б/22-23 - наѸчае
 242а/19; сѣна же 158б/22 - сѣна на|с| же 242а/20; всеблженне 158б/23 -
 прѣблженне 242а/21; Блнстаннн 158б/24 - блнстанннн 242а/21; сѹщыа
 158б/24 - соѹщее 242а/22; прѣ|д|бѣдствѸа твердо ш вѣрѣ Аѳанасїе 159а/1-2-
 вѣвѣде сѹщее вѣ вѣре, твѣрдн аѳанасїе 242а/23-24; хр|с|товы цркви 159а/3-4
 - х|с|ве цркви 242а/26; почитаемѸ 159а/4 - чѣтемѸ 242а/27; Ѡ хр|с|товы
 цркви 159а/6 - Ѡ х|с|ве цркви 242а/28; твоихѸ 159а/7 - своихѸ 242б/1; сїю
 окрестѸ 159а/7 - сїе шкр|с|тѸ 242б / 1-2; словесѸ оутвержденїн 159а/8 -
 словеснннн оутвѣржьденїн 242б/2-3; хр|с|тѸ 159а/9 - х|с|вы 242б/3; Ѡглн
 159а/9-10 - Ѡгак 242б/4; избавитн 159а/10 - избавитн се 242б/5; со-
 вершающыа 159а/10 - свѣршающн|м| 242б/5; дѸа просвѣтивѸ твой оумѸ
 159а/12 - дѸовннннн просвѣщ се оумомѸ 242б/7; свѣтолѸчное 159а/12-13 -
 светолѸчно 242б/7; лѸчн повелѣнїа 159а/13 - лѸче оученїа 242б/8; всеблжен-
 не 159а/15 - прѣблженне кїрїле 242б/10; Ѡгонна 159а/15 - Ѡгонннн
 242б/10; ересен 159а/15 - ересемѸ 242б/11; твоегѸ преставленїа 159а/18 -
 тн преставленїа 242б/13; ч|с|тыа твоеа дѸшн ч|с|тнѣнїшїй 159а/19 - ч|с|тннн
 твое дше ч|с|тнѣннн 242б/13; зра 159а/20 - зрннн 242б/14; сїающа 159а/20
 - сїающнхѸ 242б/15 ; свѣтлнмѸ 159а/20-21 - светломѸ 242б/15-16; твои|м|
 159а/21 - своимѸ 242б/17; глалѸ 159а/22 - глаше 242б/17; сн 159а/23 -
 сы 242б/18; Ѡ ч|с|тагѸ - Ѡ ч|с|тнаго 242б/21; Кто то тебе не ѸблжитѸ престѸа
 дѣо; кто лн не воспоетѸ твоегѸ прѣч|с|тагѸ рж|с|тва; ве|з|лѣтнш во Ѡ оца
 возсїавый сѣнѸ едннородный: тойже Ѡ тебе ч|с|тыа пройде ннзреченно воп-
 лоцсѸ, естествомѸ бѣгѸ сын: н естествомѸ бнвѸ члѸкѸ насѸ радн. не во двою
 лнцѸ раздѣлаемый, но во двою естествоѸ, неслтнш познваемый. того молн
 ч|с|таа, всеблженнаа, помнловатнса дѸшамѸ ншннмѸ 159б/4-11 - Рук. нема;
 дне, н чтенїа. ВторагѸ законна, чтенїе 159б/12-13 - днню Ѡ втораг(о) закона
 чтенїе 242б/24; Во днѸхѸ онѣхѸ, рече Моусей 159б/14 - Ре|ч|(е) мѸшсн
 242б/25; ГнлевымѸ 159б/ 14-15 - нслевш|м| 242б/25; наслѣдѸйте ю, юже
 159б/16 - наследнтн землю, еже 242б/27; нхѸ 159б/18 - нмѸ 243а/1; рекохѸ
 159б/18 - рѣхѸ 243а/1; глѸ 159б/19- глѸ 243а/2; тысящамн 159б/22-23 -
 тысящѸа 243а/6; множестомѸ 159б/21 - множ|с|тво|м| 243а/5; н да блгос-
 ловнтѸ 159б/23 - н бл|с|вїтѸ 243а/6; взѸхѸ 159б/24 - прнѸхѸ 243а/7; мѸжн
 мѸдрн, н хѸдожны, н смысленны 159б/24-160а/1 - моѸже ходогы н разѸмѸлывы
 (!) 243а/8; н поставнхѸ нхѸ владѣтн на|д| вамн 160а/1 - н поставнхѸ
 воднтеле вамѸ 243а/9; н десѸтоначалннкн 160а/3 - Рук. нема; н писмов-
 воднтелн 160а/3-4 - н кннгочнн 243а/11; н заповѣдахѸ сѸдїамѸ вашымѸ во
 время оно, глѸ : разслѸжайте посредѣ братїн вашнхѸ 160а/5-6 - ВѸ врѣме
 шно глѸ. послоушанте междоѸ братнєю вѸшею 243а/12-13; праведнш, посредѣ
 160а/6 - право междѸ 243а/14; н посредѣ 160а/7 - н междоѸ 243а/14; н
 посредѣ прншел'ца 160а/7 - н мѣждоѸ пршлце 243а/15; Да не познаете лнца
 в' сѸдѣ, маломѸ 160а/8 - н не познанте лнце на соудѣ. малоѸ 243а/15-16; н
 не Ѹстыдншнса ... члѸческа 160а/9 - не |ш|бынѸешн се ... члѸча 243а/17; Втораго
 160а/10 - Ѡ втораго 243а/18; Во днѸхѸ онѣхѸ рече Моусей ... ГнлевымѸ

160а/11-12 - Ре|ч|(е) мшисн ... н̄с̄лєвѡ|м| 243а/20; н̄б̄с̄е 160а/12 - нв|с|ы
 243а/21; елика 160а/13 - гажє 243а/22; на нєн 160а/13 - вѣ ны|х| 243а/22;
 обачє о̄цы вашы прон|з|воли г|с|д̄ь любвѣти нхъ 160а/13-14 - тѣкмо в̄цє ваше
 нзволы г̄ь лоувыти є 243а/22-23; по нхъ, васъ 160а/14-15 - по васъ 243а/24;
 в' д̄н̄ь сєй 160а/15 - по дны сємоу 243а/24; нє шжєстѡчнтє 160а/16-17 - нє
 шжєститє 243а/26; сєй 160а/17 - сь 243а/27; господєй 160а/18 - г|с|подємъ
 243а/27; крѣпк̄ий 160а/18-19 - крєпкы 243а/28; взємлєтъ даръ 160а/19-20
 - прнємлєтъ маздн 243а/1; сирѡ 160а/20 - сиротє 243б/2; вдовнцѣ 160а/21
 - вѣдовици 243б/3; ризѡ 160а/22 - ризн 243б/4; И возлюбнтє прншєлца
 прншєлцы во вѣстє в' зємлн єгѡптєстѣй 160а/22-23 - Рук. нєма; той 160б/1
 - ть 243б/7; той 160б/2 - ть 243б/7; да оубоншисѧ 160а/23 - оубоншн сє
 249б/4-5; н славнѧ 160б/3 - Рук. нєма; премѡдростн Соломонн чтєнїє
 160б/4 - ѿ прнтчє. чьтєннє 243б/10; д̄шн в' рѡцѣ б̄ж̄їн 160б/5 - д̄шє вь
 рѡцє б̄ж̄ы 243б/11; быша во очєсѣхъ 160б/6 - во бышє, ва оч̄ю 243б/12-13;
 озлובлєнїє 160б/7 - злоба 243б/14; члвѣчєскимъ 160б/9 - члчско|м| 243б/16;
 исполнєно 160б/10 - испльнъ 243б/18; н в малѣ 160б/11 - н млѡ|м| 243б/
 18; наказанн 160б/11 - показанн 243б/18; великнми б̄лгодѣтєлствованн б̄-
 дѣтъ 160б/11 - великаѧ вьспр̄моутъ 243б/19; ѧ 160б/12 - нхъ 243б/20; в'
 горннлѣ 160б/13 - вѣ грнылы 243б/21; все плодїє жєртвєннє прїѧтъ ѧ
 160б/14 - вьсєпл|д|нѡ жртвѡ прнєтъ н|х| 243б/22-23; И во врємѧ 160б/14 -
 вь врѣмє 243б/23; н такѡ нскры по стєвл̄ю потєкѣтъ 160б/15-16 - Рук. нєма;
 сѣдѧтъ 160б/16 - соудитъ 243б/24; г|с|д̄ь в нхъ 160б/17 - вѣ нн|х| г̄ь
 243б/25; Над̄в̄ющ̄їнсѧ 160б/17 - надєющєн сє 243б/25; ємѡ 160б/19 - ѡ
 нємь 243б/28; в' прєподобныхъ 160б/19 - на прѣподобныхъ|х| 244а/1; На Лїт̄н
 стїхиры самогласны 160б/21 - Вѣ лнт̄ю ст|х|ры сѧ|м|г|с|нє 244а/2; народа
 160б/23 - нарѡ|д| 244а/4; послѡжившихъ 160б/24 - слѡуговѡвш̄їн|х| 244а/6;
 д̄шн твоеѧ 161б/6 - д̄шє твое 244б/11; Твон людїє 161а/3 - Твон лю|д|
 244а/9; на|д|гровнѧ 161а/3 - над̄гровнѧ 244а/9-10; твоегѡ разѡмѧ 161а/4
 - тн разоумѧ 244а/10-11; о̄чє нашъ прєбл̄жєннє 161а/4-5 - прѣбл̄жєннє в̄чє
 нашъ 244а/11; сєй 161а/5 - сы 244а/12; прнлѣплсѧ єсн 161а/7 - прылѣпн
 сє 244а/14; н ѿ нєгѡ (хр|с|т̄ѧ б̄г̄ѧ) прославнсѧ єсн 161а/8-9 - н ѿ х̄ѧ б̄ѧ
 прославн сє 244а/15; зашєдъ 161а/10 - вьшдѣ 244а/16; влажнѡй 161а/11 -
 влажнєн 244а/17-18; гавнсѧ єсн 161а/11 - гавн сє 244а/18; блг|д|тн 161а/12
 - б̄лготн̄ю 244а / 19; ѡсѡлѧ д̄шн 161а/13 - ѡсфєцѧє д̄шє 244а / 20;
 Добродѣтєлн всѧцѣй ѡбѣчнлсѧ єсн, терпѣлнвнѡ 161а/16-17 - Добродѣтєлѣ
 вьсакоу, оудржалѣ єсн. сь прнлєжаннє|м| 244а/22-24; помазѡвсѧ 161а/17 -
 помаза сє 244а/24; с̄цєннѣнш̄їй 161а/18 - с̄цєннѡдѣствьннк̄ь. с̄цєннѣ
 244а/25-26; истннєнѣ 161а/19 - истннѣ 244а/27; вѣры 161а/19 - вѣрє
 244а/27; всѧ ц̄ркѡвѣ славнтъ 161а/20 - все ц̄рквн славєтъ 244а/27-28; Римн.
 срб. нєма - ѧнѧсїє 244а/28-244б/1; Блгосказанїємъ 161а/22 - Тєчєнїємъ
 244б/2; с̄цєннѣнш̄їшє 161а/22 - с̄цєн'нє 244б/3; цєркѡвѣ 161а/23 - ц̄рквн
 244б/3; б̄лгознамєннт̄ѡю 161б/1 - б̄лгонѧрочнт̄ѡю 244б/6; о̄цєвѣ 161б/2 -
 ѡцємъ 244б/7; всєст̄ымъ 161б/3 - прѣ|с|тєн тр̄онцн 244б/8-9; вндѣлѣ єсн во
 нсходѣ 161б/5 - вндєвѣ нсходє 244б/10; На стїхѡвнѣ 161б/11 - на ствнѡ|х|
 244б/16; ст̄итєлн 161б/7 - ст̄лє 244б/12; твоѧ 161б/8 - сѡє 244б/13; На
 стїхѡвнѣ стїхиры, самогласны 161б/11 - на ствнѡ|х| 244б/16; подражалѣ єсн

1616/16 - подражае 2446/16; прародителемъ 1616/12 - прѣродителемъ
 2446/17; Ч|с|тна пре|д| гдѣмъ смерть, прп|д|вныхъ егѡ 1616/20 - ч|с|тна прѣ|д|
 2446/26; оугасилъ еси 1616/23 - оугасилъ еси 245а/1; Сщеници твои
 влекѣтса правдою и препо|д| 162а/2 - іереи твои 245а/4; стадо твое 162а/4
 - стадо свое 245а/6; Ѡ волкѡвъ 162а/4 - Ѡ влъкъ 245а/7; златотечный ниль
 162а/8 - златими струями ниль 245а/10; тезоименитъ, лѣтною 162а/9 - ть-
 зоименныкъ. млѣбною 245а / 11-12; восхожденни 162а/10 - всхождѣнн
 245а/12-13; златоструйнаѡ без|с|мертіѡ лїанїѡ 162а/10-11 - златыми стру-
 ями бесьмртна подарованїи 245а/13-14; пищѣ сладкѣю плодѡѡ 162а/11 -
 пищѣ неждажд|ымоу подае 245а/14-15; поклонатисѡ 162а/13 - кла|н|ти се
 245а/17; Нїнѣ, Бгородиченѣ. Без|с| сѣмене, Ѡ вж|с|твеннаго: На Оутрени на
 бѣтъ г|с|дѣ, Тропарь сѣагѡ маѣма, в|ж|(ды), слава, Іерархѡвъ: и нїнѣ, Бгоро|д|:
 По аї, ка|ѡ| 162а/16-19 - и нїна. в|о|(городиченѣ). на оутрѣны. на бѣ гѣ.
 тро|п|(арь). бѣ Ѡць наши|х|. и дроу|г|(ый). тро|п|(арь). маѣмоу. гла|с|. г. странное
 рождѣнїе. пи|с| на мален вѣ|ч|(е)рныи и в|о|(городиченѣ) на оутрѣны, на. г. а.
 ст|х|лѡ|г|(ыѡ) 245а/20-23; стѣжалъ еси 162а/20 - стѣжавъ 245а/24-25; цр|с|тва
 162а/22 - цр|с|твоу 245а/26; твоегѡ разѣма 162а/24 - ти разоуѡма 245б/2; чиста
 162б/2 - ч|с|тнаѡ 245б/4; дѣши твоеѡ 162б/3 - дѣше твое 245б/6; возведе
 тѡ 162б/4 - възведешѣ 245б/7-8; дѣшы 162б/5 - дѣше 245б/8; Римн. срб.
 нема - в|ц|(ы) 245б/9; еже паче естества 162б/7 - паче к|с|твное 245б/10;
 иже на рѣно дождѣ 162б/8 - рѣновнато дажда 245б/11; в' безсѣменномъ
 зачатїи 162б/8-9 - въ бесемьнемъ зачети 245б/11-12; нешпалимѣю 162б/9-
 10 - нешпалимоу 245б/13; прозѡвшїи 162б/10 - прозѡвши 245б/14; свидѣтел-
 ствѡѡ 162б/10-11 - свѣ|д|(ѣ)тел'ствѣтъ 245б/14; дѡю пребываетъ
 162б/12-13 - прѣбываетъ дѡю 245б/17-18; Повн, Ка|ѡ|(изма) 162б/13 - на,
 в. ст|х|лѡ|г|(їи) 245б/18; Гласъ: г. Подобенъ 162б/14 - гла|с|. г. 245б/18;
 прешпредѣли предво|з|вавый тѡ, без|с|мертіѡ ты пре|д|вбраженїе былъ еси
 162б/15-16 - прѣ|д|повеле прѣ|д|здравите бесьмртна хо|д|тан былъ еси
 245б/19-22; арїева мѣдрованїѡ не вредимъ бо былъ еси истинны 162б/17-18
 - арїево мѣдрованїе, нешпалимо былъ еси истинне 245б/21-22; прешвѣтлоу
 162б/22 - прѣсветлѣн 245б/27; оудививсѡ 162б/23 - диве се 245б/28;
 достонїѣю 162б/24 - до|с|т(о)инѣ 246а/1; воз|з|именѣю тѡ; недоумѣваю и
 оужасаюсѡ 162б/24-163а/1 - нарекѣ те не вемъ и чюждоу се 246а/2;
 повелѣнѣ быхъ, вопїю ти 163а/1-2 - повѣленное ми к|с|(ть) вѣпїю ти 246а/3;
 бѣгодатнаѡ 163а/2 - шрадѡваннаѡ 246а/4; По полїелен 163а/3 - по полиелѡ
 246а/4; По|д|(обенѣ) : Премѣдрѡст|(ь) слова 163а/4 - по|д|(обенѣ) 246а/4;
 земнѣю 163а/5 - землѣнноу 246а/6; вышнихъ 163а/6 - Вышнїѡ 246а/7-8;
 чѣжестранствїѡ 163а/8 - тѣжд|е|стран|с|твїѡ 246а/10; вселнлсѡ еси 163а/9 -
 въселї се 246а/11; прегрѣшенїи 163а/10 - сѣгрѣшенїемъ 246а/13; шставленїе
 даровати 163а/10-11 - шставленїе намъ даровати 246а/14; празднѣюцимъ
 вѣроу и любовїю 163а/11 - иже вѣроу и любовїю праз|д|ноуїоцихъ 246а/15;
 Дважды 163а/12 - Рук. нема речи; мѣки, и оужасаюсѡ огненнѡ болѣзни,
 тмы же итартарѡ 163а/15 - страшнѡю и оужасаю се мѣкы. иже шгнѡ
 болѣзньнѣ. и тмоу же итар'тарѣ 246а/19; нѣжды онѡ 163а/19 - шное
 нзїмаюци 246а/24; а і антїфѡнѣ д гѡ гласа, прокїменѣ гласъ д. Сщеници
 твои влекѣтса в' правдѣ, и преподѡбнїи твои возрадѣютса. стїхъ Оуста моѡ

възглютъ премѣдрость, и почченіе срѣца моего разѣмъ. еѵ|г|ліе ѿ Іѵанна,
 за|ч|, ѿс. Поймъ ѷсалмѣ, стѣ|х|(ыры) Гла|с| ѿ 163а/21 - 163б/2 - ѿ. ѿ. го гла|с|(а).
 про|к|(ымень) . ч|с|тнаа прѣ|д| с(ты)|х|(ырон) чтѡ въздамы г|с|ви : . Въскоды|х|
 еѵ|г|ліе ѿ іѡ|н|(а). ре|ч|(е) гѣ к прѣш|д|шы|м к немѡ іѡдеѡ|м| . аминъ аминъ глѡ
 ва|м| не възходѣи дверми : та|ж|(е). ѷсалмѣ .н. стѣ|х|(ы)ра гла|с| .с. 246а/25 -
 246б/2; цѣрковъ 163б/3 - цѣрквы 246б/3; Аѡанасіи 163б/4 - аѡанасіе 246б/4;
 Канѡны три. сѣтымъ, Маѡимѡ 163б/7 - Канѡнъ, сѣт|м| маѡимоѡ 246б/7;
 егѡже 163б/8 - емоѡже 246б/9; Восхвалимъ сѣтителя, хорѡн|г|вѡ цѣркви.
 Гласъ, ѿ: Пѣснь, ѿ: Ирмосъ 163б/10 - пѣ|с|(нь) ѿ. іермѡ|с| и в|о|(городичнѣ)
 гла|с| ѿ. іермѡ|с| ѡба лнка. Въсхвали|м| сѣтла хор|г|воѡ цѣркви 246б/9-11; чермнѡю
 163б/11 - чрѣмнаго 246б/11; невлажными 163б/11 - немокрми 246б/12;
 древнѣи пѣшешествовавѡ 163б/12 - древа к|с|(ть) шѣствовавѡ 246б/13;
 кр|с|тоѡбразными Моѡсеѡвыма рѣкама 163б/12-13; кр|с|та ѡбразно мѡѡсеѡ-
 вема роѡкама 246б/13-14; у Рим. срб. нема - прѣславныгѡ славно бо прослави
 се 246б/16; тебе 163б/15 - те 246б/17; іакѡ вѣтѡвъ масличнѡю 163б/17 -
 вѣтка масліна 246б/20; принесѡ 163б/18 - принесѡ се 246б/20; вопіетѡ
 163б/19 - вѣпїе 246б/21; елеемъ 163б/20 - маслѡ|м| 246б/22; в' веселїе
 вѣчное вселнса еси 163б/24-25 - вѣселї се въ вѣселїе вѣчное 246б/27;
 явнса еси 164а/1-2 - яви се 246б/28; вїно сїсенїа 164а/2 - вино сп|с|ное
 247а/1; дѡшы веселашее 164а/3 - дѡше възвѣ|с|(е)лае 247а/2; воздвиглѡ еси
 164а/5 - въздвиглѡ 247а/4; в|д|цѣ 164а/7 - вѣци 247а/6; Канѡнъ сѣтаѡ
 Аѡанасїа : его же краегранесїе, Аѡанасїи хвала православіа бысть . Творенїе
 ѡеѡфаново : Гласъ, й. пѣснь, ѿ : Ирмосъ: Колеснице гонителя фараѡна
 164а/9-12 - Канѡн|н| сѣтмоѡ аѡанасїю. пѣ|с|(нь). ѿ. гла|с|. и . іермѡ|с|. Вѡорѡжена
 фараѡна 247а/7-8; приносѡ 164а/13 - принашаю 247а/9; бѡгохвала 164а/14
 - Въсхвалаю 247а/10; приношѡ 164а/14 - принашаю 247а/10. чѡкѡмъ дадеса
 164а/15 - землнмъ дадет се 247а/11-12; ѡблнставѡ 164а/18 - ѡблнставѡ
 оѡмъ 247а/15-16; ннѡ превозшелѡ еси похвалѡ 164а/18-19 - прѣшалѡ еси
 похвали 247а/16-17; іаже ѿ насѡ 164а/19 - нже о на|с| 247а/17; неподос-
 тон|н|ствѡ похваллѡемый 164а/20 - непостоаною похваленїе 247а/18; в' славнѣй
 твоей памѡти, но лишающеса величайшнхъ Аѡанасїе . по достоинствѡ пѣсней
 твои|хъ проснмъ прощенїе намъ дати и обнлнѡю 164а/21-24 - славноѡю ти
 памѡть. нь лишаем се бол'шаго аѡанасїе прощенїе подати се. и неѡскѡднѡю
 247а/19-23; дѡха 164а/24 - дѡхонѡю 247а/24; възгласа ѡ тебѡ въ родѡхъ
 родѡ|в| 164б/1 - Прѣславнаа ѿ тебе възгласа се въ рѡдѡ и рѡдѡ . іаже
 247а/24-25; во чревѡ вмѣстнвшал 164б/2 - въ оѡтрѡбѡ вмѣщнши 247а/26;
 по вѣѡ предстателство 164б/3-4 - соѡщеѡ по вѡѡѡ застѡпленїе 247а/28-
 247б/1; Инѡ канѡн|н| , сѣтаѡ Кѡрїлла: егѡ же краегранесїе: зрѣннѣи Кѡрїллѡ
 вж|с|твеннѡхъ цѣвннца : Іѡаново : гла|с| : ѿ. пѣснь , ѿ . Ирмосъ 164б/5-7 -
 Канѡн|н|. сѣтомѡ кѡрїллѡ . гла|с| ѿ. іермѡ|с| 247б/1-2; чермнѡю 164б/7 - чрѣмнаго
 247б/3; свѡтодателнѡю 164б/8 - свѡтодателя 247б/3-4; и свѡтель
 свѡтнлннкѡ явнса, словеснѡ ѡблнсталѡ еси намъ лѡчы памѡтїю твоею
 164б/8-10 - и нздальче свѡтнлннкѡ явлѡ се, словесн сїаѡ ѡблнстаешн намъ
 зарѡ твою памѡть 247б/4-7; Исполнса еси 164б/12 - Исплнн се 247б/8;
 мѡдре дѡха 164б/12 - прѣмоѡдре дѡхонѡго 247б/9; заповѡдей хр|с|тоѡвы|х|
 164б/13 - заповѡде|м| хѡвѡмъ 247б/9-10; страстей 164б/13 - ѿ страстен

2476/10; прѣбж|с|твеннымъ былъ еси 1646/14 - прѣблже|с|нен 2476/11; вон-
стиннѣ Тр|о|цы жилище 1646/14-15 - тронци, вѣстиннѣ жилище бы|с|тъ
2476/11-12; ревности и дерзновенїа исполненъ 1646/16 - дерзновенна и
ревности испльнъ 2476/12-13; бѣговорцы вса, неживиѣ языкоболїа шблнчнлѣ
еси злочестивыхъ ересей, православїа защицаа 1646/17-19 - бѣговорцемъ
вѣистиноу вѣса езычка хѣлениа изшблнчнлѣ еси . неч|с|тыви|х| . ереси . по
правѣи вѣре боре се 2476/13-16; Тр|о|цы 1646/20 - Ѡ тронце 2476/16;
всеч|с|таа 1646/20 - прѣч|с|таа 2476/17; родила еси 1646/20-21 - порш|д|(н)ла
еси 2476/17-18; гавшася по намъ 1646/21 - гавшаго се по на|с| 2476/18;
содѣйствомъ 1646/22 - поспешенїемъ 2476/19; всесѣтагъ 1646/22 - прѣсѣтго
2476/20; шгѣстѣ 165а/1 - шгѣстешѣ 2476/22-23; пѣшомореходцимъ
165а/2 - пеши|м| глѣбиноу проходецимъ 2476/23-24; помъ г|с|дѣи, славнѣ
во прославися 165а/3 - поемъ 2476/25; црѣквѣ 165а/5 - црѣквы 2476/26;
моа крѣпость 165а/6 - ми крѣпш|с|(ть) 2476/27; иже 165а/8 - тако 248а/1;
земнаа 165а/9 - земляна 248а/2; шставнѣ 165а/9 - шстави 248а/2; по
стезамъ 165а/9 - по стаза|х| правѣ|д|ни|х| 248а/2-3; тако 165а/10 - и тако
248а/3; Оусерднѣ 165а/11 - оусрднѣ 248а/4; естъ ... родителей 165а/11 - еси
... рш|д|телъ 248а/5; земнаа 165а/13 - земляна 248а/7; смиреннѣмъ 165а/14
- смѣреннѣмъ 248а/7-8; високаа 165а/15 - висока 248а/8; изгнанъ былъ
еси 165а/16 - изгнанъ 248а/9; всеславнїи 165а/17 - в'сеславны 248а/11;
даде 165а/19 - дасть 248а/14; Бгородиче|н| 165а/20 - Рук. нема; Каа ... таже
165а/21 - Кто ... иже 248а/15; чины 165а/22 - чиновы 248а/17; сїаючи такъ
мѣти в'седржитела 165а/23 - такъ мѣти сїаючи в'седржитла 248а/18; Инѣ,
Ирмосъ 165а/24 - їрмш|с| 248а/19; Оутверждей нѣса 165а/24 - оутврѣжд|еи
248а/19; храмъ показася еси достойнѣмъ бж|с|твенъ 1656/2 - храмъ се
достоннѣмъ бѣ 248а/21; почн (!) 1656/3 - починѣ 248а/22; всеблженне 1656/4
- прѣбогате 248а/23; показася еси 1656/9 - показа се 2486/1; Показася
еси 1656/9 - показа се 2486/1; дѣтелнагъ же подписанїе 1656/10 - и
дѣтел'на швраза житие 2486/1; Бгородиченъ 1656/12 - Рук. нема; Херѣвї-
мовъ и серафїмовъ превшии показася еси 1656/13 - Херѣвїмъ и серафимъ
гавн се вышши 2486/4-5; во твоємъ чревѣ 1656/15 - въ оутровѣ ч|с|та
2486/6; Инѣ, Ирмосъ 1656/17 - їрмш|с| 2486/8; Веселитса ш тѣвѣ : 1656/18
- Веселїт се 2486/8; Оукрѣплемъ 1656/18 - Оукрѣплень 2486/8; такъ тканїе
паѣчинное 1656/19 - такоже платъ паѣчененъ 2486/10; низложивъ всакоѣ
помысловъ 1656/22 - низложъ вѣсакого помыслаа 2486/12-13; на хр|с|та
превозносащееса 1656/22-23; иже на хѣ прѣвѣзнашающе се 2486/13-14;
Юакъ 1656/24 - Юакоже 2486/14; оуклониса еси твердо, всакагъ плотскагъ
сладострастїа, такъ тѣетнагъ и навѣтнагъ 1656/24-166а/2²⁰ - Ѡврати такоже
спротивнааго. патъ|с|кое блженнїе кѣриле, тихое и протнвное 2486/15-17;
Бгородиченъ 166а/2 - Рук. нема; прѣдшчнствншиса 166а/3 - прѣшчнствншы
2486/18; блгодѣанїе 166а/4 - блгод|д|тел|с|твшмъ 2486/19; Катавасїа 166а/5
- Рук. нема реч; црѣковъ юже стажалъ еси ч|с|тноу твоєю 1666/7 - црѣковъ

²⁰ Листови 166, 167 и 168 у Римничком србљаку погрешно су означени као л. рѣз (=146), рѣз (=147) и рѣн (=148), а овде се уз примере наводи исправна нумерација.

свою. еже стежа ч|с|тною си 248б/22; Кондакъ Дѣанасіа 166а/8 - Кв|д|(акъ) 248б/23; По|д| кровей твои|х| 166а/8 - по|д| теченіемъ 248б/23; насадивъ 166а/9 - насажд|н|тъ 248б/24; изсѣклъ еси 166а/10 - Ѡсече 248б/25; сѣма 166а/10 - семена 248б/25; одежденіемъ 166а/10-11 - наводниіе|м| 248б/26; си 166а/14 - сию 249а/2; тыа 166а/17 - тѣ|х| 249а/5; похѣлившыа 166а/17 - похѣлившее 249а/6; Премѣдрости слова 166а/20 - прѣм|д|рстї 249а/8; показавый 166а/24 - показавши 249а/13; согрѣшеній 166б/1 - сьгрѣшеніе|м| 249а/14; даровати 166б/1 - намъ даровати 249а/15; любовію 166б/2 - съ любовію 249а/16; Глава Кїрілла 166б/3 - др҃г. сѣ|д|(ѣльнъ) 249а/17; Красотѣ 166б/3 - красте 249а/17; Ересей лести 166б/4 - Ересемъ лести 249а/18; православнѣю 166б/4 - православны|х| 249а/18-19; бѣоглнвѣ и бл҃гочестивѣ 166б/5 - бѣоглнѣ бл҃гоч|с|тивѣ 249а/20; въ Тр|о|цѣ славити 166б/6-7 - въ тронци сльвити се 249а/21-22; неслѣнное 166б/7-8 - несмѣшенно 249а/23; Римн. срб. нема - слава 249а/25; вл|д|чце бѣгородованнаа, еже содѣланное ѡ тебѣ 166б/10-11 - прѣнепорочна. съдѣаное въ тебе 249а/27; ибо нешвименнагѡ 166б/12 - непостижимаго бо 249а/28; кровей 166б/13 - крѣвы 249б/1; твоегѡ 166б/14 - своего 249б/2-3; дшамъ ншнмъ 166б/14-15 - дше наше 249б/3; Вознесенна та 166б/16 - Въз|д|выже наше 249б/4; црковъ 166б/16 - црквы 249б/4; слнце прв|д|ное 166б/16-17 - слнца правед|наго 249б/5; в' чинѣ 166б/17 - въ чинѣ 249б/5; в'зиваючи 166б/17 - възиваше 249б/6; радѣла и богдана 166б/20 - радѣль и богданъ 249б/8-9; близъ 166б/20 - близѣ 249б/9; шонмъ полкѡмъ 166б/22 - шон|х| пакѡвъ 249б/11; кто 167а/5 - тко 249б/19; Твоегѡ взора 167а/6 - ти възора 249б/20; языкъ 167а/7 - языкъ бо 249б/21; бж|с|твомъ 167а/10 - бж|с|твною 249б/25; мїръ 167а/11 - мира 249б/26; свѣтлостми 167а/12-13 - свѣтлостн 249б/28; Ты моа крѣпость г|с|ди 167а/14 - ты мї хѣ 249б/28; тебѣ 167а/15 - въ тебѣ 250а/1; съ высоты первѣе прише|д|шее 167а/15-16 - иже съвнше прише|д|шна прѣвѣе 250а/2; въ горницѣ 167а/16 - въ горьници 250а/3; насыщшее 167а/17 - насыщшыа 250а/4; показа тринадесѣтагѡ 167а/17-18 - показвшїи трѣв'женне третїаго на десете 250а/4-5; проповѣдающагѡ 167а/18 - проп|о|вѣдающа 250а/6; распаллемъ 167а/19 - сѣло распалаемъ 250а/7; тогобствѣа, и прежде еже совершитисѣ тебѣ пред|сѣдателю, в нїкен проповѣдѣши еднносѣчною 167а/20-21 - съпоспѣшествова. прѣждѣ тебе быти спрѣстол'ника въ никни проповѣдаше еднносѣчно 250а/9; цркве хр|с|ость пастыреначелника 167а/22 - хсѣ црквы пастироначелныка 250а/11; поставлетъ 167а/23 - полагаетъ 250а/12; Врѣченна имѣа црквнаа кормила Ѡ промышленїа бж|с|твеннагѡ 167а/24-167б/1 - Прїетова црквнїе шласти съмотрѣнїе . Ѡ бж|с|твнаго промышленїа 250а/12-13; еретїкѡвъ 167б/1 - еретич'каа вса 250а/14; вса языкоболїа 167б/2 - шетанїа езичнаа 250а/15; нѣкаа сѣкира просѣклъ еси, ис коренѣа также тернїе 167б/2-3 - сѣчивомъ посече ис корене трннне 250а/16; слова 167б/3 - словеси 250а/16; мѣдрѣ 167б/4 - прѣмѣдрн|н|о 250а/17; вѣрныхъ 167б/5 - вѣрнїмъ 250а/18; безневѣстнаа , ты пред|с|тателница 167б/5-6 - безневѣстна ты застѣпкнїе 250а/19; хр|с|тіанъ 167б/6 - хр|с|тіаномъ 250а/20; твоємѣ 167б/7 - своємѣ 250а/21; знающїа 167б/9 - знающы|х| 250а/23; Вознесенна 167б/10 - въз|д|вы|д| 250а/23; Побѣдивша 167б/11 - Побѣжд|а|аша 250а/23-24;

бж|с|твенныа тѧ цркви прѣд|сѣдателя оѣе поставилъ естъ 1676/13-14-
 бже|с|твѣнни ти црквы прѣвопрѣстолныка ѡѣе поставляктъ 250а/26-28; снѣ
 1676/15 - вѣнѣкъ 250а/28; оѣескѣю марковѣ добродѣтель, и прѣ|стола 1676/
 15-16 - ѡч|ство марково. и доворотелен прѣстолѣ 250б/1-2; оупаслѣ еси
 1676/18 - оупасенѣ бывѣ 250б/4-5; такоже 1676/18 - и такоже 250б/5; такъ
 167/20 - и тако 250б/7; и цвѣты, швилно напитаваа блг|д|ти 1676/20-21 -
 цвѣти богатно напитае блгодѣтїю 250б/8; Бгородиченѣ 1676/21 - Рук. нема;
 Из несѣцихъ 1676/22 - Иже ѡ небытиа 250б/9; содѣлавыи 1676/22 - сѣдѣвае
 250б/10; бгознаннїа 1676/24 - бгоразумїа 250б/12; добродѣтель твоа
 168а/1-2 - добродѣтел ти 250б/13; из' кївѣта 168а/1-2 - ис кокга 250б/13-14;
 сѣтїни твоєа 168а/2 - сѣценныє твоє 250б/14; в'храмѣ 168а/3 - Вѣ цркви
 250б/15; славы твоєа 168а/3 - славы 250б/15; гавнлѣ еси 168а/3 - гавн се
 250б/16; рѣконосимъ 168а/3-4 - на рѣкѣ носимъ 250б/16 - Ты г|с|ди мой 168а/6
 - Ты ми г|и 250б/18; сѣтый 168а/7 - сѣты 250б/19 вѣрою 168а/7 - иже вѣрою
 250б/20; воспѣвающыа 168а/7-8 - вѣспевающимъ 250б/20-21; твоєгѣ
 168а/15 - своего 250б/28; порождѣ|н|на 168а/17 - порождѣнаа 251а/2;
 твоєгѣ 168а/20 - своего 251а/5; в|д|це 168а/21 - бѣци 251/7; бѣце неизречен'ное
 вл|д|ки 168а/21-20 - бѣци . вл|д|кы неиз'речно 251а/7; Инѣ, Ирмосъ 168а/24
 - їрмѣ|с| 251а/8; Вскѣю ма ѡринѣлѣ еси Хр|ста 168а/24 - Вскѣю Ха 251а/8-9;
 азыка твоєгѣ, посрамилъ еси оубѣ Идолѣвѣ написаннѣ ересь 168б/1-2 - ти
 езыцѣ . посрамы писаннѣ|м| идолскѣю ересь 251а/10-11; заблѣжденныа наста-
 влѣа, и шбрацаа 168б/3-4 - заблѣждѣнїє шбрацае . и наставлае 251а/11-12;
 ереси всѣа 168б/5 - ереси 251а/13; изшвлчилъ еси 168/5 - изшвлчи 251а/13-
 14; различнѣю лѣсть изгонѣа 168б/6 - различнїє лѣсти изгонѣ 251а/14-15;
 показан'ми 168б/6 - гавлѣнными 251а/15; невоспротивословнѣ 168б/7-8 -
 непрѣкословно 251а/16; оучители мѣдрѣх' 168б/9 - очитѣлкѣмъ мѣдре
 251а/18-19; нелестнѣ сказѣетъ, и со ап|слы причте црковѣ хр|стова оѣе,
 из'авлающа непорочноє слово вѣры 168б/10-11 - нелажнѣ|м| правлѣнїємъ. съ
 ап|лы шбгати цркви хѣвы. ѡѣе сказѣюща слово вѣры непорочноє 251а/19-21;
 твоємѣ 168б/13 - своемѣ 251а/22; стѣжавши всѣч|стаа 168б/13-14 - имѣци
 прѣч|стаа 251а/21-22; срод|нагѣ промышленїа 168б/14 - сѣрѣдѣствїа помо|щ|и
 нашкѣ 251а/23; тѧ и єдино 168б/15 - тебѣ єдинѣ 251а/24; милостивнѣ
 168б/15-16 - мл|с|тивгѣ 251а/24; Инѣ, Ирмосъ: Ты г|с|ди мой 168б/17 - їрмѣ|с|
 тѣми г|и 251а/26; созерцаа и 168б/18 - ч|с|тѣ 251а/27; твоимъ 168б/20 -
 своимъ 251б/1; твоимъ 168б/20 - своимъ 251б/1; сѣбномѣ наводнѣющемѣ
 168б/21 - сѣбно, наводнѣюще 251б/3; оушнѣренїа 168б/23 - оушнѣтрѣнїа
 251б/5; раздѣленїє 168б/24 - злооученїє 251б/6; слѣнїє 169а/1 - примѣшанїє
 251б/7; из глѣбнны 169а/1 - из глѣбнны шснованїю 251б/7-8; непобѣдимое
 169а/3 - незыблѣмо 251б/9; оутверожденїє 169а/4 - оупованїє 251б/10; нѣшего
 сѣсенїа 169а/4 - нашемѣ сѣсенїю 251б/10-11; бгоневѣсто стѣжахомъ 169а/5
 - бѣце нмами 251б/11; Катавасїа 169а/5 - Рук. нема; превознесѣна 169а/6 -
 прѣввѣзнесѣннѣ 251б/12; дорѣносима 169а/7 - дароносима 251б/13; окаянный
 169а/7 - шкаанны 251б/13; бо воплощаема 169а/8 - вѣплѣщаема 251б/14;
 миромъ владычествѣюща 169а/9 - сѣмыренїю шбладающа 251б/15-16; црковѣ
 169а/11 - цркви 251б/17; ѡ вѣсовскїа кровѣ шчишнлѣ, ради мл|с|ти 169а/12
 - ѡ вѣсовскы|х| кровѣн шчистивши се мл|с|тивно 251б/18-19; истекшею

169а/13 - и|с|текше 251б/19-20; возрасль еси 169а/15 - възрасте 251б/22; твоегѡ ср|д|ца 169а/16 - ти ср|д|ца 251б/23; людей твоихъ 169а/17 - люди свои|х| 251б/25; Хорѡгвѣ 169а/19 - Хорѡгва 251б/26-27; твоегѡ разѡма 169а/22 - ти разѡма 252а/2; послѣдовалъ еси 169а/24 - послѣдова 252а/5; Инъ, Ирмосъ, Чисти ма спсе 169б/5 - ѳрмѡ|с| щестїи 252а/8; Чѡждагѡ сѣмене сѣятель гавивса аполїнарїи, земнагѡ словесе и оума 169б/6 - Тѡждемѡ сѣмени сѣятель гави се аполїнарїе. земномѡ словеси и оумѡ 252а/9-10; крѣпко 169б/6 - прѣпко 252а/11; Ѡ тебе всеблженне 169б/7 - о тебе прѣблженне 252а/11-12; Теченїи словесныхъ изліаннхъ 169б/9 - Вода|м| словесным| изліаном| 252а/13; оустень твоихъ такѡ 169б/9 - оустнѡ ти 252а/14; текѡцагѡ 169б/10 - текѡца 252а/14; сладчайшїа меда 169б/11 - сладчайшее мѣда 252а/15; вѣрнїи 169б/11-12 - вѣрны 252а/16; всакъ 169б/13 - всь 252а/17; в лѣпотѡ 169б/13 - по лепоте 252а/17; списанїемъ 169б/13 - писанїемъ 252а/17-18; вмѣщаа 169б/14 - вмѣщаю 252а/18; хотѡщымъ прозѡвати ереси провидѡ, Ѡвращаемымъ Ѡ тебе пророчески 169б/14-15 - хотеца быти прозѡвленна ерѣсемъ зре . Ѡвратилъ еси пророчески 252а/20; молѡвами твоими 169б/17 - млтвами ти 252а/21-22; полѡчимъ всеч|с|таа бж|с|твеннагѡ шїанїа 169б/18-19 - оулѡчимъ прѣч|с|таа бж|с|твенное снание . иже 252а/23; воплощеннагѡ 169б/20 - въплѡщаемаа 252а/24; Пожрѡ ти ѡ гласомъ 169б/21 - пожрѡ тї 252а/25; Клещами серафїмъ про|р|окѡ оуглѡ, цркви хр|с|товѣ твоими рѡками подаеши, сѣеннотанїиче, еже 169б/22-23 - Оуглемъ серафїмскимъ пр(о)рѡкѡ да|с|(ть) се. цркви еже хѡе. твоема рѡкама подаеши сѣеннотанїиче. иже 252а/28; Единопредѣльнымъ такѡ 170а/2 - Иакоже челюстїю 252б/1; иноплеменники непотребилъ еси, инороднымъ же вса инославныхъ оученїа низложилъ еси, и державѡ 170а/4 - иноплемѣнникъ не ѡстрашилъ се еси. съпротивнаа же всенно славныхъ оученїа Ѡврже. и оутвѣржденїе 252б/2-4; бгоизбранномѡ гавѣ пре|д|водителствовавѣ, шлчестїе 170а/6-7 - избранномѡ. гаве сы старѣишина. неч|с|тые 252б/6-7; хр|с|тоборнѡю дерзость бче низложилъ еси 170а/7-8 - хѡборнаго грьднїю ѡче низложъ 252б/8; I такѡ два 170а/10 - тако дѡаа 252б/10; нетѣсно вмѣсти 170а/12 - нестѡжи си 252б/12; Катавасїа 170а/12 - Рук. нема; Гласъ, в 170а/15 - гла|с|з 252б/14; Вышнихъ ища 170а/15 - Рук. нема; и изганїа по|д|алъ еси 170а/16 - изганїа подетъ 252б/15-16; отечества твоегѡ 170а/17 - Ѡч|с|тва си 252б/17 - и бговрѡченнагѡ 170а/18 - и бмъ вѣрѡченнаго 252б/17; терпѣль еси 170а/19 - трпе 252б/18; дѡшевнагѡ ради твоегѡ 170а/19 - дѡшевнаго ти ради 252б/18-19; Ѡ земныхъ 170а/21 - Ѡ земны 252б/10; цвѣте 170а/24 - цвѣтъ 252б/25; бгоуханныи 170б/1 - бгооуханнїи 252б/25, цр|с|тво земное 170б/3 - црсьтво 252б/27-28; твоими 170б/5 - своими 253а/2-3; немани 170б/16 - неманїе 253а/15-16; показавый 170б/6-7 - показавши 253а/4; Въ печи авраамстїи 173б/7 - Въ печи шгнннѣи аврамси 256а/11-12; персидстѣи, любовїю 173б/7-8 - перстѣи. желанїемъ 256а/12; бгословенъ еси в' храмѣ славы твоеа г|с|ди 173б/9-10 - бл|с|венъ еси гїи 256а/14; похвалаше 173б/12 - похвалѡе 256а/16; вопїаше 173б/14 - въпїе 256а/19; глалъ еси 173б/17 - глаше 256а/21; хвалнагѡ воспѣваа бга, и препрославленнагѡ 173б/17-18 - хвалнаа въспевае 256а/22; веселѡшисѡ 173б/20-21 - веселе се 256а/24-25; бгословенъ бгъ оцъ нашихъ 173б/21 -

бл|с|венъ въ 256а/25; Бгородичень 173б/22 - Рук. нема; Истиннѣю в|д|цѣ
 исповѣдающе тѣ, такъ аггль радѣйсѣ, вѣрою вопіемъ ти: едина во радость
 родила еси шрадованнаѣ, и пр|с|нѣ блгословеннаѣ 173б/23-174а/1 - Иже
 вышнѣго ошченно. бжїе селенїе ро|д|и се. тобою во даст се радостъ бѣе
 въпыюцимъ. бл|с|веннаѣ ты въ женахъ всенепорочнаѣ вл|д|чце 256а/25-
 256б/1; бжїа снизхожденїа огнь 174а/2 - бжїа 256б/1; Единочестное со-
 пр|с|толное оцѣ слово, единородна же сѣна 174а/3-4 - Единоч|с|тнаѣ и
 сѣпрѣстолѣна шцѣ слова. и единорш|д|наѣ шцѣ сѣна 256б/2-3; дхѣ 174а/5 -
 дховы 256б/5; и единносѣшна 174а/6 - единосѣшна 256б/6; сопр|с|носѣшна
 174а/6 - сѣпрносѣшнаѣ 256б/6; сѣенношвлє|н|на 174а/7 - сѣт|енношвлєнне
 256б/7-8; во|з|вѣщающа 174а/8 - възвещаяща (!) 256б/8-9; земли 174а/9 -
 землє 256б/10; нечестїа зрѣ родителѣ изганїа на тѣ въздвизаетъ землї
 174а/9 - землє 256б/10; нечестїа зрѣ родителѣ изганїа на тѣ въздвизаетъ
 174а/9-10 - неч|с|тыви же изганїа на тѣ въздвизаютъ 256б/10-11; таже
 174а/11 - иже 256б/12; блгочестїи 174а/12 - блгоч|с|ты 256б/13; вѣнцы ...
 свѣтлїи 174а/12 - вѣнцы ... свѣтлїи 256б/14; адамантъ 174а/13 - камѣнъ
 мношчѣннъ 256б/14-15; вїюшымъ 174а/13 - подаюшымъ 256б/15; привла-
 чалъ еси 174а/14 - привлечаше 256б/16; Страннѣ догматы, чѣждїа же
 цркве хр|с|товы изналъ еси: Тр|о|цѣ блгословивъ. шпостас'ми, вж|с|твомъ же
 единнцѣ, юже пѣлъ еси блг|с|венъ бгѣ оцѣ ншнхъ. Бгородичень 174а/15-18 -
 Рук. нема; гавласѣ еси, еюже мїрѣ бгѣ вѣсѣдова просвѣщѣл вѣрою зовѣщїа
 : бл|с|венъ бгѣ оцѣ нашнхъ 174а/20-22 - гави се . ееже ради бѣ мїровн прїблнжн
 се . и просвещѣе вѣрою зовѣщнхъ . бл|с|венъ бѣ шцѣ 256б/18-21; Инѣ, Ирмосѣ.
 В пещн авраамстїи отроцы 174а/23 - їрмш|с|їнѣ Въ пещь огнь 256б/21; вшєдъ
 174а/24 - зашдъ 256б/23; моїсєѣ 174б/1 - моїсїи 256б/24; ошвнвющїи
 писменемъ 174б/1-2 - шемлюща писателннн 256б/24; разгнѣлъ еси 174б/2
 - напсалъ еси 256б/25; гадан'ми 174б/4 - гаданннн 256б/27; мл|д|нцемъ
 176б/4 - млдн'це 256б/27; даннагѣ покрывалѣ покровенїа 174б/5 - дамѣнн
 покривалѣ шкрѣвѣнїе 256б/28; шипки 174б/6 - шипакъ 257а/1; образы
 гавственнѣшє 174б/7 - швразъ гавствєнє 257а/2-3; Въ неслнтномъ соедн-
 ненїи вж|с|твенномъ , и несѣкомомъ 174б/8-9 - Несмѣннмъ сѣедненїемъ
 вж|с|твнїмъ. и нешрѣсеченїемъ 257а/3-4; раздѣленїи трн ошв блгословствѣшї
 шпостасы 174б/9-10 - раздѣлєннн шво трѣннн блгословѣє сошчѣства
 257а/5-6; нешрѣмѣннѣ же въ сѣществѣ єдиношмъ и вж|с|твѣ 174б/10-11 -
 нешрѣмѣнна же сѣществш|м| єдинемъ и вж|с|твомъ 257а/7-8; Вышнѣгѣ шсѣен-
 ное вж|с|твенное селенїе радѣйсѣ, тобою во дамєсѣ радость , вл|д|це зовѣщнмъ
 блг|с|веннаѣ ты въ женахъ еси всенепорочнаѣ вл|д|чце 174б/11-13 - Истиннѣю
 бѣцѣ исповѣдающете . тако аггль радѣошї се вѣрою въпнемъ ты . едина во
 радостъ рш|д|ла еси шрадованнаѣ пѣрсно и бл|с|веннаѣ 257а/8-12; ороснвшѣгѣ,
 отроки блгословнвшнѣ 174б/14 - шрошающагѣ дѣтн блгословнвшєє 257а/13-14;
 нешлѣннѣ 174б/15 - нѣшлѣннѣю 257а/14; всєлшѣгѣ 174б/15 - вѣселшѣ се
 257а/14-15; поюще: блг|с|венъ бгѣ оцѣ нашнхъ 174б/16 - хвалѣще бл|с|венъ
 257а/16; блгочестїа рачнтєлн отроцы взывающе : блг|с|вите всѣ дѣла г|с|днѣ
 г|с|дѣ 174б/20-21 - иже блгоч|с|тїа Рачнтѣлнє штроцы бл|с|вите 257а/21; вємъ
 кр|с|тѣ, хр|с|тѣ послѣдовавъ 174б/22 - кр|с|тѣ вѣзмъ послѣдова хѣ 257а/22-23;
 претєрпѣлъ еси 174б/24-175а/1 - блгодаре прѣтрьпѣлъ еси 257а/24-25;
 вопїа : блгословнте всѣ дѣла г|с|днѣ г|с|дѣ 175а/1 - и вѣпне блго|с|внте

257a/25; цр|скій 175a/3 - цр|скы 257a/26; цркви цвѣтетъ 175a/3 - цвѣтитъ
 цркви 257a/26; истинный 175a/3 - истинны 257a/27; бл|свите вса дѣла
 г|с|днѣ г|с|да 175a/5-6 - бл|свите 257a/25; со Ѹзы 175a/7 - съ оузъ 257a/2;
 вопїалъ еси : бѣгословите вса дѣла г|с|днѣ г|с|да 175a/9-10 - вопїашѣ бл|свите
 2576/5; Ненстовства 175a/11 - Ненстовство 2576/5; бж|с|твенный 175a/12
 - бж|с|вны 2586/7; блг|свите вса дѣла г|с|днѣ г|с|да 175a/14 - бл|свитѣ
 2576/9; Седмерицею пещь 175a/15 - семь се|д|ми 2576/10; Сѣтителей
 175a/16 - Сѣткъмь 2576/10; благославное 175a/16 - прѣславно 2576/11; свѣта
 175a/17 - свѣтѸ 2576/12; и цркви оутверженіе 175a/17 - цркви 2576/12;
 трѸвозлатам 175a/18 - трѸвозлата 2576/13-14; монашескагѡ и извѣстный
 175a/18-19 - икончаго извѣстны 2576/14; Іерей 175a/20 - сѣлю 2576/16;
 привода 175a/20-21 - приводѣ хѣи 2576/17; Безсмертіа 175a/22 - Бесъ-
 мертыю 2576/18; Безсмертіа 175a/22 - Бесъмертыю 2576/18; дѣлательныа
 175a/23 - дѣлательныа 2576/19; словомъ 175a/23 - словомъ правымъ
 2576/20; превозшелъ еси 175a/23 - прѣвъзыдѣ 2576/20; искѸсныа 175a/23
 - искѸсны|х| 2576/20; извѣстіемъ 175a/24 - и извѣстіемъ 2576/21;
 призащною 1756/1 - непрѣложною 2576/23; стажалъ еси 1756/2 - стѣжа
 2576/24; тайнебесниче бѣгопрятне 1756/4 - таиннеб|с|ны приетъне 2576/26-
 27; сѣтителство 1756/5 - сѣлъства 2576/27; доблими страданми твоими
 1756/5 - доблы|м| стра|д|аньемъ твоимъ 2576/27-28; изгнаній частыми
 1756/6 - изгнани и ч|с|тными 258a/1; за тр|о|цѸ 1756/6-7 - по троици
 258a/1-2; юже 1756/7 - еюже 258a/2; вопїалъ еси 1756/7 - вопїаше
 258a/2-3; во вса вѣки 1756/8-9 - въ вѣкы 258a/4; Плотію рождшю единнагѡ
 ѿ тр|о|цы 1756/10 - Иже по плъти рож|д|ши единого ѿ троице 258a/5; цѣлѸ
 1756/11 - двою 258a/7; воспои|м| 1756/11 - поемъ 258a/8; херѸвимовъ, и
 серафимовъ ч|с|тнѣишю 1756/12 - херѸви|м|. и серафимъ ч|с|тнѣишѸ 258a/8-
 9; отроцы блг|свите , сѣценници воспойте людѣе провозносите во вса вѣки
 1756/13-14 - дѣти бл|свите 258a/10; РѸцѣ распротеръ Данїлъ 1756/15 -
 рѸце распрот|р|ъ 258a/10; морскаа 1756/17 - мѡрска 258a/11; пр|с|нѡтѣ-
 кѸшыа 1756/17 - текѸщеа 258a/13; рѣки из чрева 1756/18 - води ѿ чрѣва
 258a/14; во песка 1756/19 - паче песка 258/16; цркви показавса, два 1756/21
 - цркви гавил се еси въ шбою 258a/18; истолковалъ еси 1756/22 - напїсалъ
 еси 258a/19; завѣты 1756/22 - завѣтѸ 258a/20; гакѡ во агкѸрѸ, и оѣское
 1756/23 - гакѡ основаніе дѡвно 258a/20; имѸци 1756/23 - имѣа 258a/21;
 бѣгословите вса дѣла г|с|днѣ г|с|да 1756/28- бл|свитѣ 258a/22; соединенію
 176a/2 - сѣдиненіе 258a/24-25; нера|з|дѣльномѸ несліанномѸ, покоемѡждо
 мановенію равнѣ оуклонилъ еси, вопїа : блг|свите вса дѣла г|с|днѣ г|с|да
 176a/2-4 - неразделно и несамѸтно въ шбою прѣклонилъ еси вопїе бл|свитѣ
 258a/27; сын 176a/6 - сы 258a/28; прежде 176a/7 - прѣвее 2586/2; за
 бѣгѡтровіе - за милосрдіе 2586/2; восхотѣвъ спасти 176a/8 - волкъю сп|с|ти
 2836/3; поющыа : блг|свите вса дѣла г|с|днѣ г|с|да 176a/8-9 - бл|свите вса
 2586/3; Катавасїа 176a/10 - Рук. нема; НестерпимомѸ огню соединившеса
 бѣгочестїа 176a/11 - Непостоаны|м| огнемъ сѡвкѸплше |с|(е) иже блгоч|с|тїа
 2586/4-5; юношы 176a/12 - юноше 2586/5; бж|с|твеннѡю пѣснѣ поухѸ:
 бѣгословите вса дѣла г|с|днѣ г|с|да и провозносите во вса вѣки 176a/12-14 -
 бже|с|твеннѡю поухѸ бл|свите 2586/6-7; Камень нерѸкосѣчныи ѿ несѣкомыа

горы тебе дво 176а/16-17 - Камень нерѣкосеченіе гори из несекомие те дво
 258б/8-9; совокѣпивый, растоацаа естества 176а/17-18 - савакѣпи
 разсѣтоеши се кстѣствѣ 258б/10; бѣе 176а/19 - бѣѣ 258б/11; Красна оубо
 црковъ 176а/20 - Красна оубо црквы 258б/12; севстїи 176а/20-21 - сръвци
 258б/14; бѣодоуоновеннаа твоа чада 176а/24 - бѣодѣхновѣнна ти чада
 258б/17-18; бѣговонныхъ мошеи твоихъ 176б/2-3 - бѣговонїа мошеи 258б/20-
 21; твоє|м| 176б/7 - своємъ 258б/26; еже 176б/8 - нх же 258б/26; твоихъ
 176б/8 - свои|х| 258б/27; водрѣзилъ еси 176б/11 - вѣдрѣзивъ 259а/2;
 краснѣю 176б/11 - краснѣ 259а/3; бѣолюбиваа 176б/12 - бѣолюбываа 259а/3-
 4; честнѣю 176б/13 - чсѣтнѣ 259а/4; гсѣда, двѣ оубѣлаютъ 176б/14 - гѣа и
 прѣвѣзносеце въ все вѣкы 259а/6; Оужасеса о семъ нѣо 176б/15 - ѣдиви се
 259а/7; житїе 176б/16 - житїемъ 259а/7; излїаа же 176б/16 - излїа же
 се 259а/8; всѣмъ вѣщанїе 176б/17 - вѣщанїе 259а/8; таже 176б/17 - всемъ
 вѣщанїе 176б/17 - вѣщанїе 259а/8; таже 176б/17 - всемъ нх же 259а/9;
 вдоуоновенїе истинно 176б/19 - дѣхновѣнїе въистиннѣ 259а/11; ходатай заб-
 венїа 176б/20 - хо|д|танства забвѣнїю 259а/12-13; гаснѣйше ннѣ всїемъ
 176б/21-22 - издалече ннїа сїае 259а/14-15; всїанїе заревидное гавлешїи,
 таку зерцаломъ 176б/22-23 - сїанїи свѣтovyднїи. гавль се тако зрцало
 259а/15-16; испѣцаа снечнѣ: и тебѣ вставленїа 176б/23-24 - испѣцаешїи
 такоже снече и ты оуставы 259а/17-18; аще велико и превосходнѣ паче
 достонства просимое 176б/24-177а/1 - аще велико и мало паче достоанна
 приноси мое 259а/19-20; даровати црїю 177а/3 - дарѣи 259а/22; православиѣи
 же вѣрѣ 177а/3-4 - славною же вѣрою 259а/22; миръ 177а/5 - сѣмирение
 259а/24; слово бѣїе, кромѣ хотѣнїи плоти 177а/8 - слова бѣїа. без хотенна
 плтскаа 259а/25-27; кромѣ глѣнїа же 177а/8-9 - кромѣ же глѣнїа
 259а/27-28; в|д|цѣ 177а/10 - бѣе 259б/1; оубо недѣгумъ 177а/12 - оубо
 259б/3; на хрсѣтовъ вземающееса разѣмъ 177а/13 - нже на хѣа вѣзвышаемо
 259б/4; бѣоматерь 177а/14 - бѣїе мѣре 259б/5; всакое крѣпцѣ 177а/14 -
 всакѣ дръжавѣ 259б/5; безвожное 177а/15 - безвожнааго 259б/6-7; сыновъ
 177а/15 - снѣвнѣю 259б/7; естество 177а/16 - ксѣтствомъ 259б/8;
 просвѣщенїемъ 177а/17 - просвѣщенїа 259б/9; воплощеннаа 177а/18 -
 вѣплщеннаа 259б/11; бѣословнѣ еси 177а/18-19 - бѣословивѣ 259б/11;
 гавивса же 177а/19- гави же се 259б/12; пѣвцы прснѣ паматнѣ 177а/21-
 пѣвце прѣславнѣ 259б/14; оче ма|с|тївнѣ 177а/22 - ма|с|тївно 259б/15; црїю
 177а/22 - црѣвы 259б/15 - твоими 177а/23 - своими 259б/17; твою 177а/24
 - и нже твою 259б/18; величающыа 177а/24 - величающы 259б/18-19;
 Непоствѣюще 177б/1 - обѣныщавшее 259б/19; добродѣтелеи 177б/1 -
 добр|д|телїи 259б/20; всечсѣтаа 177б/1-2 - прѣчсѣта 259б/20; из' неподове
 рождааа, волею вса 177б/2-3 - таже ѿ неподове рождыши се. нже вса
 259б/21-22; манїемъ 177б/4 - мановѣнїемъ 259б/23; писанїи 177б/5 -
 писаны 259б/25; вѣрнїи 177б/5-6 - вѣрны 256б/25; всакъ мѣжескїи полъ
 ложесна разверзаа сѣтъ бѣѣ 177б/6-7 - всакое младо нже ложесна разверзаеъ
 сѣто бѣвы 259б/26-27; первожденное слово 177б/7 - прѣворождѣнаа слова
 259б/27-28; безначелна 177б/8 - безначелнаа 259б/28; снѣа прѣвородѣцаа
 мѣрїю ненскѣсомѣжнѣ 177б/809 - снѣа рождѣнаа. мѣрїю ненскѣсною 259б/28-
 260а/1; Дѣомъ во сѣтилици 177б/10 - Дѣх|мъ| 260а/2; трѣблѣженнїи 177б/11

- трѣбѣженны 260а/3-4; дѣшы 1776/12 - дѣше 260а/4; дръгин Слава 1776/14 - дръг| 260а/8; града александрин 1776/16 - града алѣксандрые 260а/10; тр|о|цѣ 1776/17 - тронци 260а/11; И ннѣ, Бгородичень 1776/18 - Бб(городичень) 260а/11; Со дерзновеніемъ 1776/19 - Иже съ дръзновѣніемъ 260а/12; наѣчаеш 1776/20 - наѣчилъ се 260а/14; всебѣженне 1776/20-21 - прѣбѣженне 260а/14-15; потреблаа 1776/21 - потрѣбылъ еси 260а/15-16; На хвалитѣхъ 1776/22 - на хвалю 260а/16; стѣхиры самогласны 1776/22 - ст|х|ры 260а/17; цѣрке 1776/23 - цѣрквн 260а/18; рождіе 1776/24-178а/1 - рожденные 260а/20; Ѡ ннх же источаетса 178а/2 - Ѡ ны же истачаетъ 260а/22; дѣшы 178а/3 - дѣше 260а/24; дважды 178а/4 - Рук. нема; Возведѣ 178а/5 - Възведо 260а/24; стѣтнаа 178а/6 - сѣтные 260а/26; пренебрегль еси 178а/6 - небрѣгль 260а/26; твое 178а/7 - свое 260а/27; твою 178а/8 - свою 260а/28; цѣковъ 178а/9 - цѣквы 260б/2; бѣлюбиваа твоа чада 178а/11 - бѣлюбыва ти чада 260б/4; твое стадо 178а/12 - ти стадо 260б/5-6; и хвалащеса вопіютъ 178а/12 - хвалеще се въпиютъ и 260б/6; истинны 178а/15 - истине 260б/8; многострадалный Афанасій 178а/15 - многострадалны афанасіе 260б/9; свѣтлій 178а/16 - свѣтлы 260б/10; созываютъ 178а/17 - съзываетъ 260б/11-12; свѣтавѣрній вси 178а/17-18 - свѣтло въси вѣрнии 260б/12; пастыри 178а/19 - пастырые 260б/14; грѣховъ 178а/21 - грѣхомъ 260б/17; Невѣстникъ свѣтоносень и чистъ дѣво бывши бѣгъ, воспѣваемъ та любовію и бѣжимъ: такъ да стѣла маѣма мѣтвами спсеш 178а/23 - 179а/1 - Рук. нема; великое 178б/2 - велико 260б/23; на Лѣтѣргн: Бѣженна Ѡ канона Маѣма пѣснь, Г. и стѣтелей пѣснь, З л. Прокіменъ, гласъ, Ѡ. Восхвалатса прп|д|внн во славѣ, и возрадѣютса на ложахъ своихъ. стѣхъ : Воспойте г|с|ви пѣснь новѣ, хваленіе егѡ въ цѣрквн прп|д|вннхъ. Ап|с|лъ къ евреемъ, зачало тѣд. Аллелѣа, Гласъ, в: Сщеницы твои шлекѣтса въ правдѣ, и преподобный твои возрадѣютса. еѡ|г|ліе, Ѡ матѣеа: зачало, дѣ. Причатень. Радѣйтеса праведнн ш г|с|дѣ 178б/2-14 - Рук. нема.

ЖИТИЕ

Римн. срб. нема - Рук. прѡлогъ стѣмъ въ прѡлогѣ. и маѣмъ зде 253а/8-9; Въ тойже 170б/10 - Въ тѣждѣ 253а/9; Памяте 170б/11 - Рук. нема; во стѣхъ 170б/11 - вѣты 253а/9; маѣма Архіеп|с|кпа 170б/11-12 - аріеп|с|кпа. маѣма 253а/10; Новѣю 170б/14 - новѣ 253б/13; бѣженный и дивный 170б/15 - бѣженны и дивны 253а/14; храбростію 170б/18 - храбрьрствію 253а/18; ш храбрости и разѣмѣ егѡ до самаго амыры 170б/20 - ш храбрьрствѣ егѡ и ш разѣме до самаго амырѣ 253а/21; иже 170б/21 - шнѣ же 253а/21; гергѣромъ 170б/22 - гѣргѣмъ 253а/22; Поснаетъ оубѡ 170б/22 - поснаетъ 253а/23; к' немъ 170б/23 - емъ 253а/24; мари царицы 170б/24 - марѣ цѣце 253а/24; своеа 171а/3 - свое 253а/28; на кон'скомъ ристанн 171а/5 - на кѡн'ско|м| ристанн 253б/2-3; агарани 171а/6 - агарѣне 253б/4; таковыа храбрецы 171а/8 - таковне хръбрьрце 253б/7; шкаанны 171а/12 - шкаанны 253б/11-12; оцѣ нхъ 171а/14 - шцѣ 253б/14; оцѣ же 171а/14 -

Ѡцъ 2536/15; неѠтѠшимагѠ 171a/15 - неѠтешимаа 2536/16; многаа
 171a/16 - мнѠга 2536/17; послѠ|ж|де же 171a/16 - послѠжде 2536/18; многое
 171a/17 - мнѠгѠ 2536/19; и сѠдѠ на землю 171a/18 - сѠдѠ на земли 2536/20;
 въ таковой 171a/20 - въ таковѠи 2536/22; помалѠмъ 171a/20 - помалѠ
 2536/22-23; юнѠйшій же 171a/21 - и юненши 2536/24; владѠвшѠ 171/23
 - цр|с|твѠвавшѠ 2536/26; та дѠша. По сѠмъ оубѠ 171a/24 - тѠ дѠша и по сѠмъ
 171a/24; и власы 1716/1 - власи 254a/1; деспотства санъ 1716/2 - дѠспо-
 тство санъ 254a /2; на агарани 1716/2-3 - на агарѠне 254a/3; оубреждаѠ
 1716/6 - оубреждае 254a/7; Белградъ 1716/8 - белѠградъ 254a/9; во
 фрѠнѠлѠ 1716/8 - въ фрѠнѠне 254a/9; в' сопрѠжницѠ 1716/9 - сѠпрѠжницѠ
 254a/10-11; арванитскагѠ 1716/10 - арванитѠкааго 254a/11-12; оубитсѠ
 1716/13 - оубити 254a/15; тако и самой 1716/17 - и тако самой 254a/20;
 красотѠ 1716/18 - красотѠе 254a/21; Ѡ себе Ѡрази 1716/21 - и Ѡразивъ Ѡ
 себѠ 254a/25; По сѠмъ 1716/21-22 - и по сѠмъ 254a/25; оубгорскѠи краль
 1716/22 - ѠгрскѠи краль 254a/26; кесарю 1716/23 - къ кесарѠ 254a/27-28;
 краль же 172a/2 - кральмъ же 2546/4; нѠхъ прѠемъ 172a/3 - прѠемѠлѠмъ
 бывше 2546/4; храбрѠствовавше 172a/4 - храбровавъ 2546/6; даеѠ 172a/5-6
 - вѠдаеѠ 2546/8; сѠбилѠ 172a/7 - сѠмѠбѠлѠ 2546/10; онъ чиста 172a/9
 - онъ же ч|с|таа 2546/13; со|з|данный 172a/11-12 - сѠзданны 2546/16; Ѡбилла
 172a/12 - сѠбѠла 2546/16; ко иже Ѡ нѠхъ 172a/13 - Ѡ нѠхъ къ иже 2546/17;
 вси властели 172a/15 - властѠле 2546/19-20; мнѠгѠ 172a/15 - мнѠго
 2546/20; мѠжеска пола 172a/18 - мѠж|с|кѠи полѠ 2546/24; сервскомѠ народѠ
 172a/19 - родѠ срѠвскомѠ 2546/25; иноплеменныхъ 172a/22-23 - иноплѠ-
 меныкѠ 255a/1-2; и отечество 172a/23 - и въ Ѡч|с|тво 255a/2; прп|д|внѠый
 172a/25 - прподшвни 255a/3-4; поко 1726/4 - покои 255a/8; дакѠи 1726/6 -
 дакѠе 255a/11; близъ 1726/7 - близѠ 255a/12; блженнѠый 1726/8 - блжени
 255a/13; во|з|вратити сотвори коемѠждо 1726/11 - възвратише сѠ къждо
 255a/17-18; славащѠмъ 1726/12 - славеца 255a/18; шѠа ... воеводы 1726/13
 - шѠа ... воеводѠ 255a/19; возведше 1726/14 - възвѠдѠше 255a/21; хѠротони-
 саша 1726/14 - хѠротонисаше 255a/21; мл|с|тивѠмъ 1726/16 - млѠс|тѠва
 255a/23-24; По немъ же 1726/17 - и по немъ 255a/24; злонравнѠый 1726/17 -
 злонравны 255a/25; сѠтѠый 1726/18 - сѠтѠи же 255a/26; егѠ 1726/18 - егово
 255a/26; оубищраеѠ 1726/20 - ѠхищраеѠ 255a/28; сѠтѠый 1726/20 - сѠтѠи
 2556/1; нѠкѠа Ѡ вла|с|тел' глатѠ 1726/21 - глатѠ нѠконѠхъ Ѡ властѠль
 2556/1-2; мирнаа 1726/22 - мирна 2556/3; СѠтѠый 1726/23 - сѠтѠи 2556/4;
 всѠ свѠмъ 1726/23 - все|хъ| свѠи|хъ| 2556/5; олтѠ 1726/24 - олтѠ 2556/5;
 оубстраеѠ 173a/2 - оубстраеѠ 2556/8; шнѠый 173a/4 - шнѠ 2556/11;
 мнѠс|тѠрь прѠити 173a/5 - монастирь 2556/12; видѠнѠемъ добро 173a/6-7 -
 добро видѠнѠемъ 2556/14; ІѠнна нѠкоегѠ воеводы 173a/8 - ѠѠ некое воеводѠ
 2556/15-16; инѠкѠвѠ 173a/10 - инѠкѠ 2556/18; поживѠ 173a/11 - поживѠ
 2556/19; ПовѠствѠютъ 173a/14 - повѠствѠеѠ 2556/23; прѠ|д|столицѠи
 173a/14 - прѠдѠстѠеи 2556/23; дѠши 173a/15 - дѠше 2556/24; патрѠарховѠ
 173a/16 - патрѠарха 2556/25; син 173a/19 - сы 2556/28; знаменѠхъ, и
 сонныхъ ѠкровенѠхъ 173a/20-21 - знаменѠнѠхъ. и въ санѠхъ ѠкрѠвенѠа
 256a/2; исполнѠющее, и оубдивлѠющее 173a/28 - исполнѠе и оубдивлѠе 256a/6-7;
 недѠжныа 1736/1 - недѠжны|хъ| 256a/8; прѠтекающѠмъ 1736/2 - прѠте-

каюцы|х| 256а/8-9; совершается же 1736/2 - съвршает же се 256а/9; ѿ
хр|с|тѣ Гісѣ, г|с|дѣ нашемъ, емѸ же слава всегда, ннѣ и пр|с|нѡ, и во вѣки
вѣкѡвѣ, ами|н| 1736/4-5 - Рук. нема.

Према Мисалу Мирковича, Мисалъ востановленъ въ царств. Мисалъ
Мисала за сентябрь из 1702. Мисалъ востановленъ, также какъ Мисалъ
Мисала.

Мисалъ за сентябрь из 1702. Мисалъ востановленъ, также какъ Мисалъ
Мисала.

ПРОБѢ СЛОБАХЪ МИННЪ ЗА СЕПТЕМБАРЪ
СЕРМОНАХА ПАХОМНА НА 1702 ГОДИНѢ

Мисалъ востановленъ, также какъ Мисалъ Мисала.

Мисалъ востановленъ, также какъ Мисалъ Мисала.

Мисалъ востановленъ, также какъ Мисалъ Мисала.

Мисалъ востановленъ, также какъ Мисалъ Мисала.

Мисалъ востановленъ, также какъ Мисалъ Мисала.

Мисалъ востановленъ, также какъ Мисалъ Мисала.

Мисалъ востановленъ, также какъ Мисалъ Мисала.

Мисалъ востановленъ, также какъ Мисалъ Мисала.

Мисалъ востановленъ, также какъ Мисалъ Мисала.

Душица Грбић

ПРОБЛЕМ СЛОВА Х У МИНЕЈУ ЗА СЕПТЕМБАР ЈЕРОМОНАХА ПАХОМИЈА ИЗ 1702. ГОДИНЕ

У збирци рукописних књига Библиотеке Матице српске налази се *Минеј за септембар*, са сигнатуром РР IV 22, који је према сачуваном запису на крају књиге (л. 166б) преписао јеромонах Пахомије, Месићанин, у манастиру Ремета, 1702. године.¹

Из *Описа рукописних и богослужбених књига Горње и Доње цркве у Сремским Карловцима* Лазара Мирковића види се да постоје још три рукописа овог јеромонаха, такође писана у Ремети: *Минеј за децембар из 1705 (или 1707?)*,² *Минеј за мај из 1707.*³ и *Служба покрове пресвете Богородице из 1705 (или 1707?)* године.⁴ Ови рукописи чувају се данас у Музеју Српске православне цркве у Београду.⁵

Записи у наведеним карловачким *Минејима* казују о писару само да је он јеромонах Пахомије, док запис на крају *Службе покрове пресвете Богородице*, као и запис у *Матичином Минеју за септембар из 1702*, сведочи још и да је он Месићанин. Реч *месић* која у запису ове *Службе* стоји иза речи *пахоміе єромонах*, различито су пренели Љуба Стојановић и Лазар Мирковић, а схватили су је погрешно, као презиме јеромонаха Пахомија. Тако у запису поменутог рукописа који доноси Љуба Стојановић уместо речи *месић* стоји *ѿвксић*,⁶ а у складу са тим, писар је у

¹ Каталожки опис *Минеја за септембар из 1702*, у којем је дат и запис јеромонаха Пахомија, в. у овом *Каталогу* (бр. 39).

² Лазар Мирковић, *Опис рукописних и богослужбених књига Горње и Доње цркве у Сремским Карловцима*, Богословље, год. X, св. 4, Београд 1935, 331-332 (бр. 12).

³ *Исто*, 325-326 (бр. 7) - *Минеј за мај јеромонаха Пахомија из 1707*. увезан је са једним *Минејем за април из 1595. године*.

⁴ *Исто*, 329 (бр. 10) - *Служба покрове пресвете Богородице јеромонаха Пахомија из 1705 (1707?)* увезана је уз *Минеј за октобар 16. века* другог писара.

⁵ Карловачке рукописе јеромонаха Пахомија евидентирао је Владимир Мошин у Инвентару рукописних и старих штампаних књига Музеја Српске православне цркве у Београду / Владимир Мошин, *Извјештај о научном путовању у Сријемску Митровицу - Београд - Пећ - Дечане - Цавтат - Дубровник 1953*, Љетопис Југославенске академије, књ. 60, Загреб 1955, 221-222 (бр. 76, 81, 84)/.

⁶ Љуб. Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, СКА, Зборник за историју, језик и књижевност српскога народа, Прво одељење, Споменици на српском језику, књ. II, Београд 1903, 13 (бр. 2150).

регистру Стојановићевих *Записа* дат као *Јоксић Пахомије*.⁷ Лазар Мирковић ту реч преноси као *Јелесић*,⁸ а писара идентификује као јеромонаха *Пахомија Јелесића*.⁹

Према Лазару Мирковићу, Иванка Веселинов је писара *Матичиног Минеја за септембар из 1702.* идентификовала, такође, као *Пахомија Јелесића*.¹⁰

Трагајући за истином - да ли је у питању *Пахомије Јоксић* или *Јелесић*, прибавила сам микрофилм карловачког рукописа и уверила сам се да у запису јеромонаха Пахомија стоји *месић*, а не *јоксић*, нити *јелесић*.¹¹ Запис је писан мешовитим писмом (полуустав, брзопис), а дилему у читању ове речи ствара веће брзописно *м* повезано са *е*.

Рукописи јеромонаха Пахомија до сада нису детаљније испитивани. Радећи на опису *Минеја за септембар из 1702.* за овај *Каталог* (бр. 39), утврдила сам да је он писан полууставним писмом, ресавским ненормализованим правописом и српскословенским језиком. Књижевна језичка норма нарушена је у неким случајевима присуством општешто-кавских народних црта, а више пута јављају се и облици који су са ужег подручја и дијалекатског су карактера. Нажалост, има и грешака које сведоче о писаревом незнању језика. Занимљив проблем у овом *Минеју* представља слово *х* које више пута изостаје, или се, пак, чешће јавља тамо где му по етимологији није место. Резултати испитивања за ове појаве биће предмет даљег излагања.

На почетку речи слово *х* изостаје само једанпут, и то у лексеми несловенског порекла: *алѣ'дѣнскыи* 37а/21.¹² У два случаја иницијално *х* је дигнуто над ред, па се чини да је оно најпре испуштено, а потом накнадно додато (*х*лѣвь 43а/10, *х*алѣнскаа 56б/21).

У средини речи *х* никада не изостаје, али се, етимолошки гледано, понекад неадекватно јавља. Тако, на пример, у међувокалском положају *х* се неоправдано среће у лексеми *моѣсеѡм* 114а/2, а између самогласника и сугласника оно је неадекватно стављено у случајевима *оахривь*

⁷ *Исто*, књ. III, Београд 1905, 355.

⁸ Л. Мирковић, *Исто*, 329 (бр. 10).

⁹ *Исто*, 325 (бр. 7), 331 (бр. 12).

¹⁰ Иванка Веселинов, *Српске ћирилске рукописне књиге XVIII века у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1979, IV, Нови Сад 1981, 39 (бр. 2).

¹¹ Микрофилм рукописа *Минеја за октобар из 16. века*, на чијем почетку је увезано 9 листова са *Службом покроба пресвете Богородице јеромонаха Пахомија из 1705 (1707?)*, сигн. МСПЦ 81, чува се у Народној библиотеци Србије у Београду, а до њега сам дошла посредством колегинице Љупке Васиљев, којој се и овом приликом на томе захваљујем.

¹² Примери се доносе према оригиналној фолијацији листова, а у њиховом навођењу даје се број листа, страница *а* или *б* и број реда на страници.

556/14, ѿме|х|таюци|х| 606/22. Појава х уместо м потврђује се у речи кѣ|х|вале|х| (прво х) 1226/20.

Наставци речи у *Минеју за септембар из 1702.* јеромонаха Пахомија више пута долазе без х, док у доста случајева они имају ово слово тамо где му није место. У наставку рада следи најпре преглед потврда са изостављеним х, а потом оних са неадекватно додатим х. Ради лакшег сагледавања проблема, примери се доносе по врстама и облицима речи.

1. Преглед случајева са испуштеним х

а) *Именице: *о, *јо* основе - Л мн. вѣ повѣленіи мон|х| 3а/6, вѣ писаніи свон|х| 40б/7, вѣ нѣд'ре анне|х| 46б/21, на разѹмни|х| прѣстолѣ 50б/11, на все|х| пѣте твон|х| 79а/17; *а основе - Л мн. вѣ жена в'се|х| 85а/20, ѿ дѣша наши|х| 136б/1, 6, 13, 144а/12 (скраћеница дѣша у Л мн. јавља се и са х - ѿ дѣша|х| наши|х| 163б/23).

б) *Заменице: личне заменице* - Г мн. рабѣ свон 5а/13, з'ль мон 16б/8, стр|с|тен мон 99а/16, 133а/5, 164а/7, моѣен твон 19а/3, твон слъзѣ 73а/20, твон крѣвен 121а/2, 150а/15, ѿць наши 69б/17; *заменица вѣсь* - Г мн. творца вѣсе 49б/5, ѿ в'се лють 73б/14, вѣсе прѣгрѣшеніи 86б/2; Л мн. на вѣсе дѣле|х| твон|х| 7а/8.

в) *Придеви и партиципи:* Г мн. крѣви твон|х| искаплюции 12б/7, ѿ твон|х| ч|с|тын кр'вен 84а/6; Л мн. вѣ телѣсе|х| многи 8а/15.

г) *Глаголи:* 1. л. јд. *аориста* - прослави 36а/15, 93б/13, вѣзва 66б/8, оѹслиша 76а/3, разѹмѣ 93б/12-13, придо 131б/5.

У запису јеромонаха Пахомија (л. 166б) такође се потврђује испуштање слова х, и то у А мн. активног партиципа презента: на|с| ... троѹдивши се.

Списак случајева са испуштеним х у *Минеју за септембар из 1702.* казује да ово слово изостаје преко тридесет пута у наставцима деκлинације и конјугације. Појава испуштања х у толиком броју примера сигурно је сведочанство о губљењу фонеме х у говору писара јеромонаха Пахомија. Ишчезавање фонеме х карактерише већину штокавских говора,¹³ а међу њима и смедеревско-вршачки дијалекат,¹⁴ којем говор јеромонаха Пахомија као Месићанина и припада, а такође и шумадијско-војвођански дијалекат,¹⁵ на чијем је подручју, у манастиру Ремети, књига реписана.

¹³ Павле Ивић, *Из историје српскохрватског језика*, Изабрани огледи, II, Ниш 1991, 80; Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика*, Увод и штокавско наречје, Нови Сад 1956, 32.

¹⁴ П. Ивић, *Дијалектологија*, 72

¹⁵ П. Ивић, *Дијалектологија*, 88.

2. Преглед примера са неправилно употребљеним х.

а) *Именице*: *о, *ја основе - Г јд. ѡкр|с|тъ прѣстола въсецѣра|х| 24а/5, без' вреда|х| 103б/11, бж|с|тв'наго слада|х| 137а/22; Д јд. х|с|ви|х| 99б/8; Л јд. ѡ члцѣ|х| единомъ 40б/8, ѡ грѣсе|х| своемъ 72б/20; Г мн. свои|х| шьствын|х| 128б/3, 40б/3; А мн. варвары|х| 97б/14; В мн. прѣслав'ны|х| великом|ч|ници 115б/10; И мн. съ чеди|х| своими 120б/12; *а, *ја основе - Г јд. ѡ клетвы|х| 15б/18, ѡ промыш'лкнѣ зари|х| 27а/11; Л јд. въ поустини|х| дрѣв'лк 1а/15, на вѣлицеи ве|ч|(е)рны|х| (наслов) 49б/18; Н мн. заре|х| сѣнч'ьнѣ 117б/17; *ї основе - Г јд. ѡ ... скрѣви|х|, жизни|х| нашеи 53а/20, жиз'ни|х| 63а/5, 66б/5; *ї основе - Г мн. ѡ свои|х| крѣви|х| 105а/4.

б) *Заменице*: присвојне - Н, А јд. стлѣпъ свои|х| 1б/19, стл'пъ свои|х| 4б/8, свои|х| оумъ 36а/8, бѣ мои|х| 36а/5, животъ мои|х| 56б/3, дѣхъ мои|х| 63б/7, стра|х| твои|х| 6б/7, твои|х| бж|с|в'ни храмъ 40а/8, сѣнь твои|х| 54б/19 итд.; В јд. сѣн' мои|х| 24б/11, гѣ бѣ мои|х| 26б/18, хѣ мои|х| 48б/23 итд.; Н, А дв. рѣце свои|х| 27а/21, нозѣ твои|х| 92б/8; Н мн. родители твои|х| 56б/4, лю|д|ѣ твои|х| 56б/12; Д мн. дша|м| наши|х|мъ 42б/19, 43б/16; А мн. ср|д|ца наша|х| 111б/6, дше наше|х| 149б/14; И мн. мѣтвами твоими|х| 42а/11; заменица въсь - Д мн. въсе|х|мъ 31б/14.

в) *Придеви и партиципи*: Н јд. съсѣд| бж|с|тв'нын|х| 15а/11, бж|с|тв'нын|х| ... пр|о|р(о)къ 46а/2, бж|с|тв'нын|х| дарь 52б/1, пр(о)р(о)къ ... мле|х| се 40а/15, ѡновльши|х| се ... земля 53б/11, прѣмѣдро|с|(тъ) ... посла свое рабы съзиваюци|х| ... глѣци 79б/10, Ісакѣмъ ч|с|тнын|х| 65б/6, сты|х| храмъ 84б/13 итд.; А јд. бж|с|тв'нин|х| жьзль 29б/12, члчьскы|х| рш|д| 49б/4, безначел'нын|х| дѣхъ 54б/23, днѣ сѣд'нын|х| 61б/17, хла|д| дхв'нын|х| 65а/12 итд.; В јд. дше стын|х| 42а/7, ѡче сты|х| 56а/10, сцен'нын|х| сѣпроуже 65б/11, бж|с|тв'нын|х| доме 67а/1, въсеч|с|тнын|х| кр|с|те 85б/3, ч|с|тнн|х| кр|с|те 91б/10 итд.; И јд. бж|с|тв'нын|х|мъ дѣнство|м| 9а/3-4, бж|с|тв'нын|х|мъ мановеніемъ 44а/23, дхо|м| стын|х|мъ 22а/6, дѣхомъ сты|х|мъ 78б/7, званіемъ сты|х|мъ 34б/23 итд.; Н мн. благодар'нын|х| лю|д|ѣ 13б/15, бж|с|тв'нын|х| ... пр(о)р(о)ци 50б/13, мы ... вѣр'нын|х| 52а/23; А мн. мѣжьскы|х| по|д|вигы 73а/5; В мн. вси зем'льны|х| 106а/8; Д мн. врато|м| сты|х|мъ 51а/19; И мн. бж|с|тв'нын|х|ми свѣтло|с|ми 38б/11, съ не|с|ны|х|ми 53б/20, съ не|с|ны|х|ми вои 62а/19, напаст'ми житенскы|х|ми 84а/16, бж|с|тв'нын|х|ми сказан'ми 85б/12 итд.

г) *Глаголи*: 1. л. јд. пр. буд. вр. ѡбогаци|х| се 121б/21; 3. л. јд. аориста възьпи|х| 8б/15, съпрослави|х| се 9а/6.

д) *Прилози*: люте|х| 37а/22, дѣдѣскы|х| 44б/14.

Осим у тексту *Минеја*, проблем хиперкорекције х јавља се и у запису јеромонаха Пахомија (л. 166б). Слово х је тако једанпут неоправдано употребљено у Н јд. придева - дѣхъ сѣх|х|.

У *Минеју за септембар из 1702*. запазила сам да је јеромонах Пахомије преко сто пута неоправдано написао слово х, а у питању су различити облици готово свих врста речи. У свим тим случајевима х је

дигнуто над ред, што није необично, јер је оно и у другим рукописима у тој позицији врло често надредно. Писано је читко, мастилом и руком истог писара, па је искључена свака сумња да је у питању неко друго слово, или да га је дописала друга рука. Напомињем да се ови облици у наведеном рукопису чешће правилно потврђују без *x*, но, ипак, оволики број порврда са неадекватно написаним *x* прилично изненађује и збуњује, јер се ради о богослужбеној књизи и писару јеромонаху, који је преписао бар четири књиге (истина, ова је најстарија). Најбројнији примери са неадекватно употребљеним словом *x* су на крају облика *H*, *A*, *B* јд. личних заменица, придева и партиципа, а многи стоје уз сакралне лексеме, као што су *Бог*, *Господ*, *Христос*, *Дух* итд., па је мало чудно да јеромонах Србин у тим случајевима греша. Хиперкорекција *x*, поред тога што сведочи о губљењу фонеме *x* у писаревом дијалекту, наводи још и на мисао да он није добро познавао граматичку норму српскословенског језика. У прилог томе иду и нека одступања у облицима конгруенције, на шта је указано у каталожном опису *Минеја* (бр. 39).

Стијанимир Јакшић

СЕДМИЧНИ ОКТОИХ У БОГОСЛУЖБЕНОЈ ПРАКСИ ЦРКВЕ И МОНАШКОМ МОЛИТВОСЛОВЉУ

У рукописном предању православне богослужбене књижевности Октоих, у свим својим облицима, заузима веома значајно место, и по својој незамењивој богослужбеној улози и по ненадмашној поетској и богословској лепоти песама. Познато је да се Октоих (Параклитик), и у рукописном и у штампаном облику, сусреће у више форми:

Октоих. Његова стандардна форма је потпуни Октоих у којој су заступљене службе за све дане у седмици сврстане у свих осам гласова. Обично су такви октоиси из практичних разлога подељени у две књиге, те се прва назива Октоих првогласник (садржи гласове од 1 до 4), а друга Октоих петогласник (садржи гласове од 5 до 8). Другим речима, Октоих (Осмогласник) је потпуна и самостална књига која има своју интегралну форму.

Октоих васкрсни. Садржи службе сврстане према „гласовима” и то само за васкрсно богослужење (субота вече - недеља јутро). Оваква форма Октоиха сусреће се углавном као додатак, односно последовање, другим књигама, и то најчешће Псалтиру.

Октоих изборни. Садржи избор појединих целина које су сврстане по врстама и гласовима. На пример: седални свих осам гласова, стихире свих осам гласова, итд. Јавља се као додатак другим књигама.

Октоих скраћени (седмични). То је нарочита врста Октоиха која садржи службе за сваки дан у седмици, али на такав начин да службе свакога дана мењају глас. Наравно, пошто је дана у седмици мање него гласова, један глас се изоставља. И ова форма Октоиха, као и претходне две, сусреће се као додатак другим рукописним (ређе штампаним) целинама.

1. *Седмични октоих као самостална богослужбена целина.* Већина рукописних богослужбених књига (октоиси, минеји, четворојеванђеља

итд.) које су настајале углавном у монашким заједницама, биле су намењене претежно заједничкој употреби на храмовним богослужењима. Међутим, неке од тих рукописних књига (овде је реч само о рукописним а не и о штампаним богослужбеним књигама), намењене су за „келејну” употребу, односно, за читање монашког правила у келијама, као и за употребу у хришћанским домовима.

Свака од рукописних књига има своју посебну форму која зависи од преписивача, од наручиоца, од околности у којима је настала као и од намене. После утврђеног богослужбеног дела оне веома често садрже и поједине одломке из других богослужбених књига. На тај начин оне постају практичније за употребу јер избором тих последовања могу одговорити на основне потребе дневног круга богослужења, било да се он тиче храмовног било келејног богослужења. Те латријске потребе нису увек у потпуности истоветне, те се због тога у тим књигама, у садржајном и формалном смислу, и сусреће разнолико мноштво последовања.

У фонду рукописних књига Библиотеке Матице српске налазе се и две књиге које су посебно интересантне за ову нашу студију. Прва од њих, са сигнатуром РР I 31, садржи седмични октоих не као последовање, већ као основни садржај целокупне књиге који такође има своје последовање. Друга, са сигнатуром РР II 68, је још интересантнија јер садржи две основне целине које се обе условно могу назвати скраћеним октоихом и чини комбинацију изборног и седмичног октоиха. Другим речима, први део књиге представља изборни, односно, васкрсни октоих, јер садржи васкрсне службе (за суботу увече - недељу ујутро) за свих осам гласова, што ипак представља један вид скраћеног октоиха. Други део ове књиге представља ону форму скраћеног октоиха која је предмет наше расправе, односно, представља седмични октоих. Овај седмични октоих, опет, има своје особености. Наиме, сачињен је из свега шест гласова а почиње службом у недељу увече. /Да он, у комбинацији са претходним, васкрсним октоихом ипак представља потупуну форму седмичног октоиха, биће нам јасније из објашњења које следи./

Сличан по форми овоме је Скраћени октоих из манастира Гомирја¹, са краја XV и почетка XVI века, који као последовање садржи Седмични октоих.

Седмични октоих, као рукописни додатак, сусреће се и код појединих штампаних књига, као што су штампани *Псалтир Божидара Вуковића из 1520. године*, који се чува у Повијесном музеју Хрватске² и штампани *Псалтир са синаксаром из XVI века* из манастира Никољца код Бијелог Поља.³

Међу таквим последовањима често се сусрећу разне форме Октоиха. Како смо већ напоменули, најчешћи облици који се јављају јесу

¹ Владимир Мошин, *Ђирилски рукописи Повијесног Музеја Хрватске и Копитареве збирке*, Београд, 1951, опис бр. 24.

² *Исто*, опис бр. 44.

³ Владимир Мошин, *Ђирилски рукописи у манастиру Никољцу код Бијелог Поља*, Историски записи, 1961, св. 18, опис бр. 57.

Васкрсни, Изборни и Седмични октоих⁴. Васкрсни и Изборни октоиси имају своју устаљену форму и врло је јасна њихова намена и начин употребе, а према томе, једноставан је и приказ њиховог садржаја (довољно је навести „глас” и елементе садржаја)⁵.

Седмични октоих такође има стандардну форму, али не садржи увек исте елементе, те је приликом давања описа потребно детаљније навести гласове који су уврштени. Како смо већ поменули, у Седмичном октоиху су наведене службе за сваки дан у седмици, и то тако што обично почиње службом за суботу увече 1. гласа, па следи недеља увече 2. гласа, све до петка. Наравно, пошто октоих обухвата осам гласова, немогуће их је све сместити у оквире једне седмице. Због тога се један глас (најчешће седми) мора изоставити.

Међутим, преписивачи нису увек поштовали такав распоред гласова што се види у Седмичном октоиху у оквиру Псалтира са последовањем из прве деценије XVIII века⁶, који се чува у Народној библиотеци Србије (Рс 429), где су гласови распоређени на следећи начин: субота 1. глас, понедељак-среда 6. глас, четвртак 7. и петак 8. глас.

Намеће се оправдано питање: за какву су употребу састављани такви октоиси и каква је могла бити њихова практична примена? Свакако да нису били погодни за употребу у редовном храмовном богослужењу, осим можда у малим сеоским парохијама које су ретко кад поседовале комплетне богослужбене књиге. Према томе, њихова употреба је била превасходно приватна и келејна, и то у комбинацији са другим књигама (часословом, псалтиром). Употребљавани су углавном при читању полуноћнице, часова, акатиста, повечерја и појединих молебних. Да су такви октоиси вештачка и произвољна творевина самих наручилаца и преписивача, очигледно је из чињенице да су се они морали довијати да би тих осам гласова сместили у оквире једне седмице.

Могућност практичне примене Седмичног октоиха и даље није у потпуности јасна. Потребно је, због тога, разјаснити основне постулате

⁴ У разним каталозима рукописних књига често наилазимо на случај да је Седмични октоих писан као део последовања Псалтира. Упор.: Владимир Мошин, *Ћирилски рукописи Повијесног музеја Хрватске и Копитареве збирке*, описи бр.: 37, 40, 41, 42; Владимир Мошин, *Ћирилски рукописи манастира Св. Тројице код Пљеваља*, Историски записи, 1958, св. 18, опис бр. 35; Димитрије Богдановић, *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара*, Београд 1978, описи бр.: 82, 83, 87, 88, 93, 96, 99, 155, 157; Љубица Штавланин-Ђорђевић и др., *Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије*, Београд 1986, описи бр.: 31, 111, 114, 132; Димитрије Богдановић, *Српски рукописи у Библиотеци епархије арадске*, Зборник Матице српске за књижевност и језик, 1975, књ. 23, св. 1, опис бр. 24.

⁵ Димитрије Богдановић, *Метод описа рукописа у Археографском одељењу Народне библиотеке СРС у Београду*, Библиотекар, Београд, 1968, бр. 5, стр. 386.

⁶ Љубица Штавланин-Ђорђевић, н. д., опис бр. 124.

хришћанске богослужбене праксе и приватног или келејног молитвословља. Наиме, служба има свој утврђени поредак, односно костур који је увек исти (осим када је у питању период св. Четрдесетнице, Пасхе итд., када се користе нарочите књиге као Триод посни или Триод цветни). Тај утврђени део, који се најчешће налази у Часослову, комбинује се са другим елементима богослужења, као што су „светитељ” „глас” и „дан у седмици”. Када кажемо „светитељ” (свети) имамо на уму службе које се налазе у минејима, где се за сваки календарски дан у годишњем кругу богослужења налази служба светитељу чији се помен слави тога дана. Елементи „гласа” и „дана у седмици” налазе се у Октоиху, где се за сваки од осам гласова налазе службе за целу седмицу.

Исто тако, сваки дан у седмици празнује другога светитеља или други догађај: недеља је посвећена Васкрсењу, понедељак бестелесним силама небеским, уторак светом Јовану Претечи, среда Часноме Крсту, четвртак апостолима и светом Николају, петак опет Часноме Крсту и субота упокојенима, мученицима и светим оцима.

Другим речима, свака служба, била храмовна била приватна, обједињује сва три елемента, односно, посвећена је одређеном светитељу, гласу који влада те седмице и поједином дану у седмици.

2. *Практична употреба Седмичног октоиха.* Свакодневно редовно богослужење обавља се претежно у манастирским заједницама и у већим, углавном градским, парохијама које по правилу поседују комплетне богослужбене књиге и немају потребе за њиховим скраћеним верзијама. Међутим, у мањим парохијама службе се обављају само недељом и о празницима, па што се тиче Октоиха могу се задовољити Васкрсним октоихом који садржи избор васкрсних служби за све гласове. Према томе, уколико се јави потреба само за васкрсним службама, које су по својој карактеру и најзначајније, оне се налазе на једном месту.

Слично је и са изборним октоихом који сабира поједине елементе богослужења сврстане по гласовима. Тако се на једном месту налазе васкрсни тропари, богородични, седални, егзапостилари итд., од којих се неки могу користити при храмовном богослужењу а неки при келејном читању.

Седмични октоих својим садржајем не задовољава ни једну од ових наведених потреба. Не може се са сигурношћу тврдити каква је била потреба за њим нити каква је била његова практична примена (говорим овде у прошлом времену због тога што данас и манастири и парохијски храмови углавном поседују комплетне богослужбене књиге, те нема потребе за таквим последовањима).

Јасно је да превасходна намена Седмичног октоиха није у томе да изложи свих осам гласова, будући да их је наведено онолико колико је

дана у седмици. У оваквој форми октоиха обједињена су два значајна елемента богослужбене поезије. На једном месту налазе се обрасци за службе свакога дана у седмици (за васкрсну службу, св. Николи, св. Јовану Претечи, часноме Крсту итд.) који се, у комбинацији са другим деловима службе, могу користити свакодневно. Будући да те службе припадају различитим гласовима (од којих најчешће недостаје седми глас), то заиста представља скраћени Октоих који у недостатку потпуног може користити као допуна већини богослужења.

Ксенија Минчић-Обрадовић

ПОКАЈНИ ТРОПАРИ
У ОКТОИСИМА ПЕТОГЛАСНИЦИМА
БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

1. Јавно православно богослужење следи три различита литургијска круга - дневни, недељни и годишњи. Дневна богослужења укључују службе које се изводе током двадесетчетворочасовног периода: полуноћницу, јутрење, часове (први, трећи, шести и девети) са полчасовима, вечерње и повечерје. Литургијски текстови састоје се већином од псалама и текстова из Старог и Новог завета.

Седмична богослужења прослављају дане у недељи, с обзиром на то да се они посматрају као посебне богослужбене целине. Службе за сваки дан у недељи састоје се од три дела, у складу са три главне дневне службе, тј. вечерње, јутрење и литургија, а материјал је претежно химнографског карактера.

Годишњи циклус се састоји од светаца и празника који прате календар или недељну поделу црквене године.

Комбиновање служби различитих по карактеру, које уједно чине целине, веома је компликовано. Да би се процес комбиновања учинио лакшим, бржим и економичнијим било је потребно да се у посебне литургијске књиге сакупе променљиви и непроменљиви литургијски текстови за покретне и непокретне празнике.

Службе за седмичне литургијске кругове садржане су првенствено у октоиху, књизи сачињеној од различитих песама, химни, које се у зависности од свога назначења, зову тропари, стихире, кондаци, канони, антифони итд.

Свих седам дневних служби у току једне седмице испеване су у истом црквеном моду или гласу, односно, имају исту мелодијску формулу.¹ Гласова има осам, отуда и назив октоих (ὀκτώ - осам, ἦχος -

¹ Начин певања и музичку структуру октоиха обрадила је Даница Петровић у књизи *Октоих у јужнословенској музичкој традицији*, Београд, 1982.

глас). Октоих је обично подељен у две књиге - у једној су гласови од првог до четвртог, у другој од петог до осмог. Први се зато назива *октоих првогласник* а други *октоих петогласник*.²

Поред тога, сваки дан у седмици има своју литургијску тему. Недеља прославља васкрсење Спаситеља; понедељак и уторак оплакују бедност грешне душе, а као заступнике први призива бестелесне силе а други Јована Крститеља; среда и петак, описивањем страдања Христових а под покровитељством Богородице, укриљују наду онога који се каје; четвртак моли за заступништво св. Апостоле и св. Николу, а субота све свете и шаље молитве за умрле.³

Песме које су уграђене у октоих поштују карактер дана. С обзиром на то да су понедељак и уторак покајни по карактеру у њих су уграђене покајне или умилителне (грчки *μετανοϊκόν*), песме чија тема је исповедање грехова пред Богом, скрушеност и молба за опроштај истих.⁴

У овом раду презентују се резултати добијени испитивањем и међусобним поређењем покајних песама у српскословенским *октоисима петогласницима*, рукописним и старим штампаним, који се налазе у Библиотеци Матице српске. *Октоиси првогласници* су изостали јер Библиотека има само један првогласник (штампан 1493/4. у штампарији Црнојевића).

Поређењем је обухваћено укупно шест *октоиха петогласника*. Од рукописних пореде се: *Октоих петогласник око 1590/1600. године* (РР IV 12) и *Октоих петогласник око 1520/1530. године* (РР IV 13).⁵ Остали *октоиси* су штампане књиге: *Октоих петогласник (Грачаница) из 1539. године*, *Октоих петогласник Божидара Вуковића (Венеција) из 1537. године*, *Октоих петогласник (Венеција) око 1560. године* (прештампано издање Б. Вуковића) и фрагмент *Октоиха петогласника Ђурђа Црнојевића (Цетиње) из 1494? године* (фототипско издање), у којем су сачувани само покајни тропари гласа петог.

Осим у октоисима покајни се налазе још у псалтирима, где су насловљени као покајни тропари,⁶ често уз објашњење да се читају после катизми,⁷ и у посним триодима где им је наслов седални.⁸ Детаљно

² *Октоих првогласник* и *октоих петогласник* код Грка се назива *параклитик*. Књигу у којој су само васкрсне, тј. недељне службе, чији је претежни део написао и средио Јован Дамаскин, Грци називају *октоихом*, а Срби *осмогласником*.

³ *Историческое обозрѣніе богослужбѣныхъ книгъ греко-россійской церкви*, Киевъ, 1857, 46.

⁴ Л. Мирковић, *Православна литургика: први општи део*, Београд, 1982, 230.

⁵ Види каталожке описе бр. 45, 46, (стр. 57-61 и стр. 62-65).

⁶ Тропар (τροπάριον) је веома кратка строфа црквеног песништва, састављена од свега неколико редова.

⁷ За богослужбену употребу псалтир је подељен на 20 катизама (κατίσματα, од κατίσω, седим). Не зна се ко је и када урадио ову поделу, извесно је само да је наслеђена из дубоке хришћанске прошлости.

испитивање покајних у овим текстовима није рађено, а летимично поређење са покајнима у октоисима показује одређено слагање текстова.⁹

У октоиху су покајни тропари насловљени као стихире¹⁰ и седални. Уграђени су у службе за понедељак и уторак пред крај вечерња и јутрења. У свим Матичним октоисима једнако су распоређени. Најпре, на вечерњи, на Господи возвах долазе стихире упућене Христу и Богородици, односно, стихире силама бестелесним за понедељак или Јовану Претечи, за уторак. На крају вечерња долазе две покајне стихире на стиховно,¹¹ један мученичан, тј. тропар мученику и један богородичан, односно тропар Богородици. Након тога исписани су седални, такође покајни, који се певају на јутрењу, на првој, другој и трећој стихологији.¹² На првој стихологији долазе два седална и један богородичан, на другој два седална, један мученичан и један богородичан и на трећој један седалан и један богородичан. Следи канон иза којег су опет две покајне стихире, један мученичан и један богородичан. И ове су стихире насловљене као стиховне, осим у РР IV 13 где у службама гласа петог стоји, такође, „на стиховно”, а у осталим службама „на хвалите”.¹³ Служба за одређени дан завршава се блаженима.

2. Тема овог рада су покајне стихире на стиховно на крају вечерња, седални на све три стихологије и покајне стихире на крају јутрења. Осим покајних биће посматрани и богородични јер се они у православном црквеном песништву по правилу додају свим песмама.

С обзиром на то да је, судећи према воденим знацима, рукописни

⁸ Седални (κάθισμα) су песме за време чијег се појања може седети. Долазе на јутрењу, иза катизама из псалтира.

⁹ У псалтирима из збирке рукописних књига Библиотеке Матице српске ови су текстови инкорпорирани на различитим местима (испред свега, или уграђени у текст псалтира иза сваке катизме понаособ, или су на крају псалтира а испред последовања, или на накнадно дописаном делу, или на самом крају књиге, иза последовања). Осим тога, Матичине књиге се међу собом веома разликују и по избору покајних тропара. Распоред ових текстова, ипак, није сасвим насумичан. Иза сваке од катизми читају се по два покајна тропара, затим богородичан, тј. тропар посвећен Богородици. Иза тога долази једна молитва, ређе две или више. У једином Матичином рукописном *Посном триоду* (ако се изузме одломак РР IV 39 који има само један лист) покајни тропари су додати на крај књиге. То су седални који се читају на првој стихологији, за све дане у недељи, од првог до осмог гласа. Распореди су овако: два покајна, богородичан, мученичан. За ову прилику штампани српскословенски псалтири и триоди нису прегледани.

¹⁰ Стихире (στιχηρά) су песме, тропари који су се као рефрени додавали стиховима псалама и других песама.

¹¹ Стихире на стиховно су врста стихира које се пред крај вечерња и јутрења припевају стиховима узетим из разних псалама или из других књига Светог писма.

¹² Стихологија (στιχολογία) је читање или појање неког дела из Светог писма, углавном псалама.

¹³ Стихире на хвалите имају пред собом стихове из тзв. хвалителних псалама (148, 149, 150) у којим често долази реч „хвалите”.

Октоих петогласник са сигнатуром РР IV 13 најстарији од ових књига, из њега ће бити наведени покајни и богородични, али не целе химне, него само почеци. Самим тим и поређење ће бити рађено у односу на овај рукопис. Због тога што се у службама за уторак у великој мери понављају покајни за понедељак, службе ће бити дате паралелно да би се лакше уочиле подударности. Поређење са напред наведеним споменицима извршиће се након приказа сваког гласа.

РР IV 13, глас 5

недеља вече на стиховно

1. ГИ СЪГРѢШАЮ НЕПРѢСТАНО

2. ГИ СТРАХ(А) ТВОЕГО БОЮ СЕ

бо. СТРАШНОК И ПРЕСЛАВНОК

понедељак на јутрењу,

на првој стихологији

1. СЪДІИ СЪД(Е)ЦѢ И АГГЛѢМ

2. ВСИ ПОВ'ДИМЪ И ХА СРѢЩИМЪ

бо. СТѢНИШЪ ХЕРѢВІИМЪ

на другој стихологији

1. ДШЕ ГАЖЕ ЗД(Е)ВРѢМЕННА

2. НА ШДРѢ СЪЛЕЖЪ СЪГРѢШЕНІИ

бо. СЪ АГГЛІИ НѢСНАА

на трећој стихологији

1. БЕЗСЛОВЕСНИМИ МЕ СТРСІТМИ

бо. ТШПЛАА ПРѢДСТАТЕЛНИЦЕ

на стиховно

1. МНОЖЬСТВА ПРѢГРѢШЕНІИ МОИХ

2. ГАВЫ МНѢ ЧТО ШПД(О)ВИХ СЕ

бо. ОБРАДОВАНАА ХОДАТАНСТВЪИ

понедељак вече на стиховно

1. ГИ СЪГРѢШАЮ НЕПРѢСТАЕ

2. ГИ И СТРАХА ТВОЕГО БОЮ СЕ

бо. СТРАШНО И ПРЕСЛАВНО

уторак на јутрењу,

на првој стихологији

1. СЪДІИ СЪД(Е)ЦѢ И АГГЛѢМ

2. ВСИ ПОВ'ДИМЪ И ХА СРѢЩЕМЪ

бо. СТРАН'НОЕ ДѢВЕ ТАИН'СТВО

на другој стихологији

1. ЕГДА ШКРЫЮТ СЕ ДѢЛА

2. НА ШДРѢ СЪЛЕЖЪ ПРѢГРѢШЕНІИ

бо. СКЪРЫИ СВОИ ПОКРѢВЪ И ПОМОЦЪ

на трећој стихологији

1. ВЪ ГЛУБИИШЪ МЕ ГРѢХА

бо. ИЖЕ ЦВЕТЪ БЖІТВИИ

на стиховно

1. МНОЖЬСТВО СЪГРѢШЕНІИ МОИХ

2. ГАВЫ МНѢ ЧТО ШПД(О)ВИХ СЕ

бо. ОБРАДОВАНАА ХОДАТАНСТВЪИ

У рукописном *Октоиху* РР IV 13 служба за уторак скоро потпуно понавља покајне из понедељка. Одступа само први седалан на другој стихологији и први седалан на трећој стихологији. Богородични се мање подударују. Разликују се после седалних на све три стихологије.

Са текстом овог *Октоиха* скоро потпуно се слаже текст *Грачаничког*. Другачији је једино у богородичном који следи иза две

покајне стихире у понедељак вече: *шрадованнаа ходатаиствѣи твоими мѣтвами*. Међутим, Матичин примерак *Грачаничког октоиха* није комплетан, нису сачуване стиховне стихире на вечерњи у служби за понедељак. Текст почиње мученичким који им следи.¹⁴

У осталим текстовима разлике су нешто бројније, при чему се два *Октоиха* из штампарије Вуковића поклапају са рукописним РР IV 12. У служби за понедељак одступа седалан на трећој стихологији: *врѣме покаанїа дше*¹⁵ и неколико богородичних: после стиховне стихире у недељу вече (*ра|д|(о)уи се двѣры вѣїа*), после треће стихологије (*иже ис тебѣ вьпльщннаго ба и га*) и после стихира на стиховно у понедељак на јутрењу (*тебе вѣїю мѣрь двѣ ч|с|тѣю*). У служби за уторак први седалан на другој стихологији подудара се са службом за понедељак, за разлику од рукописног РР IV 13 и *Грачаничког*. Осим тога, на трећој стихологији стоји *Ѡ бесчисльнїи|х| сьгрѣшенен*. Неподударања има и код богородичних и то у понедељак вече, на стиховно (*оутолы болѣзны много вьз|д|ыхаюции*) и у уторак на јутрењу, на стиховно (*тебѣ се мѣимь тако вѣїи мѣры*).

Октоих петогласник Ђурђа Црнојевића слаже се са Божидаревим и РР IV 12, сем у богородичном у уторак на хвалителној, где стоји: *те пристанице и стѣноу и привѣжице*.

РР IV 13, глас б.

недеља вече, на стиховно

1. вѣ страшное пришьствїе твое

2. окаанїа не стѣжа|х|

бо. архангг|с|кыи вѣспои|м'|

понедељак на јутрењу

на првој стихологији

1. помышляю днь страшнїи

2. вѣ оудшли плачевнѣи

бо. прѣславнѣю вѣїю мѣрь

на другој стихологији

1. помѣи на|с| ти помѣи на|с|

2. ти помѣи на|с|

бо. вѣ цркви стоеце славы твоее

понедељак вече на стиховно

1. вѣ страшное пришьствїе твое

2. покаанїа не стежа|х|

бо. никто же притекае

уторак на јутрењу

на првој стихологији

1. помышляю днь страшны

2. вѣ оудшли плачевнѣи

бо. ма|с|рдїа двери Ѡврьзи намь

на другој стихологији

1. дше моа вѣскѣю ѣниваюци

2. мѣдрїи|х| двѣ дарѣи ми ти

бо. оупованїе мирѣ благаа

¹⁴ Душица Грбић, Ксенија Минчић-Обрадовић, Катица Шкорић, *Гирилицом штампане књиге 15-17. века Библиотеке Матице српске*, Нови Сад, 1994, 61 (опис бр. 45).

¹⁵ Примери ће бити доношени према Божидаревом *Октоиху* из 1537. године, јер је он од ова три текста најстарији.

на трећој стихологији

1. страшнаго д̄не пришьствїа

бо. оупванїе и покровь

на стиховно¹⁶

1. на га ме обрѣте добродетелен

2. ср|д|ца моего стрѣпы

бо. архагг|с|кое слово прїемши

на трећој стихологији

1. стр|с|тен ме вѣра и лютое

бо. иже прѣжд|е вѣкъ

на стиховно

1. на га ме обрѣте ѿ добродѣтелен

2. ср|д|ца моего стрѣпы

бо. великѡ|м| дарѡ|м| ч|с|таа

У рукопису РР IV 13 у службама за понедељак и уторак нису иста оба седална на другој стихологији и једини седалан на трећој стихологији. Богородични се у потпуности разликују.

Од других испитиваних текстова са овим се у потпуности подудара *Грачанички октоих*. Слагање је присутно у великој мери и код осталих, с тим што код њих обрнутим редом иду стихире у недељу, односно, понедељак вече на стиховно. У истим овим текстовима, у служби за уторак, седални на другој стихологији одговарају служби за понедељак (1. помлѡуи на|с| ги помлѡуи на|с|; 2. ги помлѡуи на|с|). На трећој стихологији у служби за понедељак јавља се моудрынхъ дѣвъ бдытѣльнѡк дароуи мы ги, који је у РР IV 13 и у *Грачаничком октоиху* у служби за уторак, други седалан на другој стихологији. Осим тога, у ова три текста другачији је богородичан иза стихира у недељу вече (ар'хаггаскын въспоимъ вѣр'нын), иза стихира у понедељак вече (прѣложенїе скръвѣщїимъ), у уторак на јутрењу, на другој стихологији (оупованнѡ мироу бѣгаа вѣце дѣво) и на стиховно на јутрењу (никто же притекае к тебе). У рукописном *Октоиху* РР IV 12 изостављен је богородичан у служби за понедељак, иза стиховних стихира на јутрењу.

РР IV 13, глас 7.

недеља вече на стиховно

1. тако влоуднын снѣ прїндо|х|

2. тако вѣпади вѣ разбойники

бо. еже ра|д|(о)уи се тебе зовемъ

понедељак вече на стиховно

1. тако влоуднын снѣ прїндо|х|

2. тако вѣпадын вѣ разбойники

бо. ра|д|(о)уи се сѣлчнїи облаче

¹⁶ Иако је у тексту *Октоиха* РР IV 13, према којем се доноси текст, назначено да су то стихире на „хвалите”, за наслов је узето „на стиховно” јер је тако у већини Матичиних октоиха.

понедељак на јутрењу

на првој стихологији

1. и мѹци дѣше моа врачество

2. иже петрово ѿвръженіе

бо. прѣвѣзиде силы не|с|ныє

на другој стихологији

1. мытаревѹ покаанію

2. пѣчина житенскаа шбоуреваєт ме

бо. ч|с|тнѣиши славны|х| херѹвїмь

на трећој стихологији

1. различны|х| стр|с|тен

бо. бѣе дѣво несквръннаа

на стиховно

1. тако непла|д|нѹю смоковницѹ

2. тако сѣнце сын правє|д|ное

бо. оумири мѣтвами бѣе

уторак на јутрењу

на првој стихологији

1. и мѹци дѣше моа врачество

2. иже петрово ѿвръженіе

бо. ра|д|(о)уи се бѣе таже

на другој стихологији

1. мытаревѹ покаанію

2. пѣчина житенскаа шбоуреваєт ме

бо. прѣвѣзиде силы не|с|ныє

на трећој стихологији

1. тако блоудница ти припадаю

бо. прѣ|д|стателница топлаа и

на стиховно

1. тако непла|д|нѹю смоковницѹ

2. тако сѣнце сын правє|д|ное

бо. свѣтъ хѣ прозєвль еси

Једино неслагање покајних у службама ова два дана у РР IV 13 постоји код другог седалног на другој и код јединог седалног на трећој стихологији, док су богородични увек различити.

Поређење са осталим текстовима показује потпуно подударане са *Грчаничким октоихом*. Остали текстови се разликују по седалном на трећој стихологији у служби за уторак (готови се дѣше мога въ животѣ своємь). Осим тога, на трећој стихологији у служби за понедељак исписана је једна химна више: оубѣди ме на славословіе. Богородични се не слажу у недељу вече на стиховно (пространнокъ въ мѣстилице не въ мѣстимаго), у понедељак на стиховно на јутрењу (радоуи се слнѣца шблаче разоумнагъ), и сви богородични у служби за уторак: у понедељак вече на стиховно је: избави бѣе ѿ шб'дрѣжещїи|х| насъ грѣховъ у уторак на првој стихологији: тако точєци щедроти на другој стихологији: ра|д|(о)уи се бѣе (која је у РР IV 13 и у *Грчаничком* иза стихира на првој стихологији), иза стихира на трећој стихологији су богородични изостављени, а на стиховно на јутрењу долази оумири мѣтвами бѣе (која се у РР IV 13 и у *Грчаничком* налази иза стихира на стиховно у служби за понедељак).

недеља вече на стиховно

1. тебе цѣра и влѣкоу агглы
 2. бесъмьртна соуциѣ дше моа
- бо. арханглы|м|ъ гла|с| въспрѣмше

понедељак на јутрењу
на првој стихологији

1. окомь мл|с|рднын|м| выж|д|ь
2. тако сѣдѣи пришь|д|шѣ

бо. повеленное таинство

на другој стихологији

1. днь шнь страшнѣи
 2. тако влоудница припа|д|аю ти
- бо. рад|(о)уи се двери цѣра слави

на трећој стихологији

1. мытарево стѣнаніе дше

бо. бгородованнаа ч|с|таа

на стиховно

1. ег|д|а прѣимѣ въ оумѣ
2. слъзи ми даж|д|ь бѣ

бо. не|с|наа поют те

понедељак вече на стиховно

1. тебе цѣра и влѣкоу аггли
 2. бесъмьртна соуциѣ дше моа
- бо. рад|(о)уи се въселеннѣи похвало

уторак на јутрењу
на првој стихологији

1. окомь блгоу|т|рובнын|м|ъ ги выж|д|ь
2. тако соудѣи пришь|д|шѣ

бо. непоколѣбимо утврѣж|д|еніе

на другој стихологији

1. тако влоудница припа|д|аю ти
 2. вѣкъ мои скончавае|т| с|е
- бо. прѣстѣа дво мѣти х|с|ва

на трећој стихологији

1. страшнаго и оужаснаго

бо. бесплѣтны|х| твои|х| хѣ

на стиховно

1. ег|д|а прѣимѣ въ оумѣ
2. слъзи ми даж|д|ь бѣ

бо. кровь твои бѣце врачество

У рукопису PP IV 13 у служби за уторак није поновљен први седалан на другој стихологији, него је уместо њега, као први написан седалан који је у служби за понедељак други, а други је потпуно нов. Различити су и седални после треће стихологије. Богородични се уопште не слажу.

У *Грачаничком октоиху* нема одступања од покајних и богородичних у PP IV 13, осим што овај *Октоих* има два богородична на другој стихологији (1. прѣстѣа дво мѣти х|с|ва и 2. прѣмоудрости слова) и што нема богородични на трећој стихологији.

Остали текстови се и у овом гласу међусобно слажу. У односу на PP IV 13 и *Грачанички* у служби за понедељак обрнутим редом су донети

седални после друге стихологије. Другачији је и седалан после треће стихологије (покан се д̄ше мога). У служби за уторак на другој стихологији су исти седални као у понедељку, а после треће стихологије је ог'нь палець. Богородични се и овде више разликују него покајни: на стиховно на вечерњи: н̄вснаа пют' те, а на стиховно на јутрењу: ар'хаггловъ г̄лсь в̄сприкм'ше, дакле обрнутим редом од *Грачаничког* и РР IV 13. Осим тога, различит је богородични на првој стихологији (ра|д|(о)џи се гаже аггломь). У служби за уторак иза стиховних стихира на вечерњи је богородични крввь твон в̄це д̄во врачев'ство, који је у РР IV 13 и *Грачаничком* такође у служби за уторак иза стиховних стихира али на јутрењу. На другој стихологији је д̄во пр'ѣч|с|гаа, а после стиховних стихира на јутрењу азъ д̄во с̄гаа в̄це. Осим тога нема богородичних после треће стихологије у службама оба дана.

Ово поређење текстова показује два јасна типа текстова међу Матичиним октоисима. Први тип чине рукописни *Октоих* РР IV 13 из треће деценије 16. столећа и штампани *Грачанички октоих* из 1538/39. године, а други тип рукописни *Октоих* РР IV 12 из последње деценије 16. столећа, *Октоих* из штампарије Божидара Вуковића из 1537. године и поновљено издање истог *Октоиха* из 1560(?) године. Другој групи се придружује и *Октоих петогласник* Ђурђа Црнојевића који се слаже са њима у покајнима петог гласа, а само тај део је и сачуван.

Кашница Шкорић

ПАЛЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ РУКОПИСА ПОПА ТОМЕ У СЕДМИЧНОМ ОКТОИХУ ИЗ 1643. ГОДИНЕ

Рукопис *Седмични октоих*, са додатим различитим садржајима,¹ према запису из књиге (л. 209а) потиче из 1643. године. Поред податка о времену постанка у запису је тајнописом и име писара: грешни поп Тома.²

Седмични октоих се налази у фонду Библиотеке Матице српске, носи сигнатуру РР I 31. Иако делимично рашивена, књига је добро очувана. На л. 1а-153б и на 161а-210б мастило је мрко и киновар, а текст је писан дебљим и тањим пером. Рукопис је исписан и леп, слова су ситна и сва читљива. Број редова на пуној страни је 20, сем на л. 54а који је са 22 реда текста (исписани 23. ред је прецртан црвеним мастилом и поновљен је на л. 54б), а на л. 176б је 18 редова. У настојању да следећа страна почне великим словом понегде је испод последњег реда на верзо страни уз унутрашњу маргину, одн. на ректо страни уз спољашњу маргину спуштен део речи или цела реч. Размак између линија редова је 6 мм, а понегде и 5. У наведеним деловима књиге су иста слова подједнака по ширини. Уједначен је размак између слова. Десна маргина је одржавана прилично брижљиво.³

С обзиром на то да је уочљив и врло очигледан различит изглед писма у појединим садржинским целинама књиге, а упадљиво се по утиску издвајају и неки делови у оквиру исте текстуалне целине, рукопис је интересантан за палеографска истраживања.⁴ Утврђивање морфолошких карактеристика словних облика и палеографског типа писма омогућиће да се открије да ли је означени део рукописа писала једна

¹ У оквиру каталогског описа на стр. 50-51 је исписан садржај.

² Цео запис је наведен на стр. 51.

³ Види каталогски опис, стр. 47-51.

⁴ В. Мошин сматра да је за одређивање типа ћириличног писма битна сврха коју је сваки тип писма имао, а не њихов спољни изглед. Међутим, у XVI и XVII веку функционални моменат није више одлучујући у одређивању типа писма (V. Mošin, Metodološke bilješke o tipovima pisma u ćirilici, Slovo, br. 15-16, Zagreb 1965, 165-168).

рука, одн. поп Тома. Испитивање словних облика на л. 154а-160б нисам радила, јер је ове листове засигурно исписао други, засада непознат писар.⁵

На л. 1а-153б (у даљем тексту је овај део књиге означен као „први“) писмо је мешовито.⁶ Ближе је полууставу по општем изгледу, а као мешовито га одређује присуство брзописних слова у врсти, оних која нису ушла у састав полуустава,⁷ продужавање стубова под утицајем брзописа, па и употреба курзивних форми (*и, л, м*). Слова са продуженим стубом, репом, краком или ножицом, додуше по неколико пута, у доњој маргини код *р, х, ц*, а у горњој код *з, т, љ* и *ю* схваћена су као већа, која су део полууоставног типа ћирилице. Изразитија продужења у међупросторе одређених морфолошких делова слова, чија је позиција ограничена (иза тачке, иза зареза, почетак реда), такође су третирана као особина полуустава.⁸

Рукопис је врло уредан. Висина словног низа је 2-3 мм. Понегде је део слова мало нижи, одн. краћи, сасвим ретко виши од тога. Тако на пример десни стуб код *п*, треногог *т* не допире до доње линије низа, код *ш, џ* не додирује горњу линију реда, слово *о* из диграма *ю* понегде не допире до доње линије реда, а спојница треногог *т* када није хоризонтална, већ је усмерена навише на крају једва прелази горњу линију реда. Стубови су вертикални или благо искошени, понегде улегнути. На појединим странама само су вертикални, па се чини да су слова издуженија, а писана су са више брижљивости и пажње (л. 39а, 111а-121б и др.). Понека реч или по неколико редова, па и целе странице као да одају журбу писара: чешћа употреба брзописних облика (нпр. *в*) и курзивних (*л, м*), чешће и јаче извијање стубова удесно на завршетку. Због тога је писмо нарочито другачије на л. 71а и делимично на л. 71б. Само ту брзописни облик има *јат, танко јер* (и у диграму *ы*) и *високо јер*, а свако је *л* и *м* курзивно. Разликују се пуне и танке линије, нарочито на л. 111а-118б. Ретко су пуном линијом изведене пречке, спојнице и поднице, а стубови су тада танки.

Писмо на л. 161а-210б је такође мешовито,⁹ али по утиску ближе брзопису, па и курзиву. Упадљиво је присуство брзописних и курзивних

⁵ Текст је писан црним мастилом, на странама је различит број редова, од 12 до 16. Размак између линија редова је 8-10 мм, висина словног низа је 2-3 мм. Рукопис је неисписан и неуједначен, одаје невештог писара. Са ових листова није прекопиран водени знак, а по структури хартије листови могу бити из XVII века (в. каталожки опис на стр. 47).

⁶ Павле Ивић, Вера Јерковић, *Правопис српскохрватских ћирилских повеља и писама XII и XIII века*, Филозофски факултет у Новом Саду, Институт за јужнословенске језике, Нови Сад 1981, 12.

⁷ Вера Јерковић, *Српска ћирилица - палеографски и термилошки проблеми*, Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд - Нови Сад 9-13. 9. 1988, 18/1, Београд 1990, 114.

⁸ Исто, 111-112.

⁹ У даљем тексту ће овај део бити означен као „други“.

слова, а полууоставни облици су ретки. Под утицајем брзописа врло је уочљиво извијање стубова, а и завршеци код ρ , ψ , ζ често су са благим, ретко оштрим савијањем улево. Под утицајем курзива скоро увек је крај стубова са савијутком удесно, некад прилично дубоким (нпр. g , n , n , t , $ч$), као да је присутна тенденција међусобног повезивања слова.

Рукопис другог дела књиге такође је уредан и врло уједначен. Мастило је мрко, али светлије него у првом делу. Висина словног низа је 2-3 мм. Вертикални прави, често и улегнути стубови су обично танки, пуније су пречке, спојнице и поднице. Продужења стубова, кракова или репова у доњој (брзописно a , ρ , χ , ψ) и у горњој маргини ($г$, брзописно ђ , $т$, десни крак Ѹ и оба крака слова Ѹ у облику птичице, десни стуб курзивног $м$) не налазе се често, али су изразита. Ова слова укључују се међу тзв. већа.

Палеографски ћу описати морфолошке измене словних облика из наведених делова књиге, а и промене које су уочене на појединим елементима унутар слова. Словне елементе који нису карактеристични за идентификацију дуктуса нисам описивала.

Мала и већа слова у врсти. У првом делу књиге полууоставно a има искошен, прав стуб и петљу, која је обла или се ломи (јако ретко двапут). Оно је час чешће, час ређе употребљено од облика који под утицајем брзописа има савијутак удесно на крају вертикалног правога, некад улегнутог стуба, који се завршава на реду, ретко мало изнад или испод реда. Неколико пута удесно је извијен само врх стуба. Петља је мала, округла или јајаста, виси на стубу, ређе додирује доњу линију реда. Једанпут се петља не наслања на стуб, већ се завршава врло кратком цртом којом је везана за стуб. Ретко је стуб са савијутком при дну комбинован са троугластом петљом. У другом делу вертикалан или улегнут стуб увек има савијутак удесно на завршетку, углавном на линији реда, ретко и једва испод реда. Округла, па и јајаста петља виси на стубу. Често петља има и облик једнакокраког троугла који једним теменом додирује стуб. Пуно пута петља је кратком цртом везана за стуб. Врло су често петља и стуб написани изједна, а ни једнопотезни облик који личи на грчку α није уопште редак.

Брзописно v је у првом делу књиге изразито присутније од полууоставног. Стуб брзописног облика је хоризонталан или је усмерен навише. Изведен је пуном или танком линијом. Он се ломи или се савија у улегнуту пречку која се на линији реда, ретко мало изнад реда, завршава савијутком удесно. Линија пречке је пуна целом дужином или се при крају протањује. Код v из полуустава стуб је вертикалан и прав. Танка пречка је водоравна и има привезак. Прелази ширину петље, а премашује стуб с леве стране. Мала петља је углавном лучна, почиње испод половине стуба. Танка подница обично је усмерена навише. Други део има само брзописни облик, који је исти као у првом делу.

За први део карактеристична је употреба слова *в* из полуустава. Вертикални стуб је пун, спојнице су танке, сасвим ретко пуније. Хоризонталне су, понегде мало усмерене једна према другој. Петље су подједнаке по величини. Бочна линија горње петље је коса, а доње лучна или изломљена. Брзописно квадратно *в* се ређе среће, само на л. 71а свако *в* је из брзописа. Брзописни тип има пуније стубове и танке спојнице, ретко је обрнуто. У другом делу полууставни тип се среће двадесетак пута. Има танак стуб и пуније спојнице. Овде убедљиво преовлађује брзописни квадратни облик: стубови су танки, спојнице су пуне линије. Веће *в* са размакнутих петљама из првог дела примећено је једанпут и у другом делу, а ту је неколико пута написано и *в* слично бубњевитом.

Слово *г* у првом делу има пун стуб, чешће са савијутком удесно на крају и танку пречку. Привезак је мали троугао или кратка црта. У другом делу танки стуб се завршава благим, а и дубоким савијањем удесно. Пречка је пуна линија. Привезак је кратка црта, негде се једва уочава.

У првом делу слово *д* је углавном брзописно: леви коси стуб мало залази у доњи међупростор. Пунија подница, улегнута или таласаста, негде је изведена изједна са левим стубом. Кратак, углавном кос десни стуб је пун. Полууоставно *д* се ретко среће. Коси стубови се састају при врху, леви је танак, а десни је пунији. Подница је танка линија, ножице су кратке, усмерене су једна другој, при крају су задебљане. Често се десна ножица на крају савија удесно. Двапут је у средини текстивног блока *д* без ножица. Ту десни стуб са савијутком улево премашује леви стуб. Слово *д* у другом делу је брзописно, по типу исто као у првом делу, с тим што је овде десни стуб увек танак. Мање од десет пута оно има следећи облик: од врха левог танког стуба кратка пуна хоризонтална црта се ломи у десни вертикални танки стуб. Подница је пунија линија, а ножице су танке, усмерене једна другој у сусрет, а на крају се благо савијају удесно.

Обично слово *е* у првом делу има полууоставни облик: лучна линија тела слова је пуна, на крајевима се обично благо савија, на врху се врло ретко ломи, а на л. 71а она је некад без савијутака на крајевима. Језичац је пуна или танка црта, хоризонталан је или усмерен навише. Слова *е* писаног на грчки курзивни начин има доста. Широко *е* се не среће често. Издужено плитко *е* је ретко. Његов горњи и доњи крај су прави или су са савијутком. У другом делу се углавном налази полууоставно *е*, по облику слично слову са л. 71а, док је грчки облик редак. Ретко је и широко *е*. Издужени облик је сличан као и у првом делу књиге, мада се овде линија тела слова некад на врху и ломи.

У првом делу књиге најчешће је брзописно *ж* у облику положене отворене осмице коју пресеца вертикалан, улегнут или прав стуб, сасвим ретко на крају савијен удесно. Тропотезно брзописно *ж* је реткост. Стуб се понегде завршава савијутком удесно. Полууоставни тип је такође ретко писан, у три потеза је. Други део књиге има само брзописни тип -

отворену положену осмицу пресеца таласаст стуб, на почетку благо савијен или преломљен улево, на крају савијен удесно. Код брзописног тропотезног ж, које је сасвим ретко, стуб се такође на почетку савија улево, на завршетку удесно.

Слово з нисам упоређивала, јер је у другом делу књиге запажено само једанпут.

У првом делу полууоставно слово з је ретко, углавном су употребљени различити брзописни облици, пуно пута са украсном цртом. Код полууоставног з танка пречка с привеском под оштрим углом прелази у танки коси стуб, који се на линији реда ломи удесно и као лучна линија изнад половине доњег међупростора се савија улево. Већи облик слова, са обликом телом, налик на број 3, запазила сам двапут. Једном су горњи и доњи део слова једнаки по величини, а доњи део испод линије реда прелази у кратак реп који се савија удесно. Код другог примера горњи део слова је виши и дубљи, доњи део почиње мало изнад реда и мало залази у доњи међупростор. У другом делу се налази брзописно з, такође у различитим варијантама. Често је са украсном цртом. Овде се веће з подударара са два већа слова з из првог дела књиге. Једном је овде већи и полууоставни облик, по типу идентичан полууоставном малом з из првог дела рукописа.

Поред полууоставног и(і) где је стуб пун, вертикалан и прав, често се у првом делу среће и слово са елементом курзива: при дну стуба налази се благи савијутак удесно. Сасвим је ретко курзивно слово, сем на л. 71а где је овај тип чешћи од осталих: извијен стуб благо је на почетку савијен улево, а на крају удесно. У другом делу постоји само курзивни облик, чији је стуб танак и по томе се издваја од курзивног слова из првог дела књиге.

Слово и из првог дела књиге има пуне стубове, танку пречку, углавном усмерену нагоре, сасвим ретко скоро хоризонталну. Често се под утицајем курзива крај десног стуба савија удесно. Курзивни тип се понегде налази: леви стуб се на линији реда савија у косу пречку, а затим је вероватно без дизања пера изведен и десни стуб, са карактеристичним савијањем удесно на завршетку. У другом делу књиге стубови су танки, обично је леви савијен на врху улево, а десни се на завршетку савија удесно. Пречка је такође танка, усмерена нагоре. Исто под утицајем курзива некад је пречка изведена изједна са десним стубом. Сасвим је обичан и курзивни тип из првог дела књиге, с тим што је овде десни стуб танак.

Полууоставно к у првом делу књиге има пун стуб (углавном вертикалан), а и доњи крак бочног дела је пун. Брзописни тип је ређи, такође је доњи део бочне линије пунији. Издужено к је употребљено неколико пута. За други део је обичније брзописно слово, са видним утицајем курзива у извођењу стуба: танак стуб је таласаст, са карактеристичним

савијањем улево на почетку, удесно на крају. Бочни део је најчешће писан танком линијом.

Слово *л* је у првом делу полууоставно, симетрично је. Ретко се нађе курзивно, сем на л. 71а где свако *л* има курзивни облик, често нагнут на десну страну. Код оба типа десни стуб је пун, а леви је танак. Увек је у другом делу *л* курзивно, углавном нагнуто надесно. Писано је танком линијом.

У првом делу књиге постоји полууоставно *м*, већином четворопотезно, а врло је често и слово курзива (на л. 71а доследно је употребљен курзивни тип). Оба облика имају пуну унутрашњу линију и десни стуб. Други део има само курзивно слово *м* изведено танком линијом.

Слово *н* је у целој књизи истог типа, с тим што су у другом делу стубови танки, а савијутак удесно или задебљање налази се и на крају левог стуба. Стубови су вертикални или искошени. У првом делу књиге су ретко, а у другом делу чешће и улегнути.

Постоји у рукопису мало уско *о*. У првом делу је најчешће двопотезно, а у другом делу се пише танком линијом, врло често једним потезом. Троугласти облик је исти у оба дела књиге и налази се на почетку речи и као предлог, само је некад у средини речи. Широко *о* се у испитиваним деловима рукописа пише на исти начин: двопотезни тип елипсасто је развучен, а врх слова чини шиљак.

У првом делу слово *п* има пуне стубове и танку спојницу, а у другом делу књиге стубови су танки, спојница је пунија. Слово је на праћеним странама типолошки уједначено. Леви стуб је вертикалан или искошен, а десни је улегнут. Спојница премашује границе оба стуба.

Углавном први део књиге има полууоставни тип слова *р*. Главица је у целини изведена пуном линијом или се пуна линија која обликује главицу при крају протањује. Бочна страна главице је благо испупчена линија која се на линији реда савија до стуба или сасвим близу њега. Слово са елементом брзописа је врло ретко. Оно има мали, некад једва приметан савијутак удесно на крају стуба. У другом делу се пише исти полууоставни тип, с тим што је линија главице танка. Под утицајем брзописа овде је често крај стуба усмерен улево, ређе удесно. Брзописно *р* је у првом делу примећено једанпут (веће је, налази се у последњем реду на страни), а у другом делу јавља се неколико пута.

Слово *с* је плитко у оба дела књиге. Обликује га лучна линија или прав стуб. Почетак је са савијутком или са задебљањем, а ретко без тога. На крају је увек савијутак. Код слова *с* различито писање у првом и у другом делу књиге тиче се интензитета линије слова: у првом делу линија је пуна, у другом делу је танка.

У првом делу слово *т* је троного. Понегде десни, а изузетно ретко и средњи стуб на завршетку имају савијутак у десну страну. Спојницу

чини танка црта. Једноноги тип је написан свега неколико пута. Високи облик чешће је надвучен с једне стране, а стуб је на завршетку или прав или се мало савија удесно. Код треног *т* у другом делу увек је на крају танких стубова или савијутак удесно или мало задебљање. Спојница је пуна, често још дебља или на почетку или на крају. Други део има два типа високог слова. Чешћи облик је са таласастом линијом, као и у првом делу. Само неколико пута високо *т* је из једног потеза и личи на велики знак питања.

У првом делу слово *о* у диграму *оџ* исто је као и самостално употребљено. Код *џ* леви стуб је пун, искошен и прав, ретко улегнут, допире до десног стуба. Десни стуб је танак, прав и кос, варира по дужини. На почетку има троугласти или квадратни облик привеска или кратку црту. У другом делу слово *о* је писано као ван диграма. Леви стуб у *џ* је извијен и танак, почиње савијутком улево, допире до линије реда, па се ломе у кратку црту која иде до десног стуба. Ретко леви стуб додирује десни. Десни стуб је извијен, са привеском различитог облика или сасвим малим задебљањем на почетку. Неједнако залази у доњи међупростор. На завршетку се савија улево или удесно или је прав са једва видљивим задебљањем.

Слово *џ* се у књизи, и са пресеком кракова и са одвојеном птичицом, изводи на исти начин, с тим што је у првом делу леви крак код птичице пун, а у другом делу танак. Тип са пресеком кракова је из једног или из два потеза. Десни крак је мало дужи од левог, а у другом делу он је често на почетку са савијутком улево. Код *џ* са птичицом краци птичице су подједнаке дужине, а слово *о* је троугласто. Ретко је у другом делу употребљен и тип из брзописа: врло мало округло *о* птичица додирује или са леве или са десне стране.

Тело слова *ф* у првом делу књиге је изведено из два потеза и најчешће има облик троугла. Стуб је танак, прав, ређе искошен надесно, по дужини прилично неједнак. Ретко су десни и леви бочни део слова кружни, те тело личи на положену осмицу. Тада је стуб улегнут или таласаст. У другом делу постоје обе варијанте, али је облик са телом као положена осмица чешћи.

У помињаним деловима књиге код слова *х* место пресека кракова у односу на висину словног низа је уједначено, најчешће је око половине. Прилично је устаљен и размак међу крацима, обично није широк. Разлике које у писању графеме *х* ипак постоје тичу се интензитета линије левог крака, некад и облика левог крака и усмерења кракова на завршетку. У првом делу леви крак је дебљи, само понегде је танак (л. 71а), на почетку се савија улево, затим се косо, спушта до линије реда (ређе) или у доњи међупростор (чешће). Врло је ретко и мало испупчен. На доњем крају је савијен удесно или је прав, на л. 71а једанпут је крај усмерен лево. Десни танки крак је на почетку обично са привеском различитог облика, ретко је без њега. На крају је прав. У другом делу

књиге леви крак је увек танак, на почетку је мало савијен улево, затим је кос или испупчен и спушта се до реда, или чешће испод реда. На завршетку је савијен удесно или је прав, а доста пута и усмерен у леву страну. Десни крак је такође танак, с различитим привеском. На крају је прав или се благо савија удесно.

У првом делу књиге слово *w* је без средње црте. Бочне стране су пуне, углавном лучне линије, најчешће усмерене једна према другој, ретко са задебљаним почетком. Десна страна ретко је скоро вертикална. Неколико пута врх јој је једва усмерен удесно. Подница са малим угибом најчешће је изведена са левом бочном страном, а понегде при крају има задебљање. На л. 71а-б неколико пута су бочне стране вертикалне, а танка подница је готово хоризонтална. Увек су у другом делу књиге бочне стране танке и вертикалне. Почетак леве стране је мало савијен напоље, а почетак десне стране усмерен је такође напоље. Подница је пунија, има врло плитак угиб.

Стубови слова *ц* у првом делу су пуни, варирају по положају и облику, вертикални су или искошени, прави или улегнути. Реп је посебно писан, чешће је тањи од стуба и углавном је клинаст. Различито залази у доњи међупростор, само једанпут са крајем савијеним улево. На л. 71а леви и десни стуб почињу савијутком улево, а почетак средњег стуба је једва задебљан. Облик и положај танких стубова у другом делу књиге углавном је као и у првом делу. Стубови почињу или малим савијутком улево, или се на почетку налази мало задебљање, па и тачка. Врло ретко улегнут десни стуб нема на почетку савијутак, задебљање, одн. тачку. Подница је пуна линија. Танак реп, написан посебно, увек на крају са савијутком у леву страну, прилично је уједначен по дужини.

Слово *ц* из првог дела има пуне стубове, често је десни нешто тањи од левог. Изузетно ретко или леви или десни стуб на почетку су мало савијени напоље. Танка подница се ломи у реп искошен удесно, обично је различите дужине. Врло ретко (л. 71а), крај репа чини сасвим мали савијутак удесно. Стубови су у другом делу танки, оба или само леви почињу савијутком улево, задебљањем или тачком. Подница је пуна, ломи се у вертикалан танак реп, који по величини углавном одговара висини словног низа. На крају има савијутак или прелом улево.

По облику *ч* је слично у испитиваном делу текста. Стуб је кос или улегнут, у другом делу често и вертикалан. Завршава се савијутком удесно. Чашица је врло плитка. Разлика између слова у првом и у другом делу књиге постоји у пуноћи стуба - у првом делу је пун, а у другом делу је танак.

Слово *ш* је као *ц*, без репа.

Дебело јер у првом делу књиге има полууставни облик. Мало полууставно *џ* има кратку пречку са привеском, већином хоризонталну, која се ломи у кос или улегнут стуб. Петља је лучна или изломљена, а

за стуб се везује испод његове половине. Подница је усмерена навише и ретко прелази ширину петље. Код високог **џ** стуб почиње испод половине горњег међупростора. Само на л. 71а **џ** је брзописног типа: стуб такође почиње испод половине горњег међупростора, а на крају прелази у малу округлу петљу. У другом делу мало полууоставно **џ** нисам приметила. Брзописно слово **џ** је често и слично је као на л. 71а.

Танко јер у првом делу је полууоставно. Стуб је вертикалан или искошен. Лучна или изломљена петља почиње испод половине стуба. Подница је усмерена навише и ретко премашује или стуб или ширину петље. Само на л. 71а слово **ь** је увек брзописно. Кос или извијен стуб на почетку има савијутак улево, а на крају малу округлу петљу. У другом делу једино се пише брзописно **ь**, као на л. 71а.

Слова **ь** и **і** у диграму **ы** су иста као и ван њега. У првом делу постоји полууоставно **ы**, а на л. 71а и облик где је уз брзописно **ь** написано **і** пуном линијом са елементом курзива (на почетку је савијутак улево, а завршетак се савија удесно). Сви примери **ы** у другом делу књиге су као са л. 71а, с тим што је **і** увек писано танком цртом.

У првом делу се употребљава **џ** из полуустава, а на л. 71а неколико пута и из брзописа. Стуб полууоставног **џ** је вертикалан или искошен, прав је или улегнут. Линија стуба је пуна или се при крају протањује. Танка пречка, водоравна или нагоре усмерена, има привеске. На стубу је око његове половине. Брзописно **џ** почиње око средине горњег међупростора. Има кос стуб на почетку савијен улево и малу округлу петљу. Пречку чини кратка хоризонтална црта која сече стуб око његове половине. Други део има само брзописно **џ**, по типу је исто као на л. 71а, али са стубом који обично почиње изнад половине горњег међупростора, па и одмах испод претходног реда.

Код **а** из првог дела стуб је искошен и пун, ретко и мало залази испод реда. Понегде на почетку има савијутак улево, а ређе се и на крају савија удесно. Овде је слово **а** као и ван лигатуре. У другом делу леви стуб је танак, најчешће са карактеристичним савијањем његових крајева - на почетку улево, на крају удесно. Слово **а** је као када је самостално употребљено, а често се у овој лигатури пише и брзописно **а**.

У лигатури **к** стуб је пун, вертикалан је или искошен, ретко са савијуцима на почетку или на дну. Понегде је савијутак на завршетку стуба дубок, иде отприлике до половине низа чинећи спојницу. Једина разлика у писању **к** у другом делу је танак стуб.

Стуб у лигатури **ю** је пун, вертикалан, прав или улегнут. Ретко са почетком усмереним улево или са завршетком удесно. Слово **о** је уско, као када је самостално. Често не додирује доњу линију реда, већ се налази мало изнад линије. Спојница је танка, искошена или хоризонтална линија, а полази од половине стуба или мало испод тог положаја.

На л. 71а танак искошен или извијен стуб са савијутком улево на почетку полази од средине горњег међупростора. Овде слово о често није у реду, већ је мало изнад реда. Мање је и уже него на осталим странама првог дела књиге. Спојница је такође танка. У другом делу књиге лигатура ю је писана као на л. 71а, с тим што се често стуб продужава и у доњи међупростор. На крају је благо усмерен надесно и завршава се тачком.

Тело слова љ обликовано је у књизи, у испитиваним деловима, на исти начин. Уско је и симетрично. У првом делу хоризонтална или навише искошена пречка налази се око половине слова, танка је и са привесцима на крају. У другом делу пречка има исти положај, али је то углавном танка црта која у већини примера не премашује ширину тела слова. Ретко је шира и тада неколико пута на крајевима има привеске.

Слово љ је ретко и у назначеним деловима рукописа пише се на исти начин. Тело слова чине две лучне линије. У првом делу горњи и доњи део су подједнаке величине. Доњи део залази у доњи међупростор у висини словног низа. У другом делу књиге обе лучне линије имају исту дубину, али је доњи део мањи и једва прелази доњу линију реда. Доњи део се савија удесно у реп. Круница има облик птичице или слова ч.

Слово џ, које је у другом делу књиге примећено једанпут, нисам упоређивала.

Слово њ се у првом и у другом делу пише на исти начин. Леви стуб је улегнут у десну, а десни у леву страну. Десни стуб има привезак, а у другом делу књиге некад и задебљање на почетку. Разлика се тиче интензитета линије којом је написан леви стуб: у првом делу у питању је пуна линија, а у другом танка.

Лигатуре у испитиваним деловима рукописа нису упадљиви део писма. Поред уобичајених које се налазе још у нашим најстаријим рукописима,¹⁰ има и мање типичних комбинација слова, а налазе се по једанпут или по неколико пута. У њима пада у очи спајање брзописних и курзивних облика и међусобно и са полууставним словима. Инвентар лигатура: а+џ, а+г, в+и, в+ц (примећено само у првом делу), з+и (уочено у првом делу), л+г, л+џ, л+ѣ (примећено само у првом делу), л+ѡ, н+ѡ, р+о, р+ѣ, т+в, т+и, т+р, т+р+ї, ѿ. У првом делу су и спојеви са три слова: т+в+и, ѡ+с+т.

У лигатури а+џ, у првом делу књиге слова имају полууставни облик, као и ван лигатуре, а стуб слова а их везује. У другом делу код а је округла петља изведена са стубом у једном потезу, а стуб је заједнички

¹⁰ Петар Борђић, *Историја српске ћирилице. Палеографско-филолошки прилози*, Београд 1971, 187-188.

са *γ*. Спој *а+г* се среће у приличном броју. Петља слова *а* у првом делу књиге је обликована као код самосталног полууставног *а*, а стуб слова *г* их везује. Она је често обла и виси на стубу слова *г* око његове половине. У другом делу петља је увек обла и такође виси на стубу слова *г*.

Слово *в* у лигатурама увек има брзописни облик. Често се среће спојено са *и*, а једном и са *ц* (у првом делу). Слова су изведена исто као кад су самостална.

Само у првом делу неколико пута је нађено *з+и*: на косом танком стубу већег *з* су две паралелне линије, водоравне или усмерене надоле.

Слово *л* у споју са *г*, *γ*, *ѣ* и *ω* у првом делу књиге је полууставно, свега је једном курзивно у комбинацији са *ω* (л. 71а). У другом делу однос је сасвим обрнут.

У лигатури *ρ+ѣ* слово *ρ* је као ван лигатуре. Изнад њега се у првом делу за *ѣ* налази извијен стуб пресечен таласастом цртом, а у другом делу крст, краћи од *ρ*.

У оба дела у вези *т+в*, *т+и* и *т+ρ* слово *т* је високо, у облику је седмице или се на врху стуба налази таласаста црта која га премашује са обе стране.

Слово *ω* у лигатурама у првом делу има сведене бочне стране. Унутрашња црта је исте висине као бочне стране само у комбинацији *ѿ*. У другом делу свако *ω* у лигатури (*л+ω*, *н+ω*, *ѿ*) има несведене бочне стране, нема уздигнуту средину.

Ретко је изнад *м* написано *ρ* са репом који пролази кроз средину слова *м*. У првом делу *м* је полууставно, а у другом има курзивни облик. У другом делу изнад курзивног *м* једном је и слово *ч* са стубом продуженим до средине *м*.

Унутар *ω* неколико пута је написано *ρ* у првом делу, а у другом сем тога постоји у *ω* и *н*.

У тексту се следећа слова у врсти повезују: *з* и *ѣ*, *п* и *и*. Једном су у првом делу везани и *т*, *ρ* и *о*. У другом делу књиге склоност везивању је изразитија. Овде се везују и *з* и *д* (брзописно), *п* и *о*, *п* и *ρ*, троного *т* и *ѣ*, а по једанпут постоји везано *о* и *ц*, *в* и *л*.

Надредна слова у оба испитивана дела књиге нису честа. Постоје следећа надредна слова: *а*, *б*, *в*, *г*, *д*, *е*, *ж*, *з*, *ї*, *и*, *к*, *л*, *ρ*, *с*, *т*, *ѣ*, *χ*, *ч*, *ш*. Само у првом делу над редом су још и *л*, *н*, *о*, *п*, *ω*, *ѿ*, *ѣ*, *ы*, *ю*, *ѡ*. Сем *д* и *ж* којих има у приличном броју, остала слова су у већини дигнута над ред по једанпут.

Од слова која се појављују у оба дела књиге исти облик имају *в*, *з*, *и*, *с* и *χ*. Што се тиче осталих, постоје разлике, мада неизразите, а и

разлике као и код малих слова, пре свега у интензитету линија словних елемената. Слово које се у првом делу пише и у полууставном и у брзописном облику, у другом делу има само брзописни тип, на пример а и к. Извијање стубова, њихово савијање у почетку улево, на завршетку удесно, такође је присутније у другом делу књиге.

Над редом су понегде написане комбинације слова г+о, д+ї, а само у првом делу књиге и д+о. Ту су везано написани и м и н, м и љ. Слово м и љ, које се спушта у ред, постоји у оба дела књиге.

Велика слова употребљена унутар испитиваног текста иста су по типу и по величини (5-10 мм). Гледано у целини већина се слаже са малим полууставним облицима тога времена.¹¹ Поред полууставних постоје и издужене (и, к) и брзописне форме (а, р). Слова су црвена, мањи је број црних. Стубови су углавном вертикални, изразито пуни, понегде шири на почетку или при дну. На врху или на крају често имају танку црту која заравњује крајеве. Понеки је са почетном цртом. Пречке су танке. Троугласти привесци су по величини исти. Спојнице су танке, ређе пуније, али много тање од стубова. Петље су лучне. При споју са стубом или са подницом линија петље се проширује. Слова нису украшена. Понеки стуб има украсну црту или тачку, а у ретким примерима и пречке.

Сви *наслови* у испитиваним деловима књиге, и већих и мањих целина, написани су истом руком, црвеним мастилом. У насловима већих целина прва реч или неколико речи с почетка су у везу, а у продужетку је преостали део наслова исписан малим словима, полууставним, сасвим ретко у реду или изнад реда су и брзописни облици. И на почетку мањих текстуалних целина су мала слова, углавном су полууставна, ретко се срећу и брзописна. Мала слова наслова су у потпуности изведена као у првом делу књиге, с тим што је контраст пуних и танких линија јачи.

Закључак

На основу анализе палеографије уочава се једноличност неких слова и уз сва колебања може се претпоставити да је наведене делове *Седмичног октоиха* (л. 1а-153б и л. 161а-210б) преписао поп Тома. У прилог томе иду и резултати испитивања језика и правописа (в. каталошки опис бр. 43). Листове 154а-160б је писала друга рука.

Морфолошке разлике писма у првом делу књиге, па и унутар њега, и у другом делу књиге ипак постоје. Њих чине или различито извођење појединих словних елемената или различито обликовање слова у целини.

¹¹ Исто, 114-115.

У писму првог дела упадљиво је присуство полууоставних слова, затим се употребљавају брзописни облици, а пишу се и слова из курзива, док су промене неког елемента слова под утицајем брзописа или курзива мање изражене. За други део рукописа карактеристично је присуство брзописних и курзивних форми, као и писање појединих словних елемената под утицајем брзописа и курзива, а полууоставних слова има мало.

У испитиваним деловима књиге нека слова се изводе на исти начин (брзописно в, издужено и широко е, брзописно з, широко о, љ са пресеком кракова, ф). Нарочита је сличност међу појединим облицима из првог дела са л. 71а и из другог дела текста (е, х, ѡ, брзописно њ, њ, брзописно њ, брзописно њ, њ). Некад је облик слова који се ређе среће у првом делу чешћи у другом делу (брзописно к, ф са телом у облику отворене положене осмице, брзописно њ, брзописно њ), а и обрнуто - чест, па и обичнији облик из првог дела налази се у другом делу ретко (полууоставно в, грчко е). Нека слова постоје или само у првом или само у другом делу текста. Само се у првом делу књиге срећу полууоставни облици слова а, в, д, ж, з, к (издужено), л, м, њ, њ, њ, а в слично бубњевитом и једнопотезно високо т јавља се само у другом делу текста.

Извијање стубова, њихово савијање на почетку улево и на завршетку удесно, израженије је у другом делу књиге (и, и, брзописно ж, и, н, т, оу, х, ц, ц), а вероватно су последица ужурбанијег писања. У том делу књиге прилично је испољена и тежња међусобног везивања слова.

Врло је уочљива неуједначеност између назначених делова рукописа у интензитету линије којом се пишу елементи слова, иначе типолошки устаљених облика (в, г, д, и, н, к, л, м, н, п, р, с, т, оу, љ са одвојеном птичицом, х, ѡ, ц, ц, ч, њ, ѡ, к, в): у првом делу књиге углавном су пуни стубови, танке су спојнице, пречке и поднице, а у другом делу стање је најчешће обрнуто. Ова се разлика, баш квалитативне природе, можда може објаснити употребом другачијег, тањег пера у другом делу текста.

САДРЖАЈ

КАТАЛОГ

МИНЕЈИ

35. МИНЕЈ ЗА ЈУЛ XVII ВЕК, трећа четвртина 9
36. МИНЕЈ ЗА ЈАНУАР XVII ВЕК, прва деценија, са додатком из осме деценије
истога века 11
37. МИНЕЈ ЗА МАЈ XVI ВЕК, девета деценија и XVII век, шеста деценија 17
38. МИНЕЈ ЗА ЈУН И ЈУЛ XVI ВЕК, осма или девета деценија 22
39. МИНЕЈ ЗА СЕПТЕМБАР ЈЕРОМОНАХА ПАХОМИЈА 1702. ГОДИНА 26
40. МИНЕЈ ЗА НОВЕМБАР 1550. ГОДИНА 31
41. ПРАЗНИЧНИ МИНЕЈ XVI ВЕК, трећа деценија 36
42. МИНЕЈ ЗА АПРИЛ XVI ВЕК, шеста деценија 42

ОКТОИСИ

43. СЕДМИЧНИ ОКТОИХ 1643. ГОДИНА 47
44. ОКТОИХ СКРАЂЕНИ XV ВЕК, девета или десета деценија и додатак из XVI
века, трећа четвртина 52
45. ОКТОИХ ПЕТОГЛАСНИК XVI ВЕК, последња деценија 57
46. ОКТОИХ ПЕТОГЛАСНИК XVI ВЕК, трећа деценија 62

ТРИОДИ

47. ТРИОД ПОСНИ XVI ВЕК, шеста деценија 69
48. ТРИОД ЦВЕТНИ XVII ВЕК, прва трећина 74
49. ТРИОД ПОСНИ XVI ВЕК, осма деценија 78

- СПИСАК СКРАЂЕНИЦА КОЈЕ СУ КОРИШЋЕНЕ У ОПИСУ
ВОДЕНИХ ЗНАКОВА 80

НАУЧНИ ПРИЛОЗИ

Љупка Васиљев

ИЛУМИНАЦИЈА И ПОВЕЗ РУКОПИСНИХ МИНЕЈА, ОКТОИХА И ТРИОДА
БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ 83

Душица Грбић

О РУКОПИСНОЈ СЛУЖБИ СА ЖИТИЈЕМ СВ. МАКСИМА БРАНКОВИЋА ИЗ
ОСМЕ ДЕЦЕНИЈЕ 17. ВЕКА, ДОДАТОЈ УЗ МИНЕЈ ЗА ЈАНУАР ИЗ ПРВЕ
ДЕЦЕНИЈЕ 17. ВЕКА БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ 97

Душица Грбић

ПРОБЛЕМ СЛОВА Х У МИНЕЈУ ЗА СЕПТЕМБАР ЈЕРОМОНАХА ПАХОМИЈА
ИЗ 1702. ГОДИНЕ 118

Станислав Јакшић

СЕДМИЧНИ ОКТОИХ У БОГОСЛУЖБЕНОЈ ПРАКСИ ЦРКВЕ И МОНАШКОМ
МОЛИТВОСЛОВЉУ 123

Ксенија Минчић-Обрадовић

ПОКАЈНИ ТРОПАРИ У ОКТОИСИМА ПЕТОГЛАСНИЦИМА БИБЛИОТЕКЕ
МАТИЦЕ СРПСКЕ 128

Катица Шкорић

ПАЛЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ РУКОПИСА ПОПА ТОМЕ У СЕДМИЧНОМ
ОКТОИХУ ИЗ 1643. ГОДИНЕ 137

ЋИРИЛСКЕ РУКОПИСНЕ КЊИГЕ
БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Књига V
МИНЕЈИ
ОКТОИСИ
ТРИОДИ

Издавач
Библиотека Матице српске

За издавача
Миро Вуксановић

Технички уредник
Реља Дражић

Коректура
Душица Грбић
Катица Шкорић
Станислав Јакшић

Тираж
600 примерака

Штампа
Футура публикације
Нови Сад, Каће Дејановић 21

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

091:027.54(497.113 Novi Sad)
017.1:091(497.113 Novi Sad)

ЋИРИЛСКЕ рукописне књиге Библиотеке Матице српске. Књ. 5, Минеји. Октоиси. Триоди / аутори каталога Душица Грбић ... [и др.] ; аутори прилога Љупка Васиљев ... [и др.]. - Нови Сад : Библиотека Матице српске, 1996 (Нови Сад : Футура публикације). - 149 стр., [16] стр. с таблама факс. ; 25 см. - (Рукописне књиге Библиотеке Матице српске ; књ. 5)

Тираж 600.
ISBN 86-80061-16-6

1. Грбић, Душица
а) Рукописи, стари ћирилски - Библиотека Матице српске - Нови Сад б) Библиотечки каталози - Библиотека Матице српске - Нови Сад

